PETAR KUNIČIĆ.

VIŠKI BOJ

TISAK I NAKLADA KN[illegible]ŽARE LAV. HART[illegible]MANA (ST. KUGLI)
ZAGREB, ILICA 30. Cijena K [illegible]

Knjige

ZA MLADEŽ

koje su izašle nakladom

KR. SVEUČ. KNJIŽARE FR. SUPPANA
KNJIŽARE L. HARTMANA
(Stjepan Kugli)

Ilica 30. — ZAGREB — Ilica 30.

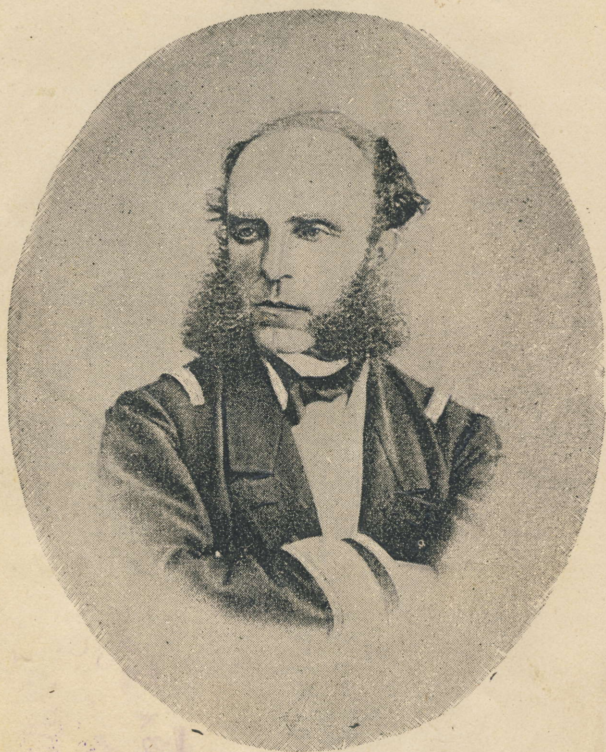
A B C sa bojadisanim slikama. Veliki format	K	2.—
Andersen, priče za mladež. Izabrao i priredio Stj. Basariček. Veliki format.	„	2.40
Andersen, priče za mladež. Izabrao i priredio Stj. Basariček. Sa 19 lijepih slika Malo II. izdanje	„	1.20
Amicis Edmondo de, Srce. Poklanja našoj djeci P. Kuničić	„	2.—
Basariček Stj., Šaljive narodne pripovjetke. Sa 10 slika.	„	—.80
Basariček Stj. Narodne pripovjetke. Sa 8 originalnih slika u crno i 3 slike u bojama	„	1.80
Basariček Stj., Tisuća i jedna noć. Arapske pričice. Veliki format	„	3.—
Belović Jelica, Meandri za zabavu dobrim kevicam	„	2.—
Belović Jelica, Sto i deset igara za mladež. Ilustrovano sa 27 slika	„	1.—
Berge Fr., Prirodopis životinjstva, bilinstva i rudstva. Sa 300 bojadisanih i 83 prostih slika	„	3.—
Cvijić Antonija, A. B. C. ilustrovani	„	1.—
Čarobna frula. Pepeljuga.	„	1.20
Čika Veno. Dječija radost. Pjesme i pripovjetke dobroj djeci	„	3.—
Damin Narcis, Terezija ili mala milosrdnica. Djelce ćudorednom uzgoju. Pohvaljeno pariškim sveučilištem	„	1.20
Devčić Ivan, Hrvati i Hrvatska pod Napoleonom Velikim. Na temelju povjesnih podataka. Sa 10 lijepih slika	„	—.80
Dječije milovanje. Pjesme i pripovjetke za mladež	„	2.40
Dječije igre. Sa krasnim slikama	„	1.—
Dvanaest najljepših priča i narodnih pripovijedaka. Po Karadžiću, Stojanoviću i po drugim izvorima. Sa 12 slika	„	—.60
Četrnaest najljepših priča i narodnih pripovijedaka. Po Karadžiću, Stojanoviću i po drugim izkazima. Sa 12 slika. III. izprav. izdanje	„	—.60
Dvadeset najljepših priča i narodnih pripovijedaka. Po Karadžiću, Stojanoviću i po drugim izkazima. Sa 8 slika	„	—.80
Felix G., Franceska revolucija godine 1789.—1795. Ilustrovano sa 18 slika	„	—.80

Filipović Ivan, Ezopove basne. Sa 21 slikom	K	—.80
Filipović Ivan, Kraljević Marko u narodnim pjesmama. Sa slikom Markovom	„	2.—
Fincek Ivan, Grad Zagaj ili Bog svojih ne ostavlja. Pučka pripovjest za mladež i odrasle	„	—.80
Gall Josip, Poputnica mladu i neiskusnu kroz družtvo i život	„	1.—
Gojtan Ivan, Novi bajni svijet. Sa slikama	„	2.40
Glasoviti muževi staroga vijeka. Za hrv. mladež sastavio po Rollinu M. C.	„	1.—
Gle što nova. Slikovnica za manju djecu	„	—.80
Guliver u patuljaka. Guliver u divova	„	1.20
Harambašić August, Mali raj. Pjesmice i priče dobroj djeci	„	1.60
Kofman Franjo, Sto i pedeset pripovijedaka za mladež. Preveo Ivan Filipović. Drugo izdanje priredio S. Basariček	„	1.80
Hofman Franjo, Četrdeset i dvije pripovijetke za mladež. Preveo Ivan Filipović. Drugo izdanje priredio S. Basariček	„	—.50
Hofman Franjo, Četrdeset pripovijedaka za mladež. Preveo Ivan Filipović Drugo izdanje priredio S. Basariček	„	—.50
Hofman Franjo, Trideset i šest pripovijedaka za mladež. Preveo I. Filipović.	„	—.50
Drugo izdanje priredio Stjepan Basariček	„	—.50
Hofman Franjo, Trideset i dvije pripovijetke za mladež. Preveo Ivan Filipović. Drugo izdanje priredio S. Basariček	„	—.50
Hofman Franjo, Inkino blago. Sa 4 slike	„	—.80
„ „ „ „ ćirilicom „ „ „ „	„	—.80
Hofman Franjo, Radišu Bog pomaže. Pripovijetka za mladež. Sa 4 slike. Preveo I. Ciganović	„	1.—
Hofman Franjo, Na dalekom sjeveru. Sa 4 slike	„	—.80
Hofman Franjo, Onkraj mora. Pripovijest za mladež	„	—.80
Hofman Franjo, Osveta je moja, ja ću ju vratiti! Pripovijetka za mladež. Sa 4 slike	„	—.80
Hofman Franjo, Kakva sjetva, takva žetva. Pripovijest za mladež. Pohrvatio Miroslav Ostoić. Sa 4 slike	„	—.80
Хофман Фрањо, Не освети се, осветићу те ја! Приповијест за младеж, са 4 слике	„	—.80
Хофман Фрањо, Каква сјетва, таква жетва. Приповијест за младеж, са 4 слике	„	—.80
Izabrane narodne pripovijesti. Napisala Božena Nemcova. S češkoga preveo Aug. Harambašić. sa slikama, lijepo uvez. sa bojadisanim omotom	„	2,—
Jais O. E., Liepe i poučne pripoviedke i rečenice za mladež	„	—.50
Jambrišak Marija, Znamenite žene u povjesti i pričama. I., II. i III. po	„	1.20
Jambrišak Marija, O pristojnom vladanju u svim životnim prilikama	„	4.—
Jovan Dragutin, Iz mladenačkog svijeta, Zabavno-poučne pripovijesti	„	2.—
Jovan Dragutin, Iz života za život. Vijenac izvornih poučnih pripovijedaka za odraslu mladež	„	1.20
Jovan Dragutin, Um i srce. Vijenac priča i pripovijedaka za mladež	„	1.20
Kačić-Miošić o. Andrija, Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Sa 46 orig. slika. Slike risao Vaclav Anderle	„	2.—
Katalinić-Jeretov Rikard, Vesela mladež. Slikovnica	„	2.40
Kišpatić M., Prirodopis životinjstva, bilinstva i rudstva. Sa 539 slika	„	3.—
Kiaić Franje, Mali stočar ili kratak nauk o stočarstvu u pitanjih i odgovorih	„	—.60
Kraljević Marko u narodnim pjesmama	„	1.—
Krempler Pajo, Pobjeda ljubavi. Dvije slike iz života	„	1.—
Krčmarić B., Novi razgovor ugodni naroda hrvatskoga ili hrvatski guslar. Sa 28 slika od V. Anderlea	„	3.—
Kristof Kolumbo ili otkriće Amerike. Po Campe-u. Sa 8 sl. u boj. i 8 u crno	„	1.—

Kumičić Petar, Viški boj. Sa 50 slika krasno ilustrovano dielo . . . K 2.80
Kumičić Petar, Hrvati na ledenom moru. Po izvješću J. Bayera. 50 slika „ 1.60
Mala zorná obuka sa hrv. njem. i franc. riječima . . . . „ 3.—
Mali čestitar ili vijenac najljepših čestitaka za malu djecu i odrasle . . „ —.40
Maržik Vj. Zaboj, Narodne pripovijetke Slavena. Razdijeljeno u 3 sveščića, svaki po 60 filira
Mestrićeve pripovijetke. Po J. V. Cooperu preveo Ivan Devčić. Sa 7 slika . „ 3.—
Milaković Josip, Mali hrvatski deklamator. Zbirka pjesama za mladež . „ 1.20
Milaković Josip, Proljetno cvijeće. Pjesmice . . . . „ 1.60
Naši prijatelji, knjiga sa bojadisanim i crnim slikama . . . . . „ —.80
Novaković Stojan, Kosovo. Srbske narodne pjesme o boju na Kosovu . . „ —.40
Nova slikovnica za dobru dječicu. Slikama pridodane su i pjesmice . . „ —.80
Oberonov rog čudotvorac. Snjeguljica i Ružanka . . . . „ 1.20
Pogačić Milka, Miladarke dobroj djeci. Pjesme i pripovijetke . . . „ 1.60
Poparić, Doživljaji hrvatskih pomoraca . . . . „ 1.20
Pravi Petrica Kerempuh ili svjetski potepuh. Slike iz života najvećega svjetskoga prokšenjaka i lakrdijaša. Sa 56 slika . . . . „ —.80
Pripovijesti o Kraljeviću Marku za mladež. Po narodnim pjesmama . . „ 1.20
Разбојничка градина и Дрвени крст. Двије приповијетке са 8 слика . . . . „ —.80
Razbojnička gradina i Drveni krst. Dvije pripovijetke sa 8 slika . . . „ —.80
Rubetić Cvjetko, Pjesmarica za djecu pučkih škola . . . . . . „ —.40
Robinzon Kruzoe. Sa 4 velike i 15 malih slika . . . . „ 1.60
„ „ Sa 4 velike i 15 malih slika fino izdanje . . . . . „ 3.—
Sretna vremena, Slike i pjesmice za djecu . . . . „ 2.40
Stojanović Mijat, Slike iz života hrvatskoga naroda po Slavoniji i Srijemu „ 1.20
Šmid Krištof, Božidar. Pripovijetka za mladež . . . . „ —.80
Šmid Krištof, 150 kratkih pripovijesti sa slikama . . . . . . „ 1.60
Šmid Krištof, Genoveva. Sa 6 slika . . . . „ —.50
Šmid Krištof Najbolja baština. Janješce. Dvije pripovijetke za mladež. 2 sl. „ —.80
Šmid Krištof, Dobri Radojica i zločesti Ivica, Pripovijetke za mladež. 4 sl. „ —.80
Šmid Stj., Barun Franjo Trenk i njegovi panduri. Sa 16 slika . . . „ —.80
Шмид Кришtoф, Добри Радојица и неваљали Јоца. Приповест за младеж. Са 4 слике . . . . . „ —.80
Шмид Кришtoф, Најбоља баштина. Јањешце. Двије приповетке за младеж, са 2 слике . . . . . . „ —.80
Što sve ljudi rade. Slikovnica u velikom obliku . . . . „ 1.80
Štulc V., Miriama. Pripovijest . . . . „ —.50
Tomašić Ivan, Ljubičice. Priče Ivana Gottfrieda Herdera. Sa slikom . . „ 1.—
Tomašić Ivan, Gimnastičke igre. Vježbe za gimnastiku djetinjega tijela i duha „ 5.—
Tomašić Ivan, Najljepši ures duši i srcu dobre Hrvaćadi, Ćudoredno-poriče i pripovijesti za mladež. Sa mnogo slika . . . . „ 2.—
Tomašić Ivan, Biserčice. Priče Fridricha Adolfo Krummachera . . . „ 1.—
Tomić J. E., Život i djela glasovitog kneza Dona Quijotta dela Mancha. Španjolski napisao Miguel de Cervantes Saavedra. Priredjeno po franceskom „ 3.—
Tomšić Lj., Izabrane izvorne pripovijesti. Sv. I. i II. po . . . . . „ —.70
Tomšić Lj., Bršljan. List mladeži našoj. Tečaj IV. 8, str. 384, sa 12 bojadisanih i 24 crnih slika. . . . . 2.—
Tomašić Lj., Izabrane izvorne pripovijesti. Sa slikama. Sv. I. i II. po . . —.70
Turić Đuro, Znameniti Hrvati. Povjesne pripovijetke za mladež. Sa 10 slika „ 1.20

DRŽAVNA GRAĐANSKA ŠKOLA
U VIRJU

GULJELM TEGETTHOFF,
viceamiralj.

VIŠKI BOJ

„Dokle bude žarko sunce sjati,
I na svijetu teklo pametarâ,
Viški će se otok spominjati
I junaštvo hrvatskog mornara".

NAPISAO I PRIREDIO

PETAR KUNIČIĆ.

TREĆE IZDANJE.

1907.

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (ST. KUGLI), ZAGREB
ILICA BR. 30.

JUNACIMA VIŠKOGA BOJA

I

STANOVNICIMA PITOMOGA VISA

NA USPOMENU.

PRI PRVOM IZDANJU.

Procvalo je dvadeset i peto proljeće, otkada je ime čarobnoga Visa zlatnim slovima napisano u knjizi ljudskih posmjeha i ljudskih suza.

Četvrt vijeka je, što je sinje more naše krvlju porumenilo na obranu krasnih žala Dalmacije kršne.

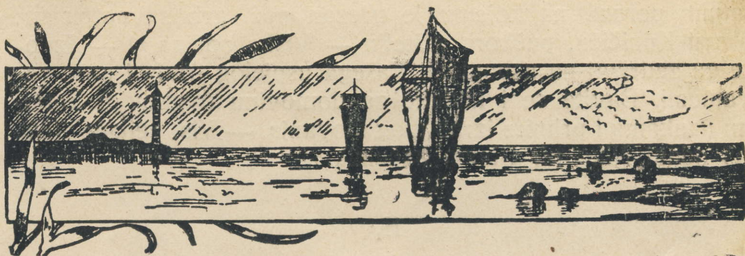
Četvrt vijeka je, što vječni san snivate na viškom grobištu, o hrabri sinovi majke junakinje, koji izginuste braneći otadžbinu našu.

Da i ja prospem struk ljubicâ na glave vaše i na sveti grob vaš, o junaci domaći, pružam narodu svome ovu bijelu knjigu, u kojoj je ocrtan plač i osmijeh Vile Humkinje.

Idi, knjigo, pričaj Hrvatu o njegovu junaštvu i sred pjena mora srebrnoga, a vama neumrli sinovi: Slava! Slava! Slava! — — —

Vis, prvi dan proljeća 1891.

PETAR KUNIČIĆ.

PRI TREĆEM IZDANJU.

Kada je godine 1891. prvi put izašla na svijetlo ova moja radnja, općinstvo ju je najpovoljnije primilo. A najbolji dokaz, da je hrvatskomu općinstvu ugodila taj, što se je kroz kratko doba raspačalo više tisuća komada.

Tom prigodom primio sam lijepih pisama od općine viške i komiške, te od bojnoga ministarstva i od raznih dostojanstvenika c. i kr. mornarice, koji su učestvovali viškom boju. Donijet ću ih ovdje nekoliko, ne radi sebe, već jedino radi same knjige.

I.

Br. 240.

Štovani gospodine!

Uz prijatno Vaše pismo primio sam istisak tu skoro po Vam objelodanjenog djela »Viški boj«, na čem Vam blagodarim, radujuć se s Vama, što Vam je pošlo za rukom onako savršeno izvesti namisao, koju ste bili postavili. — Priopćio sam Vaše pismo i predao sam istisak Vašeg djela gg. članovima opć. upraviteljstva, koji, skupa sa mnom, zahvaljuju Vam. A za to, što ste se Vi, štovani gospodine, onako sućutno izrazili i tekom cijele knjige pokazali Vašu ljubav prama našemu Visu, skupa i suglasno zaključismo, da Vam vidljivim načinom iskažemo našu harnost, upraviti Vam darak, urešen opć. grbom, koji ćete, uz ovo pismo, primiti. (To je krasan tapanj od srebra, sa

zlatnim perom, na kojemu je urezan opć. grb sa natpisom: »Petru Kuničiću, pučkom učitelju — Viška općina.«) — Izvolite ga zadržati na uspomenu Vašega uspjelog truda i naše zahvalnosti. Bavite se i nadalje za domovinu ovakovim korisnim naukama i primite izraz mog štovanja. — Vis, veljače 1893. Vaš odani **Niko pl. Giaxa,** načelnik.

II.

Br. 326. — Milo je bilo potpisanom primiti Vašu lijepu knjigu »Viški boj«, pa je on to priopćio slav. opć. vijeću, koje je dneva 20. rujna 1893. br. 1192., jednodušno zaključilo, da Vam se zahvali i da Vam se kakovim darkom odvrati. — Danas potpisano upraviteljstvo dragovoljno to čini, šaljući Vama crn štap od revna sa srebrnom jabučicom, uz početna slova P. K. Vašeg cij. imena i uz natpis: »Komiža piscu »Viškog boja«. — Primite k srcu, štov. gospodine, tu malu, ali žarku uspomenu, e bi Vas bodrila i sve to većma spominjala na daljni korisni rad Vaših vrijednih književnih sastavaka za dobro Hrvatske. Uz to bilježi se sa dužnim poštovanjem — Op. Upraviteljstvo. Načelnik **A. Tetrić.** Prisjednik **A. Mariani.**

III.

Vele učeni gospodine! Društvo »Viški Skup« izriče Vam ovim svoju duboku harnost, jer ste ga počastili darovavši mu istisak Vašeg, tu skoro objelodanjenog djela »Viški boj«. — Vaše djelo resi povjesnička istinitost, čuvstveno shvaćanje, a još većma hrvatski patriotizam i ljubav nam svima milog Visa. Mi se ponosimo, da se je član našega društva tako lijepo odlikovao i iskreno Vam čestitamo, bilježeć se sa osobitim počitanjem — Upraviteljstvo »Viškog Skupa«. Predsjednik **Bone P. Siminiati.** Tajnik **dr. Nikola Marinković.**

IV.

Cijenjeni gospodine! Srdačno Vam zahvaljujem, što ste mi poslali svoje djelo »Viški boj«. To me je sjetilo onih znamenitih dana; i želim da se rasprostrani, što više moguće, između naše mladeži, osobito dalmatinske, te da bude izvorom, otkuda će crpsti snagu i srčanost, kada bi sutra Božja volja odredila, da bude pozvana u času pogibelji, i da ovrši dužnost svoju s jednakom pripravnošću i s jednakim požrtvovanjem. — Na-

mjeravam nabaviti nekoliko istisaka za mornaricu, te Vas molim, da mi označite mjesto i cijenu. — Prijateljski Vas pozdravljam. Beč, 12. siječnja 1893. Vaš **Sterneck.**

V.

»C. i K. Ratno Državno Ministarstvo«.

— Odio mornarice —

P. B.

——— N. 451.

M. S.

Čast je predsjedničkoj kancelariji c. i kr. ratnog državnog ministarstva (Odio mornarice), uslijed naredbe primljene, javiti Vam, da Nj. Preuz. Gosp. Amiralj Zapovj. Mornarice Mak. barun Daublesky pl. Sterneck Ehrenstein vruće Vam zahvaljuje, što ste mu poslali 24 naručena istiska svoga djela »Viški boj«, što je on primio. Ovom prigodom očituje vam se, da je sa pravim zadovoljstvom pozdravljena Vaša knjiga radi rodoljubnoga duha, kojim je napisana. — Vašem gospodstvu dostavlja se knjižarska namira za poslate sveske. — Pošto je dobro, da se knjiga rasprostrani između momčadi c. i kr. Mornarice, toliko radi predmeta, koliko radi načina, kojim je izvedena, nabavit će se još istisaka kod izdavatelja u Zagrebu. — C. i kr. ratno državno ministarstvo (odio mornarice). Predsjed. kancelarije. Beč, 17. ožujka 1903.

Kasnije nabavilo je vis. ministarstvo 120 istisaka, te je knjiga uvrštena u biblioteke Mornarice.

VI

Cijenjeni gospodine! Primite srdačnu hvalu za ljubezno pismo od prosinca pr. g., s kojim sam primio tunomadne Vaše vrlo znamenito djelo. Želim, da se ta rodoljubna knjiga mnogo raširi, osobito između našega vrijednoga primorskoga puka. — Primite blagohotno uklopljenu moju sliku. — Izrazujuć Vam svoje duboko počitanje, čast mi je bilježiti se Vašeg gospodstva preodani — **Spaun** (ondašnji kontramiralj, a kasnije vrhovni zapovjednik Mornarice.) Pola, 11. veljače 1893.

VII

Cijenjeni gospodine! Primio sam u potpunom redu Vaše djelo »Viški boj«. Žalim jedino, što sam malo vješt hrvatskom jeziku, te da ne mogu da ga uživam u potpunoj mjeri. No mno-

žina i vjernost ilustracija čini djelo vrlo milom uspomenom meni i svima, koji su udioništvovali događajima, o kojima se u knjizi govori. — Nadajući se, da će mi se desiti prigoda, da Vas lično upoznadem, šaljem Vam srdačni pozdrav i bilježim se — Vašega gospodstva odani **Hincke** (Kontramiralj) Pola, 6. veljače 1893.

VIII

Mnogo cijenjeni gospodine! Tronuto sam listao Vašu krasnu knjigu »Viški boj«, koju ste mi izvoljeli dostaviti. — Veoma me raduje, da se upravo sin kršne Dalmacije latio pera, da oriše rodu i svijetu onu slavu naše prošlosti. — Ponavljajući riječi velikog admirala, da je lako uz takove lavove pobijediti, uvjeravam Vas ovim o mojoj trajnoj blagodarnosti i blagohotnosti. Beč, 25. veljače 1893. **A. Eberan** (Viceamiralj).

IX.

Vele cijenjeni gospodine! Vaša vrsna knjiga veoma me je obradovala i žalım samo, da je zbog nedostatnog znanja Vašeg lijepog jezika potpuno uživati ne mogu. Lijepa Vam hvala! Sa odličnim počitanjem Vama odani — **H. pl. Buchta,** (kontramiralj). Trst, 20. ožujka 1893.

X.

Štovani gospodine! Potvrđujući Vam prijetak priposlane mi domorodno uređene knjige »Viški boj«, zahvaljujem Vam usrdno na lijepom darku. — Sinovi kršne Dalmacije vazda pripravni žrtvovati život svoj za cara i domovinu, pokazaše to osobito godine 1866. u viškoj pomorskoj bici junačkim svojim držanjem, štono će ostati ubilježeno na vijekove u ljetopisima povjesti. — Priposlana mi knjiga nov je dokaz pravoga domorodstva, kojim biju srca Dalmatinaca — hrabrih, ratnoj mornarici vjerno odanih sinova domovine! — Primite izraz mog osobitog štovanja — **Freiherr v. Pitner,** v. admiral. — Pola 18. veljače 1893.

XI.

Vele cijenjeni gospodine! Primio sam Vašu lijepu knjigu o viškom boju, koja je u svakom smislu vrlo uspjela i koja će biti na diku toliko Vama, koliko našem kršnom i slavnom narodu, koji ste s njom proslavili. Najučtivije Vam zahvaljujem na upravo lijepom daru. S najodličnijim počitanjem Vama odani **Luka Binički,** c. i k. pukovnik. — Trst, 19. ožujka 1899.

XII.

Vele cijenjeni gospodine! Primio sam Vašu knjigu »Viški boj«, pa Vam se ovijem na tom znaku štovanja i ljubavi naj toplije zahvaljujem. Pravo imadete, što rijetko junaštvo naših hrvatskih sokolova vječitoj uspomeni potomstva predaste. Bog Vas dragi blagoslovio. — Sa štovanjem Vaš **Strossmayer,** biskup. — U Đakovu, dne 26. svibnja 1893.

=□=

Također i drugo izdanje ove knjige (g. 1900.) općinstvo je najljepše pozdravilo.

Cesar i kralj Franjo Josip I. udostojao se je uvrstiti knjigu u Svoju obiteljsku knjižnicu i meni poslati na dar deset zlatnih dukata. Ta počast bila mi je priopćena ovim pismom:

Br. 131.

res.

Gosp. **Petru Kuničiću,** učitelju

u Blatu.

Njegovo se je C. i K. Apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom od 13. aprila t. g. premilostivo udostojalo primiti Vašu prepokorno podastrtu knjigu »Viški Boj«, Vama pak premilostivo darovati deset zlatnih dukata. Toliko mi je drago Vama priopćiti uslijed odluke 4. t. mj. br. 2136./P. N. P. gospodina namjesnika s primjedbom, da je Vaša knjiga uvrštena bila u c. i kr. obiteljsku Fidei-komisbiblioteku. — C. kr. kot. poglavar **Marinković.** — Korčula, 9. maja 1900.

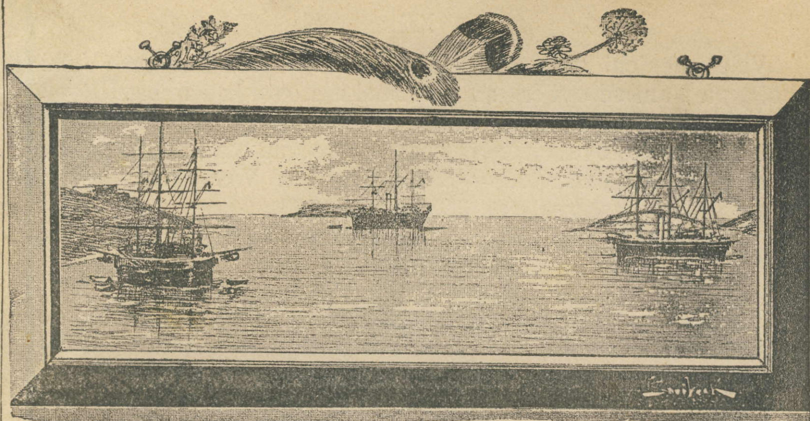
C. i k. ratno ministarstvo (odio mornarice) nabavilo je 120 istisaka, odlukom 8. ožujka 1900., br. 512.

Britansko je ministarstvo vanjskih posala uvrstilo knjigu u kraljevsku knjižnicu »Forign office« u Londonu.

Osim raznih ispravaka, dodao sam novom izdanju ono, što se odnosi na proslavu 40-godišnjice.

Stari Grad, 20. srpnja 1907.

PETAR KUNIČIĆ,
upravitelj pučke škole.

Ušće viške luke.

I.

Ljepote viškog ostrva. — Issa. — Mlečići, Rusi i Francuzi na Visu. — Trgovina. — Francusko-talijansko-engleski boj. — Engleske tvrđave i grobište. — Jadranski Gibraltar. — Vis pod Austrijom — Vis šezdeset i šeste i sada. — Komiža šezdeset i šeste i sada. — Stanovništvo, proizvodi i znamenitosti ostrva.

Sred morskoga modrila našega jadranskoga mora diže se iz bistrih voda, poput zelene kite cvijeća, krasno ostrvo **Vis.** Ovo spada među najčarobnije krajeve jadranskih obala, budi s bujnosti bilja, budi s blagosti podneblja, budi baš sa zanimivoga položaja svoga. Udaljeno je od dalmatinskoga kopna 72, a od italskih žala 118 kilometara. Dulji se od zapada put istoka 18 kilometara; široko je najviše 8 kilometara, površje mu zaprema 90 kil. četvornih. Leži na 43°, 3', 48" sjeverne širine i na 13°, 51', 2" istočne dužine (po Parizu).

Ovdje ondje dižu se krasni brežuljci, koji zaokružuju lijepe ravnine. Najponosniji je **Hum,** koji se vije put nebeske vedrine do 591 m. Sve je ostrvo pokriveno zelenim plaštom. Gdje se plodna loza nije obavila, tude se preplića bor i česmina, maslina i smokva, rogač i bajam, vrijesak i mrtina, buhač i kadulja, limun i naranča, palma i aloj, eukaliptus i kaktus, ružmarin i ruža, i ost. Rekao bi, da se amo i kopno natječe u bogatstvu i ljepoti sa neizmjernom morskom krasotom. Ne znaš, što te više uznosi, je li slika mora ili divota kraja. Jedna je

slika: sve su ljepote stopljene ujedno, i čovječje se oko blaži pred mogućim kistom veličanstvene naravi.

Kada ono sunce zalazi — a to sveđer proljetno sjaje nad viškim ostrvom — ti se uspneš poput galeba na kakvu morsku hridinu, pa buljiš u dušu, u srce platna zlatne naravi. Miomiris krasnoga bilja miješa se sa miomirisom morskoga lahorja; a to je tako jako, tako zamamljivo, da bi mrtvo djevojče na život povratilo. Dok se opajaš tim slatkim dahom blage majke naravi, misao ti leti sred nebeskih praznina k nečemu, što ti veli: «Uživaj čovječe, najplemenitiji stvore, uživaj ljepote platna moga; blaži se u suglasju nenatkriljivih šara mojih!«...

A kada uljezeš u lađicu, pa se prošetaš i zaljuljaš sred toga rastopljenoga srebra i brojiš svaki poljubac, što prima laka lađa tvoja, tada i ribe skaču okolo, kao da se i one raduju s uživanja tvoga. A kada te Vile ponesu na kakav brežuljak, ispod stoljetna bora ili rogača, sred tamjana gorskoga stabla i cvijeća, ti odatle zreš nebo i more, more i nebo. Rekao bi tada, da ploviš sred vode u ogromnoj đemiji, iskićenoj miomirisnim zelenilom, koja plovi sad sred tišine, a sad sred pjena uzburkanoga valovlja, poput gora snijegom obasutih.

Krasan je vidik sa viškoga **Huma.** Uspeo si se na najviši jambor svoje zelene ogromne đemije. Na sjeveru se raspružili **Hvar i Šolta,** sa više manjih ostrva poput trakova velike hobotnice; a **Mosor** Zvonimirova grada, **Tartari** nad Krešimirovim gradom, **Sutvid** kršnoga **Brača,** i **Biokovo** nad Kačićevim spomenikom, dižu se u oblake, kano gorostasi. Na istoku, preko ostrvića **Ravnika, Budihovca,** crni se **Korčula; uz Sušac** onamo **Lastovo;** a ponosni **sv. Ilija** na Pelješcu kaže, da se onamo malo dalje vije **Srđ** nad slavenskom Atinom. Na jugozapadu, preko znamenite **Palagruže,** vidiš kao u zlatnoj magli sjene talijanskih brda »Magella« i »Gran sasso d' Italia«; a pod tobom, raznim smjerom na zapadu, sred raznih ostrva, koji su se razasuli po moru poput crnih jančića sred poljane nasađene čeminom i ljiljanom, glasovito **Biševo,** gdje nalaziš najveličanstveniji morski hram, **Svetac, Brusnik, Jabuka.** Ovdje vidiš jedrenjaču poput morskog labuda; ondje ogromne parobrode za crnu Afriku, koji kao da i crnim dimom, što iz njih suklja, hoće da pozdrave krasote viškoga neba. Ispod nogu ti sa zapadne strane u lijepu zatonu bijeli se romantična Komiža. A onamo sa sjeveroistočne obale zrcale se u moru nanizane kuće bijeloga Visa, koji je zasio u hladu vitkih palama i miomirisnih naranača naokolo veličanstvene luke **Sv. Jurja,** duge 1516., m.

a široke 682. Osobito u sutonu rekao bi, da je pred tobom kakova slika iz sanjarskih bosporskih krajeva. Po sredini ostrva, sred bujne loze, nizaju se kule i zaselci bogatih posjednika i seoca **Pothumlje, Podšpilje, Velo selo** sa čudotvornom crkvom »Majke Božje«, koju sliku rese srdele od suhoga zlata i srebra.

Ako pako tražiš skrite krasote ostrva, naći ćeš ovdje kraj **Oključne,** sred ovisne gore, 40 metara nad morem, **Tvrdu špilju.** Zapali luč, pa uljezi u tu divnu podzemnicu, koja je duga 70 m, visoka 8 do 25 m, a u opsegu obuhvaća 160 m. Tude ćeš se zadiviti dlijetu stovječne naravi. Toliko je i takovih stalakita i stalagmita, da ti se pričinja, da si u najčudnovatijem labirintu, da si u ogromnom muzeju, gdje vidiš atensku akropolu, egipatske sfinge i piramide, rimske likove, stupove i koloseje, kršćanske hramove, mauričke Alambre i turske džamije, uz gomilu ljudesina, vragova sa ostima, gospa sa djetetom, stabala i voćaka svakog oblika, perivoja sa tisuću vrsta najčudnovatijega cvijeća; a sve to utjelovljeno u ogromnim alem-kamenima i u najfinijem mramoru.

Izidi i zaplovi put ravnoga **Ravnika,** i tude ćeš uljesti u naravni Panteon, kojemu su temelji u prebivalištu zlatnih riba. Taj hram posjetio je i kralj Franjo Josip I., godine 1875., kada se je zadivio viškim rijetkostima.

Ostavi sve brežuljke i ravnine, stabla i cvijeće i kreni čamcem svojim, oko desetog sata jutrom, put **Biševa.** Uljezi u »modru špilju«, u to hranište još neviđene, čudne ljepote, koje neprestano posjećuju i kojemu se dive i učenjak i prostak, pjesnik i prozaista, iz svih krajeva pitome Evrope i daleke Amerike. »Modra špilja« na Biševu nathita u mnogočem i onu na ostrvu **Capri** u Italiji. Sve biserje, svi korali najbogatijih morskih dubina tude blliješte i odbijaju u bistroj vodi zrake svoje. To je najljepši hram najljepših vila sinjega mora. Reci, jesi li ikada što slično vidio? Misliš li, kada se ljulja lađa tvoja sred toga sjaja, a ribe sjaju, kao da s njih vrcaju zlatne goruće iskre, da si doista čovjek a ne vilenjak?.... Iz dna zanosne duše tada ćeš progovoriti i uskliknuti: Pustite me ovdje; zatvorite vrata ovoga hrama morskih bogova, neka i ja s njima ovdje uživam krasote nad krasotama! A vi, božice, pretvorite čovjeka u ribu, neka i ja plivam sred živoga ognja šara, sred tekućine srebro-zlata Biševske špilje![1])

A lov na srdele! Gdje slična prizora? Sred noćnih tmina, šajka ti puzi po morskoj ploči, na kojoj vidiš odsjev titrajućih nebeskih zvijezda. Najednom eto ti se, onamo okolo ostrva,

izredale **svjećarice**. Sa ovih se diže, sred noćne crnine, zlatnokrvavi plamen zapaljene borovine. Približiš li se, domalo mreža napunja ribarsku lađu živim srebrom. To su srdele, blago radišnih ostrvljana, koje ide u bijeli svijet, ujedno sa izvrsnim viškim vinom, koje sjaje kao raznošarni dragulj, a jača ti dušu kao božji nektar.

Sve je na viškom ostrvu krasno, sve je divotno. Isto je sunce sjajnije, isto nebo je modrije, iste su ruže rumenije: a čovječje srce opaja najslađa pjesma slavenskih žala....

* * *

Čovjek, netom se je razvio na žalima našega lijepoga mora, potražio je najljepše položaje, to jest najsigurnije luke i zakloništa i najplodnije dolove i brežuljke. Naš lijepi Vis nije mogao da bude bez živa stvora, koji bi ga uživao. Neki vele, da su Pelazgi, imenom Liburni, s ostrva Lesba doletjeli poput jata lastavica na Vis, u ovo proljetno gnijezdašce. Drugi hoće, da je bijelu **Issu** utemeljio sirakuški tiranin Dionisije i da je nad njom gospodovao četrdeset dugih ljeta. Svakako je glasoviti stari grad Issa stajao u krasnoj i prostranoj viškoj luci, blizu današnje varoši, na mjestu »Gradini«, gdje i dandanas vidiš ostanke stare sjajnosti i slave. Izvjesno je, da je Issa opstojala još početkom IV. vijeka pr. I. kao grčka općina. Ona primi u svoje okrilje i obranu ilirske bjegunce, koji su se bili urotili proti kraljici Teuti, te im je bilo bježat iz otadžbine. Kraljica Teuta, da se osveti Višanima, opkoli ponosni grad i stade ga podsjedati; a kasnije ga (230. pr. I.) osvoji Dimitrij Hvarski. No Višani bijahu saveznici Rimljana, pače njihovi brodovi pomogoše rimskomu vojvodi Duiliju da porazi Kartažane u prvom ratu, kako što kasnije pomogoše Rimljanima proti macedonskomu kralju Filipu. Netom su Višani uvidjeli, da prijeti pogibao od Ilira njima i njihovim naselbinama Traguriumu (Trogiru) i Epetiumu (Stobreču), zamole Rimljane za pomoć. Rimljani pošalju Kaja Fulvija sa 200 brodova u Jadransko more. On oslobodi Issu, i god. 228. bi stavljena pod rimsku zaštitu; nije plaćala nikakva danka i bila je sasvim slobodna, te je u svačem cvala i napredovala. Issa je imala i svoj novac. Na njem je bila naslikana posuda sa dvije ručice. Okolo posude vila se je loza grožđem, znak, da je i onda viško vino bilo na glasu, kako što ga slavi i Atenej.

Za vrijeme građanskih ratova, Issa bi pridružena pokrajini Dalmaciji, no rekao bi, da je pridržala svoj ustav i vlastitu

upravu. Vis je jedino ostrvo, koje je iza pomrčanja rimskoga sjaja ostalo pod bizantinskom vlasti, dok ga čamprage mletačkoga lava ne zagrabiše. Zgodni njegov položaj branio ga je mnogo vremena od barbarskoga pustošenja, dokle divlja gotska ruka nije sa zemljom sravnala i u pepeo pretvorila, oko godine 536. po I., ponositu Issu. Preostali stanovnici, poput ptica, kojima se rasplelo gnijezdo, pobjegoše u unutrašnjost ostrva.

Oko polovice VII. vijeka napučiše Vis sadanji Hrvati, te podigoše više mjesta na ostrvu, osobito **Velo selo.** Oko godine 1000. zauzeše ostrvo Nerentanci, ali ga ovima odmah ugrabiše Mlečići, koje je vodio amiralj **Bragadino.**

Godine 1483. vojska Napuljskoga Ferdinanda, koji je u Jadranskom moru bojak bio s Mlečićima, stupi na Vis i razori Velo selo. Po svjedočanstvu narodnoga pjesnika Kačića, Velo selo je razorila vojska kralja Uluzalija g. 1571.:

Zajedriše neveseli Turci,
Katalani, nevirni hajduci,
Prije zore k Visu dojedriše,
Ter bogato selo porobiše.
Isikoše malo i veliko,
Jer se Turkom ne dadoše niko.
Kako se je onda raselilo,
Do danas se nije naselilo.

U puku još opstoji predaja o tom razorenju. Kažu, da je pijevac odletio na crkvu tri dana prije nesreće, i da je zakukurijekao:

Kukuriku! Velo selo
Do tri dana neveselo:
Doć' će Turci Katalani,
Ostat ćete svi poklani!

Poslije razorenja Velog sela stanovnici se približiše k moru i utemeljiše novo prebivalište u prostranoj luci, gdje se je nekad kočila Issa, ali sa protivne strane, i to baš gdje je današnja varoš. No i prije razorenja Velog sela, pri moru u luci sv. Jurja, bila je po koja kuća za ribare i za mornarske spreme. To nam najbolje svjedoči predaja o dolasku pape Aleksandra III. God. 1177. rečeni papa, da izbjegne progonstvu Fridrika Barbarose, iskrca se na Palagružu, a zatim na Visu, gdje ga dočeka spljetski nadbiskup i poprati do Zadra. Puk priča, da je bio primljen u nekoj kući, koja leži sred da-

našnje varoši, pa se i dandanas zove: papina kuća, papin dvor, papini.

Međutim cvalo je drugo mjesto na zapadnoj obali ostrva, a to je Komiža. Rekao bi, da se je tude u stara vremena dizao grad **Meum.** Prvi, koji dođoše onamo, gdje je današnja varoš, bijahu kaluđeri sv. Benedikta sa Biševa oko godine 840.

Oko polovice XVII. vijeka dođe na ostrvo mnogo doseljenika iz makarskoga primorja.

Dok se je na Visu vio barjak Sv. Marka, Vis je spadao politički i crkveno pod Hvar.

* * *

Godine 1806. osvojiše Vis silni Francuzi, uništiv lava jadranske kraljice, po ugovoru u Presburgu sa Franjom I. Ali godinu dana kasnije rusko brodovlje protjera Francuze i prisvoji krasno viško ostrvo. Kasnije po ugovoru u Tilsitu, 8. srpnja 1807., ostaviše Rusi Jadransko more, i tako Vis opeta ostade u rukama Francuza. U to doba bijaše znamenita u Visu »kula«, koja se još i danas ponosno diže na zapadnoj strani varoši.

Najednom Francuzi ostadoše bez Visa, a luka sv. Jurja obrati se u zbiralište ratnih brodova svih neprijatelja velikoga Napoleuna, osobito engleskih brodova, koji razviše svoju zastavu nad viškim kopnom i morem. Vis postade glavnim mjestom kriomčarskoj trgovini sa susjednim obalama. U tri godine sjati se toliko inostranaca, svakog roda i naroda, da je stanovništvo od četiri tisuće poskočilo na dvanaest, ili kako neki tvrde, ćak i na dvadeset. Čeljadi je bilo stanovati donapokon u lađama, jer je sve bilo puno puncato. Tako je trgovina cvala kao bus svibanjskih ruža. No Francuzi nijesu mogli da to trpe. Kriomice ode iz Jakina nekoliko francuskih brodova i sa engleskom zastavom uljeze u višku luku, te iznenada zapali sve brodove i svu trgovinu. Francuze je vodio D u b o r d i e u. Ali trgovina opeta procvate, jer Englezi protjeraše ondašnjega sveopćega neprijatelja, Francuza.

* * *

Dne 13. ožujka god. 1811. pocrvenjet će viško krasno more pod ubojitim oružjem ljudskim. Tude će se, dva tri kilometara na sjeveroistoku ostrva, sastati dva žestoka neprijatelja, da se kolju, da guše jedan drugoga radi lijepoga Visa. Sastat će se jako brodovlje sa mnogo slabijim i po broju i po snazi; sa-

stat će se junak i kukavica, te će jedan Miloš poraziti stotinu loših. Jak neprijatelj uputit će se iz Italije, iz bijeloga Jakina, i izigrat će se sred viških voda grozna bitka, koja će u malašnoj slici predstavljati buduću i groznu šezdeset i šeste.

Francuzi, koji su tada gospodovali u Jadranskom moru i u Italiji, hoće pošto po to da imadu Vis u svojim rukama, te čvrsto odluče, da će bojak biti sa Englezima do posljednje kapi krvi. Ujedno sa Talijancima sakupiše u Jakinu slijedeće brodovlje:

a) Fregata »Favorita«; zapovijedaše joj De Moliere, a na njoj bijaše vrhovni vođa Dubordieu.

b) Fregata »Flora«; zapovjed. Peridier.

c) Fregata »Danae«; zapovj. Villions.

d) Fregata »Corona«; zapovjed. Pasqualigo.

Svaka je fregata imala 48 topova.

e) Korveta »Bellona«; sa zapovj. Duodom.

f) Korveta »Carolina«; sa zapovj. Buratovićem.

Svaka sa 32 topa.

g) Brik »Augusta«; sa zapovjed. Bolognini-om.

h) Brik »Aurora Goletta«; sa zapovj. Rigiot-om.

i) Brik »Eugenio Sciambecco«; sa zapovj. Rossenquit-om.

Svaki je brik nosio oko 20 topova.

Osim spomenutih brodova, bijaše: 5 brodova za prijenos, sa momčadi za iskrcavanje; 2 brika i više manjih brodova.

Ovo brodovlje krene iz Jakina dne 12. ožujka 1811., oko osmoga sahata. Pod Visom susreti englesko, koje sastavljahu slijedeće fregate:

a) »Amphion«; sa kontramiraljem Parker-om.

b) »Belpoul«; sa mjesto-amiraljem i vođom Hostom.

c) »Volage«; sa zapovj. Camphelom.

d) »Cerberus«; sa zapovjednikom Laingom.

Ukupno 4 broda, a svaki sa 35 topova.

Engleski mjesto-amiralj **Hoste,** uzdajući se u svoju srčanost, naredi trima fregatama, da idu ususret neprijatelju, da ga odijele od francuskoga amiralja i da prisile talijanskog amiralja **Pasqualiga,** da se bori sa desne s ostalim fregatama i korvetama. Tako se engleski amiralj nađe između francuskoga i talijanskoga brodovlja.

U deset sahata počne strašna pucnjava topova sa strane engleskoga amiralja proti desnoj amiralja francuskoga. Ovaj, poslije dva sata i po neprestane žive vatre, izgubi obje noge, te ga ponijeˇše na bližnje ostrvo i tude izdahnu. Međutim u uvali Smokovi njegova fregata **Favorita** sa 1400 ljudi poleti u vazduh.

Neki hoće, da su je isti Francuzi zapalili, da im je možda ne zarobe Englezi. Poslije toga srećnog uspjeha za Engleze, engleski amiralj okrene na desno, sa tri fregate; vjetar mu bijaše u prilog, te jakim nasrtajem navali na brodovlje **Pasqualiga.** Ovaj nemogući više da se brani, pošto bijaše izgubio jambore, bi usilovan, da se preda sa svojom fregatom **Bellona.** S njim se predadoše i dvije druge fregate. No engleski amiralj nije imao dobrih lađa za prekrcavanje, da ih prisvoji, te ove, upotrijebiv zgodno vrijeme, šmignu u hvarsku luku, gdje se je tada vijala Napoleonova zastava.

Francusko-talijansko brodovlje izgubi u ovom boju oko dvije tisuće duša. Osim toga bi mu zarobljeno preko 900 ljudi, između kojih zapovjednici **Pasqualigo, Borgia, Pauluzzi** i **Bandiera.**

Ostalo brodovlje pobjegne, dio u Jakin, dio u Brindisi, a dvije francuske fregate u Krf.

Poslije dva mjeseca jedna od francuskih fregata sa 48 topova, **Pomona,** sukobi se kraj Arbanije sa engleskom fregatom **Alceste.** U strašnoj borbi **Pomona** bi hametom poražena.

Englezi izgubiše kod Visa, što mrtvih što ranjenih, 450 ljudi; i četiri zapovjednika izgubiše koji ruku, a koji nogu.

Tako se dovrši taj golemi engleski pothvat: sa 4 fregate protiv dvadesetak talijansko-francuskih brodova, — i na ponosnom Visu zaleprša moguća engleska zastava.

*
* *

Netom su Englezi sasvim razvili svoj barjak sred viških palama, postaviše civilnog i vojničkog svoga namjesnika kolunela **Robertsona.** Dne 12. srpnja 1812. ustoličiše zakonodavno tijelo od 12 lica, sa odnosnim predsjednikom, i sudište sastavljeno od tri odličnija lica u mjestu.*)

Zatim odluče, da što bolje utvrde ovo lijepo pristanište,

---

*) Engleska je vlada bila vrlo stroga i javno je pedepsala zločince. Jednom zatekoše u crkvi sv. Duha čovjeka i ženu u grijehu. Sud naredi, da se obojici obrije glava, da uzjašu naopako na dva magarca, pa da ih provedu više puta kroz mjesto pod tučom gnjilih naranača i jaja; a zatim da ih gole išibaju na javnom trgu. Kasnije zločinac preminu sa teških rana. To bijaše običajna kazna, osobito za lupeže.

Još je u Visu ljudi, koji će ti mnogu zanimivu pripovijedati o engleskoj strogosti, ali i o sjaju engleskih »kolunata«.

radi kojega pokazaše toliko rijetke srčanosti i rijetkog junaštva. Na zapadnoj strani ulaza luke Sv. Jurja podigoše g. 1813. prostranu i lijepu tvrđavu i okrstiše je **Georg,** imenom ondašnjega britanskoga vladara. Na brežuljku »Jurjevo brdo« (nekada »Orjebrdo«) sagradiše kulu Wellington; a po obližnjim vrhovima kulu **Bentink** i **Robertson.** Ostrvo, koje je na ušću luke, okrstiše **Hoste,** s počitanja spram mjestoamiralja, koji je vodio srećno brodovlje godine 1811., i tude sagradiše vojarnu. Pred ulaskom u luku, sa istočne strane pri moru, i to pokraj poluostrvića Sućurja, sagradiše grobište. Tude pokopaše svoje mrtve junake, da blago viško nebo čuva kosti junačke. Na vratima grobišta napisaše engleski, talijanski i hrvatski:

Ledeni ostanci ovdje pokopani jesu
Engleskih vojnika, koji u moru pogiboše
Da brane domovinu i kralja[2].

Godine 1812. povjeriše crnoj zemlji ostanke junaka, poginulih kod Mletaka, te unutri, na piramidi od bijela mramora urezaše:

OVAJ SPOMENIK
PODIGOŠE
KAPETAN I ČASNICI
KRALJEVSKOG BRITANSKOG BRODA
»VICTORIOUS«
NA USPOMENU
JEDANAEST VRIJEDNIH ENGLEZA KOJI UMRIJEŠE
S RANA PRIMLJENIH U BOJU
22. VELJAČE 1812.
S FRANCUSKIM BRODOM
»RIVOLI«
OD 72 TOPA
KOD MLETAČKE OBALE
OVDJE POKOPANIH
KAO ZASLUŽENU NAGRADU
TIM JUNACIMA
KOJI TOGA DANA ŽIVOT SVOJ
IZGUBIŠE
ZA OTADŽBINU SVOJU.[3]

Englezi su uvelike ljubili Vis i cijenili njegov strategički položaj, te su ga nazivali »Jadranskim Gibraltarom«. Oni ostadoše na Visu sve do godine 1815.

*

* *

Dne 13. srpnja 1815. pade Vis pod kralja Franju I. Austrijanci popraviše i pomnožiše engleske utvrde na Visu; učiniše višku luku postajom odjelu ratnog brodovlja, koje bi branilo Jadransko more.

Godine 1849. austrijska vlada sagradi sred varoši, između Spilica i Kuta, lijepu i vrlo prostranu tvrđavu, pod imenom batarija **Gospina** i za nj potroši sto i dvadeset tisuća forinata.

*

* *

Sada da potanje vidimo Vis za vrijeme događaja, s kojega mu je ime zabilježeno zlatnim slovima u novoj povjesti.

Vis je bio šezdeset i šeste, kako što je i sada, osim tvrđava, koje i dandanas svjedoče o prošloj slavi. Sada broji oko pet tisuća duša. Vis leži naokolo prostrane luke, kakvih ima posve malo u sinjem moru. Ova se dijeli na omanje dijelove: **Stanac, Luka, Kut** i **Lučica.** Pred ulazom u luku sa istoka pruža se poluostrvić Sućuraj, gdje je godine 1866. bila baterija i prašara **Schmidt,** a sada ga resi krasan zaselak Topićev. U nutarnjosti luke, sa zapada, širi se krasno poluostrvo **Prirovo,** gdje se je nekada dizao rimski teatar, na razvalinama kojega diže se od VI. vijeka crkva Sv. Jerolima sa manastirom fratara Sv. Frane i sa lijepim zvonikom.*) Na istom poluotočiću, ukrašenu zelenom lozom i vitkom palmom, leži od godine 1823. vječno počivalište viških mrtvih. Tude se dandanas, između lijepih grobnica, vije mramorni spomenik poginulim junacima god. 1866.; također i spomen-križ nesrećnicima, koji izgorješe sa ratnim brodom **Radetzky** pred Visom, dne 20. veljače godine 1869. Varoš se dijeli na tri dijela: **Kut** sa istoka; **Luka,** po sredini; i **Mala banda,** sa zapada. U mjestu su četiri crkve: Sv.Ciprijana na Kutu, najstarija; Gospa od Spilica, nadžupnička, sred varoši, sagrađena godine 1500.; Sv. Duh, između Male bande i Luke; i Sv. Jerolim na Prirovu. U nadžupničkoj se crkvi čuva slika glasovitoga kista Santa Croce, i tijelo sv. Vincenca mučenika iz cirijačkih podzemnica.[4] Nekadašnja batarija »Gospina« sada je pretvorena u ubožište i u gradsku bolnicu, i tako je uređena i udobna, da bi mogla resiti najveći dalmatinski grad. Bolesnike i siromahe dvore časne sestre milosrdnice iz Đakovačke biskupije. Sve ostale tvrđave, koje su branile Vis šezdeset i šeste, sada su prazne i srušene. —

---

*) Za doba engleske vlade crkva sv. Jerolima i manastir bijihu pretvoreni u vojničke pohrane, te oštećeni za 12.000 for.

Vis obiluje lijepim zgradama i lijepim vrtovima, u kojima nalaziš uz palmu, naranču, limun, kaktus i gaziju, najrjeđe bilje i cvijeće. Lijepa je školska zgrada, koju je općina podigla na Spilicama god. 1896. Na trgu pred općinskim domom nalazi se spomenik, koji je Vis podigao pri pedesetoj godišnjici vladanja cesara i kralja Franje Josipa I., — a izradio ga je kipar Rendić. — Uz razne rijetke životinje od godine 1887. živi na ostrvu afrikanski noj. Vis obiluje uspomenama stare slavne Isse, talijansko-francusko-engleskog boja. a osobito znameni-**Matijaćević-Karameneo**[5]. Vis i dandanas obiluje ljudima, koji su na diku i ponos svome narodu.

*

* *

Drugo glavno mjesto na zelenom Visu romantična je Komiža. Ona leži na zapadnoj strani ostrva i zrcali se u krasnom morskom zalivu. Za leđima joj se prostire, poput zelena plašta, komiška dolina, koja je pokrita zelenom vinovom lozom, a postrance vije se put oblaka ponosno brdo Hum. Sprijeda joj se otvara krasan obzor, kojemu se je više puta divio i nadvojvoda **Maksimilijan.** Po sudu mnogih povjesničara — kako smo na drugom mjestu spomenuli — ondje, gdje je danas Komiža, dizao se je u staro doba grad **Meum.** No prvi, koji su utemeljili današnje mjesto, bili su Benediktinci. Ovi su posjedovali Biševo, gdje su imali crkvu i samostan Sv. Silvestra; kasnije, radi provale Saracena, ostaviše Biševo i odoše na ostrvo Vis. Na malom brežuljku, na podnožju Huma, podigoše crkvu Sv. Nikole i samostan sa dvije tvrđavice; zatim pozvaše k sebi mnogobrojne težake, s kojima stadoše obrađivati današnju komišku dolinu. Danas Komiža broji preko četiri tisuće duša. Crkva je Sv. Nikole glavna u mjestu; naokolo su joj ostanci samostana i tvrđava. U jednoj sobi starinskoga samostana stanovao je glasoviti hrvatski pjesnik, rodom Komižanin, **Andrija Vitaljić**[6] i tude je spjevao svoj divni epos »Ostan Božje ljubavi«. On je godine 1695. raširio crkvu, koja je sada urešena krasnim zvonikom. Crkva posjeduje mnogo dragocjenih predmeta. U riznici čuva se nekoliko rijetkih malih slika na platnu. Između ovih nalazi se glava Isusova, koja po sudu vještaka pripada Ticijanovu kistu i vrijedi više tisuća forinata. Ispod »balatura« nalaze se dva stupa, koja su izdjelana od drva talijanskih brodova. U riznici se čuva mitra sa štapom starih

opata.*) Pred crkvom je grobište. Znamenita je i crkva »Gospe Gusarice«, koja se nalazi na skrajnoj desnoj strani varoši, a temelji su joj u moru. Pripovijeda se u puku, da su turski gusari dva puta bili ukrali Gospinu sliku, te je bacili dva puta u more, a ona svaki put da je isplivala do istog žala, gdje je bilo njezino mjesto. Pred ulazom rečene crkve nalazi se bunar žive slatke vode. Osim toga bunara ima u varoši više izvora hladne i zdrave vode, a to je veoma rijetko na dalmatinskom ostrvlju. Zlameniti »kastel«, koji se diže sred današnje varoši, na morskoj obali, sagrađen je za mletačke vlade, godine 1585.; godine 1866. bijaše prašarom, a sada je općinskim domom. Također i u Komiži ima krasnih vrtova, u kojima raste svakovrsno bilje i cvijeće. Komiža je rodno mjesto

V i s (Kut).

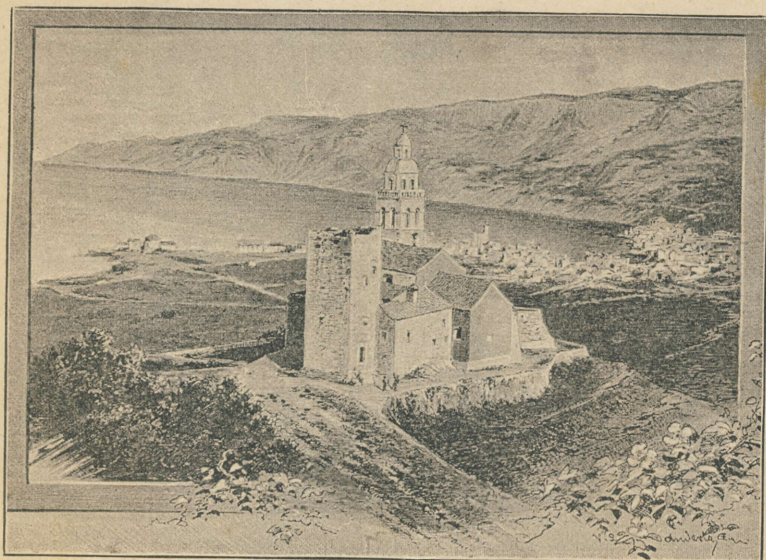
mnogih vrijednih ljudi. U njoj se rodio i današnji najveći živući hrvatski filozof, **dr. A. Petrić,**[7] pisac čuvenih filozofičkih knjiga.

*

* *

*) Godine 1320. udijeli splјetski metropolita, po hvarskom biskupu Grguru, povlasnicu opatu S t a n k u, da može nositi štap i mitru pri svečanim obredima. — Poslije izumrća Benediktinaca bijaše prvi komiški župnik Luka Pribačić godine 1568.

Na čitavome viškom je ostrvu podneblje veoma blago i zdravo, a zemlja veoma plodna. Varoši Vis i Komiža; seoca: Velo selo, Podšpılje, Pothumlje, Oklјučna i ostrvići: Biševo i Svetac, broje ukupno preko deset tisuća duša. Svi su katolici i Hrvati. U varoši Visu i u okolici govore čakavskim narječjem, koji ima mnogo staroslovjenskih riječi i oblika; dok u Komiži i u okolici govore čakavštinom, koja se u mnogočem razlikuje od prvog narječja, osobito u naglasku. Na ostrvu vladaju hrvatski običaji, koji su sveopći ostrvljanima. Na Visu je šest pučkih škola: dvije ženske, dvije muške i dvije mješovite. Višanin se najviše bavi gojenjem loze, koju vrlo dobro obrađuje i koja mu plodi dobrim vinom; za tim mornarstvom

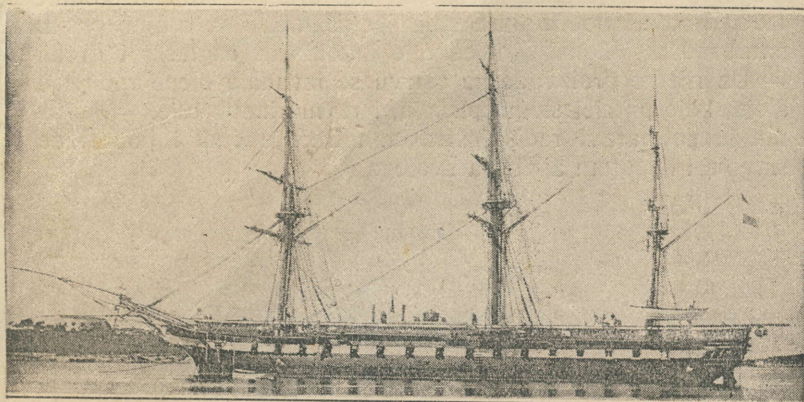

Komiža (sa Mostira).

i rıbarstvom. Viško ostrvo može da dade na godinu preko sto tisuća hektolitara vina i oko 25 tisuća barila posoljenih srdela. Vino je izvrsno (osobito opol), te je na svjetskom glasu radi svojih osobitosti. Viške su konobe između najpoznatijih, što imademo na jadranskoj obali. Srdele se sole u barilima razne veličine; a osim toga ih Višani šalju u trgovinu u malim zaklopnicama, poput onih, što nam dolaze iz Francuske. Zato opstoji u Komiži više tvornica, koje priređuju to morsko

blago. U Visu je sada parobrodarsko društvo, koje je godine 1890. osnovao poduzetni Serafin Topić Antunov, svojim prvim parobrodom **Vilom.** U mjestu je i konzulat engleski i grčki. — Uz rijetke proizvode na ostrvu se izvađaju lijepe radnje u aloju, koje putnici skupo plaćaju, i ružmarinovo ulje. — Višanin je po naravi radiša, štediša, mirne je ćudi i ponosi se slavom i ljepotom zavičaja svojega.

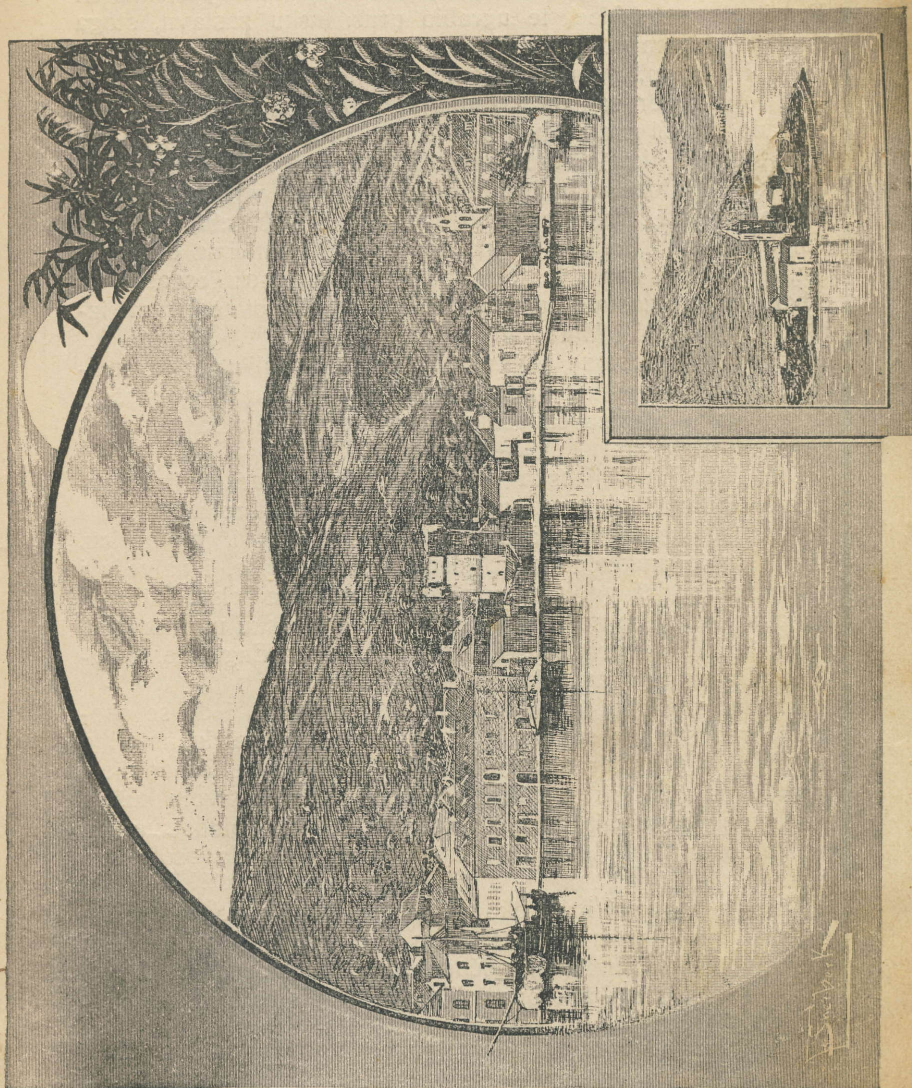
Fregata »Novara«.

II.

Austrija i Pruska šezdeset i šeste. — Kraljičin grad. — Italija. — Custozza. — Talijanska mornarica. — Jadransko more. — Naša mornarica. — Amiralj Persano. — Talijanci idu na Vis. — Imena i obilježja talijanskih brodova. — »Affondatore«. — Glavniji zapovjednici. — Persanova dnevna naredba.

Osvanula godina 1866. i s njom teški dani za Austriju. Rekao bi, da je na toj godini krvavim slovima napisana riječ **boj.** Zametak toj bojnoj godini bijaše već u godini 1864., a da ne spominjemo kobnu godinu 1848. Šlezvig-Holstanjska stenjala je pod danskim gospodstvom. Austrija i Pruska se složiše, kao dvije najmilije prijateljice, da godine 1864. oslobode tu zemlju. Austrija i Pruska, kao što se ljubezno združiše, da oslobode potlačenu zemlju, tako se združiše u slavi i u veselju sa sjajne pobjede kod Helgolanda.

No kasnije se zavadiše i krvavo zaratiše, kao dvije najgroznije zmije ljutice. Premda su se naši borili kao lavi, ipak zasja zvijezda pobjede Pruskoj, koja je tada nastojala oko ujedinjenja rascjepkanih uda velike Njemačke. Na sjeveru Austrije Prusijanci, kako su Sasku posjeli, eto prelaze austrijske granice i dolaze u Češku, Šlesku své do Galicije. Kod Kraljičina grada nastaje strašno kreševo, kakva još ne dočeka naša cesarevina od vremena Napoleona I. Našu vojsku vodi **Benedek.** Dne 3. srpnja u krvi zapliva na tisuće i tisuće Austrijanaca.

Vis (zapadni dio Luke i Prirovo).

U kraljičingradskoj krvavoj bici učestvovaše i hrvatski sinovi. Pripovijeda se, da je neki junak Dalmatinac posjekao tri Prusijanaca zasebice, te ugrabio prusijansku zastavu, stoga dobi na bojnom polju poručničku čast.

Sa Pruskom, neprijateljicom Austrije, združi se i Italija, koja je također sanjala i radila o svome ujedinjenju. Italija se rado združi proti Austriji, e da joj otrgne Mletačku, Tirol i još štogod. Ako je sreća ostavila naše kod Kraljičina grada, nije kod Custoze u Italiji, gdje se austrijska vojska susretne sa Talijancima. Naše je vodio nadvojvoda **Albrecht,** sin nadvojvode Karla. Na bojnom polju padoše Talijancima dvanaest tisuća ranjenih i mrtvih; četiri tisuće zarobljeno; šesnaest topova i mnogo zastava ugrabljeno. I tu se odlikovao Hrvat: između inih **Rodić** i **Marojčić.**

Poraz kod Custoze bijaše vrlo težak za Italiju, te je ponizivaše pri osnivanju talijanske otadžbine. Još teži joj bijaše i stoga, što je njezina saveznica tako srećno potukla zajedničkoga neprijatelja.

Dok redovita talijanska vojska mirovaše, Garibaldijevi dobrovoljci navaljivahu na austrijske granice u Tirolu.

Međutim Italija, mlada Italija, podigne takovu mornaricu, kojom se je mogla ponositi, glede broja i jačine, i najveća i najponosnija država. Ona uzajmi u Francuza trista milijuna franaka; sad se je neprestano radilo za talijansku mornaricu u arsenalima brodograditeljstva, u ljevaonicama Engleske, Združenih Država i Francuske.

Da Italija dobije, što je izgubila kod Custoze, i da se opošteni pred svojom saveznicom Pruskom, a sebe da uvjeri o gospodstvu na Jadranskom moru, odluči, da će brodovljem navaliti na austrijske zemlje. Već je sa zadovoljstvom kušala svoje topove, osvajajući neka uda apeninskog poluostrva; no to nije dosta. Ona hlepi za obalama jadranskih voda, osobito za morskom Dalmacijom.

Austrija u svojoj brizi oko nemilog ratovanja ne zaboravlja također svoje mornarice. Brigom i nastojanjem ondašnjega nadvojvode **Maksimilijana** počne se dizati u arsenalima Pole i Istre, ali ni u snu, kako ona talijanska u lukama Brindisa, Taranta i Jakina.

Kada se je pojavio u Italiji divni brod **Affondatore,** svak je uskliknuo: Dovoljan je, da uništi, da potopi čitavo austrijsko brodovlje!

Opći je vapaj u Italiji zahtijevao, da talijanska mornarica osveti Custozu i osigura gospodstvo na moru. Stoga je mi-

nistar Depretis pisao zapovjedniku mornarice: »Moj dragi prijatelju! Pomisli, da sva Italija upire oči u mornaricu, jer je ona snaga budućnosti njezine. Italija ima na moru najljepše gradove, te se nada, da ćete dokazati, da je to more doista njezino.« A drugom prigodom, kada je Persano htio da mu predoči nepripravu časnika i momčadi: »Reci ti, ako te je majka rodila, ovomu puku, koji u ludoj taštini svojoj cijeni naše mornare prvima na svijetu, da sa 300 milijuna, kojima smo opteretili državu, nijesmo bili kadri drugo, već da mu stvorimo brodovlje, koje je nesposobno da se sa Austrijancima ogleda! Doista bi nas kamenovali! Tko je ikada progovorio, ako ne porugljivo, o austrijskoj morn.rici? Ako se amiralj Tegetthoff ne primi vojevanja, okrenimo put obale i Vis je naš. Vis, koji je 50 milja Jakinu na jugoistoku, radi položaja svoga, osigurat će nam gospodstvo na Jadranskom moru.«

*

* *

Vrhovnim amiraljem talijanske mornarice bijaše imenovan **Karlo Pellion di Persano,** koji je već glasio kao hrabar i uman vođa. Rodi se u Vercelli, u Pijemontu, godine 1806. Još mladićem odlikova se, te u malo vremena uzdigne se od stepena do stepena na najviši vrhunac, biva do amiraljske stolice. Godine 1861. zapovijedaše brodovljem pri osvojenju Messine i Jakina. Uz razne časti bijaše i zastupnikom u zakonodavstvu. Godine 1862. bi imenovan ministrom mornarice prvoga kabineta Ratazzi.

Novi talijanski ministar **Depretis,** stvoriv **Persanu** u desetak dana, štogod je zaželio, mislio je, da čitava Evropa u čudu pita: Gje je to talijansko silno brodovlje?... Ode u Jakin, dne 15. srpnja, gdje bijaše na okupu mornarica i naredi amiralju **Persanu,** da zaplovi Jadranskim morem. Ali nastalo pitanje, kamo će i kuda će: ili u Trst ili u Mletke ili u Pulj? Persano promisli, da je umjesnije, da ugrabi Austriji Dalmaciju. Dade dnevnu naredbu i uputi se sa silnim svojim brodovljem put »Jadranskoga Gibraltara«, da ga što prije osvoji, a zatim čitavu pokrajinu. Talijanci ga burno pozdraviše.

Evo imena tih gorostasa, koji se kreću iz jakinske luke, da osvoje naše krasne obale, naš lijepi Vis. Uz ime donosimo i obilježje pojedinoga broda, e da čitalac dobije jasan pojam o jakosti talijanskoga brodovlja naprama austrijanskome, čija ćemo imena kasnije donijeti.

T kući broj	Vrsta i ime broda	Red	Sile stroja	Topovi	Momčad	Izmjera broda
	Brodovi sasvim oklopljeni.					
	(Drveni)					
1.	Re d'Italia	fregata I. r.	800	36	600	5700
2.	Re di Portogallo . . .	„ „ „	800	36	550	5700
	(Željezni)					
3.	Formidabile	„ „ „	480	20	356	2700
4.	Terribile	„ „ „	480	20	356	2700
	Brodovi djelomice oklopljeni					
	(Drveni)					
5.	Principe di Carignano .	fregata II. r.	600	22	440	4086
	(Željezni)					
6	Ancona	„ „ „	700	26	484	4250
7.	Castel Fidardo	„ „ „	700	26	484	4255
8	Maria Pia	„ „ „	700	26	484	4250
9	San Martino	„ „ „	700	26	484	4200
10	Palestro	topovnica I. r.	300	4	250	2000
11.	Varese	„ „ „	300	4	250	20
	Brodovi na kulu (monitor).					
12.	Affondatore	arijet	700	2	290	4700
	Brodovi neoklopljeni					
13.	Carlo Alberto	fregata I. r.	400	50	580	3200
14.	Duca di Genova . . .	„ „ „	600	50	580	3515
15.	Gaeta	„ „ „	450	54	580	3980
16.	Garibaldi	„ „ „	450	54	580	3680
17.	Maria Adelaide. . . .	„ „ „	600	32	580	3450
18.	Principe Umberto . . .	„ „ „	600	50	580	3500
19	Vittorio Emanuele. . .	„ „ „	500	50	580	3400
20.	San Giovanni	„ „ „	220	20	345	1780
21.	Guiscardo.	korveta na kola	220	20	200	—
22.	Piemonte	„ „ „	—	2	100	—
23	Cristoforo Colombo . .	doglasnik	—	2	100	—
24.	Ettore Fieramosca . .	„	—	2	100	—
25.	Esploratore	„	350	2	108	1000
26.	Flavio Giola	„	—	2	100	—
27	Got emolo	„	—	2	100	—
28	Messaggiere	„	350	2	108	1000
29	Governolo	„	—	2	100	—
30.	Stella d'Italia	„	350	2	108	1000
31	Indipendenza	prenošač živeža	—	—	—	—
32.	Washington	bolnica	—	—	—	—
33 36	4 Topovnice	I. razreda	—	36	400	—

Glavniji zapovjednici bijahu:

Ime zapovjednika	Ime broda	Ime zapovjednika	Ime broda
Faà di Bruno	Re di Italia	Del Carnetto	Maria Pia
Ribotty	Re di Portogallo	Roberti	San Martino
Saint Bon	Formidabile	Cappellini	Palestro
De Cosa	Terribile	De Fiucati	Varese
Jauch	Principe di Carignano	Martini	Affondatore
		Acton	Princ. Umberto
Piola	Ancona	Gogola	Governolo
Cacace	Castel Fidardo	Orengo	Esploratore

Na oklopnjači »Re d' Italia« bijaše amiralj Persano; na »Principe Carignano« kontraamiralj Vacca, a na fregati »Maria Adelaide«, mjestoamiralj Albini.

Između sve ove sile brodova najčudnovatiji je **Affondatore.** Posjeduje na kuli, koja je jedina nad morem, dva topa »Armstrong«, koji puštaju zrna od 150 kilograma, a gađaju na petnaest kilometara daljine. Paluba mu je zatvorena i zastanjena. U slučaju navale, brod će u more, momčad će u dno, gdje je velika galerija, koja se može po zapovjednikovoj volji napuniti morem, koje uslijed žeravnika strojeva uzavre, te vojnici pomoću cijevi pare vrućom vodom neprijatelja. Brodni mu je gubac ili kljun takav, da ako pogodi oklopnjaču, presjeći će je napola kao repu, a dug je devet metara. Leti poput najlagljega parobroda. Ovaj vražji stroj zapada Italiji dvostruko nego najveći drugi brod.

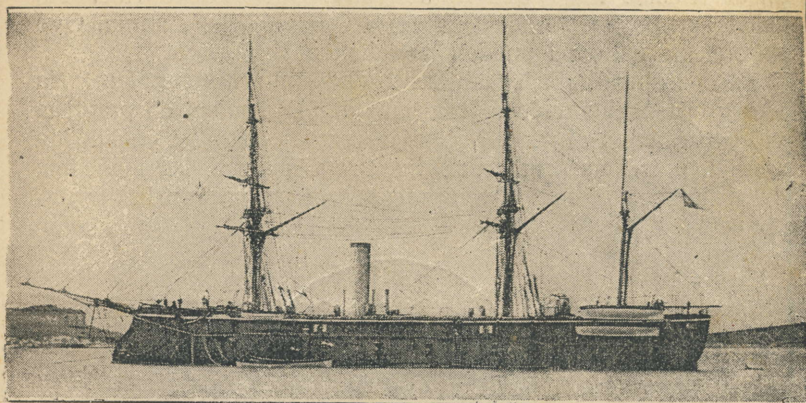
Kada je ova silna šuma krenula put našega Visa*), godina 1866. bilježila je 16. srpnja 3 s. po podne; Italiji bijaše puna grud najljepših nada i sanjarija. Talijanski je amiralj Persano priopćivao slijedeće:

»Netom su počele razmirice, bojno brodovlje vazvijek je »znalo da pridrži gospodstvo na Jadranskom moru. Uzroci,

*) Sve se brodovlje nije namah uputilo, već 11 oklopnjača, 4 fregate, 3 korvete, 6 parobroda, 4 topovnice — ukupno 28 brodova.

»kojima mi nijesmo krivi, zapriječiše nam veću djelatnost. »Evo je stupio čas. Hajdemo da spasimo i povratimo Italiji »zemlje, koje joj pripadaju. Radostan sam, što mogu da vam »to javim i da zadovoljim tako vašu pravednu nestrpljivost »za vojevanjem. Naš kralj to zapovijeda. Italija nas gleda. »Pokažimo djelom, da znademo nadmašiti opće očekivanje. — »Živio kralj! Živjela Italija!«

Oklopnjača »Salamander«.

III.

Sedamnasti srpnja. — Uhoda »Messaggiere« u viškim lukama. — Viška posada i viške tvrđave. — Persanova dnevna naredba.

Krasni Vis i njegove divne vode treba da budu pozorištem najgroznijega, ali i najveličanstvenijega prizora. Vedrina neba treba da se zastre gustom maglom; topovska ždrijela na viškim kulama treba da sipliju vulkaničku vatru crvenog željeza. A more će sred crvenila ljudske krvi progutati slabost nepozvanoga gosta, a zaljuljat i poljubit će vrućim poljupcem đemiju jakosti, srčanosti i junaštva na hrvatskim obalama.

Sedamnaesti je srpnja mjeseca.

Nebo je vedro kao ribje oko. Romantični se Vis zeleni pod zlatnim trakovima sjajnoga sunca i pričinja se još romantičnijim onoj množini brodova, koja, poput morske nemani, sa pučine upire na nj staklene oči svoje.

Neprijatelj je još uz svoju obalu.

U Visu je sve mirno, sve tiho. Najednom vidiš, gdje se libi oko ostrva neki parobrod. Stupa u komišku luku, a na njemu se vije engleska zastava. Gleda, razgleda, pregleda, i kao čovjek koji se boji sjene svoje, krije se iza hridina. Kasnije eto ti ga po viškoj luci sa francuskom zastavom; također gleda i pre-

gleda. Poslije malo časova šmigne poput morske ribe. Taj čudnovati posjet pobudi u našem vojništvu neku sumnju. Ovo se donekle uzboja i pomisli na iznenad Talijanaca.

Taj parobrod bijaše talijanski doglasnik **Messaggiere.** Na njemu bijaše glavar čeoništva komodor **D' Amico,** da pregleda viške tvrđave i obrane. Netom je razvidio, što mu je bilo da razvidi, potrči ususret brodovlju, te ga izvijesti, kako Vis ima dvije tisuće posade i oko šezdeset topova po raznim tvrđavama.*)

Karlo Pellion di Persano.

I doista **D' Amicovo** izvješće odgovaraše prilično istini. Na viškom kopnu bijaše tih dana oko dvije tisuće vojnika. Svi bijahu Slaveni; osobito bijaše Čeha i Hrvata. — Po raznim tvrđavama bijaše osamdeset i osam topova i osam praskavica na raspoloženje. Tvrđave bijahu slijedeće:

---

*) Nekoliko mjeseci prije bio je otkriven u Visu kao uhoda neki profesor iz Jakina, koji se je u siromašnoj odjeći kalabreskoj, svirajući mješnice itd., klatario po mjestu. U bubnju je krio nacrte tvrđave.

1. Tvrđava **Georg,** pred lukom sv. Jurja, sa zapada, i to pri moru, a nad morem 55 m. Imala je 15 topova, a naoko 3 mužara za bumbe.

2. Kula **Robertson,** blizu prve tvrđave, koju stotinu metara put varoši, sa 1 topom; 50 m nad morem.

Viška luka (zapadni dio sa Lučkog brda).

4. Baterija **Mamula,** s iste strane, pri moru, sa 6 topova: 30 m nad morem.

4. Baterija **Šupurine,** također s iste strane i nad morem, sa 4 topa; 28 m nad morem.

5. Kula **Bentik,** na brežuljku između viške luke i Rogačića, sa 7 topova; 74 m nad morem.

6. Baterija **Schmidt,** sa istočne strane luke, pri moru, na ostrviću Sućurju, sa 4 topa; 16 m nad morem.

7. Kula **Wellington,** također sa istočne strane luke, na Jurjevu brdu, sa 2 topa i 4 mužara; 190 m nad morem.

8. Baterija **Gospina,** najprostranija zgrada, sred varoši između Kuta i Spilica, 13 metara nad morem, sa 8 topova.

9. Baterija **Sv. Kuzma i Andrije** nad Visom, put juga, sa 8 topova; 250 m vis.

10. Baterija **Podstražje** nad Rukavcem, sa 6 topova.

11. Blockhaus **Maksimilijan** na glavici Sv. Mihovila nad komiškom dolinom, sa 4 topa.

12. Baterija **Knezrat,** na brežuljku na desnoj strani komiške uvale. Jedino dva topa. Na visini od 100 m.

13. Baterija **Dragomirkamik** na brežuljku Humcu, sa lijeve strane komiške uvale, sa 8 topova; 250 m nad morem.

Na brdu Humu bio je postavljen brzojav, **a bio je u doticaju** sa tvrđavama i sa zapovjedništvom posade.

Vrhovnim zapovjednikom posade na Visu bijaše pukovnik **David bar. Urs od Mergine,** Slavonac (umro g. 1897.).

Vrhovno zapovjedništvo tvrđa i ostrva bijaše kod Male bande, u kući popa Frana Kargotića[8]; a vojničke kasarne na Klapavici u kući Josipa Mardešića iz Komiže i u Kutu u kući Ivana prstitelja Farolfi-ja i u Burićevoj

Sa posadom u Komiži bijahu: Kapetan L. Baimel, Čeh; natporučnik Pinelli iz Zadra i potporučnik Kočevar, Hrvat iz Banovine.

*

* *

Talijansko brodovlje ne će sve, niti odjednom stupiti k Visu. Dapače veći dio na početku krene provom put Lošinja, da tako prevari slučajne austrijske straže. **Affondatore,** sa nekoliko brodova, bijaše još uz talijansku obalu.

Netom je **Messaggiere** pred večer, dne 18., izvijestio **Persana** o stanju na Visu, izdade ovaj slijedeće naredbe:

»1. Kontraamiralj **Vacca,** sa oklopnjačama **Principe, Carignano, Castelfidardo** i **Ancona** i sa korvetom na kola **Guiscardo,** jurišat će komišku luku s namjerom, da zabavimo svu »višku posadu i pripravimo tačku za iskrcanje, kad ne bismo »mogli drugdje.

»2. Miestoamiralj **Albini** sa drvenim fregatama **Maria Adelaide, Gaeta, Duca di Genova, Vittorio Emanuele** i sa korve-

»tom **San Giovanni** nastojat će, da se iskrca u Rukavcu (koji »je za leđima luci sv. Jurja), iza kako ušutka bateriju, koja ga »brani.

»3. Najjači dio brodovlja, to jest osam oklopnjača, korveta »na kola **Ettore Fieramosca** i doglasnik **Messaggiere**, pod za- »povijeđu samoga **Persana**, borit će se sa tvrđama luke Sv. »Jurja. Četiri oklopnjače zauzet će položaj sa zapadne strane »rečene luke, a zapovijedat će im kapetan vašela Ribotty.

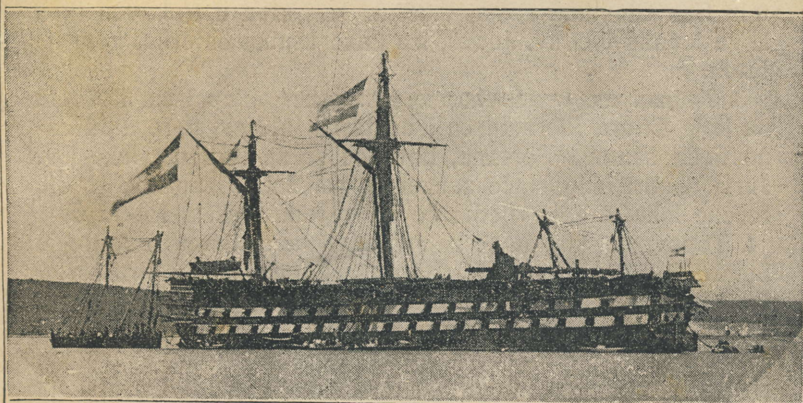
4. Topovnice, kojima će zapovijedati kapetan fregate Antonije »Sandri, otići će u Hvar, da presijeku podzemnu brzojavnu »žicu između Visa i Hvara, da unište javljala i da zapriječe »svako općenje između ostrva i kopna.

»5. Doglasnik **Esploratore** ostat će između ostrva Jabuke, »Sveca i rta Ploče; drugi doglasnik **Stella d' Italia,** između »Sveca i Palagruže.

»6. **Indipendenza** i **Washington** ostat će kraj Biševa, pripravni na svaki poziv.

Juriš će početi dne 18. srpnja ranom zorom.

»Kaiser« poslije boja.

IV.

Osamnaesti srpnja. — Komiški ribari vide prve brodove. — Knezrat i Dragomirkamik. — Neprijatelj pod Visom. — Vis, Komiža i Rukavac. — Boj i vatra. — Strah i grozota. — Brzojavna žica u Hvaru. — Stanovnici bližnjih ostrva. — Prašara Schmidt. — Tvrđava »Georg«. — Uspjeh boja. — Tišina. — Grozna i veličanstvena slika.

I dne osamnaestoga srpnja nebo bijaše vedro kao čelo nevjestice, a narav mirna, kao da s drhtavim srcem čeka, da vidi još neviđenu sliku pod viškim suncem.

Ranim jutrom neki komiški ribari vraćajući se u luku kazivahu, kako su vidjeli nekoliko parobrođa između ostrvića Sveca i Jabuke. Dalekozorom doista bi vidio četiri broda, između kojih dvije oklopnjače. Ovi brodeći uz Svetac, uputiše se put komiške luke; tri prođoše između Biševa, a jedan vanka komiške uvale. Kada su se približili k ostrvu, baterija **Knezrat** zapali top. Vidjevši, da brodovi ne odgovaraju niti dižu zastave, zapali drugi, no sa zrnom. Isto uradi i baterija **Dragomirkamik.** Brodovi se ne osvrnu na to, već proslijediše naprijed put Visa. Bijaše devet sahata i po. Istim putem oko desetoga sahata prođoše druga dva broda; za ovima četiri, koji izmijeniše po koji topomet i proslijediše. — Sa viških tvrđava on čas ugledaše neprijatelja.

*

* *

Neopisiv je strah, koji zavlada čitavim ostrvom. Trublje i bubnji zaoriše našim tvrđavama. Naši su junaci već pred ubojitim topovima: čekaju čas po čas gromku zapovijed: **vatra!**

Oko jedanaestoga sahata zaori bojna trublja, zalepršaše crvene zastave na tvrđavama u Visu, u Komiži i nad Rukavcem; uzdrhta kopno i more, a iz sto paklenih ždrijela stadoše sukljati kugle ognja živoga.

Vis (istočni dio luke).

Pred lukom je Sv. Jurja osam oklopnjača i mnogo drugih drvenih brodova. Ovi neprestano siplju zažareno gvožđe proti viškim tvrđavama. Pred komiškom lukom četiri velika broda bacaju bumbe, kugle, mitralje i drugo ubojito željezo. Pred Rukavcem je također nekoliko brodova, koji puckaraju sa ba-

terijom **Predstražje.** Sa dušmanskoga brodovlja, sred dima i vatre, zviždi i huče nebeskom prazninom ljuto, nemilo zrnje. Sa viških tvrđava padaju kao gromovi s neba zažarene, ogromne kugle. Vatra bez oduška traje; dim poput guste magle, a potres i grmljavina ne prestaju.

Pred Visom je najžešće. Kula **Wellington** siplje kao s oblaka vatru, željezo, zrnje, lumbarde.

Naših je malo spram množini neprijateljskoga brodovlja, i rastrkani su, ali su hrabri. Svako gotovo zrno gađa neprijatelja u srce živo. Neprijateljsko se gvožđe križa nebom, krije sunce nad viškim ostrvom, a rijetko gađa junaka našega.

Međutim se stanovnici u strahu i trepetu kriju i plaču. Otac krije nejako dijete, sin starca oca, žena muža, muž ženu. Mnogi, osobito mladež, hvataju oružje i lete k umorenim vojnicima, da im pruže naprešnu pomoć.

U Komiži sred općega straha boji se malo i veliko, da ne bi neprijateljsko zrno pogodilo u kastel, gdje je sprema praha i olova, jer bi sva varoš pretrpjela groznu štetu.

Gvožđe praska preko kuća; ondje ruši krov, ondje brod, ondje stablo, a ondje ubija ljude skrivene po putovima i ispod svodova. Dok su na Kutu skrivena ispod svoda dva brata Kučića, doleti bumba i presiječe im obje noge. To pobudi još veći strah u puku, te se čeljad krije u konobama, drugi ispod svodova, treći bježi u spilje. Tko ima srčanosti i jakosti, trči čak sred ostrva, da spasi život sebi i nejakoj obitelji. Vatra neprestano traje. Grozota je pogledati na leteće gvožđe pod sjajem srpanjskoga sunca, pred čarobnom lukom Sv. Jurja. Brodovi se katkada izmjenjuju, dok opočinu ili dok se oporavi onaj, koji je neprestano sipao i primao ubojitu tuču. Zemlja i more tresu se.

*

* *

Oko četvrtoga sahata popodne stupiše pred hvarsku luku tri talijanske topovnice sa parobrodom dojavnikom. Ove zaprijete Hvaru, da će pucati na Hvar, ako im do po sahata ne pokaže, gdje je brzojavna žica, koja spaja Vis sa Hvarom. Hvarani poslaše na brod ribara Lovru Fia. Ovaj ih provede u dragu Mlaska i pokaza im žicu višku, ali ih pošteno prevari glede kopnene. Tako žica bi prekinuta, no ostade žica, koja spaja Hvar s kopnom. Ondješnji brzojavni činovnik Ivan Braüner ode sa brzojavnom spravom na bližnje brdašce Salbun, rastegne žicu i odatle javljaše u Zadar i u Pulj, što se je događalo pod Visom. Brzojavke mu je sastavljao rodoljub župnik

Komiža.

J. Plančić[9], koji je sa brežuljka nad Brusljama gledao grozno pozorište pred Visom.

Po brežuljcima pitomoga Hvara i drugih obližnjih ostrva bijaše na stotine ljudi, koji gledahu grozni prizor, te ruke svoje sklapahu put nebesa, e da Svemogući smete dušmanina naše lijepe obale.

*

* *

Vidjev mjestoamiralj **Albini,** da ne može ni gledati tvrđave u Rukavcu, a kamoli iskrcati momčad na viško zemljište, ostavi boj i pridruži se **Persanovu** odjelu pred viškom lukom.

U Komiži bijaše opočinak od jednog sahata do četvrtoga po podne. U četiri proslijediše, no sve uzalud; neprijatelj bi junački odbijen, a našim tvrđavama malo štete.

Vijest o neuspjehu odjela **Vacca** i **Albini** teško ožalosti amirala **Persana** i svu neprijateljsku družinu.

Njima je bilo naređeno, da pucaju na Rukavac i na komiške utvrde ne stoga, da zauzmu te položaje, već jedino da zabavljaju, te drže porazdijeljenu posadu na ostrvu, e da se sva ne sakupi na viškim tvrđama.

Vacca i **Albini** priduži se k odjelu Persanovu i Ribotty-jevu. Tako je sada jurišalo jedanaest oklopnjača proti Visu. Na stotine se je kugli križalo. Sve se je grozno treslo.

U luci Sv. Jurja rekao bi, da se Talijancima nesreća najednom okrenula u sreću. Ribotty-jev odio najviše je smjerao put Schmidtove prašare na poluostrvu Sućurju. U tri sahata popodne neprijateljsko zrno pogodi prašaru usred srca. Gvozdena vrata u dnu, gdje je spremište praha, bila otvorena baš onoga trenutka, kada je zažarena kugla doletjela, i tako je polizla dolje. Nikada veličanstvenijega ni groznijega prizora. U trenutak oka, sred strašne grmljavine i potresa, rasprši se vazduhom tvrđava i ne ostade ni kamenčića na kamenčiću. Tada zavitla nebom sa talijanskih brodova ogromna zastava i zaori put nebesa iz tisuće grla gromki: Hurrah! — U toj groznoj nesreći ode sedamnaest naših ljudi u sto komada. Jednomu odleti glava preko brda, drugomu noge put oblaka, trećemu ruke sred luke, a četvrtome crijeva i junačko srce po gomilama... Pravo krvalište! Mnogi su teško ozlijeđeni. Zdravi vojnici namah potrčaše i ponieše ranjene u vojničku bolnicu, koja bijaše na Kutu u Jakševoj kući »Munjac«.

Sada talijanski amiralj naredi, da »Formidabile« stupi u višku luku a »Maria Pia« i »San Martino« da ušutkaju nutarnje baterije. Jedno neprijateljsko zrno doleti u tvrđavu **Gospinu** i ras-

prska glavu jednomu tužnomu vojniku, a drugomu ponese kalpak sa glave.

Druga sreća priskoči neprijatelju. Oko četvrtog sata i po u tvrđavi **Georg** mnogi je vojnik nemilo ranjen po rukama. U nj je nemilo pucala **Formidabile.** Zapovjednik pita prešnu pomoć, ali mu je nitko ne šalje. U tom kritičnom položaju nalaže vojnicima da začepe ždrijela topovima, ako bi slučajno neprijatelj osvojio tvrđavu. Kada vide Talijanci, da ta jaka tvrđava ne puca, a na ušću je luke, pomisle, da je umukla radi rana, što su joj zadali. Uskliknuše još jače: Hurrah! — Neprijatelj je zastalno mislio, da će uljesti u višku luku, prije nego sunce zaroni u morsku dubinu ili da će barem iskrcati dio vojske u Rogačiću. Ali naši ne klonuše, već s jednakim srčanošću i ustrajnošću brane se kao živi lavovi.

Oklopnjače **Terribile, Maria Pia i San Martino** već su se bile pomolile na ušću viške luke. Tim je odjelom upravljao Ribotty, koji je bio na **Re di Portogallo.** Baš kada je htio izvesti smioni naum, doleti mu na brod granata, usmrti mu dva čovjeka, rani smrtno dva časnika i dvanaest mornara. Poslije teška napora, da dopru naprijed, bilo im se i sramotno vratiti.

Lloydov parobrod **Egitto,** koji je bio u luci, kada je osjetio neprijateljske pozdrave, otvori svoje zalistke i spusti se u more po zapovijedi svoga kapetana Stretti-a.

Grozno kreševo potraja sve do smrknuća. »Prizor je bio — piše učesnik Talijanac — doista veličanstven i grozan. Na stotine ogromnih topova neprestano je grmilo, bombe i granate svaki čas su pucale, te svakovrsni hici i mitraljeze hukali su i križali se zrakom. Viška se zemlja tresla i jeka visokih brda muklo odgovarala jakoj huki i buki. Na mnogim točkama ostrva nastala vatra uz razne štete. Pod tom ognjenom tučom, gdje se je miješalo topometa od 150 i od 300 funti, bijaše ponašanje branitelja doista divno.« Na večer u osam sati, neprijateljski se brodovi povukoše u pučinu, da liječe ljute rane i da opočinu s teška, ali uzaludna truda. Sam je Re d' Italia pustio tisuću i trista topometa.

Persano je mislio, da će obaviti iskrcanje po noći, što **Albini** nije mogao po danu; ali se je bojao, tim više što mu nije bila odmah stigla momčad osobito za tu svrhu, kako je očekivao.

Čitave je noći bilo brodovlje bez fenjera, tako da su se dva broda nasukala jedan na drugi, i to **Vittorio Emanuele** i **Duca di Genova.** Međutim je ludi Persano poslao parobrod u Jakin, da javi vladi, »da je »Jadranski Gibraltar predobiven, no da ga još nije sasvim zauzeo, jer mu nije prispjela vojska za izkrca-

vanje, a da nije pametno da prazni brodovlje.« Zatim je nastojao, kako mu veli suborilac Perodi »da slatko spava i da drugi spavaju... dok Austrijanci nijesu spavali, ne.«

* * *

Sada nastade grobna tišina. Svakomu srce drhće od straha i trepeta, što će biti sutra. Stanovnici se broje, da vide, jesu li svi živi u obitelji. Većinom su van svojih stanova, te mnogi trpe glad i žeđu. Razgledaju kuće i dvorišta i nalaze dosta štete.

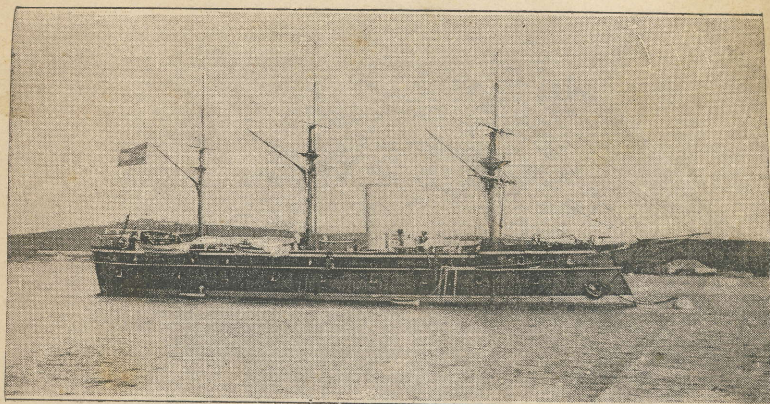
Dne 18. poginuli su od neprijateljskoga zrna slijedeći mještani:

1. Ivan Kučić, pok. Antuna iz Kuta, bačvar, oženjen; bila mu je 51 godina.
2. Jeronim Kučić, brat prvoga, oženjen, bilo mu je 46 godina.
3. Jakov Vojković Iva, težak iz Kuta; bilo mu je 25 godina.
4. Domenik Ruljančić pok. Domenika iz Kuta, težak, oženjen; a bilo mu je 58 godina.
5. Ivan Pećarević-Gondola Jurjev iz Kuta; dječak od 14 godina.
6. Ivan Brajčić-Dute, težak iz Kuta; bilo mu je 19 godina.

Ova tri posljednja usmrćeni su i pokopani na brežuljku Paklenici.

Kada je mrak razastr'o svoja crna krila nad groznim pozorištem, druga se grozna i velebna slika pokaza pod viškim nebom. Vruće gvožđe, koje je danom letjelo po ostrvu i prskalo, zapali mnogu šumu. Stoga se pojavi na mnogim mjestima grozna vatra, i živi plamen stade se natjecati sa visinama crnih brežuljaka. To je tako grozno izgledalo, da su stanovnici obližnjih ostrva cijenili, da čitavi Vis gori, te da će se na njem i ljudi i životinje u malo sata u mrtvi pepeo obratiti.

Tako svrši prvi dio grozne igre, koja se je glumila na krasnom viškom kopnu i moru a svršila na sveopću radost našu, a na žalost nepozvanih Talijanaca.

Oklopnjača Ferdinand Max.

V.

Devetnaesti srpnja. — Ojačanje neprijateljsko. — Sv. Duh. — Persanova naredba. — Nastavak borbe. — Spartankinje i junačka djeca. — Neprijatelji u viškoj luci. — Borba među baterijom »Gospinom« i oklopnjačom »Formidabile.« — Viva Lissa! — Sidro i verige. — Vrhunaravna sila. — Oduševljenje. — Patnje i štete stanovnika.

Neprijatelju, koji je počivao sred morske pučine, doleti po noći ojačanje za nastajni boj. Sa tri fregate: **Principe Umberto, Carlo Alberto** i **Governolo** (već jučer bijaše prispjela fregata **Garibaldi**) dođe **Affondatore** i 2200 ljudi. Talijanac je stalan, da će se prije večeri devetnaestoga srpnja vijati na viškim lukama talijanska trobojnica.

Sred noćne tišine zagrmi top na ravnici sv. Duha u Visu, a to je bio poziv na oružje. Riznica obližnje crkve bijaše u vatri koju prouzroči neprijateljska lumbarda.

Ranim jutrom eto ti opeta neprijatelja k Visu po slijedećoj Persanovoj naredbi:

1. Neoklopljeno brodovlje, ujedno sa malim topovnicama, neka se pripravi, da namah iskrca 2600 ljudi. Time neka ravna mjestoamiralj **Albin.**

2. Neka »Terribile« i »Varese« navale na komišku luku, e da bude zaposlena posada ondješnjih tvrđava.

3. Neka »Formidabile« uljeze u višku luku, da ušutka baterije, koje još pucaju.

4. Neka **Vacca** sa »Principe Carignano«, sa »Castelfidardo« i sa »Ancona«, podupre oklopnjaču »Formidabile« u jurišanju.

5. Neka »Re di Portogallo« i »Palestro« navale na tvrđavu Wellington sa svojim topovima od 150 i 300.

6. Neka »Re d' Italia«, »San Martino« i »Maria Pia« zapriječe, da ne bi smetale iskrcanju momčadi tvrđave sv. Jurja, koje još imaju po koji top za pucanje.«

Na viškim se tvrđavama zavitla crvena bojna zastava, topi opeta zariknuše nebom, sva zemlja i more uzdrhtaše, kako da drhću sa grozote, koja se tude ponavlja.

Odio, koji je pod Komižom, nastoji da obavi iskrcanje momčadi u luci Zakamičja, e da po kopnu osvoje neprijateljske tvrdave. Naši vojnici poletješe kao munje i odbiše neprijatelja strašnim praskavicama.

Grozna vatra traje bez prestanka pred komiškom i pred viškom lukom. U Visu tvrđava **Georg** ne djeluje, te i danas najviše siplje kula sa Jurjeva brda. Na podne prestaje boj, da oko četvrtoga sata još jače proslijedi. Popodnevnom je borba žestoka. Naši su maleni brojem, no hrabreni su srcem i dušom.

* * *

Dne devetnaestoga srpnja našlo se je toliko u Visu, koliko u Komiži hrvatskih Spartankinja. Ove skaču, da priteku u pomoć umorenim vojnicima: peru im rane, pripravljaju im hranu, nose im pilo, krepko viško vince, da ojače iznemogle mišice, da okrijepe tijelo, koje čuva lasvka srca. Mnogi dječaci sjatili se oko baterija, te dodaju vojnicima prah, olovo, gvožđe i druge potrebe. Drugi svojevoljno kola prenašaju, živež i ostalo. Skup ljudi srčano diže barjak na ostavljenoj tvrđavi **Georg.**

Predvečer uljegoše u višku luku četiri talijanska broda. Vođa im je **Formidabile.** Sada nastaje još groznija groza; viška luka pretvorila se u pakao; a sred kuća iskri i praska crveno željezo. Baterija **Gospina,** koja je imala jedno osam topova, stade sipati zasebice na nadošle brodove. To bijaše odlučujući čas. Stoga i s jedne i s druge strane napeše sve sile. Umuknu li **Gospini** topovi, Vis će se kroz malo sahata predati, neprijatelj će se iskrcati te zauzeti tvrđavu, koja gospoduje nad čitavim Visom. Brod je tako blizu kraja, da je na dohvat puškama vojnika, koji su iza zidova tvrđave. Svi Višani, a i vojnici sa okolnih tvrđava upiru oči svoje na taj žestoki, nemili, grozničavi dvoboj. **Saint Bon,** kapetan smione oklopnjače, gla-

sio je kao srčan vojnik. Žestoka vatra potraje debeli sat. Ni jedno neprijateljsko zrno ne može da pogodi bateriju, sa koje je vrela vatra, dok svako naše zrno gladi neprijatelja, koji šeće sred luke između Pirova i Puta. Tri broda pobjegoše prije svršetka, dapače odmah na početku, netom oćutiše topove hrabre baterije **Gospine**; i tako proslijedi pucnjavom **Formidabile.** Naši joj dva puta presjekoše konopac zastave. Sred bojnoga kreševa čuli su se povici sa talijanskih brodova: »**Viva Lissa!**« Poslije sata pucnjave na **Formidabili** je oko šezdeset mrtvih i ranjenih, a toliko krvi ljudske po njoj pliva, da curi kroz prostrane rupe u more. Osim toga pojavi joj se na brodu živa vatra. Nije bilo kud kamo, već da podvije repom i da izađe izvan luke na sramotu svoju, a na diku naših hrabrih junaka; budući prisiljena da bježi, ostavi u hitnji sidro i verige u moru, jedino da se spasi i da ne potone na očigled Višana. Svakako, na **Formidabili** zgodilo se je nekoliko junačkih čina. Kapetan je za čitave borbe stajao gore na otvorenu. Mornar Andrija Benedetti oba je puta sam podigao obaljenu zastavu. Granata presječe ruku topničaru Franji Conteduca, a on je isto ostao uz svoj top, da pali zdravom rukom. Liječnik Del Santo sam je po brodu tražio ranjenike. — Kasnije biše verige sa sidrom izvađene i sačuvane kao svete uspomene junaštva branilaca hrvatskih žala. — Po brdu, nad baterijom, plamćaše zelena šuma od rasprskanih neprijateljskih bumba.

Uvečer oduševljeni vojnici pripovijedahu, kako ih je neka vrhunaravna sila gonila, da onako junački pucaju. Jedan vojnik, rodom Čeh, tvrdo vjeruje, da ga je osjen neke gospođe nutkao na vatru, a da je to bila blažena Gospa, koje se imenom zove baterija. Puk opeta kazivaše, da je za vrijeme boja sjedio pred crkvom na Spilicama čovjek u bijeloj odjeći, te rukama otklanjao neprijateljska zrnja: a to da je viški obranitelj sv. Vinčenac. Nije se čuditi, što je živa vjera stvorila te vrhunaravne uzroke toj doista vanrednoj obrani.

Između naših vojnika vladaše neprestano oduševljenje i neizrecivo veselje. Jaki »hurrah« i »živio« uz viško vino i slavensku pjesmu dizahu se k nebu, sve do treptećih srpanjskih zvijezda.

* * *

U mjestu malo tko ostao. Mnogi pobjegoše u polje od straha i groze. Koliko tude pretrpješe, najbolje nam svjedoče riječi jednoga bjegunca: »Nije moguće potanko da opišem muke, glad, žeđu, strah, pogibelj, što smo pretrpjeli. Ko u špilje, ko

pod borje, ko u grm, ko u podzemne pećine, ko za gomilu, sakrivali smo se. A žene rađale pod borjem ili u kolibama, kao i meni setra, a ja sam dijete krstio. Bog zna, što se može još dogoditi, ali ne ću već s obitelju po polju i po gori; zakrilit ću se, ako nigdje, u crkvu, pa u ruke Božje.«

Toga dana preminu mila djevojčica Anti Bradanoviću; i pošto ne bijaše čeljadi, tko bi je nosio na grobište, tužni rođeni otac bi usilovan, da ponese na vlastitim rukama svoje mrtvo dijete crnoj zemljici!

U varoši što jučer, što danas, križajuće gvožđe ošteti crkvu sv. Jerolima i oko četrdeset kuća. Lumbarde su strijeljale u Zanellovu kuću, u Jakševu na Kutu, u Tomićevu u Biloševu, u dvije kuće Bradanovićeve, u Catinovu, u Kargotićevu, u lučki ured i u Dojmijevu, u kojoj bijaše škola. Potopljeni su u luci: bracera Jakova Mužine, trabakul Marijana Kargotića i trabakul Ivana Mamuta. U mjestu, kao što i na tvrđavama, danas nema mrtvih, već po koji ranjeni vojnik. Za vrijeme pucnjave nalazio se na brežuljku »Pismenu« težak Marko Brajčić Matov; doleti lumbarda i udari u gomilu, a rasprskano kamenje pogodi ga u svijetleće zjene. Pošto tude nije bilo živa duha, jadnik tako slijep i okrvavljen, dopuza sam na rukama i koljenima do mjesne bolnice.

* * *

Neprijatelj je kušao, da iskrca momčad, ali zaludu. To je kušao u Stupišću, zatim na rtu sa istočne strane luke sv. Jurja, a napokon u Oključni. Naši su neprestano nad tim bdili, te neprijatelju ne dopuštali na kraj. No iskrcavanje moralo je slijediti u Rogačiću, što su Talijanci zamjenjivali sa Novom Poštom. U smrknuću pokušali su i tu, ali utaman!

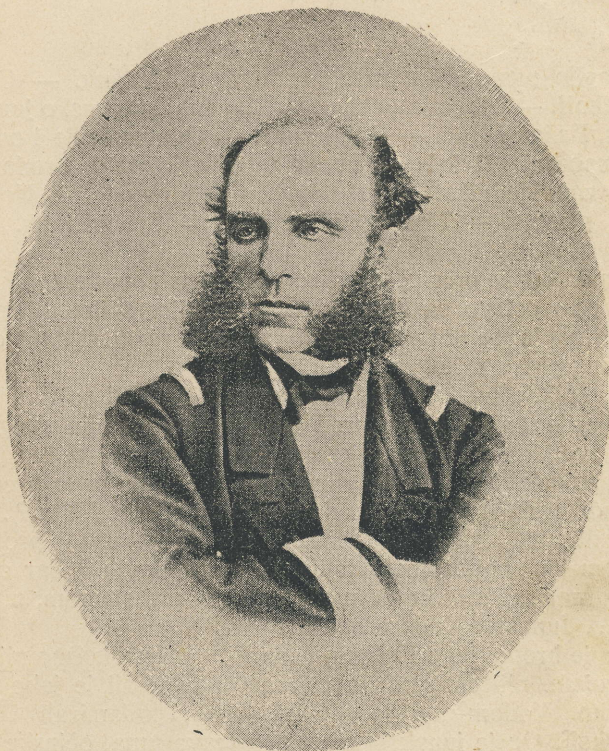
Pred večer se neprijateljsko brodovlje opeta sakupi sred mora, da vida teške rane. Mrtvi i ranjeni, kojih je bilo ukupno 130, bijahu poneseni u Jakin. Oklopnjača **Formidabile** povuče se sa bojišta.

Cijenilo se je, da će neprijatelj počivati radi nepovoljna vremena, koje se je pripravljalo.

Po noći je **Persano** držao zbor. **Vacca** je predlagao, da brodovlje krene put Jakina, da se opskrbi ugljenom i hranom, zatim opet da se povrati. Persano je bio protivan tome, te kad mu je **Vacca** primijetio, da sutra mogu nadoći Tegetthofovi brodovi, on će s ludom ohološću:

»Uništit ćemo ih do cigloga kljunovima naših oklopnjača!«

*

GULJELM TEGETTHOFF,
viceamiralj.

VI.

Vis vapije pomoć. — Naše brodovlje u Fažanu. — Guljelm Tegetthoff. — Njegova odluka. — Slaveni i slavensko junaštvo. — Vis, Fažan i Beč. — Bojni zbor. — Oduševljenje i odlazak. — Urnebesni »živio!« — Imena i obilježja naših brodova. — Imena zapovjednika. — Tri odjela. — Putovanje. — Hrvatska pjesma. — Tisućkratni »živio.« — Grobni muk.

Premda bijaše presječena žica, koja spaja poput srčanih kucavica Viško ostrvo sa Hvarskim i s ostalim svijetom, ipak se grozota, koja se je pod Visom zbijala, razglasi munjevnom brzinom.

Vis vapijaše pomoć i to hitru pomoć, inače ili prije ili poslije bit će usilovan da klone pred jačinom neprijatelja svoga. On će vojevati do posljednje kapi krvi; no ostane li bez praha, hrane, te oslabe li tjelesne sile, njegova mišica pada pred britkim hadžarom. A tko da mu da potrebitu pomoć? Tko?... Junačka desnica mornarice naše. A tko da se usudi proti tom snažnom i mnogobrojnom talijanskom brodovlju? Zar austrijska mornarica, koja joj ne može uspored niti snagom, niti brojem?... Junaštvo čudesa stvara!

Naše je brodovlje u Fažanu, blizu Pole u Istriji. Ono nije jako niti brojem, niti snagom nove konstrukcije; ali je jako srcem junačkim. Vođom mu je odlični junak, podamiralj **Guljelm Tegetthoff.** On je junak bistra i pronicava uma, očinske i lavske duše, pa ti znade u junaku gojiti junaštvo, ponos i rodoljublje.

Guljelm Tegetthoff rodio se je dne 23. prosinca godine 1827. u Mariboru u Štajerskoj. Mornarsku školu izuči u Mlecima, i dne 27. veljače 1848. stupi u kraljevsku mornaricu.. Još mladićem pokaza se srčanim i ljubiteljem nauka, osobito jezika. Radi dobrih svojstava zavoli ga ondašnji vrhovni zapovjednik mornarice, nadvojvoda **Maksimilijan.** Malo po malo počne se **Tegetthoff** uspinjati sa stepena na stepen, sa časti na čast, te mu

dne 13. srpnja 1854. povjeriše zapovijedanje broda **Elisabeth,** a kasnije parobroda **Taurus,** kojemu je bilo sjedište u Crnom moru. Za Krimskoga rata opošteni se u Sulini, gdje bijaše austrijska posada. Nadvojvoda **Maksimilijan** povjeravaše mu najteže i najpogibeljnije poslove, koje **Tegetthoff** sveđer ovrši pošteno, na sveopće zadovoljstvo i na sveopću korist. God. 1857. proputova uz afričku obalu po Crvenom moru u otvorenoj afričkoj jedrenjači, da prouči Sokotur. Radi velike srčanosti bi imenovan kapetanom. Poslije rata 1859. praćaše nadvojvodu **Maksimilijana** u putovanju po Brazilu. Godine 1860. bi promaknut na čast kapetana fregata.

God. 1864. proslavi se kod Helgolanda. Tada zapovijedaše na fregati **Schwarzenberg.** Na ušću Elbe sastavi odio posebnog brodovlja. kojim on sam upravljaše. Uza svoju fregatu **Schwarzenberg,** imađaše fregatu **Radetzky** i malu topovnicu **Seehund,** te se pridruži k topovnicama pruskim **Basilisk, Blitz** i k doglasniku **Adler.** Dne 9. svibnja susretne se sa Dancima, i kod Helgolanda nemilo se uhvatiše neprijatelji. Poslije dva sata žestoke vatre bi dansko brodovlje usilovano da bježi pred **Tegetthoffovim** malim odjelom. Dne 10. svibnja bi priznata pobjeda **Tegetthoffova** nad Dancima, koji se više ne pokazaše. — Pod Helgolandom učestvova i odlikova se množina Dalmatinaca. — Tom prigodom bi **Tegetthoff** imenovan kontramiraljem i dobi križ reda željezne krune II. stepena, a bilo mu je tekar 37 godina.

Talijanac Peredi kaže, »da je **Tegetthoff** pun zanosa, snage neizmjerne revnosti, a srčan do prave smionosti, kao da je baš stvoren, da vodi u boj brodovlje.«

Kada je **Tegetthoff** začuo za pogibelj Visa te pogodio namjeru neprijatelja Talijanca, uspali mu se junačko srce u jakim grudima. Namah se obrati na Beč, moleći dozvolu, da zaplovi na bojište. Znade vrlo dobro, koliko je jače talijansko brodovlje; ali znade još i bolje, da ima u svome kolu na tisuće Slavena, osobito Dalmatinaca i Istrijanaca, u kojima vri hrvatska krv i hrvatsko junaštvo. Oni su u svakoj prigodi pokazali, da su dostojni sinovi onoga naroda, koji je proslavio ime svoje, boreći se toliko vijekova za krst časni i slobodu zlatnu.

On je već nekoliko mjeseci prije neprestano vježbao svoju mornaricu. Popravljao je i krpio svoje brodovlje, kako je bolje znao. Naokolo neoklopljenih brodova dao je objesiti verige i gvozdušine. da ih obrani od hitaca. Htio je, da i najnevoljnija lađa bude pripravna za boj. Topničare je neprestano vježbao u gađanju »udruženom vatrom«. Više je puta napasto-

vao talijansko brodovlje, e da ga prouči i omjeri. Dne 27. lipnja bio se je sasvim približio Jakinu, da izazivlje **Persana.** Tu je čekao debela dva sata, ali zaludu: Talijanci ni makac iz luke! To je isto pokušao i dne 6. srpnja.

Da je **Tegetthoff** bio slobodan, kako što je bio pun srčanosti i odlučnosti, bio bi namah poletio sa svojom junačkom družinom poput jata sokolova put bijeloga Visa. S neopisivom nestrpljivošću čekaše dozvolu iz Beča. Ali Beč oklijeva, jer se boji, da bi, ako naše brodovlje ostavi Fažan i Pulj, lako Talijanac uljegao u ove dvije luke, te osvojio Jadransko more.

Dok se je neprestano brzojavljalo između Pulja, Zadra, Beča i Hvara, odnosno Visa, podamiralj **Tegetthoff** pozva na amiraljicu dne 19. srpnja u 10 s. i po na bojni zbor sve zapovjednike brodova. Dade im dalnje naredbe i naputke i srdačno se rastavi s njima. U 10 s. i $^{3}/_{4}$ naredi, da zapale vatru ispod kotlova; a tko je pripravan neka diže sidro. Međutim stiže iz Beča: »Radi kako ti drago; ali ne idi na more, ako su puke šale oko Visa.« No junak znade, što je, pa hoće na bojište, da spasi ponos i Dalmaciju. Između vojnika zavlada veliko oduševljenje, jer je svaki čeznuo za časom, kada će dići sidro iz fažanskoga morskoga dna. Na svačijem licu čitao si odsjev jake duševne želje, kao da će na najsvečaniji pir, a ne na grozno bojište nad morskim dubinama. Radosni i srčani vođa dade znak odlaska. Urnebesni »hurrah« i »živio« zaori put nebesa iz tisuću mladenačkih grudi. Tisuću i tisuću mladih srdašca uzigra od radosti. Zapovjedniku i podložniku, ocu i sinu, mužu i vjereniku, krijesi junačko oko. Onaj zaboravlja, da ostavlja svoju milu ljubu, nejaku dječicu; ovaj se ne sjeća majčinih suza, koje su mu lice orosile, kada mu je dala posljednji poljubac, prateći ga s materinjim blagoslovom put Pole; a zaboravlja i vruće uzdisaje mile svoje, koja mu je dršćućom bijelom rukom pružila kiticu poljskih ljubica, da joj ih suhe donese, kada se povrati u zavičaj, da dijele zemaljski raj u obilju radosti i posmjeha. Sve zaboravlja junak, kada ima da srne ususret smrti, da spasi ponos svoj, da spasi milu otadžbinu svoju.

* * *

Ponosno brodovlje podigne barjake i istegne sidra iz fažanske luke. Brodovi se uputiše jedan za drugim sred općega veselja i živih pozdrava. **Tegetthoff** bijaše ostao u Fažanu, da obavijesti Beč, da je brodovlje izišlo iz luke. U 1 s. i po popodne ukrca se kod Promontore na jugu Istre, na amiraljski brod, te dostigne ostalo brodovlje. Sa broda **Kaisera** bijaše naređeno,

da svi brodovi pozdrave svoga vođu, koji ih vodi na junačko djelo. Kako je podamiralj prolazio naprijed mimo brodovlje, tako ga urnebesni pozdravi pozdravljahu sa svih brodova iz jakih vojničkih grudi.

Brodovlje izgleda poput stabala, koja se miču sred veličanstvene vode. Evo im imena, a u isto doba i obilježja, po kojima možeš da ih isporediš sa veličinom i s jakošću talijanskoga brodovlja:

Tekući broj	Vrsta i ime broda	Red	Sila stroja	Topovi	Momčad	Izmj r broda
	Brodovi sasvim oklopljeni					
1.	Erz. Ferd. Max . . .	fregata I. r.	800	16	512	4500
2.	Habsburg	„ „ „	800	16	492	4500
3.	Don Juan d'Austria . .	„ II. r.	600	32	400	3800
4.	Drache	„ II. r.	650	26	350	3400
5.	Kaiser Max	„ II. r.	650	28	380	3800
6.	Prinz Eugen	„ II. r.	650	32	400	3800
7.	Salamander	„ II. r.	600	26	350	340
	Brodovi neoklopljeni (na vrtak)					
8.	Kaiser	vašel II. r	800	97	980	3700
9.	Adria	fregata	350	31	390	2000
10.	Donau	„	350	31	390	2000
11.	Novara	„	450	54	560	2800
12.	Radetzky	„	350	31	390	2800
13.	Schwarzenberg	„	450	48	520	2000
14.	Erz. Friedrich	korveta	230	22	250	2700
15.	Dalmata	topovnica	250	4	132	850
16.	Hum	„	250	4	132	850
17.	Rijeka	„	250	4	132	850
18.	Seehuud	„	280	4	132	850
19.	Streiter	„	254	4	132	850
20.	Velebit	„	254	4	132	850
21.	Wall	„	254	4	132	850
	Parobrodi pomoćnici					
22.	Krka	topovnica	90	4	120	700
23.	Narenta	„	90	4	120	700
	Parobrodi na kola					
24.	Andreas Hofer	topovnica	250	4	120	600
25.	Elisabeth	„	350	6	200	1400
26.	Greif (ces. jahta) . .	„	350	—	148	1000
27.	Stadion (Lloydov parob.)	„	—	—	—	—

2

 498

Evo imena zapovjednika ratnoga brodovlja:

Ime i prezime	Služba	Ime broda
Guljem pl. Tegetthoff	Podadmiralj	Erz. Ferdinand Max
Maksimilijan bar. Sterneck	kapetan vašela	„ „ „
Ante pl. Wiplinger	„ „	Don Juan d' Austria
A. vitez Barry	„ „	Prinz Eugen
Gustav vit. Gröller	„ „	Kaiser Max
K. pl. Faber	„ „	Habsburg
Karlo Kern	„ „	Salamander
Henrik bar. Moll	„ „	Drache
K Mathieu	„ I. razreda	Drache
Ante pl. Petz	„ vašela (kom.)	Kaiser
Josip pl. Aurnhammer	„ vašela	Radetzky
Grgur Milošić	„ „	Schwarzenberg
Maksimilijan Pitner	„ fregate	Donau
Adolfo Daufalick	„ vašela	Adria
Marko Eugen Florio	„ fregate	Erz. Friedrich
Enrik pl. Klint	„ vašela	Novara
Rudolf Schrüder	„ I. razreda	Novara
Ljudevit Eberle	„ fregate	Hum
Guljelm Calafatti	„ „	Seehund
Viktorij Herzfeld	„ korvete	Velebit
Aleks. grof Kielmansegge	„ „	Wall
Guljelm bar. Wickede	„ fregate	Dalmata
Rudolf Ungewitter	„ korvete	Streiter
Adolf Nötling	„ I. razreda	Rijeka
T. Spindler	„ korvete	Narenta
Eduard Masotti	„ I. razreda	Krka
Viktorij knez Wimpffen	„ „	Stadion
Tobija Oesterreicher	„ fregate	Elisabeth
Karlo Kronawetter	„ „	Greif
Guljelm Lund	„ korvete	Andreas Hofer

Prvi pobočnik čeoništva brodovlja bijaše: **Karlo vit. Linder,** kapetan fregate; a drugi: **Ferdinand Attlmayer,** kapetan korvete.

Prvi kapetan na oklopnjači »Erzh. Ferd. Max« bijaše: barun pl. **Spaun,** a pomoćnik Tegetthoffa bijaše prvi tenent barun **Minutillo.**

Netom je naše brodovlje ugledalo široko more, razdijeli se na tri odjela. Prvi odio: oklopnjače; drugi, fregate; treći, topovnice. Prvom je odjelu kolovođom podamiralj **Tegetthoff,** na oklopnjači »Erzh. Ferd. Max«, a brodom upravlja barun **Sterneck,** drugom i trećomu **Petz,** na vašelu **Kaiseru.**

---

* Kasnije amiralj (1829—1897.).

Kada se je svak namjestio, kako mu bijaše naređeno, na amiraljici zalepřša znak: »Svom silom put Visa.« A to je svačije srce i željelo, da što prije susreti neprijatelja, da ga ponizi, a sebe i otadžbinu svoju proslavi. Glazbe zasviraše cesarevku, a iz tisuću grla zaori jaki »hurrah«. Bijahu 2 sata popodne.

One noći između devetnaestoga i dvadesetoga srpnja, bijaše vojnicima naređeno, da ne spavaju u običnim visaćnicama, već da bdiju uz gvozdene topove, e da ih neprijatelj ne zateče nepripravne, premda sve bijaše na svom mjestu. Sumnjalo se je, da bi neprijatelj mogao doći ususret, te sred noćnih tmina da bi navalio na brodovlje. No junačko oko ni ne bi vjeđa zaklopilo: srce bo je u junačkim grudima jako kucalo, te priječilo i najjači san. Između tisuća i tisuća duša nije bilo ni cigle, koja nije nestrpljivo čekala i bijelu zoru i neprijatelja, da se ogleda s njime sred žive vatre i ogromne vode. Te noći razlijegao se je po moru pjev hrvatske pjesme, pjev o hrvatskim junacima; a duh starih naših djedova opajaše grudi djece svoje. Mnogi je zapovjednik sokolio i spominjao joj hrvatsku junačku pjesmu i hrvatske junake. U tom plemenitom poslu osobito se je odlikovao zapovjednik Klint, rodom iz Švedske.

U noći počeo puhati južnjak, a pri zoru ojača. Toj velikoj šumi brodovlja bijaše donekle teško; ipak stupaše smiono naprijed.

Taman sedam sahata jutrom, a sa brodovlja vide viško ostrvo, zaokruženo maglom i kišom.

Parobrodu **Stadionu** bi naređeno, da ode naprijed, te da razvidi neprijateljsko brodovlje. Netom ovaj podastre izvješće, dignu se na amiraljici znakovi: Svak neka je na svome mjestu za boj. Kleknite i molite se, da nas Svemogući učini pobjedonosnima. U boju za pravicu i za dobro budite svi junaci.«

Oko devetoga sahata razvedri se donekle nebo, a zrake srpanjskoga jutarnjega sunca otkriše sasvim neprijateljsko brodovlje i zeleno viško ostrvo, sa kojeg aizmoreni stanovnici i vojnici pozdraviše novonadošle spasitelje svoje. Toga časa nastade još veće oduševljenje na brodovima. Junačko srce još jače zalepeta: Tisuću grla zaori poput zagušljivih trubalja urnebesni »živio«.

»Kada ugledasmo neprijateljsko brodovlje« — tako piše jedan učesnik — »zveknuo je po vazduhu gromovit živio iz junačkih prsiju naših vrijednih mornara: Živio kralju i otadžbini, misao k Bogu i svojoj rodbini! Potle nasta grobni muk, prekinut samo morskom strujom oko brodova; muk, koji nalıči ozbiljnoj tišini morskoj pred jakom olujom.«

M. bar. Sterneck. A. pl. Wiplinger. A. vitez Barry.

VII.

Neprijatelj kuša da se iskrca. — Dalmatinski ribari i ribarske lađe. — Položaj neprijateljskoga brodovlja. — Položaj našega brodovlja. — Približio se čas. — Prebrođenje Persanovo. — Bojni znak. — Urnebesni »hurrah«. — Vatra! — Boj. — Oklopnjača »Erzherzog Ferdinand Max. — Re d' Italia. — Plač i usklici. — Junaštvo »Kaiserovo«. — Junak nad junacima. — »Palestro«. — Uzmicanje. — Strašna i velebna slika.

Zorom dneva 20. srpnja neprijatelju stigne nova pomoć, parobrod **Piemonte** sa momčadi. Persano naredi **Albinu,** da snova pokuša, ne bi li iskrcao vojsku na ostrvo, a oklopnjačama **Terribile i Varese,** da navale na komiške tvrđave. **Albini** pokuša sreću najprije u Rogačiću, zatim pod Gracem kod Oključne. Naši ga junački odbijali ubojitim praskavicama. Neki kažu, da su isti Talijanci sa svojih brodova napinjali puške i revolvere protiv lađicama, krcatih momčadma, da ih prisile, da naprijed voze pod kišom smrtnoga zrnja.

Neprijateljske oklopnjače plivahu nekoliko kilometara na sjeveru Visa i dobiše vijest po parobrodu **Esploratore,** da idu **»dalmatinski ribari«** sa svojim »ribarskim lađama« (tako Talijanci okrstiše našu mornaricu).

Znakovi uhode bili su: »Sumnjivi brodovi jesu neprijateljski. Budite pripravni za boj!« Kao da je Persano već znao iz Fažana za izlazak našega brodovlja. Kaže se, da je neki izdajica to priopćio iz Istre u Jakin, a iz Jakina Persanu.

Sada se neprijateljsko brodovlje izredi u polukrug petnaest kilometara na sjeveru ostrvu i to baš prama Oključni. Rekao

G. vit. Gröller.

E. Faher.

K. Kern.

bi, da nijesu brodovi, već morske nemani, koje su raspružile svoje trakove, da zahvate plijen. Polukrug bijaše sastavljen slijedećim redom: **Principe Carignano, Castefildardo, Ancona, Re d' Italia, Palestro, San Martino, Re di Portogallo, Maria Pia, Varese i Affondatore.** Ovaj posljednji namjesti se iza polukruga. Polukrug bijaše okrenut prama sjeverozapadu. Uz lijevi kraj polukruga namjesti se slijedeće brodovlje: **Duca di Genova, Carlo Alberto, Vittorio Emanuele, Garibaldi, Pricipe Umberto, Gaeta, Maria Adelaide, San Giovanni;** uz ove fregate pridruži se nekoliko topovnica i parobroda na kola. U sve trideset i tri broda. **Formidabile** nije mogla da sudjeluje u boju, a **Terribile** nije odmah bila u redu.

Naše se brodovlje približi k neprijatelju na sjeverozapadu, i to baš prama polukrugu. Namjesti se u tri čunjasta odjela, jedan za drugim. Prvi odio sastavljahu slijedeći brodovi: **Erzh. Ferd. Max, Prinz Eugen, Drache, Don Juan d' Austria, Habsburg, Salamander, Kaiser Max,** postrance mu stajaše **Stadion;** drugi odio: **Elisabeth, Kaiser, Novara, Adria, Erzh. Friedrich, Radetzky, Donau, Schwarzenberg;** a treći slijedeći: **Greif, Streiter, Wall, Velebit, Hum, Seehund, Dalmata, Rijeka, Narenta, Andreas Hoffer i Krka.** Usvem dvadeset i sedam brodova.

*

* *

Neprijatelj je sasvim stalan da će prije deset časova slaviti sjajnu pobjedu. On je jači brojem i veličinom. U njega je deset oklopnjača i strašni **Affondatore,** a u naših samo sedam slabih. U njega je topova, koji izbacuju zrno do 150 kilograma, a naš najveći top ne može preko 20. U njega je sve novo novcato, a u naših staro i iskrpljeno.

Isti Talijanac Parodi dokazuje, da je talijanska bila bila dvostruka. Ali su na našim »ribarskim lađama« dalmatinski mornari, kršni Hrvati. Kormilari, koji mnogo odlučuju u boju, skoro su bili svi Dalmatinci.

Prije početka groznoga kreševa prijeđe talijanski zapovjednik **Persano** s komodorom D' Amico i sa svojim sinom sa oklopnjače **Re d' Italia** na **Affondatore. To je uradio, jer je Affondatore** sigurniji i na njemu bio toranj od gvožđa, gdje bi se kukavac skrio.*) Da se **Tegetthoff** ne bi dosjetio toj igri, ostavi na oklopnjači amiraljsku zastavu. Kasnije se naši dosjetiše toj lukavosti nelukavog **Persana,** kada dalekozorom opaziše, kako se sa Affondatora zapovijeda, a nijedan mu brod ne odgovara.

»Talijanski se brodovi« — piše jedan od naših vojnika — »primakoše, te se brodovi s obje strane približavahu sve više, i sve to više rastijaše u nama srce, da se pobijemo; rastijaše ona srdita hlepnja, koja te spopane pred strahovitim sukobom.«

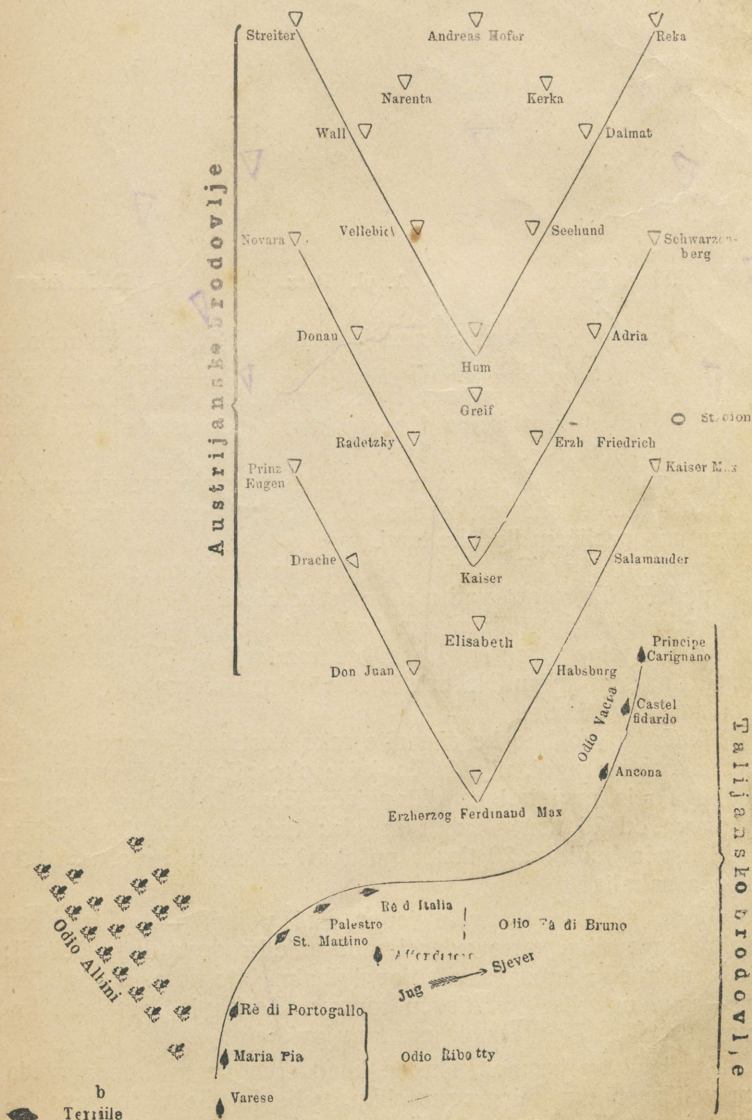
Eto se približio čas, čas slave ili sramote, čas života ili smrti. Grozni su to časovi, a dugi kao ljetni dani! Do pet, do četiri, do dva časa odlučuje se o tvome životu: a ti si u cvijetu mladosti. Čekaju te otac, majka, sestre; ali vrh svega čeka te otadžbenička dužnost. Jedino junak vapije takove časove. Svačija je zjena uprta u brod vođe svoga, koji ponosno prvi stupa. Svak je na svome mjestu; svak čeka željni, grozni čas. Topničari su uz svoje grozne topove, a topovi su nasićeni prahom i ogromnim zrnjem.

Neprijatelji se približiše, da se poljube živom, ubojitom, paklenom vatrom; da se tim poljupcem natječu, tko će koga prije strovalili u dno morskih dubina, u najdublji čovječji grob.

Najednom pokaza se na našoj amiraljici znak: **Navalite na neprijatelja i podušite ga!** U tom času zaori put nebeskih visina urnebesni »hurrah«; bojne trublje zatrubiše; glazbe zasviraše; jambori se okitiše krvavim zastavama: **Vatra!** — a tisuću topova i drugog ubojitog oružja graknu, sjevnu, zagrmi najjačim gromom, zatrese morem i kopnom, dolinom i brdom, nebom i zemljom. Bijaše 10 sati i 50 časova prije podne, petak, 20. srpnja 1866. Sinje more još nije doživjelo sličnog prizora, ni slične grozote. Sve se obrati u jedan plamen, u jednu živu vatru, u gust dim, u trajan pakleni potres. Rekao bi, da se

*) Pripovijeda se, da je prekrcao sa sobom dapače i kozu, što je imao na brodu radi mlijeka.

Položaj brodovlja na početku boja.

Tal. fregate: Duca di Genova, Carlo Alberto, Vittorio Emanuele, Garibaldi, Principe Umberto, Gaeta, Maria Pia, Adelaide, San Giovani; topovnice i doglasnici.

H. bar. Moll.

A. pl. Petz.

K. Mathieu

ori nebo nad zemljom, a zemlja pod nebom sa svim morem i morskom dubinom. Rekao bi, da je Sv. Ilija sakupio tude sve svoje gromke gromove i da ih na jedan mah pušta; a da strašna buka, grmljavina i potres traju neprestano, sa istom uništujućom silom.

Isto se more buni; sunce se krije, da ne sjaje nad grozotom; vila Humkinja zatvara ugljen-oči svoje; a sa oblaka padaju suze nad prolićem ljudske krvi.

Svaki brod traži neprijatelja, trči kao hudoba za njim, da ga poduši, da ga strovali u morske bezdani.

Prednja straža talijanskoga brodovlja, koju je vodila oklopnjača **Principe Carignano,** sa kontramiraljom **Vaccom,** stade pucati na svu širinu. Našima je bilo oklopnjačama da presijeku talijanski polukrug.

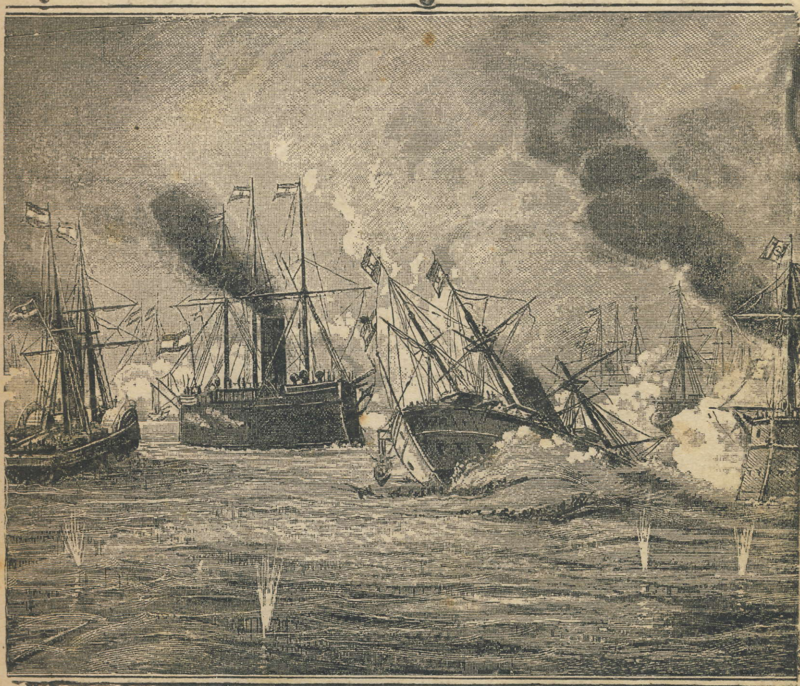
Nikada toliko ljudske sile nije tako žestoko i grozno ustalo jedna proti drugoj, nikada čovječje oko nije vidjelo strašnijeg boja. To je prvi boj na oklopnjače. Tude je 60 brodova, sa snagom od 25 tisuća konjskih sila; tude je oko 1200 topova i 20 tisuća ljudi, sa 20 tisuća pušaka i 20 tisuća revolvera i 20 tisuća sabalja!

»Zrnje zdesna« — piše jedan naš vojnik — »slijeva, sa svih strana, dim, vatra, udarci, miješanje brodova, lađa, čeljadi; jednom riječi, kaos rasvijetljen kobnim bljeskom, a zaglušen neprestanim trijeskom tisuću topova. Borba je žestoka i krvava: naši se Dalmatinci bore kao lavi.«

Neopisivi su trenuci. Tko je imao srca da sa kopna gleda tu veličanstvenu, ali groznu sliku, veli, da nije vidio nego jedino kao veliku, gustu oblačinu posred mora, sred koje neprestano sijeva tisuću gromova, koji porađaju takovu buku i

grmljavinu, da mu je bilo kamena i stabla hvatati se od straha, da će se zemlja prosjesti pod njime, baš kao što pjesnik kliče:

Bože mili, puste grmljavine!
Ne bi rekâ, topovi gromore,
Neg' se krše nebeske tvrdine,
Prosjele se planine u more,
Iz njih skaču sve đavolske čete,
Sve stvorenje da satru i zgnjete!

Pomorska bitka.

pepelkaste fregate oklopnjače i ponosne topovnice, koje su sjekle more, pokazujuć ogromne zastave svoje; nije više brzo

Nije to više bilo« — piše očevidac sa ostrva — »gruvanje topova izmjenice i na hipove, kao prošlih dana; nijesu to bile sklizanje gore i dolje parobrodnih oglasnika: drugo nijesi čuo tada, već produženu, neprestanu tutnjavu grozne trešnje. Vi-

dio si miješaniju skupova skoro nepomičnih, koji su sastavljali strašnu povorku, okruženu crnim pepelkastim dimom. Sve je izgeladalo poput duge kose vulkanâ, koje rigaju more... pravi pakao... Onoga časa bio bi dao koji Englez tisuću šterlina, da može biti na mom mjestu!« Stanovnici Visa, Hvara, Brača, Šolte i Korčule bojahu se, da će se sve ostrvlje sa strašne trešnje i grmljavine zaleći u dno mora. Rik topova naših oklopnjača nathitao svu ostalu buku. Mukli jep i odjek čuo se je sve do bijeloga Zadra.

Brodovi u grozničavoj borbi izgubiše redoviti svoj položaj. Svak traži da siplje zažareno željezo, gdje može i ne može. Neprijatelji se jedva poznaju po masti brodova: Naši su omašćeni u crnasto, a Talijanci u pepelkasto.

Naši se ponašaju kao lavi i čudnovatom vještinom sipliu vatru i željezo na neprijateljske brodove.

Koliko majka, čujući onu paklenu grmljavinu, pružiše svoje ruke put nebesa, da im Bog pravice spasi sinka, da se opošteni dijete majčino! Koliko je djevičanskih grudi onih tužnih časova disalo uzdahom želje, molitve, bojazni za milim bratom, za dragim zaručnikom svojim, za blagom nježna srca svoga! Čitava je Dalmacija drhtala, plakala i u vrućoj suzi oči k nebu dizala. Nije bilo skoro obitelji, koja nije imala u toj groznoj borbi oca ili sina ili rođaka.

Po obližnjim mjestima puk se sakuplja u svetišta, otvara zavjetovne slike, i u ophodu, bosih nogu, uspinje se na brežuljke, da sa visine moli visoko nebo, da mu se djeca opoštene, da obrane lijepe naše krajeve, da istjeraju neprijatelja sa dalmatinskih obala.

Zaglušna grmljavina i trešnja traju neprestano. **Guljelm Tegetthoff** stoji nepomičan sa svojim dalekozorom u ruci, poput klisure na svom mjestu, sred huke i lomljave. Da je tisuću topova okrenuto protiv njega, ne bi se makao. On se ne krije u oklopljeni toranj, već je vazda na otvorenu gori na mostu. Hoće da sve vidi i najmanji kret. A sve je i predvidio, donapokon i slučaj svoje smrti. Pogine li za vrijeme bitke, njegova se smrt ne će priopćiti, već će se zatajiti do svršetka kreševa, a zamijenit će ga u zapovijedanju Sterneck. Sa svoje amiraljice, koja je sred najžešće vatre, daje tačne, odmjerene, nepogriješive, a smione zapovijedi junacima svojima. A junaci se bore poput spartanskih lavova. Da, u većini njihovih žila bije hrvatska krv, junačka krv Zrinjskoga Nikole i Obilića Miloša. »Dalmatinski su mornari« — piše očevidac Nijemac — »vršili svoje poslove za vrijeme najžešće vatre istom tač-

Ferdinand Max nasrće na Re d' Italia.

nošću, istom hladnokrvnošću, kako da obavljaju obične vježbe.«

»Ne mogu lako da izrazim« — pisao je učesnik Dalmatinac — »što sam ćutio za vrijeme borbe; no znadem, da mi je srce jako kucalo u grudima, a misao pobjede držala je razbuđene sve žile moje.«

Usred žive vatre naši najviše vrebaše na jakoga **Re d' Italia**, osobito amiraljica **Erzh. Ferd. Max** pozdravljaše ga bez oduška crvenim kuglama. **Palestro** mu doleti u pomoć, no u zao čas. Naše ga oklopnjače raniše i poraziše. **Drache** ispali odjednom sve topove u nj, pa mu je bilo bez ikakva čekanja odalečiti se sa bojišta. Na njemu se bijaše pojavila pogibeljna vatra, osim mrtvih ljudi i neizbrojnih rana. **San Martino** se odaleči put juga, boreći se nemilo sa **Don Juanom**, a kasnije sa **Kaiserom Maxom**. Ostali talijanski brodovi, toliko od drva, koliko od željeza, borahu se jednako sa našim fregatama od drva. Sa svim tim naše drvo uništavaše tvrdo željezo. Te su jako odolijevale strašnim udarcima, pošto je **Tegetthoff** bio naredio, da naokolo objese sidrene verige, da zamjenjuju oklop.

Odmah na početku bitke usmrćeni su: zapovjednik **Novare** kapetan Enrik af Klint, kojega presiječe granata, i zapovjednik **Drache-a** barun de Moll. Prvoga nadomjesti kapetan Rudolf Schröder, drugoga kapetan K. Mathieu.

Mornaru-gabijeru Arnoldu, koji je stajao na jamborima **Donau-a,** odnese neprijateljsko zrno obje noge. U kabinu istoga Tegetthoffa doleti kuglja sa **Affondatora,** ali se ne rasprsne. Kasnije postavi **Tegetthoff** sred stola jezbenice tu zanimivu jabuku.

U velikom gonjenju i dimu, koji je sve krio i dušio, **San Martino** i **Maria Pia** ne poznadoše se, te je za više vremena pucao brat na brata.

Talijanci najviše vrebaju na **Kaisera,** jer misle, da je na njemu **Tegetthoff.** Najprije nasrće na nj Re di Portogallo i traži, da ga presiječe oštrim svojim kljunom. On lukavo izbjegava presjeku, ali je oštećen. Zatim navaljuju na nj četiri velike oklopnjače, između kojih vražji **Affondatore,** koji svom silom leti put njega, da ga presiječe. Vještim kretom **Kaiser** ponovno izbjegava očitu smrt, no neprijatelji mu slomiše jambor od trinketa, dimnjak, bompres; usmrtiše mu dvadesetak ljudi, a raniše ih oko osamdeset. Re di Portogallo slomi mu i ponese polenu, koja je predočivala carevo poprsje. Jambor padne sa svom težinom jamborskih spravá i konopa na dimnjak, zgnječi ga, te konoplje, omašćeno paklinom, stade gorjeti i zadušljivo

dimiti se. Most je vas u dimu. U toj nevolji doleti mu sa **Affondatora** kugla od 150 kg, te mu zaprska dva topa i naokolo topničare; a poslije dva časa doleti druga sred krmilara. Između mrtvih je i alfijer **Proch**; a sam je zapovjednik lako ranjen.

Zapovjednik **Petz** vidjev, da mu nema više spasa, naređuje momčadi da polegne, a topničarima, da zapale odjednom sve

»Re d' Italia« tone.

baterije: **devedeset i dva topa!** Bože! nikada strašnije grmljavine i potresa! Uskoleba se visoko nebo, dršće kao nikada sinje more; a grmljavina odlijegaše više časova. Mornarima vrca krv na nos i na uši. Dok bi rekao, da je **Kaiser** u tisuću komada, oklopnjače bježe, jer su ranjene od glave do pete! A on slavodobitan okiti se najvećim zastavama i sred gromornih

»živio« — po naredbi Tegetthoffovoj, uputi se put viške luke.

Erzh. Ferd. Max nabrodi jednu neprijateljsku oklopnjaču, a dva puta nasrne na **Re d' Italia,** da ga poduši. Napokon junački amiralj naredi zapovjedniku svoga broda **Sternecku,** koji stajaše na straži na provi, da sa svom silom parostroja udari kljunom na **Re d' Italia.** Kao da je ovomu kormilo bilo oštećeno od naših topova. **Ferd. Max** omjeri po treći put udarac i poput ogromne strijele zabode svoj željezni kljun u lijevi bok gorostasne, nepredobive talijanske oklopnjače. Udarac bijaše strašan. Nijedan čovjek ne ostade na nogama na našoj amiraljici sa silna uzdrmaja. Sam se stroj amiraljice zaustavi. **Re d' Italia,** ponosni i mogući **Re d' Italia,** presječen, počne tonuti. Željezni bodež propara mu utrobu kroz 59 cm. oklopa, 2 m. tvrda drva i razbije mu površinu od 16 četvornih

Nikola Karković.

metara, kroz koju on čas prodre uzburkana voda. Veličanstven i tužan bijaše taj trenutak. Mnogi neprijateljski mornar prosi milost, milosrđe, i sred suza i leleka vapije: Spasite nas, i mi smo kršćani! Dva mornara skočiše da spuste bojnu zastavu, no talijanski časnik M. Razetti pokraj njih sa revolverom u ruci uzdrža je u visini, pa je skine i baci se s njome u more.*) Nepredobivi **Re d' Italia** zaljulja se poput gorostasna pijanca, prije na desno pa na lijevo, zatim potonu poput gore,

*) Kasnije, kada je mir nastao, propita **Tegetthoff** za tog junaka i upravi mu vrlo laskavo pismo. Poginuo je godine 1895. na jednoj talijanskoj torpedači, koja se je sred oceana bila izgubila.

sred uzburkanoga mora, sred groznoga leleka i jaukanja utopljenika i sred naših »hurrah«, jakih poput topovskih pozdrava, u neizmjernu dubinu vječnoga morskoga groba. Svi naši dignuše onoga trenutka kape uvis, a pred Ferdinandom Maxom, koji je sa svom silom vozio natrag, ostade jedino uzburkano more, koje je u vrtlogu dušilo nesrećne utopljenike. Među utopljenicima čuli su se mukli: **Viva l' Italia!** (živjela Italija!). Naši bi bili spasili dio momčadi nesrećnoga broda, koja je još plivala, no juriš sa svih strana iziskivaše naprešnu pomoć. Zapovjednikom **Re d' Italia** bijaše kapetan vašela knez

»Palestro«, »Re d' Italia« i »Kaiser«.

Emilij Faa di Brunno. Ovaj, kada je brod tonuo, izvadi nešto iz špaga — Bog zna kakovu milu uspomenu! — baci u more, i naperiv bojni samokres u moždane uskliknu: Zapovjednik gine sa svojim brodom! Neki kažu, da se je onoga trena bacio u more, te se utopio. Glavni topničar Pallis vidjev, da je još jedan top pun, zapali ga, kličući: Još i ovaj! Zatim skoči u more.

Sa **Re d' Italia** potonu preko 400 ljudi i mnoga ugledna i odlična lica, pošto su na brodu bili svi oni, koji bi privremeno vladali zauzetom pokrajinom. Između inih bijahu nadliječnik **Verde**; književnik, zastupnik i vladin povjerenik **Petar Karlo Boggia**; namjesnik **Melansena**; komisar vitez **Pagano**; vrijedni slikar **Caffi**; morske straže **Negri, Ivanić** i **Chiosi** i mnogi drugi odličnjaci i **Persanovi** tijesni prijatelji. Od 600 ljudi, koji su bili na brodu, spasilo se je oko 200, jer potonuće ogromnog broda uzbuni i uskipi tako more, da je voda sve nosila za sobom i gutala ždrijelom svojim. S nesrećnim brodom ode k morskom dnu blagajnica sa više milijuna zlatnih lira! **Re d' Italia** zapadao je Italiji sedam milijuna.

Dok je oko **Ferdinanda Maxa** još kipjela voda, koja je progutala ponosni **Re d' Italia,** eto ti **Maria Pia** naperila svoj ogromni kljun proti njemu i trči hudovskom silom, da mu odvrati milo za drago. To opazi naš brod **Princ Eugen,** skoči u pomoć, te munjevnom brzinom zaleti se put desnoga boka neprijateljske oklopnjače. **Maria Pia** u tren oka ostavi prvi naum, te se nađe sa našim brodom desni i desni bok tako blizu, da su **Princu Eugenu** pale pobočne lađice. Junački zapovjednik **Barry** toga časa zapali sve baterije, a dva kapetana nađoše se oči u oči, lice u lice. Barry pruži ruku na revolver, no odustane, kad je vidio, da Del Barretto viteški pozdravlja. Talijanska oklopnjača isprebijena pobjegne, dok na **Prinzu Eugenu** svi čitavi i zdravi. Kasnije se je riješila ta čudnovata zagonetka, kada se je doznalo iz ustiju istoga **Del Barretta,** da su topničari talijanski u onoj velikoj smetnji punili topove samim prahom, a zaboravljali nasipati ih gvožđem.

U gonjenju u magli približi se talijanski brod **Palestro** k **Ferdinandu Maxu.** Tada poskoči junak nad junacima, **Nikola Karković** iz Hvara, i ugrabi neprijateljskom brodu zastavu i uz burni »živio« ponese je **Tegetthoffu,** koji mu usklikne: Evala ti, junače!

Međutim **Re di Portogallo** zadobi u neoklopljeni bok granatu, koja mu prodre u spremište ugljevlja i prouzroči vatru. Vatra se vrlo brzo ojača, pa je oklopnjači bilo bježati sa bojišta, da je pokuša utrnuti.

*

* *

Poslije strašne i grozne borbe uvidi neprijatelj, koliko je oslabio pod junačkom desnicom, koliko je ranjen pod ubo-

Bitka u viškoj luci 19. srpnja.

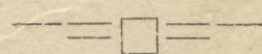
jitom tučom; uvidi, da mu je more progutalo jedan od najsilnijih brodova, a da mu Palestru prijeti neizbježiva smrt groznom vatrom, sred neizmjerne vode: i odluči pobjegnuti sa bojnoga polja. Još su odlijegali pojedini topovi kao posljednji pozdravi.

Oko dva sahata po podne prestade grozna borba, koja je drhtala morem, kopnom, zemljom i nebesima i pred kojom je drhtao čovjek i životinja, ribe u moru i ptice u vazduhu. Neprijatelj ostavi bojište, to krvavo pozorište, gdje je uvidio junaštvo »dalmatinskih ribara« i kukavstvo svoje tobože silne i nepredobive mornarice.

Talijansko brodovlje stade uzmicati put sjeverozapada, a naše se usporedi put Visa. Kukavac Persano, ne znajući, da su morske dubine progutale njegovu amiraljicu, pita znakovima: **Gdje je Re d' Italia?** A Vacca misli, da je sa **Re d' Italia** poginuo i Persano pak preuzima vrhovno zapovjedništvo! Sad Tegetthoff naredi molitvu za poginulu braću: svi dirnuše kape, a morskom površinom razlijegala se je glazba kao umirujući »zbogom« mile braće. Najednom vidiš strašnu i velebnu sliku. Rekao bi, da se iz mora diže ogroman vulkan i da leti put nebeskih visina. To je nesrećni **Palestro.** Vatra mu doprla do prašare i čitavi brod sa 226*) ljudi obrati se u jedan plamen, u strahovitu grmljavinu, koja zatrese i morskim dubinama. Talijanski brodovi **Governolo** i **Indipendenza** prije toga časa potrčaše k **Palestru,** da mu spase momčad; ali kapetan ne htjede sa broda, a žarkim riječima pridrža i svu momčad, uvjeriv je, da gdje brod gine, tude treba da pogine i kapetan sa svojom milom družinom. Uz praskanje nepredobive vatre, prije posljednjeg trenutka, čuli su se jaki usklici na tužnom brodu: **Viva l' re! Vila l' Italia** (Živio kralj! Živjela Italia!) Tako požar »Palestra« zapečati groznu i veličanstvenu igru, kakve morske pjene još ne vidješe.

---

*) Spasila su se jedino 22 mornara i 1 časnik.

J. pl. Aurnhammer.

G. Milošić.

M. Pitner

VIII.

Opće veselje. — Brodovlje stupa u Vis. — Slavlje i radost. — Stanovnici. — Tegetthoff zahvaljuje mornarici. — Spasenje utopljenika. — Put Jakina. — Tegetthoff brzojavlja kralju. — Pučko slavlje. — Affondatore.

Kao što je neopisiva prošla borba, tako je neopisivo veselje, u kojem se sada topi srce našega mornara. Nebo se isto razvedrilo, isto se sunce uzradovalo, te zlatnim tracima obasiplje junačko brodovlje, koje polagano i ponosno plovi put viške luke. **Kaiser,** taj ranjeni junak, stupa prvi sred općega veselja, sred gromornih »hurrah«. Posljednji je onaj, koji je prije bio prvi, biva **Ferd. Max.** Sa brodova ori se usklik radosti i veselja, usklik, koji proističe iz dubina čovječjega srca. — Zastave pozdrava i pobjede viju se ondje, gdje su se nekoliko časova prije vijali znakovi smrti i pokopa; glazbe udaraju u suglasju kucaja radosnih srdaca.

Divan bješe prizor, kada je brodovlje stupalo u višku luku: pravi junaci sa bojnoga polja! Grmljavina topova, uz trajni »živio«, praćaše podamiraljski brod, na kojemu je stajao junak **Tegetthoff,** ganut do suza.

Stanovnici zaboravljaju pretrpljeni strah i muke; ostavljaju spile i kolibe, te muško i žensko, staro i mlado, sve trči k Visu. Sred pucnjave topova, mužara i pušaka, sred slavljenja zvona po svim crkvama, sred žarkih pozdrava i gromornih usklika: pozdravljaju bijelim rupcima i zastavama dvadeset i sedam gorostasa sred vode krasne viške luke. Svak čestita jedan

drugome; svakomu srce bije, kao nikada; a mnogo oko lije suzu radosnicu. Otac grli sina, a sin oca; majka jače stiska dješešce, a kći grli majku: svak se cjeliva i ljubi u zanosu najčistijega veselja. Djevojke pripravljaju cvijeća, da pospu prve junake, koji će stupiti na obalu. Redovnici otvaraju crkve i sred oblaka mire i tamjana dižu pohvale Bogu vojska.

Također u Komiži i po bližnjim ostrvima vlada neopisivo veselje. Čeljad diže zastave po kućama, po zvonicima, po brežuljcima i sakuplja se u hramu Božjemu, da zahvali nebesima, što su se djeca naša opoštenila, što su spasila ovu lijepu zemlju od neprijateljskih ruku.

Ganutljiv je onaj čas, kada je **Tegetthoff**, netom su se brodovi namjestili te pošumili višku luku, digao na amiraljici znakove: »Hvala vam, braćo, što ste se opoštenili!« Nikada jači »živio« ne zaori put nebesa, kao što toga trenutka! Isti se ranjenici podižu, da uzdignu slabe ruke i srdačni otpozdrav iz umorenih grudi velikom junaku velikih junaka.

*
* *

Do kasne noći vidio si sa Huma neprijateljsko brodovlje, gdje ranjeno i nemilo osakaćeno, ide žalosno i sporo, kako ispovijeda bivši talijanski časnik pisac Parodi, kao na mrtvački sprovod put Jakina, otkuda je četiri dana prije izašlo ponosno i oholo. Ostade jedini brod **Stella d' Italia**, da traži po bojištu i da spasi kojega utopljenika potonulih brodova. Ovaj ih doista nekoliko spasi, koji su plivali po morskoj pučini, držeći se čvrsto komada polomljenih jambora, daščica izgorjelog **Palestra** i drugih ostanaka nemile katastrofe. — Također i dva naša broda, **Dalmata** i **Elisabeth**, iđahu čitavu noć po moru i spasiše nekoliko neprijateljskih vojnika.

Ukupno bi spašeno 116 mornara i 9 častnika.

Među utopljenicima bi spašen vitez Andrea Del Santo. Taj se jadnik bori sa valovima čitavih deset sahata i to na komadu štice, iza kako se je teškom mukom oslobodio dvojice, koji su mu se bili prihvatili ovratnika, kadno je Re d' Italia potonuo.

Tegetthoff misleći, da bi se neprijatelj sutra mogao povratiti, naredi brodovlju, da obavi slučajne popravke, da ne gasi vatre ispod kotlova, e da ranom zorom bude spravno na slučajnu novu borbu.

Mrtve iskrcaše s velikim poštovanjem i poniješe ih u crkvu Sv. Jerolima za sutrašnje svečano pokopanje.

One iste večeri podamiralj **Tegetthoff** posla brzojavku po

A. Daufalick.

E. pl. Klint.

M. E. Florio

parobrodu **Stadion** u Spljet cesaru i kralju Franji Josipu I. u Beču.

Donosimo je doslovce, kako što ćemo kasnije donijeti neke druge izvorne spise, e da čitatelj steče pravu i jasnu sliku ovoga zlamenitoga i zanimivoga boja.

Vis, 20. srpnja 1866.

Zapovjednik austrijskog brodovlja kontramiralj barun Tegetthof Njeg. Veličanstvu Cesaru u Beču.

»Jutros nađoh pod Visom neprijateljsko brodovlje. Ovo sastavljahu dvadeset i tri broda, između kojih **Affondatore** i jedanaest drugih oklopnjača.

Za boja udarih **Erzh. Ferd. Maxom** na neprijateljsku oklopnjaču i poduših je. Druga odleti vazduhom.

Četiri oklopnjače okružiše vašel **Kaiser.** Ovaj udari na jednu i odbi svekolike. Izgubi jambor od trinketa i bompres i dobi 22 mrtva i 82 ranjena. Mrtvi su kapetan vašela **Enrik** pl. **Klint** i **Federik** barun **Moll,** odmah na početku boja; alfijer fregate **Robert Proch.**

Teško su ranjeni: tenenti vašela **Josip Frank** i **Franjo** barun **Minutillo;** alfijeri v. **Hugo Pogatschnigg** i **Ferd. Herbardt;** lako ranjeni: kapetan v. **Karl Kern;** tenen. v. **Julij Stejskal, Erman** barun **Spaun***); kadeti mornarice: **Mader, Vid Sambacchi, Eduard Hanslik, Avgust Süss i Hlascheck.**

Komodor je **Petz** lako ranjen na licu.

*) Poslije Sternecka amiralj.

Od družine, osim na **Kaiseru**, deset je mrtvo, a četrdeset i dva teško ranjeno. Ranjeni su ponajviše puškama i samokresovima.

Štete su, osim na **Kaiseru**, vrlo neznatne. Neprijateljska su hitala prelazila preko topovnica. Brodovlje je potpuno sposobno za boj. Družina je opojena najboljim duhom.

Poslije dvosatne borbe odbismo neprijatelja, te oslobodismo Vis.

Jučer uljegoše četiri oklopnjače u višku luku, ali ih potjera vatra s kopna, koja ih je junački gađala. Pošto su oklopnjače pucale na Lloydov parobrod **Egitto**, zapovjednik ten. v. **Stretti** spusti ga u more i tako ga spasi.

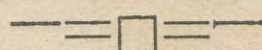
Posada odbi tri iskrcanja blizu Komiže.«

*
* *

Tako su u tren oka raširi po čitavome svijetu vijest o slavnoj pobjedi junačkih naših mornara nad silnim Talijancem. Junački vođa, sa hrabrom družinom, sa svih strana bi pozdravljen. Po čitavoj Dalmaciji obavljaše se pučko slavlje.

Međutim je pokunjeni **Persano** stupao u Italiju, koja ostade presenećena pred groznom istinom. Tim više, što se bio raznio prvi glas, da su Talijanci pobijedili. Ozbiljni milaneski list donio je slijedeću vijest: »Sinoć na glas o našoj pobjedi kod Visa čitavi se je grad okitio barjacima.« Kada je talijansko brodovlje stupilo u jakinsku luku, gdje ga je ogorčeno i usplamćeno općinstvo čekalo, potonu **Affondatore**, onaj silni gorostas, koji je bio dostatan da poduši sve naše brodove, sred gradske luke. Talijanci zatvoriše oči, da ne vide tog sramotnog prizora, a nesrećnog **Persana** pozdraviše najgorčim uvredama.

Tako gine kukavstvo pred junaštvom!

R. Schröder.

L. Eberle.

G. Calafatti.

IX.

Poginuli junaci na brodovima. — Ranjeni na brodovima. — Poginuli vojnici na kopnu. — Mrtvi ranjenici. — Ante Alduk. Talijanski gubitak.

Evo imena slavnih mučenika viškoga boja; imena, koja su uklesana u dragom kamenu, a zlatom okovana u povjesnici viške slave.

MORNARICA.

Ime i prezime.	Zavičaj	Služba	Brod	Doba
Enrik pl. Klint	Švedska	Kap. vaš kol	Novara	45
Enrik barun pl. Moll . .	Rovered	„ „	Drache	37
Robert Proch	Beč	Alfijer vašela	Kaiser	22
Ivan Svičarević . . .	Vis (Dal.)	Nostr. III. r.	„	36
Mate Lenac	Lovrana (Dal).	Nostr I. r. k	„	36
Dragutin Königsbauer .	Marburg	Makin. I. r.	Don J. d' Aust.	26
Avgust Arnold	Presburg	Gabijer	Donau	26
Ivan Šember	Medodolac (D)	Mornar III. r.	Kaiser	24
Franjo Nuklić	Cres	Mornar II. r.	„	41
Luka Ivan Hure* . . .	Brusje (Dal)	Mornar III. r.	Novara	22
Josip Furlan	Mleci	„	„	22

*) Ovomu je bila odrubljena glava. Kada mu je sutradan otac došao u Vis, uhvati tužni roditelj mrtvu glavu djeteta svojega, očinskim je suzama opere i cjelovima izljubi.

Ime i prezime	Zavičaj	Služba	Brod	Doba
Josip Despota	Rijeka	Mornar III. r.	Novara	21
Prokop Kaniuk	Marmaros	Infant. mor.	Erz. F. Max	29
Vjekoslav Spadotin . .	Udine	„	Kaiser	29
Ivan Jerković	Nerezine (Ist.)	Mornar II. r.	„	21
Lazo Borović	Vučevica (D.)	Mornar III. r.	„	27
Sime Tebaldi	Drniš (Dal.)	„	„	25
Mate Šenta	Spljet (Dal.)	„	„	24
Angeo Demenighetti . .	Chioggia	„	„	26
Petar Polovinić	Kotor (Dal.)	„	„	26
Ilija Koitić	Otišić (Dal.)	„	„	27
Ante Štanić	Nerežišće (D.)	„	„	21
Petar Bonković	Gdinj (Dal.)	„	„	22
Enrik Busetto	Chioggia	Mornar II. r.	Novara	26
Ivan Ivanković	Dobrenj (Dal.)	Mornar III. r.	Kaiser	21
Vjekoslav Marschesan . .	Mleci	Mornar I. r.	„	24
Pavao Ziemansky . . .	Galicija	Infant mor	„	30
Vaso Kluzewsky . . .	Galicija	„	„	29
Ivan Pavličević	Makarska (D.)	Mornar III. r	„	21
Mate Boranello	—	Infant. mor.	Adria	—
Franjo Soić	Istra	Mornar III. r.	Kaiser	21
Ivan Kvokal	Brin	Mornar I. r.	Novara	25

* * *

Evo imena slavnih junaka, koji dobiše rana. braneći otačbinu našu:

Ime i prezime	Služba	Brod	Teško ili lako
Franjo bar. de Minutilo .	Tenent vašela	Erz Ferd. Max	Teško
Josip Frank	„	„	„
Hugo Pogatschnigg . .	Alfijer vasela	„	„
Ferdinand Hebardt . .	„	„	„
Karlo Kern	Kapetan vaš.	Salamander	lako
Julij Stejskal	Tenent vašela	„	„
Erman bar. de Spaun .	„	„	„
Injacij Mader	Kadet mor.	„	„
Vid Sambacchi	„	„	„
Eduard Hanslik	„	„	„
August Süss	Kap. vašela	„	„
Ante pl. Petz	Kormil. III r.	Kaiser	lako na licu
Franjo Seman	Kaporal inf.	Ferd. Max	teško
Vjekoslav Pišek . . .	„	„	„
Venčeslav Kordula . .	Mornar III. r.	„	lako
Petar Kuzmić	Mornar II. r	„	„
David Pičman	Armajol	„	„
Franjo Pelant	Mo . I. raz.	Princ Eugen	„

Ime i prezime	Služba	Brod	Teško ili lako
Franjo Viezzoli . . .	Mor. II. r	Drache	Teško
Juraj Bognolo	Mor. III. r.	„	„
Toma Pabo	„	„	„
Franjo Grbac	„	„	„
Nikola Versajko . . .	Gabijer	„	„
Luka Šopinić	Mor. I. raz.	Salamander	lako
Ante Filiputti , . . .	Mor. III. raz.	„	„
Ante Desetti	„	„	„
Ante Ćošić	„	„	„
Domenik Bruzina . . .	Infant. mor.	„	„
Josip Petonyezyn . . .	„	„	„
Domenik Sumilar . . .	Art. I. raz.	Don J. d' Aust.	„
Josip Kalfa	Mor. I. raz.	„	„
Gustav Frühlinger . . .	Mornar II. r.	„	„
Ivam Verbora	R. ars III. r.	Kaiser Max	„
Franjo Zanetti	Kvartjermais	„	„
Marko Sablić	Mor. I. raz.	„	teško
Juraj Zakaj	Mor. II. raz.	Kaiser	lako
Petar Pettani	Pilot I. raz.	„	„
Josip Budva	Čuvar	„	teško
Mate Buković	Kormilar I. r.	„	„
Ivan Pindulić	Korm. II. raz.	„	„
Vicko Vianello	Kvartijermais	„	„
Domenik Balarin . . .	Gabijer	„	„
Petar Ghezzo	Mornar I. raz.	„	„
Ante Ciosotti	„	„	„
Josip Kolombo	„	„	„
Toma Potić	„	„	„
Josip Scarpa	Morn. II. r.	„	„
Franjo Fahn	„	„	„
Marko Fabijanić . . .	Morn. III. r.	„	„
Josip Sambo	„	„	„
Ante Alduk	„	„	„
Mate Stanić	„	„	„
Stjepan Solić	„	„	„
Mate Meštrović	„	„	„
Ante Busetto	„	„	„
Jakov Pastović	„	„	„
Marin Matović	„	„	„
Srećko Purina	„	„	„
Šime Marković	„	„	„
Andrija Bussetto . . .	„	„	„
Ivan Bonačić	„	„	„
Šime Lucev	Infant. mor.	„	„
Ivan Bosniček	Mornar I. r.	„	„
Ivan Soković	„	„	lako
Lovro Penso	Mornar II. r.	„	„
Ante Gavanjin	„	„	„
Ante Hrubić	„	„	„

Ime i prezime	Služba	Brod	Teško ili lako
Cvijetko Lupić	Mornar II. r.	Kaiser	Lako
Vjekoslav Riminotti . .	"	"	"
Ante Piazon	Mornar III. r.	"	"
Ivan Boschiero	"	"	"
Grgur Boloventa	"	"	"
Grgur Kovačević . . .	"	"	"
Petar Obrator	"	"	"
Jakov Juran	"	"	"
Ivan Baldin	"	"	"
Mihovil Gregorić . . .	"	"	"
Šime Kurabaca	"	"	"
Ilija Eerceg	"	"	"
Marko Martinović . . .	"	"	"
Ante Rigović	"	"	"
Ante Rizvan	"	"	"
Ante Cendrić	"	"	"
Šime Popović	"	"	"
Juraj Sikić . , .	"	"	"
Arman Grubinić	"	"	"
Vicko Bobo	"	"	"
Luka Gersac	"	"	"
Franjo Bilaver	"	"	"
Santo Rosetti	"	"	"
Vicko Vianello	"	"	"
Domenik Scavelli . . .	"	"	"
Juraj Barić	Bubnjar	"	"
Ivan Lucinov.	Makinist I. r.	"	"
Vjekoslav Berti . . .	Infant. mor.	"	"
Josip Sivić	Trubljač i m.	"	"
Adam Baiza	Mor. III. r.	"	"
Franjo Madeire . . .	"	"	"
Matija Modum	"	Novara	teško
Andrija Paušetić . . .	"	"	"
Makso Vidali	Natkormilar	"	"
Pavao Pivić	Mornar III. r.	"	"
Ivan Foretić	"	"	lako
Nikola Matelan	"	"	"
Vjekoslav Allegretto . .	"	"	"
Inočent Dangvo	"	"	"
Josip Đadić	"	"	"
Josip Hauser	"	"	"
Marko Batistić	"	"	"
Josip Ivanović	"	"	"
Josip Checco	"	"	"
Ivan Solić	Infant. mor.	"	"
Ilko Jakovinić	"	"	"
Ante Silvestri	Artiljer II. r.	"	"
Franjo Knobloch . . .	Gabijer	"	"
Vjekoslav Spinčić . . .	Rad. ars. I. r.	Schwarzenberg	teško

Ime i prezime	Služba	Brod	Teško ili lako
Franjo Basić	Rad. ars III. r.	Adria	Teško
N. Bogazon	Infant. mor.	"	"
Josip Dudek	Mornar I. r.	"	"
Ante Pilepić	Infant mor.	"	lako
Makso Gunfrejov . . .	Rad ars. II r.	"	"
Josip Sbisà	G bijer	"	"
Aleksandar Wunsch . :	Mornar II. r.	Donau	teško
Josip Filipo	"	"	"
Franjo Stuparić	"	Elisabeth	"
N. Barselović . . .	"	"	"
N. Mihojović	"	"	lako
Franjo Pittner . . .	"	"	"
Ivan Brašić	Infant mor	"	"

Ukupni je gubitak mornarice: 32 mrtva, 49 teško ranjenih i 83 lako ranjena. Ukupno 164.

POSADA

Ime i prezime	Zavičaj	Služba	Tvrđava	Dob
Ante Dimitrović . . .	Obrovac (Dal.)	Vojnik 9. k.	Schmidt	22
Marko Sovulj	Omiš (Dal)	"	"	21
Stjepan Hosrak	Ugars a	"	"	28
Franjo Mersel	Kranjska	"	"	22
Vjenceslav Siser . .	Češka	"	"	21
Nikita Denyszezük . . .	Galicija	"	"	25
Filip Addoczúk	Bukovina	"	"	28
Franjo Roksz	Galicija	"	"	28
Teodor Rzijlak . . .	"	"	"	28
Andrija Ožegović . . .	Hrvatska	"	"	26
Cvjetko Stritzl	Kranjska	Topničar 5 k.	"	28
Dragutin Schneider .	Češka	"	"	23
Ignacij Hmić	"	"	"	22
Imbro Biskup	Hrvatska	Podtop 3 k	"	25
Franjo Hockauf	Češka	"	"	22
Prokop Krejci	"	Voj sluga	"	22
Jozo Pavlenić	Hrvatska	Podtop. . k	"	24
Jozo Balaska	Ugarska	Vojnik 4 k	Gospina	25
Ivan Lögl	Štajerska	Formaj 3 k.	Georg	32
Franjo Liebscher . . .	Češka	Topnič 3. k	"	25
Vjenceslav Legner . . .	"	"	"	31
Stjepan Komić	—	Topnič. 5. k	Mamula	29
Matija Karpf	Donja Aust.	"	"	30
Ferdinand Fritz . .	Češka	Topnič. 3. k.	Georg	31

Ukupni gubitak: 24 mrtva; 1 smrtno ranjen, 2 časnika lako ranjena i 68 momaka lako ranjenih. Ukupno 95.

Sakupljeni ostanci poginulih junaka u bateriji **Schmidt** sahranjeni su na engleskom grobištu blizu zapaljene prašare, na poluostrvu Sućurju.

Kasnije se neki ranjenici preseliše u vječnost, neki u Zadru, neki u Spljetu, a slijedeći u viškoj bolnici: Ivan Schuss iz Češke, Jozo Vagner iz Češke, Franjo Braznik iz Kranjske; Josip Sambo iz Chioggie, Andrija Busetto i Mate Stanić.

U Spljetskoj bolnici umre Ante Alduk. Poslije zadušnica, kojima učestvova namjesnik Filipović, bi prenesen u Drniš, u svoj zavičaj. Spljetska općina javi njegovu smrt Drniškoj slijedećom brzojavkom: »Ante Alduk iz Sedranića kod Drniša, jedan od viških junaka, podlegav preteškim ranama, ode u vječni mir dne 29. srpnja. Spljet časteći u ovom pokojnom gostu slavu, kojom se ponosi zajednička domovina, svečano ga prati do posljednjega počivališta. Spljet se ponosi, što može da iskaže bratsku ljubav posestrimi općini; javlja joj taj događaj, želeći, da krv Dalmatinaca, koji su pali kod Visa, bude poticalom mira i sloge sinovima zajedničke otadžbine naše.« Drniška općina odvrati: »Ova općina zahvaljuje Spljetskoj na časti, koju je Dukljanov grad iskazao Anti Alduku, velikom junaku, i slaže se u rodoljubnoj želji, očitovanoj u tako svečanoj prigodi.«

Ukupni gubitak Talijanaca bio je: 612 mrtvih i 36 ranjenih, između kojih 38 časnika mrtvih i 4 ranjena.

Naši su brodovi za vrijeme pomorske bitke ispalili iz svoja 533 topa 4456 hitaca, a Talijanci iz 626 topova 1452 hica.

V. Herzfeld.

A. grof Kielmansegge.

G. bar. Wickede.

X.

Pogreb poginulih junaka. — Promaknuće Tegetthoffa. — Veselje i čestitke. — Slavni su lavi. — Tegetthoff pismeno zahvaljuje mornarici. — Odlazak brodovlja. — Ljudi i predmeti spašeni u moru. — Pisma K. Boggia. — Našasta zrna i nesreće. Dalmatinski namjesnik dijeli nagrade u Visu. — Hvala viškom pučanstvu. — Namjesnik u Komiži.

Dvadeset i prvi srpnja je. Ako je sinoć mnogo oko zasuzilo s radosti i veselja, danas će svako gorko zaplakati nad pogrebom palih junaka. Tude je mladića u cvijetu mladosti; sinova zlatnih nada nejakih staraca; otaca, koje dječica s otvorenim rukama čekaju; zaručnika, kojima je ljuba splela vijenac lovorike, da im junačko čelo ovjenča: a sada, jaoh, mrtvo tijelo kiti!

Danas će crna, no laka viška zemlja primiti u vječni zagrljaj ostanke mrtvih lava; mrtva tjelesa onih, kojih će ime živjeti, dok srebrne pjene budu cjelivale viško ostrvo.

Sa svih brodova skrcavaju se u četiri sahata po podne časnici i vojnici, a sa amiraljice **Tegetthoff** s pratnjom. Svi ganuti stupaju na Prirovo. Nema duše u Visu, koja ne leti put poluostrvića. A mnogo odličnih lica dohrlilo je iz čitave pokrajine, da učestvuje veselju mornarice i tužnom obredu za mrtve junake. Tisuću i tisuću vojnika je uspoređeno po putu od crkve sv. Jerolima do grobišta, kuda će poći tužna povorka. Crkva sv. Jerolima zavita je u crnini poput dvadesetogodišnje udovice. Sred crkve je sedamnaest škrinja, u kojima su namještene te svete moći. Svaku škrinju pokriva kraljevska zastava i miomirisni viški lovor.

Poslije svečanih molitava uputi se povorka put grobišta. Dragocjene škrinje nose vojnici; a oko svake su časnici. Sedam glazba zaplače; sva zvona po crkvama zabrecaše; sa dvadeset i sedam brodova zagrmiše topovi, da dadu posljednji pozdrav djeci svojoj. Veličajni su ti časovi. Svačija zjena bliješti. Prvi je iza nosila junak **Tegetthoff** i ganut je do suza.

Kako je povorka stigla u grobište, predadoše oplakane junake viškoj zemlji, da im kiti južnim cvijećem, uz blagoslov i svetu uspomenu, suhe kosti i da ih škropi pjenama divnoga svoga mora. »Zbogom, vrijedni drugovi« — usklikne vojnik, njihov brat, — »zbogom, drugovi junaštva i srčanosti! Laka vam zemlja na viškom grobištu, a vječna vam uspomena u srcima našim i u srcima sinova naših!«...

*
* *

*D*ok se je na Prirovu obavljao taj svečani i ganutljivi obred, stupi u luku parobrod **Venezia,** a na njem namjesnički tajnik, knez **Bonda.** Odmah se iskrca i poleti k obavljačima pogreba na Prirovo, te se pridruži povorci. Netom se je izrekao posljednji »amen« na grobištu, približi se k **Tegetthoffu** i pozdraviv ga u ime vladino, predade mu radosnu brzojavku, kojom ga kralj imenuje mjestoamiraljem, to jest podiže ga na najveću ondašnju vojničku čast.

Malo kasnije podigoše se na svima brodovima svečani barjaci; topovi zagrmješe, a sa šume jambora zaori srdačni: »Živio Tegetthoff!« i »Živio cesar i kralj, koji ga je odlikovao!«

Tegetthoff sa svih strana primi iskrenih, toplih čestitaka. Kada mu je čestitao viški načelnik, **Tegetthoff** reče ove znamenite riječi: **Lako je pobijediti sa vašim slavenskim lavima!** Zatim izdade na vojsku slijedeće pismo:

Guljelm pl. Tegetthoff, kontramiralj.

V i š k a l u k a, 21. srpnja 1866.

Već sam jučer znakovima zahvalio družini na boju, koji će se zlatnim slovima zabilježiti u povjesti mornarice.

Pred nama bijaše vrlo jak neprijatelj, ali junačkim i složnim vršenjem dužnosti zapovjednika, časnika i momčadi, oslobodismo Viško već opkoljeno ostrvo; nanijesmo štete i gubitka neprijatelju i prisilismo ga, da zasada ostavi ovo more. Doista možemo da se ponosimo jučerašnjim danom i ako opeta susretnemo neprijatelja, borit ćemo se s uvjerenjem, da nje-

R. Ungewitter.

T. Spindler.

A. Nölting.

govu nadmašitost u broju brodova, u snazi i u broju topova izjednačuje hrabrost austrijskih mornara.

Premda mi je čekati izvješća pojedinih brodova, da ocijenim znamenitija i zaslužnija djela, da ih kasnije dostavim do Previšnjega znanja, mislim da vršim svoju dužnost i da pogađam čuvstvo čitave družine, ako odmah spomenem Komodora **Petza** i kapetana fregate baruna **Sternecka** kao junake nad junacima.

Imena naše braće u boju, koja su životom platila Previšnje pohvale, kojima se nadamo sa ponašanja brodovlja, ostat će duboko usađena u harnim srcima našima.

Hurrah Cesaru!

Tegetthoff, v. r.

DODATAK.

Sa čuvstvom žive harnosti radi primljenog i nezasluženog dokaza Previšnje Milosti i sa uvjerenjem, da to dugujem odličnom ponašanju zapovjednika, časnika, kadeta i momčadi, kojima ponosan zapovijedam, priopćujem družini slijedeću brzojavku:

Cesar mjestoamiralju Tegetthoffu u Visu.

»Ja vas imenujem mjestoamiraljem.

»Moja hvala časnicima i momčadi junačkoga brodovlja mojega.

»Čekam vaše prijedloge za odlikovanja.«

* * *

U večer u osam sahata uz pozdrave čitavog ostrva iziđoše brodovi iz viške luke, te krenuše sjajnim morem put Fažana,

svi slavodobitni i opojeni čuvstvom najjačeg ljudskog zadovoljstva. U Fažanu bijahu dočekani s neopisivim slavljem.

Dne 22. srpnja bijaše ispjevan svečani **Tedeum** u nadžupničkoj viškoj crkvi; a dne 23. mrtvačke zadušnice u nazočnosti predstavnika sviju vlasti i svega pučanstva.

* * *

Dne 21. srpnja dopliva u Oključnu trinaest utopljenika sa **Re d'Italia,** koji se poslije više sahata borenja sa smrti u morskim valovima, dočepaše kopna. Oključani im dadoše nešto odjeće i tako na po goli i mrtvi dođoše u Vis. Naši ih primiše kao braću svoju i poslaše ih s ostalima na određeno mjesto.

Istoga dana spasi Komiža iz mora mnoge stvari, koje su pripadale neprijatelju. Između izribanih predmeta nađoše pištolja, knjiga, žlica i vilica od srebra sa kraljevskim grbom; škrinju, u kojoj bijaše arhiv talijanskoga brodovlja sa službenim spisima između **Persana,** kralja i ministra. Neki časnik istegne kapu kom. **D' Amica.** Osim toga spasiše veliku brodicu za iskrcavanje od čelika, u koju bi ukrcao do 350 ljudi; i dvije lađe, vrlo ukusne, od kojih je jedna pripadala **Re d'Italia.** Nađoše mnogo slomljenih komada brodova: vratnica, penuna, bokova, veriga, malih sidara i mnoštvo pajola.

Između najzanimivijih predmeta nađoše čobani malu zaklopnicu, a u njoj pisma, što je pisao **Karlo Boggio** sa nesrećnoga **Re d' Italia** svojoj ženi, prijateljima i ministru **Depretisu.** Donijet ćemo ih u cjelini, jer su doistine zanimivi. Neke su riječi nečitljive, jer je more bilo prodrlo u zaklopnicu, te namočilo hartiju.

Boggio se rodio u Turinu g. 1827. Bijaše zastupnikom, doktorom prava i učiteljem u Bolonjskom sveučilištu, gdje mu harni učenici postaviše spomenploču. U mornaricu je otišao kao dobrovoljac. Bio je poslan kao privremeni namjesnik osvojene Dalmacije. Na početku bitke molio je Persano **Boggia,** da s njim dođe na **Affondatore,** no on je bio značajnik. Da nije bio ranjen pri katastrofi, on bi se bio spasio, pošto je bio vrstan plivač. Tenent Pasano se utopio, jer je htio da ga spasi. Sva su našasta pisma poslana njegovoj porodici.

E. Masotti.

T. Oesterreicher.

V. knez Wimpffen.

I.

Mila moja!

Sa **Re d' Italia,** na pokaz Visa, utorak 17. srpnja 1866. po noći.

Sutra u cik zore bit će prva bitka. Ako primiš ovo pismo moje, nadaj se dobru: znak je, da sam se opoštenio i da me je Bog sačuvao miloj obitelji. — Jučer zaplovismo iz Jakina sa odlukom, da jurišamo i da osvojimo Vis.

Vis je ključ istočne obale Jadranskoga mora, a Mlečići ga zvahu »Gibraltarom« ovih krajeva.

Po istraživanju, što je jutros s opreznom smionošću obavio vrhovni čeonik Kom. D'Amico, doznajemo, da Vis ima 2000 posade i 60..... na raznim tvrđavama.

Tvrdo vjerujemo, da ćemo pobijediti. Momčad nestrpljivo čeka bojni čas.

Ako nam pođe za rukom, kako što se nadamo, ovaj prvi okršaj, nastavit ćemo druge, koji su također znameniti; nadam se s pomoću Božjom, da ću se opošteniti. Htio sam da ti pišem ova dva retka, da ti pokažem, da je moja misao sveđer s tobom i sa obitelji. Sada idem na počinak, jer u tri sahata treba da budem sa oružjem na svome mjestu.

Poljubac tebi, mojoj majci, Viđi, Italu.

A sutra, uzdanje u pravicu svoga djelovanja i nebesku zaštitu. Tvoj **Karlo.**

Srijeda u jutro, 5 sahata.

Slatko sam spavao od 11 do 4½. Bubanj mi kaže, da treba da ustanem. Nebo ne može da bude vedrije, ni more mirnije nego što je jutros. Borba će početi između devetoga i desetoga sata.

Treba da javim amiralju, da bi bilo umjesno, da pospješimo s ručkom, koji obično biva oko 10½. A medjutim sam ja uzeo obično žumance jaja.

Javljam ti ove osebnosti, moja mila Đanino, e da se jednom zavazda uvjeriš, da nema razloga uznemirivanju.

11 sah. prije podne.

Zveči bojna trublja. Još jedna misao k vama, mili moji, i ka Božjemu čuvaru.

Šest i po večerom.

Sedam sahata neprestane vatre. Sam naš brod **Re d'Italia** ispalio je 1300 topometa. Austrijska se posada brani sa čudnom srčanošću. Boj će se nastaviti sutra. Nadali smo se, da ćemo danas svršiti, i bismo doista, da su nas poduprli. Bilo nam je jurišati na tri mjesta, te smo bili razdijeljeni na tri odjela: prvim zapovijeda **Persano,** drugim **Vacca,** a trećim **Albini.** Ovaj posljednji imao je četu za iskrcavanje. Naravno, najmučniji posao bijaše.... našemu odjelu. Jurišasmo luku sv. Jurja, koju brane četiri tvrđave. U tri sahata podigosmo u lagum jednu prašaru, a u 4 i po tri tvrđave bijahu ušutkane. Cijenili smo stalno, da ćemo pobijediti, a kad tamo čujemo, da dva odjela nijesu ništa uradila.

Proslijedismo ognjem sve do 6 i po; sada nas zamijeniše tri druga broda, koji će nastaviti boj do smrknuća.

Tridesetak je neprijateljskih granata igralo kolo oko krova **na krmi, gdje mi je mjesto.** Ni jedna jedina ne usuđi se do mene, te ni ja, niti moji drugovi krova nijesmo ozlijeđeni.

Ostali brodovi imaju do sada u svem 4 mrtva i 12 ranjenih.

11 i po sah. po noći.

Vis je u ognju radi naših topovskih taneta, koji zapališe šumu, koja ga pokriva. Prizor je grozovito divan, kao što je danas bila strahovito veličanstvena borba na topove. Zahvaljujem Bogu, što me je ovako vidljivo očuvao sred pogibelji. Sada se raspravlja, šta da uradimo sutra. Nastoji se, žalibože, da se uvjerimo, da nam je pothvat nemoguć. Bojim se, da **Persano** ne klone. To bi bila njegova i naša sramota. No jači mi nadu odlučnost, koju je iskazao ovih dana. Javljeno je, da će doći **Tegetthoff** u pomoć Visu. U tom slučaju ne vrijedi, da iskrcamo momčad.

Četvrtak, 19. srpnja, 7 sah. pr. p.

U 6 sah. reče mi amiralj: u 6 i po nastavit će se vatra protiv Visa, ali... ne ćemo učestvovati, budući da smo ovršili svoj

K. Kronawetter.

G. Lund.

nalog. Ne plaši se, već se pripravljaj, kako ćeš sutra doznati po brzojavu, da smo pobijedili.

Poljubac tebi, majci, Viđi i Italu.

Tvoj **Karlo.**

II.

Dragi ....

Jučer sam učinio prvi pokušaj! Sedam sahata vatre, topova, granata i bumba.

Mi sami, **Re d' Italia,** izbacismo 1300 topometa. Pomisli, koliko tisuća ukupno. Neopisiva buka i huka. Izvrsno je ponašanje časnika i vojnika. Imamo koju štetu, ali ne tešku.

I ja sam bio u pogibelji. Prva satnija **Manorso** pocrveni pred svojim kapetanom, kada je pri vatri obukao odjeću naše »Narodne straže«. Veća će pogibelj nastati, kada nam bude boriti se sa **Tegetthoffom** (ako odmah bude); ali se uzdamo u Boga. — Što se ostaloga tiče, veseo sam i pun nade.

Primi poštenu i srdačnu desnicu; spomeni me prijateljima i ljubi svoga ljubeznoga

Boggia.

III.

Viške vode, 19. srpnja 1866.

Možda će vam prije nego vam stigne ovo moje pismo, brzojav naviiestiti pobjedu brodovlja i osvojenje Viškoga ostrva.

Ovo je naravni »Jadranski Gibraltar« i zapovijeda morskim ulazom sa istočne strane, kao što ostrvlje Tremiti zapovijeda zapadnom obalom.

Radi Visa nemilo su se borili Englezi i Francuzi za rata samovlade i cesarstva.

Englezi dobro utvrdiše Vis, a Francuzi poradi njega izgubiše mnogo krvi i jednog đenerala.

Njegovo osvojenje bit će osiguranje zaloga Italiji, čija je vrijednost svakomu poznata.

Talijansko je brodovlje već postiglo i pridržalo gospodstvo na Jadranskome moru, poslije 27. lipnja, kada se je **Tegetthoff** povukao natrag i nije više izlazio ni iz Pole, ni iz Fažana, budući da je vidio, da će na nj navaliti.

Osvojenjem Visa učvrstit će se naše gospodstvo i za buduće.

Jučer, 18. srpnja, oko 11 sahata jutra, brodovlje je bilo naprama ostrvu. Kom. **D' Amico** obađe obalu s velikom smionošću i doista čudnovatom opreznošću i izvijesti, kako ostrvo imade oko 2500 vojnika i da je čvrsto utvrđeno.

Brodovlje se razdijeli na troje. I. odjelom zapovijeda amiralj **Vacca** i navalit će na komišku luku, koju brane dvije baterije i jedna tvrđava. Drugim odjelom zapovijeda **Albini,** i ovaj će iskrcati momčad u Rukavcu, koji također brane dvije baterije. Trećim odjelom ravna **Persano;** njemu je najteži posao, biva zauzeti luku sv. Jurja. koju brane četiri tvrđave i dvije baterije.

Na 11 i po počme vatra i potraja bez prestanka do 7 i po u večer — — — — izgubljene — — — — 2 otišla je u zrak neprijateljska prašara — — — — ½ skočila je druga s njome tvrđave i zastava ..... koja je bila uzdignuta: na 5 sve — — tvrđave luke sv. Jurja bijahu — — — — razvaljene, imale su topove — — — ušutkane, osim — — — jednog samog na vrhu brežuljka, ali — — — — koja 2 i stajaše topomet — — —

Nije moguće, da vam opišem zanos i neustrpljivost — — — momčadi. Svaka — — — — pozdrav sa ushitom — — — prašara rasprsnu se — — — hurrah povici po svima brodovima u — — — — San Martino — — — uljesti u luku i postavi se — — — neprijateljskim tvrđavama odgovaraše — — — prsnuće — — — — radosti — — — — Austrijanaca divna je — — -- povrati se tri i četiri puta .... ih ponamjestiti i proslijediti ....

Jednom se **Re d'Italia** približi 400 met. k tvrđavi. stade na nju sipati udruženu vatru topova »Armstrong« i komade .. .. bacajući 107 — — — — neprekidno. — Vjerujte mi, to bijaše .... lijepa glazba. Kule i nasipi pretvoriše se u razvaline.

Austrijski su metnji junački omjereni. Njihove granate igrahu pakleno kolo oko krova pri krmi, gdje mi je bo'no mjesto. Imamo na žalost više mrtvih i ranjenih **pored jakih oklopnjača.**

C. v. Lindner,
I. pomoć. čeonıštva.

F. Attlmayr,
II. pomoć. čeoništva.

IV.

Dragi Depretisu!

Obećao sam, da ću vam gdjegod pisati o svojim utiscima i upotrebljujem prvu prigodu, što mi se pruža.

Nadao sam se sve do jučer do 5 sah., da ću vam brzojaviti, da je Vis naš, i stalan sam, da biste tu brzojavku primili, da su **Persana** bolje poduprli dva mjestoamiralja. osobito **Albini.** Dovoljno bi bilo, da su ostali uradili, koliko je **Persano.**

Zajedrismo put Visa bez zemljovida ostrva i bez 1200 ljudi za iskrcanje — što (neka ostane između nas) ne shvaćam, kako nam ih nijeste poslali.

D'Amico se ukrca na **Messaggiere** i s engleskom zastavom odvažno uljeze u luke ostrva, da istraži tvrđave. On je spojio najsrčaniju smionost sa najlukavijom opreznošću.

Sutradan smo se donekle uznemirivali, ne videći ga da se vraća. Oko 5½ pokaza nam se **Messaggiere. D'Amico** nam javi, da ostrvo imade 2000—2500 posade, i da su utvrđene luke Sv. Juraj, Rukavac i Komiža. U prvoj su 4 tvrđave, a jedna preveć na visoku; u ostalim po 2 baterije na visoku. Uvjeri nas, da su naše sile obilne za pothvat. **Albini** dolažaše na brod i nastojaše, da odvrati **Persana,** govoreći, po riječima Pauluccija, da je Vis »Jadranski Gibraltar.« **Persano** se ne pusti. Jurišasmo jučer oko 11 sahata. **Vacci** bijaše naređeno, da navali na komišku luku; a **Albinu,** da iskrca momčad u Rukavcu. **Persano** sa sedam oklopnjača odabra najteži posao, biva juriš na luku sv. Jurja i na njegove tvrđave.

U tri sahata bijahu raskopane i ušutkane sve tvrđave osim brzojavne, koja je imala jedino 2 topa.... Držasmo stalno, da je pobjeda naša, kada u 3 sah. čujemo, da je **Vacca** ostavio položaj, a u 5 sah., da **Albini** nije uradio ništa, pa ni pokušao, da se iskrca.... Ispovijedam vam, da sjetiv se poteškoća, što je spominjao **Albini**, pobojah se, da je nehotice podlegao predsudi namah na početku borbe. Tako imadosmo jedino po uspjeha; pošto se nije obavilo iskrcanje, ne osvojismo ostrva. **Persano** mišljaše, da će raditi u smrknuću ili u zori; no pred večer dođe **Sandri** i javi mu, kako je dočuo od.... da prije nego su presjekli brzojavnu žicu, **Tegetthoffa** obavijestiše, i da je ovaj odgovorio: Ne dajte se, eto me sutra! Zatim **Persano** pozove na brod Mariala i Ruffini-ja i reče im, da ne savjetuju iskrcavanje. Sa svim tim nastojao sam, da se obavi, ali mi **Persano** primijeti da ako iskrcamo 1200 ljudi za 2000 i više neprijatelja, topništvo će na brodovima preveć oslabiti, pa kad bi Tegetthoff stigao, našli bismo se u teškoj neprilici, pošto bismo izgubili 2 debela sahata, da momčad opeta ukrcamo i da je porazdijelimo po brodovima. Stoga a ne s drugoga razloga, odgodismo iskrcavanje, velim odgodismo, jer ćemo ga obaviti večeras. Danas je prispio **Affondatore** sa 3 fregate, te smo stalni, da je Vis naš, pa i došao **Tegetthoff**, kada htio. Ako nam bude bojak biti sa neprijateljskim brodovljem, proslijedit ćemo naprijed.

Treba da kažem istinu, neprijateljski je otpor veoma jak. Premda su mu tvrđave razorene, topovi ušutkani, prašare zapaljene, oganj — — —, ne može ništa da ga preplaši.

Vaš ponizni dopisnik, koji je stajao na krovu do krme od 11 do $6^1/_2$ uvečer, imao je, kako bi rekao po pjemontesku »tirate verdi«.... sa tučom granata, koje su istodobno svirale i plesale. No moji sudrugovi krova pjevali su u kolu: »dignus es entrare« — a to mi je dosta. Vidite, da u meni »**honores non mutant mores,**« jer vam sa svim tim pišem.

Vraćajući se na ozbiljnost, ponovit ću ono, što sam usmeno rekao: **Persana** nepravedno sude. On zaslužuje sve vladino i narodno povjerenje. Osjećaj njegove odgovornosti hoće, da je preveć oprezan; ali vi znadete stanje brodovlja nazad 8 dana. Vi možete i treba da mu učinite pravicu. Vidjet ćete ga na djelu. Sada je počela pogibelj rada; a vidite li ga napram ostalima? Da su oni radili jučer i polovicu, koliko je on uradio, sada bi Vis bio u našim rukama.

Žao mi je, što mi ne dostaje vremena ni hartije, ali uhvam se,

da će mi se često pružiti zgoda, da vam pišem i da vam na zajedničko zadovoljstvo javljam radosne vijesti.

U Viškim vodama, 19. srpnja 1866.

Vaš **P. K. Boggio.**

* * *

Na mnogim mjestima po viškom ostrvu nalažahu se ogromna zrna neprijateljskih topova. U Velikom polju našasto je zrno, dakle pet milja daleko od mjesta, otkuda su neprij teljski brodovi pucali. Kasnije poslaše u Zadar jedno zrno onih topova od 150 kilograma. To zrno, nalik na obao trupac s promjerom od 6 palaca, a visoko 10, s jedne je strane plosnasto, a s druge polukuglasto; naliči na kalup, što se na nj kape natiču.

Na stotine topometa poslano je u Beč i u Polu sa raznim bojnim uspomenama. Kod g. Serafina Topića i danas se čuva po jedan topomet raznih oblika, što su Talijanci imali.

Jedan Višanin radeći u polju, opazi na gomili veliko zrno: stade ga pregledati i premećati mašklinom, a zrno, koje je po nesreći još bilo puno, prasnu, rasprska se u sto komada i usmrti jednoga čovjeka; a to bijaše gluhonijemac Nikola Marasović Matijev. Također drugo našasto zrno usmrti financijalnu stražu. Djeca su našla veliku kuglu blizu Duha i to baš »Pod orihom,« te igrala naokolo. Tuda prođe rečena straža, i tog časa prasnu neisprašena bomba, te ga pretvori u sto komada, a moždane mu baci na obližnje stablo.

Dne 23. srpnja stupi u višku luku »brigantin« krcat prahom i žairom sa talijanskom zastavom, misleći, da je Vis u talijanskim rukama. Naši ga on čas uhvatiše kao ratni plijen.

* * *

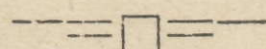
Dne 30. srpnja dođe u Vis s parobrodom **Venezia** dalmatinski namjesnik **Franjo** barun **Filipović,** da svojim licem osrčani i pohvali junake, koji su u mjestu. Iskrca se oko podne i namah ode na ravnicu sv. Duha, gdje su bili sakupljeni vojnici u svečanoj odori.

Sred poljane stajaše stol, a na stolu pripravljene medalje (kolajne) od zlata i od srebra, kojima će namjesnik uresiti prsa onima, koji su se odlikovali u boju. Odlikovanih je bilo oko 60. Vrijedni kolunel **Urs,** već vitez reda Marije Terezije, dobi komandu reda željezne krune. Zanimivo bijaše, kako je namjesnik nadarivao vrijedne junake i srčanio pojedinca pogladiv ga po

ramenu: Ejvala ti, hajde i budi unaprijeda srčan i vjeran! Osim nagrađenih za hrabrost, bilo je drugih, koji su zaslužili osobitih pohvala radi junačkoga ponašanja, te im namjesnik pročita imena na glas. Ganutljiva svečanost svrši jakim »živio« okolo stojećih. Kasnije ode namjesnik u bolnicu, da posjeti ranjenike — kako to već bijaše uradio u Zadru i u Spljetu— da ih osokoli i da im pridjene na postelju zasluženu medalju.

Oko 2 sahata bijaše na brodu sjajan ručak časnicima i raznim vojnicima. Za trpezom bijaše i viški načelnik, kojemu poslije blagovanja izrazi namjesnik potpuno zadovoljstvo radi ponašanja stanovnika Visa za vrijeme teških dana, moleći ga, da to priopći viškim općinama.

Nekoliko dana kasnije posjeti namjesnik i Komižu, gdje mu dođoše ususret sve mjesne oblasti sa mnoštvom puka. Između ostaloga reče načelniku Jakši, koji je za vrijeme boja glavom skakao, da pruža pomoć vojnicima, te je svakoga nutkao na sveti rad i požrtvovanje: »Došao sam naumice u Komižu, da osobno zahvalim vama i svemu pučanstvu na sveopćem pobrinuću za vrijeme boja dne 18., 19. i 20. srpnja. Vaše rodoljubno nastojanje, iskazano vojnicima, vrlo se ugodno dojmilo moga srca, pa nijesam mogao, a da o tome ne obavijestim Svijetlu Krunu u Beču.« Zatim posjeti općinu, crkvu i udijeli siromasima obilatu milostinju.

XI.

Izvješće Tegetthoffovo kralju.

Netom je mjestoamiralj **Tegetthoff** prispio sa svojim proslavljenim brodovljem u fažansko pristanište, upravi u Beč slijedeće izvješće:

SLUŽBENO IZVJEŠĆE O VIŠKOM BOJU.

Visokom uredu glavnih pomoćnika Njeg. Veličanstva u Beču.

Fažansko pristanište, 22. srpnja 1866.

Uslobodujem se podastrijeti slijedeće kratko izvješće o viškom boju 20. tekućega srpnja.

Ne mogu da potanko izvijestim, dok ne primim izvješće pojedinog broda. Brzojavke, koje mi stigoše od c. kr. vrhovnog zapovjedništva u Zadru, dne 19. srpnja, te mi javiše bombardovanje Visa sa strane talijanskog brodovlja, uvjeriše me, da neprijatelj ne namjerava, da me odaleči iz Fažana, e da bude slobodan u sjevernom zalivu Jadrije, već da hoće da osvoji ostrvo.

Stoga istoga dana o podne odoh sa brodovljem put Visa. Dne 20. oko 7 sati javiše straže, da vide mnogo parobroda, ali malo kasnije sakrije nam ih vihar sa sjeverozapada. Struja, bijaše tako jaka, da su oklopnjače II. razreda i fregate-oklopnjače morale pozatvarati vratašca. Kako se približavasmo k ostrvu, koje nas branjaše sa podneva od mora, tako popuštavaše vjetar, te se uzburkano valovje donekle utaži, i oko desetoga sata nebo se savim umiri. Tada vidjesmo neprijatelja ispod Visa, razdijeljena u dva odijela, koja su — rekao bi — nastojala, da se združe. Kako nam ustvrdiše zarobljenici, drvene neprijateljske fregate onog časa bijahu pod Komižom da ukrcaju momčad, koja se je bila iskrcala. Neprijatelj namjeravaše onoga dana, da juriša sa svom silom na Vis; stoga je tre-

balo, da iskrca momčad pod Komižom i u Rukavcu; a oklopnjače sa ostalim brodovljem navalile bi na tvrđave grada Visa. Zapovjednik talijanskoga brodovlja, amiralj **Persano**, na vrijeme bijaše obaviješćen o izlazu c. kr. brodovlja iz Fažana. Iz nekog mjesta istarske obale javiše u Brindizi naš odlazak, a otuda priopćiše vijest pomoću brza parobroda. Tako je lako shvatiti kret neprijateljskog brodovlja i združenje onoga, što je pod Visom, sa onim, što je pod Komižom.

Malo kasnije pokaza se neprijatelj smjerom put sjeverozapada, a vodi ga jaki odjel oklopnjača.

Približismo se s velikom brzinom, a jedva dadoh pripravljeni znak: »Treba da pobijedimo!« — požurih se, da dadem shodne naredbe.

Položaj austrijskog brodovlja bijaće slijedeći: Po vrsti brodova razdijelismo se na troje. Prvi dio oklopnjače; drugi drveni teški brodovi; a treći dio drveni laki. Svi odjeli bijahu, smjerom jedan za drugim, a vođe im oklopnjače na vanjskom uglu.

Odmah naredih, da se približe odjeli i brodovi, da se brodovi priprave na boj i da pojačaju paru. Podigoh znakove: »Navalite na neprijatelja i podušite ga!« U taj čas neprijateljska povorka počne se križati pred povorkom brodovlja; i njezin vođa, oklopnjača **Principe Carignano,** sa mjestoamiraljem **Vaccom** na brodu, poče sipati vatru, ali dosta slabo. Bližnji austrijski brodovi odvratiše mu, te u trenutak nasta opća pucnjava. Odmah zatim oklopnjače presjekoše sardsku povorku. Tada se razvije opća borba. Neprijateljske oklopnjače, namještene iza povorke, koju presjekosmo, navale put sjevera. Time zaprijeti pogibelj mojemu drvenomu odjelu, te uputih oklopnjače put sjevera, da oslobode drvene brodove, i da se tako nađu pod prekrižanom vatrom neprijateljskih oklopnjača, koje su odijeljene od većega tijela. Drveni brodovi proslijediše svoj put i presjekoše sred fregata oklopnjača, te se ogledaše sa neprijateljskim oklopnjačama, — toliko fregate, koliko topovnice.

Vašel **Kaiser,** amir. brod II. odjela, komod **Petz,** zahvati se za 4 oklopnjače u isto doba. **Petz** ne počeka, već nasuka jednu od fregata oklopnjača, a međutim bacaše iz svih bokova združenu vatru tako, da stavljaše na kušnju toliko srčanost, koliko ustrajnost svoje momčadi. U vrijeme kreševa slomiše mu jambor od trinketa, dimnjak stroja i nanijeçe mu mnogo štete na krovu. U isto doba prijetila mu je pogibelj jake vatre. Slomljeni jambor bijaše legao na dimnjak.

Junačkim ponašanjem družine prokrči komodor put sebi i svomu odjelu između pretežnoga neprijatelja.

Pomješaj bijaše uvijek općenit. Teško je, da označiš osobitosti, jer brodovi hodeći naprijed sa svom silom, teško raspoznavahu prijatelja od neprijatelja, premda je sa obiju strana bila dignuta svečana zastava. Na sreću oklopnjače neprijateljske bijahu sve omašćene pepelkastom mašću. Jedino odio neprijateljskog drvenog brodovlja bijaše dosta raspoređen pod viškim krajem, jedreći pravcem sjeverozapadnim, i izbacivaše prigodomice iz svih topova protiv c. kr. brodova, koji prolažahu. U tom sveopćem lovu pođe za rukom sposobnosti i valjanosti zapovjednika moga broda **Erz. Ferd. Maxa,** bar. **Sternecku,** da nasadi u 1/2 sata tri oklopnjače i da ih mnogo ošteti. Jednoj bi otrgnuta zastava; a treća **Re d' Italia,** jedna od najvećih svega brodovlja, potonu u dva časa sa 600 ljudi. Trebalo je nažalost da ostavimo svaki svoj pokušaj, da spasimo momčad **Re d' Italia,** koja je tonula, pošto juriš sa svih strana iziskivaše naprešnu pomoć na vlastitu obranu.

Za te borbe s obiju strana zapališe naši jednu oklopnjaču; a neprijateljske oklopnjače, rekao bi bio da se sakupljaju, da je uzmu sa sobom i da je skriju. Ja tada zapovjedih svojima, da se također združe i da opeta sastave tri reda sjeverozapadnim pravcem, tako da oklopnjače skriju odio drvenoga brodovlja. Međutim bijaše naređeno parobrodu **Elisabeth,** da priteče u pomoć, bude li potrebito, vašelu **Kaiseru,** koji je mnogo pretrpio.

Sardsko se brodovlje sakupi na svom odstupu na daljinu 3—4 milje i uputi se pravcem, da prihvati oklopnjaču, koja se je bila zapalila. To mu pođe za rukom, jer je oklopnjači još djelovao stroj.

Poslije nekoliko izmjenjenih topometa, neprijatelj se uputi put zapada. Tako svrši boj, koji trajaše od 10 s. i 3/4 pr. p. do 2 s. p. p.

Tako je postignut moj cilj, i Vis bi oslobođen.

Na 2. s. i 30 č. odleti u vazduh oklopnjača, koja se je bila užgala.

Po kazivanju zarobljenika bijaše to **Palestro** ili **Princ Carignano;** svakako brod sa 10 ili 12 topova na boku. Ja nijesam otišao za neprijateljem, jer bi to bilo bezuspješno, već se uputih put viške luke Sv. Jurja. Nijesam ostao po noći na moru, jer bih bezkorisno trošio ugljevlje i ostalo; a toga se je valjalo čuvati, jer ga u Visu nema u tolikoj mjeri, da se može svak oskrbiti. A međutim stojeći u luci, mogao sam obaviti slučajne

popravke, i tako je brodovlje sakupljeno i pripravno vazda, da susreti sa svom snagom neprijatelja, da bi se sutra povratio. U suglasju sa ovim sutradan obađosmo brodovlje i obavismo koju malu popravu.

Kaiser digne sa prove ostanke bonpresa, a sa palube ostanke jambora od trinketa i ostalo i popravi dimnjak, kako je bolje mogao. Oklopnjača **Erz. Ferd. Max** uze na brod sidro sa fregate **Schwarzenberg,** da zamijeni jedno od prove, što joj se bijaše pokvarilo za vrijeme nasrtaja.

Jako ranjene iskrcasmo; a one, koje se je moglo prenašati, poslasmo u Spljet* i u Zadar. Mrtvi bijahu pokopani uz vojničke počasti.

Međutim noću i danju bijaše neprestano nekoliko brodova po moru, kao straže. Topovnici **Dalmati** i parobrodu na kola **Elisabeth** bijaše naređeno, da traže po bojištu i okolo obale, ne bi li našli kojega utopljenika neprijateljske oklopnjače.

Večerom dneva boja vidjelo se sa Huma neprijateljsko brodovlje; no jutrom dne 21. studenoga nestade ga.

Pošto ne bijaše više traga neprijatelju i rekao bi, da se više ne usuđuje proti Visu, i kako je **Kaiser** popravio dimnjak, izađoh opeta vanka, da zauzmem prijašnje mjesto u fažanskom pristaništu, budući da mi je ovo najshodnije ishodište.

Mislilo se je, da je neprijatelj na prvi susretaj imao 12 velikih oklopnjača, u svem 27—30 brodova. Ali po kazivanju momčadi potopljenoga **Re d' Italia,** koja se je spasila na viškim žalima, neprijateljskih oklopnjača, između kojih **Affondatore,** bijaše 12, 3 broda lako oklopljena, 8 fregata, 6 parobroda i 3 broda za prijevoz: usve 32 broda. Topništvo neprijateljskog brodovlja, sudeći po riječima rečenih zarobljenika i po hitalima, što su nađena u raznim krajevima viškoga ostrva i po tragovima, što su ostavljala po brodovima, bijaše sastavljeno od topova prevelikog ušća i po najnovijem sustavu. Našasto je hitala od 80 do 300 funti. Rekao bi, da je **Affondatore** imao na brodu komada od 600.

Ja sam osjećao dužnost, da očitujem svoju zahvalnost i svoju harnost svoj vojsci bez izuzetka, i to odmah na svršetku boja. Zapovjednici, časnici i momčad ovršiše svoju dužnost. Oni su se požrtvovno, ustrajno i mirno borili: to će im donapokon i neprijatelji priznati. Njihovo nastojanje zaslužuje tim veću

* U Spljetu mnoge obitelji primiše ranjene junake, također i u Visu.

cijenu, kada se pomisli, da je posve malo vremena, otkada su pripravljeni brodovi; a za neke tekar 3 sedmice od dana priprave do dneva boja. Treba i to zabilježiti, da su srnuli u boj s uvjerenjem, da im je bojak biti sa neprijateljem, koji je materijalno mnogo jači, te jedino duševna snaga i mornarska vještina mogu da izjednače to nathitanje snage.

Guljelm Tegetthoff, v. r.
c. kr. mjestoamiralj.

XII.

Nagrađeni vojnici. — Nagrađeni Dalmatinci. — Bojna medalja. — M. Florio. — Sud o dalmatinskom mornaru.

Evo odlikovanja, koja zadobiše pojedini junaci viškoga boja: **Tegetthoff,** osim promaknuća, primi **križ komand. vojnog reda Marije Terezije.**

Kontraamiralj **Petz** i kapetan vašela barun **Sterneck** dobiše **križ viteškog vojničkog reda Marije Terezije.**

Križ viteštva Leopoldova reda s bojnom dekoracijom: Kap. v. K. de Faber, J. Milošić. J. Aurnhammer pl. Auerstein, A. Barri, G. vit. Gröller, A. Daufalik, K. Kern, A. vit. Wiplinger, Kap. feg. M. Florio, T. Oesterreicher, M. Pinter, K. v. Lindner, ter. v. R. Schröder.

Red željezne krune III. razreda sa bojnom dekoracijom: Kap. freg. L. Duerle, P. Ungewitter, kap. kor. V. Herzfeld, A. knez Kielmansegge, barun Wickede, U. G. Lund, F. Attlmeyer, ten. v. J. Steiskal, E. Bek, J. Maraspin, G. Kropp K. Mathieu, K. v. Henriquez, E. Jacobi, A. Rohrschüdt, O. Kern, F. Jägermeyer, A. markez Paulucci, J. Vurmb, F. bar. La Motte K. v. Seemann J. v. Gröller, E. v. Minutillo,; alf. v. K. Weiprecht, E. v. Heneberg, K. Marinić — svi s oprostom takse.

Križ za vojničke zasluge sa bojnom dekoracijom: Kap. fr. G. Calafatti, kap. kor. A. Nölting, ten. v. E. Bertnold, F. Feldmann, E. Czedik, K. Schenermann, J. Primavesi, F. Tchermatsch, E. Biringer, O. Faukal, I. Hinke, K. Peschen, H. Fidler pl. Isaborn, E. Pelese pl. Grettaberg, E. Gal, P. Grančić, F. Stecher, P. Frank, E. Giberti, O. Fischer, J. Frank, K. Müller, P. Hauser, F. Hopfgartner, A. Kalmar, R. Pogatschnigg, G. bar. Handel Mazzeti, M. Mariassy pl. Markus, E. princ Wrede i G. Mercadin; Alf. v. K. Barić, J. Schellender, L. Ahsbahs, A. Müller, J. Lehnert, K. Barth, V. pl. Rosenzweig, S. Stojanović, V. Paradeiser, U. Deshauer, L. Binički, E. Vittembersky, K. Herber, A.

Viška luka (sa »Bandirice«).

Kloss, M. Rothauscher, U. Pogatschnigg, U. Poglayen; prvi ten.: J. Luksch, A. Schaffer; podten.: F. Gorischek.

Zlatni križ za zasluge za svećenstvo: kapelan kor. A. Milčetić.

Križ viteštva Franje Josipa: liječnik v. dr. M. Berstein; makinista I. r. M. Gerbe, Fr. Prause i Lloydov kap. I. Merenigh.

Zltatni križ za zasluge sa krunom: Mak. I. r. I. Joesen; mak. II. r. J. Fughardt i V. Reinold.

Zlatni križ za zasluge: kirurzi v. Š. Hardobler i I. Hopfersberger; mak. I. razreda A. Hacker; kap. Lloydov T. Ukropina i F. Ramanomak. Lloydov G. Tomkins.

Srebrni križ za zasluge s krunom: Mak. I. r. M. Ernst i E. Reichl; mak. II. r.: G. Hinsenkamp i V. Lehmann; časnik upraviteljstva mornarice M. Ricci; akces. u up. mornar V. Korda; Lloydov nostromo L. Gherrmann i Lloydov pilota F. Aršić.

Srebrni križ za zasluge: Brodarski podradnik I. Rozato; kalafati I. Haračić, T. Bašić i F. Tegassero; drvodjelac P. Crosilla; Lloydovi mornari F. Dabinović i S. Dangulić.

Zlatna medalja hrabrosti: Kadeti mornarice: K. Sinkovsky, K. vit. Görz, E. Hanslik, I. bar. Benko pl. Boinik; nostrom I. r. A. Kamalić; nost. II. raz. A. Tonšić i I. Tamburlini; natkormilari T. Penso, A. Salamonić, N. Foretić; korm. I. raz. N. Karković, N. Vianello; korm. II. raz. F. Seemann; čuvar R. Raimondi, gabijer A. Wünsche; nadb. I. Damin.

Srebrna medalja hrabrosti I. stepena: Kadeti mor. J. Prasch, J. Teufer, A. Süss, I. Sene, A. Haller, F. Lorenz, N. Poljes, R. Lobres; privremeni kad. S. Dojmi vit. Delupis*; nostrom I. r. A. Zangrado; nostrom II. raz. F. Bakalić, G. Galović; nostrom III. r. A. Andreatini, I. Zamarin, A. Korsanov; natkor. D. Malusa; korm. I. r. S. Tognan, I. Pindulić, D. Rismondo, T. Penso; korm. III. raz. L. Skojanić; čuv. Iv. Smokvina, M. Perković; kvartirm. F. Serčić, A. Medegoszo, F. Fragiacomo, P. Prignolate, J. Bogdešić, J. Schnelka, L. Riedl, vit. Rattenfeld, I. Raschka, L. Fabianić, I. Kirinsić; geb. V. Sparović, L. Ranscher, F. Zangl, J. Stohl, E. Schnidholzer, I. Bogović, I. Angeler; mornari I. razr. I. Bratanović, I. Leistinger, E. Filiputti, E. Ghersatz, A. Bernard, A. Samić; mornari II. razr.: J. Dinon, M. Vidošević, P. Galović, F. Varagnolo, L. Jeličić, I. Bosnak, F. Fahn, F. Frogulić, J. Filippo, Š. Polić, K. Zweier, D. Stuparić; mor. III. razreda: B. Vidali, P. Obratov, Š. Lucef, A. Grubešić, J. Hanser, M. Balesović, trub. F. Madiera; streljiv-

---

* Višanin, sin ondašnjega načelnika; bio je lako ranjen na »Novari«. — Svi označeni zvjezdicom Višani su.

njak B. Wisneker; topničar I. raz. M. Floriančić; stroj. pomoć. II. r. F. Streit pl. Sheitschwerdt; serzenat A. Napoleone; kaprali V. Pisek, I. Drenčinović; gregarij N. Vlašić.

Srebrna medalja za zasluge II. stepena: Kadetmor. L. Kneissler, K. Pott, N. Arletti, K. Mayer,, A. Krein; K. Köppel, Š. Leonhard, I. Kalen, G. Widermann, U. knez Oberndorf, V. Kozelka, I. Mader, B. pl. Grisogno, S. Staichics, R. Hofmann, J Bayer, V. Sambucchi, F. Rubelli pl. Sturmfest, K. bar. Wüllerstorf i Urbair, E. v. Ceschini, F. Hayek, V. v. Jenick, E. Weisse, E. Bischoff, K. Payerke, M. bar. Lättischau; privr. kad E. Pitner, F. b. Decken, J. Dabinović; akademički pitomac F. Witti; nostromi I. raz. J. Budua i s. Žitko*; nostromi II. raz. F. Gamba, A. Ferdić, N. Car; nostromi III. raz. I. Rusić, R. v. Barsch, S. Juretić; korm. V. Barković; korm. I. razr. I. Arbeck, G. Rocco, I. Tomšić; korm. II. razr. A. Sardoss, L. Lusanić, V. Valla, D. Pizziola, A. Skrivanić, F. Vidulić; korm III. razr. I. Marković, B. Marckesan, J. Petrić; piloti M. Devčić,* A. Tramontana,* J. Vučetić, L. Marinković*; čuvari I. Sepanić, F. Oesterlein, J. Letić, B. Bugner, I. Rirotić, F. Kordić, G. Arbanase, I. Vidulić, A. Saucek, V. Verlora; kvartirm. N. Kukanya, A. Perković, G. Kučić, L. Fragiacomo, B. Pezić, F. Rossinelli, M. Delić, M. Baskaelić, I. Caragnano, O. Rossi, B. Zangrando, P. Bošković, K. Gašpergović, V. Bibić, J. Merlato, G.Murijačić, G. Apollonio, I. Eckert, P. Jurković, D. Scarpa, J. Jöbstl, I. Dočk, A. Baričević, Geb. G. Piteri, D. Salvagno, J. Galović, J. Gianni, F. Kos, K. Joković, J. Handl, L. Caroldi, L. Molin, A. Smirča, P. Albanese, J. Milaskitz, J. Castro, I. Sposito, Piniess, F. Schönpflug, J. Bogdanović, G. Ravanjin, A. Segala, T. Scarpi, N. Filipac, J. Zernz, I. Petrina, Š. Vukotić, F. Winter, L. Spinčić, Car, A. Corian, K. Pizinić, O. Budva, F. Bortoluzzi, S. Basilisco, I. Sparošić; mornari I. r. J. Bonifazio, V. Illia, I. Zeching, D. Pregnolatto, Š. Magaš, M. Martinolić, F. Manestar, B. Petrešić, A. Bumičić, G. Frühlinger, A. Maričić, K. Bernhardt, J. Henzler, J. Schüler, B. Mikalić, A. Vasilla, T. Steffe, K. Roscolo, K. Gallo, M. Ceheregia, J. Armanini, K. Benesh, M. Kralić, M. Vilenik, N. Brošićević, L. Boscolo, Š. Karamarko, L. Wüst, N. Szegedin, I. Jurišić, M. Dalpra, A. Sabolić, D. Skrabogna, R. Rullianić, I. Kralić, P. Matiašić, A. Gerdinić, A. Chinchel, F. Arringer, A. Pilepić, K. Sommer, S. Ferle, C. Haxer, I .Richter, J. Marušić, A. Schilhabl, S. Nodilo, A. Saudagl, I. Breudivoj, Š. Cekić, C. Pankosko, B. Plenković, M. Sersić, I. Koć, J. Barbalić, L. Marella, I. Sain, A. Barcioti i A. Grabovac; mornari II. raz.: E. Fragiacomo, J. Spanger,

D. Nerdetto, P. Borti, A. Toso, E. Strobesk, V. Sarkulo, A. Benz, F. Lazzari, A. Albanase, A. Dulmin, J. Schuster, P. Garbisi, A. Ambrosio, I. Mayer, V. Miletić, A. Benussi, T. Ambrosio, P. Sermelić, D. Tanuto, J. Zechdorfer, J. Prohaska, G. Kovačević, M. Gregurić, J. Salaz, A. Salvasan, A. Pierotić, J. Franiković, L. Allegretto, M. Vidali, A. Markolina, F. Delavia, J. Gabelić, L. Merušić, V. Bermin, A. Glavinović, A. Grosso, F. Varisco, R. Giurni, A. Kociančić, T. Miechetta, N. Sirochini, I. Stipović, K. Goldmann, I. Benetti, L. Lučin,' K. K. Busetto, V. Penso, I. Auer, R. Novela, V. Kociančić, V. Zitzler, P. Scholz, V. Pauković, V. Kusman, I. Knol, V. Oberndorfs, A. Mikojović, I. Vidale, N. Samuele; mor. III. r. A. Strižo, A. Venturini, M. Trotonić, A. Bonerti, A. Bonifazio, A. Zvirak, J. Jamarschek, M. Valle, F. Mondo, J. Karvić, B. Bonifazio, M. Paulović, M. Bauxberger, A. Ott, T. Donaj, P. Ivanov, F. Guberti, L. Nordi, I. Veljačić, P. Zuela, F. Gersičić, L. Fiala, S. Kozak, F. Jahn, F. Albert, V. Mateica, A. Negretto, I. Miocco, I. Bilaver, G. Schindler, M. Listatović, J. Pastović, M. Stanić, M. Fabianić, S. Solić, J. Marin, J. Bernašić, A. Pauletić, M. Modun, F. Grafenberg, J. Probst, M. Kapez, M. Perišić, A. Uglešić, E. Holfeld, F. Karnal, G. Boscolo, J. Širola, M. Belamarić, V. Petrović, J. Dusman, A. Mander, J. Galimberi, M. Hrzak.

Srebrna medalja hrabrosti II. stepena: Ognj. I. razreda. J. Morello, S. Vschiedl, V. Vuk; ognj. II. razr.: M. Bošnjak, J. Mosko, A. Kosović, J. Delise, M. Berkić, serz. A. Kordesch, J. Gärtlgruber, A. Rom, J. Grmolka, J. Seitz; mjestoserz. J. Burulić i serz. J. Pfeiffer, K. Mann; kaprali V. Richter, F. Szabo, M. Pellegrini, B. Meyer, J. Landeker; potkap. M. Strebel, J. Fleischer. F. Weiss. F. Horan; mjestostrom. F. Briensky; nadstr. P. Weigend; streljiv. F. Guajo, J. John, J. Rutscher, A. Kraus, J. Ditrić; podstrel. P. Bednarsch, K. Schweinger, M. Hirt, J. Mayer, F. Breitenbach, D. Wiesner, F. Bittner; kadet-kapral-top. R. Krauss; mjesto kap.-top. A. Birner; kad.-mje.-kap.-top. D. pl. Henriquez; kap.-top. K. Peschl, F. Walter; top. I. razr. L. Germić; top. mornari F. Müller, P. Lović, A. Sitte, R. Brendler, A. Reischel, R. Zelsmann, A. Vrhunc, J. Burian, F. Jeschke, E. Dorning, F. Penkert, J. Prouza; pomoć. stroj. II. razr. A. Kreuzer, A. Hacker, A. Ulmann; greg. J. Kral, J. Weskil, J. Seiche, J. Horeczett, L. Dulak, J. Dvak, J. Pekasna, F. Krizenecky, A. Raiza, D. Sobel, P. Slecuk, L. Prettner, J. Reznicek, F. Patsch, F. Effert, J. Tutek, A. Rutek, R. Weixelgartner, F. Bodnaruk, V. Navratil, J. Kellener, J. Orlovsky; sluga časn. J. Rzihn i grad. drug. J. Kreuzer.

Očitovanje pohvale i priznanja: Kapetan freg. K. Kronawetter, ten. v. V. knez Wimpffen, K. Rosenstiel, J. v. Henriquez, E. Bachmann, R. Banfled, J. Heinz, T. Albrecht, E. Czelechowsky; alf. v. K. Döry, J. Hentschl, G. Kemel, A. Panfilli, R. Berghofer, K. Spetzler, N. knez Hoyos, A. Pirchmann, M. v. Szabel, A. Ziller, D. Hladky, R. kn. Montecuccoli, A. kn. Sermage, K. v. Pölt, A. pl. Milinković, G. Broosch, J. Fleischer, P. Pulgher, M. Rukavina, J. Afan pl. Rivera, A. Zuanetti, F. Laschober, J. R. Schmidt, E. Krumhofer, J. Rika, K. Adamović, G. Mörth, F. Pick, F. Gabhardt, J. Reznicek, G. Barta, J. Viĺfan, G. Schindler, F. pl. Kletzel, B. pl. Bechmann.

Pripoznani zaslužnim reda željezne krune III. stepena, s boj. dekoracijom: Kap. v. E. of. Klint i E. bar. Moll; križ za zasluge voj., s boj. dek.: alf. v. R. Proch (mrtvi).

Pohvalu i previšnje priznanje zadobiše: Liječnik freg. dr. A. Pruasnig; kirurg. v. Neur; mak. I. razr. E. Bauduin, F. Mayer; mak. II. razr. K. Nieman, J. Spetzer, K. Goldschmitt, A. Seibelt, J. Heuber; podmakin. A. Schwarz, J. Jerneiczik, P. Wegmann, F. Hühlner; časn. aministratori A. Gailer, A. Winkler; prist. amin. J. Samuel.

Imenovani radi junaštva: Kadet B. Schönberg alfijerom vašela, a mak. II. razr. J. Spetzler makinistom I razr.

*
* *

Mnogi po Dalmaciji dobiše razna odlikovanja, i evo ih:

Red željezne krune II. razreda: Vlaho barun Ghetaldi, dvorski savjetnik.

Red željezne krune III. razreda: Franjo Seifert, namj. savjetnik; Franjo Zanchi, kot. poglavar u Zadru.

Križ viteštva reda Franje Josipa: Petar Doimi, načelnik u Visu[10]), Franjo Jakša, načelnik u Komiži, Ivan Marasović, načelnik u Skradinu.

Križ za zasluge s kruncm: Stjepan Siminiati, župnik u Visu[11]); Cvijetko Marasović, župnički pomoćnik u Visu[12]; Petar Bačić, župnik u Stonu; Šime Mikić, župnik u Rasteviću; Ante Barabić, župnik u Cilipi; Lovro Barbieri, sudac u Skradinu; Mato Luketin, liječnik; Nikola Varda, kot. tajnik u Kotoru; Baldo Gjivojić u Dubrovniku i Vjekoslav Matticola, Lloydov posl. u Zadru.

Zlatni križ za zasluge: Šimun Petrić, žup. pomoćnik u Komiži[13]); Dominik Pušić, pom. kapetan iz Visa; Stjepan Zolić, župnik; Juraj Plančić, župnik u Brusju na Hvaru; Filip Lazarović, načelnik; Ivan Mitrović, načelnik; Nikola Krušević, načelnik; N. Dundović, opć. tajnik u Kninu; Ivan Bielovučić,

kap. voj. iz Pelješca; J. Tujković; P. Fumis u Kninu; Ilija Bošnjak u Metkovićim; And. Banchetti u Tijesnu; Berberović žup. u Morinju.

Srebrni križ za zasluge s krunom: Matij Puhalović iz Visa; Šimun Puhalović iz Visa; Kuzma Martinis iz Komiže; Božo Poduje iz Komiže; J. Bilić iz Studenaca; Marušić iz Rogoznica; V. Jerčić iz Kastel-Sućurca; M. Sersen iz Slivna; J. Baljević; P. Perusko; L. Mijoslavić; L. Burin; B. Jurašić; K. M. Gregović; S. J. Gojković; T. Zloković.

Srebrni križ za zasluge: Josip Mardešić iz Komiže.

Srebrnu medalju hrabrosti: Višanin Grgur Vlastelica, koji je više godina proveo na viškim tvrđavama, sa svoga junačkog ponašanja na brzojavnoj kuli »Wellington«.

Previšnje priznanje zadovoljstva: Apolonij Zanella, žup. pom. u Visu[14]) i Domenik Kargotić, općinski prisjednik u Visu; Ante Farolfi, općinski prisjednik u Visu; Ante Topić, trgovac u Visu[15]); Stjepan Dojmi, dvorski savjetnik iz Visa; Društvo gospoda u Zadru; S. Gvina, prepozit; P. v. Rešetar, dvorski savjetnik iz Dubrovnika; J. Pini, kotarski upravitelj u Spljetu; J. Koporčić, kotarski upravitelj u Kotoru; T. pl. Grisogono, sudac u Stonu; Dr. J. Marcacchia, sudac u Cavtatu; P. Šimunić, sudac u Novomu; J. Laneve, kotarski povjerenik u Spljetu; J. Predolin, načelnik u Rabu; S. Fortiš, načelnik u Sali; L. Frari, načelnik u Šibeniku; J. pl. Lamby, načelnik; A. Rossi, načelnik u Imotskomu; F. Dominković, načelnik u Metkovićima; J. Ivanišević, načelnik u Orebićima; V. Valetić, načelnik u Dubrovniku; Medo knez Bonda, načelnik u Konavlima; J. dr. Vojnović, načelnik u Novomu; A. Paprenica, načelnik u Risnu; Banović-Damjanović, načelnik u Perastu; L. Tripković, načelnik u Dobroti; N. Demattei, načelnik u Kotoru; D. Ivanis, načelnik u Budvi; Spljetska općina; Dubrovačko općinsko upraviteljstvo; J. Giovanizio, općinski prisjednik u Spljetu; J. Radulović u Obrovcu; J. pl. Bolis u Šibeniku; S. Bjeladinović u Kotoru; S. Ljubiša u Budvi; J. Jovanović u Risnu; P. pl. Oklopdžija u Novomu; Alačević, sudac u Kninu; Rendić, sudac u Obrovcu; F. Franz, sudac u Makarskoj; J. Jeličić u Spljetu; L. Lužić u Dubrovniku; J. Šimić u Kninu; A. Monti u Kninu; K. Lompardić, župnik u Topli; J. Mazijarević u Budvi; F. Dešković, fin. pis. u Trogiru; F. Colombani, kot. povjerenik u Dubrovniku: F. Tomašić, sudac u Korčuli; M. Mikula, sudac na Pelješcu; R. Dalbello u Spljetu i N. J. Rozović.

Dobiše priznanje zadovoljstva dalmatinskog namjesništva slijedeći Višani: Petar Bradanović, trgovac u Visu; Marko

Lučić-Rokov u Visu; Franjo Mariani, općinski prisjednik u Komiži; Vicko Mardešić p. Josipa; Jakov Stanojević p. Andrije; A. Reskulić p. Nikole; Nikola Mladinić p. Josipa, opć. vijeć.; Ante Marinković p. Mihovila, opć. tajnik, i Juraj Stanojević, opć. poslužnik, svi iz Komaže.

Dne 9. rujna **Tegetthoff** porazdijeli medalje časnicima na brodu **Greifu**, uz srdačni govor. Na ime časničtva odgovori mu **Petz**, sred tisućglasnih **»živio!«**

Osim spomenutih nagrada, kralj je posebnim pismom 14. studenoga izrazio zahvalu svima Dalmatincima uopće.

*

* *

Svaki učesnik viškog boja primi za doživotnu uspomenu lijepu spomen-medalju, naročito skovanu za vojnike, koji učestvuju u boju. S jedne je strane lik kralja Franje Josipa, a s druge nadnevak dvadeset i pete godišnjice vladanja Njeg. Veličanstva. Medalja se nosi na prsima na žutocrnoj vrpci.

*

* *

Zapovjednik »Erz. Friedrich« Mato pl. Floris, bio je rodom Dalmatinac iz Boke. On je dobio Leopoldov red s bojnom dekoracijom, a kasnije je postao kotraamiraljom. Prigodom njegove smrti godine 1906. pisala je o njemu njegova sinovkinja barunica Gisela Hartlieb:

»Većina boraca u viškom boju bijahu sinovi dalmatinskog primorja, odrasli u boju s elementima, u borbi sa smrću. Jedan Dalmatinac bio je i zapovjednik na brodu »Erzherzog Friedrich«, nazad malo preminuli kontreadmiral Marko Eugen vitez Florio.

Nije mu bilo sudjeno da dočeka 40. obljetnicu onog slavnog dana. Smrt ga ugrabi mjesec dana prije i sijedom veteranu ne dopusti tu radost, da proslavi po četrdeseti put svečani dan svog života. Budi uspomeni jednog dostojnoga namijenjena kratka uspomena. Ja bijah onda sasvim malo dijete, još nesposobno da procijeni dogadaje vremena. Ali dani viškog boja imaju tako jak upečatak, taknuše me tako izbliza, kao nećakinju Floria, a oni još i danas stoje preda mnom, kao da se sad dogadaju. Rastanak mog strica od nas bi istina svečan, ali ja ne ćutjeh, da će to biti tužan rastanak, a djeca ćute najpravije. Bijaše to rastanak čovjeka, kojega je oduševljavalo pouzdanje, da ide ususret velikih stvari. Ja prolih mnogo suza, ali znam da bijah ponosna, što sam znala, da je i moj stric izmedu boraca. »Tegetthoff je naš vođa,« reče moj stric, i njegove oči zasjaše. Mi

poznamo dobro onoga, koji je poslije bio pobjeditelj u viškom boju. Njegova mi je slika jasna pred očima. Moradoh ga uvijek gledati velika, bilo kad bi nas u Trstu počastio svojim pohodom, bilo kad bi sjedio za našim stolom u »Caffe Specchi«. On bijaše svojim dobitničkim bićem, svojim blagim, misaonim pogledom ispod visokog mislilačkog čela jedan od onih, koji, jednom viđeni, ne mogu više da se zaborave nikada. Moga strica nije bio zapao najlakši zadatak. Njegov brod bio je žestoko napadnut od neprijatelja, više puta najopasnije oštećen i gotovo potopljen.

Samo vještom djelovanju zapovjednika, koji je svojim mirnim i odrešitim naredbama sokolio momčad, zahvaliti je spas broda. On dobi Leopoldov red s bojnim lovorom. Svečane ostadoše za nj uvijek epizode, kada tren prije boja, okružen od svojih momaka, blagoslovi ih svojom sabljom i sjeti ih Boga i svoje dužnosti, i kad ono u sred boja bi s »Erzherzog-Fridrika« poslan na Drachena — kojemu je zapovjednik pl. Moll bio poginuo junačkom smrću, — te ispred svoga mrtvoga druga stajaše nijem, uzbuđen i moljaše. Brat kontremiralja Floria, moj pokojni otac Gajetan pl. Florio, bijaše zapovjednik parnog broda Stadion, kojega je bio zapao zadatak, da za vrijeme boja uzdrži svezu i dogovor između bojnih brodova i kopna. Moj otac, kojemu je bilo suđeno, da sudjeluje u jednom drugom znamenitom događaju, koji ima da se zahvali lijepom radu mira, — imao je da na brodu odveze visoke gostove na otvorenje Sueskog kanala — odlikova se u tome tako, da mu je, premda je već više puta morao da dođe u veliku blizinu neprijateljske vatre, uspjelo uvijek dosjetljivim i razumnim upravljanjem izbjeći proganjanju neprijatelja. On bijaše tada odlikovan zlatnim krstom za zasluge s krunom, a kasnije i redom Franje Josipa.«

* * *

Godine 1906. u jednom bečkom listu bila je uvredljiva riječ o dalmatinskom mornaru. Jedan časnik mornarice osudio je taj izraz, između ostaloga i ovim sudom:

»Što se tiče momčadi ratne mornarice, koja se rekrutira iz dalmatinskih, istarskih i primorskih krajeva, to je glupo i govoriti o trogloditizmu. **Ova je momčad najbolji, najpodesniji i najpouzdaniji materijal ratne mornarice.** O tom je bio na čistu Tegetthoff, o tom je na čistu Montecuccoli, o tom su bili na čistu svi zapovjednici mornarice od Tegetthoffa do Montecuccola.

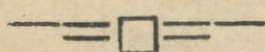
a ne manje sam Vladar i svi dobri poznavači naše mornarice., Istina je, da u današnje doba, kad je iz mornarice istisnuto sasvim baratanje s jedrima, naša momčad više ne zauzima u svim granama apsolutno prvo mjesto. Tehnička strana mornarice zaposjednuta je pretežno momčadma iz zemalja, u kojima je tehnička sposobnost najjača, a to su Češka i Moravska. Isto tako se jedan, osobito dobar kontigenat artilerije, rekrutira iz alpinskih krajeva. Nu, uza sve to, dalmatinski mornari zauzimaju u ratnoj mornarici položaj, koji samo bezgranični ignoranti mogu da spore. Tako je na primjer njihova poraba kao topničkih streljača najpouzdanija.

»Ako dalmatinski mornari dolaze u vojnu službu s posvemašnjim nepoznavanjem njemačkoga jezika, to nije njihova krivnja i ne može im se predbaciti. Materinski jezik im je hrvatski, a dužnost je njihovih uzgojitelja, da im sistematičnim i racionalnim načinom pribave najnužnije poznavanje komande i mnogih tehničkih izraza. Imade mornara s njemačkim materiskim jezikom, koji katkada isto tako dugo trebaju, da nauče sve tehničke oznake broda kao i Hrvati.

»Nu što je od dalmatinskih mornara najeminentnije, to je njihova ustrajnost i njihovo oduševljenje. Upravo je čudno, koliko dalmatinski mornar može podnijeti. On je u stanju (što je kod momčadi svake druge narodnosti isključeno), sate i sate bez umornosti provesti u najtežoj službi bilo na palubi za vrijeme bure, bilo za najužasnije žege u najdubljim dijelovima broda. Ne pada mu na um da traži zamjenu.

Njihovo bojovno oduševljenje poznato je i zlatnim slovima zapisano u historiji viške bitke. U ratu oduševljenje znači polovicu pobjede. Japanski su vojnici velik dio svoje pobjede stekli onim velikim, svetim oduševljenjem. I pobjeda kod Visa — osobito s obzirom na sastav i stanje ondašnje naše mornarice — ima se zahvaliti jednodušnom oduševljenju isto toliko, koliko vještini Tegetthoffa i drugih zapovjednika. A onda su momčad sačinjavali gotovo sami Dalmatinci.

»Mogu Vas uvjeriti, **da upravo prednosti naše dalmatinske momčadi već unaprijed zajamčuju našoj ratnoj mornarici pobjedu i nad daleko pretežnijim neprijateljem. Tko s ovakovim »trogloditima« polazi u boj, može noć prije bitke mirno prospati.** Uzato su vaši zemljaci vesele ćudi, poslušni, pošteni i dobroga srca.«

XIII.

Proslava po monarkiji, osobito po Dalmaciji. — Dalmatinske općine kralju i Tegetthoffu. — Čestitke zadarske, viške i novogradske općine i odgovori kralja i Tegetthoffa. — Pismo cesara Maksimilijana. — Sabor dalmatinski. — Milodari za ranjene vojnike. — Tegetthoffova slika. — Karković. — »Kaiser« u Trstu. — Ogorčenost u Italiji. — Persano optužen i svrgnut.

Po čitavoj monarkiji, osobito po našoj Dalmaciji, proslaviše sjajnu višku pobjedu. Sve dalmatinske općine poslaše srdačnih čestitaka svomu kralju. Zadarska općina, kao općina glavnoga grada pokrajine, upravi Nj. Veličanstvu slijedeću brzojavku:

»Bojevi kod Akcija i kod Lepanta spominju slavno ime Dalmatinaca. Danas unuci potvrđuju djedovsku slavu. Njihova krv, prolivena pred starodavnim Visom, pod snažnom austrijskom zastavom učvršćuje vez Dalmacije s Austrijom. Oni drugo ne traže za nagradu pobjede, nego da ostanu združeni s Austrijom.

Zdravo, Svijetla Kruno! Tvoja Dalmacija, vesela i radosna radi sinova svojih, sinova mora, zahvaljuje Ti, što si im pružio prigodu, da pokažu djeci svojoj, kako je tečajem vijekova njihova hrabrost ostala svеđer ista i u najžešćim borbama. — Živio Franjo Josip I.!«

Dr. Kuzma knez Begna od Podesarja, načelnik, Franjo knez Fanfogna, Petar Battaza, Jakov Calvi, Božo Krekić, Josip pl. Felicinović, dr. Vicko pl. Benvenuti, prisjednici.

Kralj brzojavno odvrati:

»Cesar. općinskomu upraviteljstvu u Zadru.«

»Od srca zahvaljujem gradu Zadru na domoljubnim čuvstvima, što mi ih je s tolikom iskrenošću izjavio. Vaš Cesar i čitavo cesarstvo diči se junaštvom i odanošću vjernih Dalmatinaca; nigda se nije u meni pobudila pomisao, da bih pustio od obitelji austrijskih naroda tako vjerno udo.

Vaša vjernost i moja ljubav hoće, da je sada nerazdrešiva ta sveza. Bog blagoslovio moju milu Dalmaciju, a meni dao snage u izvršivanju svojih namjera, koje s harnim srcem namjerujem dobru njezinih plemenitih sinova.«

Viška općina na imendan Nj. Veličanstva upravi kralju slijedeći brzojav:

»Danas kada združeni svi austrijski narodi svetkuju uspomenu srećnoga narođenja Vašega Veličanstva, vjerni viški puk podastire pred previšnjim Prijestoljem čuvstva dubokog štovanja i radosti.

Vis, jako branište dalmatinskih žala, ponosi se, o svijetli kralju, što je njegovo ime, koje je od davnine slavno, združeno sa sjajnom pobjedom, koju nedavno izvojeva Tvoja vojska. Vis blagoslivlja krv, koju djeca njegova proliše za otadžbinu i za kralja svoga.

Dao Bog, svijetli kralju, da za vijekove sjala slavna austrijska zastava na ovim obalama, te okićena vijencem pobjede, živo branila napredni razvitak trgovine u Jadranskom moru, po kojemu će Tvome vjernome puku granuti nova zora!

Dao Bog, da Vaše Veličanstvo dočeka za mnogo i mnogo ljeta ovaj svečani god, e da u miru, koji je toliko mio očinskome srcu V. V., velika obitelj austrijskih naroda postigne pot punu sreću. Vašega Cesarskoga, Kraljevskog Veličanstva preodani i prevjerni podložnici:

Petar vitez Dojmi, načelnik.

Ante Farolfi, Domenik Kargotić, Petar Bradanović, Ivan Parotijanović, prisjednici.

U večer istoga dana primi viški načelnik slijedeći odgovor:

»Moja srdačna hvala viškomu puku na čuvstvima odanosti, vjernosti i privrženosti, i na željama, što mi je izrazio prigodom moga rođendana. To mi je još milije, jer me sjeća s velikim zadovoljstvom na pobjedu moje junačke mornarice, kojoj je Vis slavno učestvovao.

Uvjerite moje Višane o Mojoj zahvalnosti i o Mojoj ljubavi, koju dijelim sa svima dalmatinskim mojim junacima.«

Viška općina otisne navedene brzojavke i dostavi otisak svim dalmatinskim općinama 2. rujna 1866. Mnoge joj općine zahvališe vrlo značajnim riječima, osobito dubrovačka, perastska, skradinska, orebička, benkovačka, blatska, dobrotska, vrlička, tiesanska, zlarinska i salska.

Spljetski načelnik ode glavom do kralja, da mu čestita na ime Zvonimirova grada. Kralj ga ljubazno primi i između drugoga reče mu, da će se sjećati čuvstava sve pokrajine; da je rado-

stan, što su se Dalmatinci proslavili toga velikoga dana, i da im je zahvalan, što su se junački žrtvovali.

Drniški načelnik, Ante Milić-Sterkalj, u svojoj čestici, između inoga reče: »Kruno! Općina se drniška ponosi, što broji između viških sinova više sinova svoga kotara. Znajući, da je vez između glavara i puka najjača tvrđava proti dušmanu, pripravna je i unaprijeda svakom žrtvovanju za kralja svoga, za obranu zemlje svoje, za neodvisnost naroda svojega....«

Mnoga mjesta upraviše čestitaka i **Tegetthoffu.** Grad Zadar imenova ga počasnim građaninom, a on mu zahvali slijedećom brzojavkom: »Duboko obuzet najživljim čuvstvima harnosti sa časti udijeljene, ponosim se, što pripadam krilu građana glavnoga grada pokrajine, kojega su junački sinovi, natječući se sa subojnicima u odvažnosti i srčanosti, predobili mnogo jačeg neprijatelja.« — Također ga i mnogi drugi gradovi imenovaše svojim građaninom.

Evo čestitke, koju novigradska općina posla vrlome mjestoamiralju, uz odnosni odgovor, neka čitaoci sude po jednoj sve ostale.

Njeg. Preuzv. g. pl. Tegetthoffu, c. kr. mjestoamiralju bojnoga austrijskoga brodovlja, Pulj.

Među sokolovima, štono su pod Vašom vrhovnom zapoviješću toli slavodobitno skršili na viškim vodama mnogo pretežitiju silu zakletih dušmana prejasnog nam prijestolja i preslatke nam domovine, ima ih nemalen broj i iz ove novigradske općine. Ko se je god sastajao s njima, kad su oni bili kod kuće na dopustu, te je iz njihovih usta čuo pripovijedati vještinu, vrijednost i blagost srca svojih pojedinih vojvoda, navlastito svog velikog amiralja, tomu zaista nije prispjela sasvim nenadana i čudnovata pobjeda, koja se spominje i vavijek će se spominjati od jednog do drugog kralja svijeta.

Otadžbina se divi i ponosi zaisto tim svojim junačkim sinovima, i ne će lako zaboraviti njihove vrline i zasluge. Ali bi ona propustila jednu od svojih najsvetijih dužnosti, kada ne bi po svojem zakonitom zastupstvu očitovala svoju najsrdačniju zahvalnost i najiskrenije čestitanje neumrlomu vitezu, koji osvijetla lice našega brodovlja, koji, okrijepljen hrabrošću svojih mornara a zanesen svojom vlastitom vrlinom i žarkom ljubavlju prema prijestolju i otadžbini, pope se do vrška slave; koji se uz sudjelovanje čitavoga cesarstva spravlja, da i odsele bude naše brodovlje kadro da uzdrži po naravi suđeno prvenstvo na Jadranskome moru.

Od Novigradske općine u Dalmaciji, 10. kolovoza 1866.
F. Vlatković, prisjednik, D. Buzolić, načelnik, E. Filippi, tajnik.

Prečasnom općinskom predstavništvu novigradskom u Dalmaciji.

Plemenita izjavljenja, kojima je urešeno Vaše pismo od 10. kolovoza o. g., potpuno me uvjeriše o usrdnosti tih narodnih predstavnika. U isti mah pobudiše u srcu mome neizrecivo zadovoljstvo, što mi pružiste priliku da opetujem, da vrijedni Dalmatinci, koji su vazda privrženi prastaroj i sjajnoj uspomeni svojih djedova, znadoše kod Visa junačkom krvlju obistiniti osjećanja, da su pripravni na svako požrtvovanje za svoga cesara, i da su opojeni divnim oduševljenjem, prije još nego se otisnuše sa rodnih žala.

Pulj, 12. rujna **Tegetthoff,** mjestoamiralj.

Meksikanski ondašnji car **Maksimilijan,** brat kralja Franje Josipa I., bivši austrijski amiralj, pošalje junaku **Tegetthoffu,** »red Guadalupe« sa slijedećim autografom:

Chapultepec, 24. kolovoza 1866.

Dragi kontramiralju Tegetthoffe!

Neopisivu radost pobudi u mome srcu sjajna pobjeda, koju vi izvojevaste nad mnogo jačim neprijateljem i s koje će Vam ostati slavno ime u mornarskoj povjesti.

Kada je udes htio, da ostavim milu svoju mornaricu i da je predam u ruke drugoga, — odričući se tako velike zadaće, da uzdignem otadžbinu do stepena prvenstva, komu teže svi veliki narodi — najživlju sam nadu postavio u Vas i u mladi naraštaj časnika i mornara, koje sam ponosno motrio, kako rastu pod mojom upravom i kako se plemenito natječu.

Moje se nade ispuniše! Ostavih u Jadranskom moru brodovlje tekar u raspupčanu cvijetu, na kojem čeoništvo prebogato znanjem, srčano časništvo, junačka momčad, oživotvoruju moje sne. —

Providnost me povela drugim putem. Sa svim tim snova srce moje usplamti svetom vatrom mornarske slave: Najljepši, najsrećniji dan života moga bijaše onaj, kada vidjeh u povjesti mornarice krvavim slovima upisan krvavi događaj dne 20. srpnja 1866. i Vaše plemenito djelovanje.

Viškim bojem stupa mornarica, kojom vi zapovijedaste, u red onih, kojima je zastava znak slave, a Vaše ime ostat će junačko zavijeke.

Vama, časnicima i mornarima šaljem najsrdačnija čestitanja; a Vama, kao uspomenu amirala i prijatelja i kao dokaz dubokog počitanja dajem veliki križ svoga »reda Guadalupe.«

Maksimilijan.

Mjeseca prosinca iste godine primio je dalmatinski sabor slijedeći prijedlog:

Visoki sabore!

Vidjev, da je u viškom boju 20. srpnja sjajno potvrđena davna vjernost Dalmatinaca cesaru i kralju;

Da je uslijed junaštva naših vrijednih mornara i vrijednoga im vođe, hrabrost vojniška i mornarska našega naroda stekla još bolje ime;

Da je uslijed krvi, koju su oni junaci prolili u viškim vodama, obranjen rodni naš kraj od tuđinske navale;

Da je pobjeda nad toliko jačim silama povećala štovanje po svim morima našoj trgovačkoj mornarici:

Sabor Dalmatinski zahvaljuje našoj mornarici i njezinom vođi Guljelmu Tegetthoffu na sjajnoj pobjedi pri posljednjem boju hrvatske zemlje. Izrazuje dužnu počast vrijednim mornarima, koji su svojom krvi zapečatili vjernost kralju i ljubav narodu. Nalaže Zem. Odboru, da priopći saborski zaključak mjestoamiralju Tegetthoffu i c. kr. bojnom Amiraljatu.

Zadar, 22. studenoga 1866.

M. Pavlinović, K. Vojnović, V. Didolić, Iv. Danilo, Baimondi, M. Klaić, Giljanović, Machiedo, Vranković, A. Rossi, Radulović, Jovanović, Kovačević.

Pri raspravi rekao je zastupnik **Monti:**

Pošto ovo pitanje dira živo u naše narodne osjećaje, govorit ću o njem u našem narodnom jeziku..... U nedavnom boju neprijatelj navalio je na Dalmaciju, na naš Vis. Bez sumnje Vis bi bio pao u neprijateljske ruke, da naše brodovlje nije priteklo u pomoć i da ga nije onako sjajno, onako junački spasilo. Ono je pobjedom spasilo ne samo Vis, već sve naše obale, svu našu Dalmaciju obranilo je od neprijateljskoga nasrtaja, od štete i nevolja, što su skopčane sa svakim ratom. Stoga naše brodovlje nije samo predobilo neprijatelja ove cesarevine, već je osobitu zasługu steklo, što je obranilo rođenu grud našu od navale i osvojenja neprijateljskih. — Gospodo, ja cijenim i ljubim Talijana, cijenim i ljubim Italiju, tu majku lijepih umjetnosti i prosvjete, kojoj je mnogi od nas haran; i ja sam s njom osjećao bol u nesreći njezinoj, kako što sam u sreći radost. No mi

ne smijemo da joj žrtvujemo narodnost svoju. Neka ona stoji u kući svojoj. Dalmacija nije nikada bila talijanska, pa ne će ni biti. Vis je naš, Vis je dio domovine naše, naše narodne zemlje. Kad su Talijanci navalili na Vis, to su navalili na nas, na našu zemlju — tko je dira, doista nije naš prijatelj, on nam probada srce. Da je naše brodovlje bilo potučeno pod Visom, Bog sam znade, što bi bilo s nama, bi li naša domovina ostala zdravom i čitavom. Stoga je mornarica kod nas stekla veliku, osobitu zaslugu.«

Isti car **Maksimilijan** darova 5000 franaka za ranjenike.

Uz mnogobrojne čestitke, počele su rane općine sakupljati milodare za ranjene vojnike. U Visu bi sastavljen odbor. Općinsko upraviteljstvo imenova dne 31. srpnja u odbor slijedeće mješčane: Don Cvijetka Marasovića, Don Apolonija Zanellu, Antona Farolfi-ja, Petra Bradanovića, Petra Puhalovića i Stj. Farolfi-ja. Odbor sakupi u desetak dana 110.56 for. i više kilograma svilaca. Mr. Vjekoslav C. Pavišić, nadzornik pučkih škola, darova 100 for. zakladi za ranjenike.

Spliećanin Franjo Nakić imao je Tegetthoffovu sliku u fotografiji i kada je dočuo za njegovo junaštvo, dade je umnožiti, a dobit namijeni za ranjenike. U kratko vrijeme rasprodade više slika, te sakupi for. 148.60. Novac pošalje mjestoamiralju, a ovaj mu zahvali slijedećim pismom:

Visoko cijenjeni gosp. Nakiću!

Sa dragim Vašim pismom od 4. kolovoza primio sam 148.60 forinti u korist ranjenih u viškom boju, kao čisti prihod umnožene moje fotografije. — Zahvaljujem Vam u ime mornarice na tòji veledušnom djelu, i zadovoljan sam, što Vam mogu ovdje priložiti svoju sliku, kao uspomen Vašega plemenitoga sudjelovanja na korist ranjenih junaka.

Sa štovanjem Vaš prepokorni

Tegetthoff, mjestoamiralj.

Junak **Nikola Karković,** koji je bio ugrabio neprijateljsku zastavu, bi dne 18. kolovoza 1866. u deset sahata jutra predstavljen kralju u dvorskom kaštelu u Beču. Kralj ga pohvali, dade mu dar u novcu, okiti mu junačka prsa zlatnom kolajnom i podigne ga sa stepena kvartir-majstora na podčastnika na oklopnjači **Erz. Ferd. Max.** Kao gosta primio ga je, dok je bio u Beču, nadvojvoda Albrecht.

Karković se je rodio u Hvaru godine 1838, a ratovao je u boju kod Helgolanda; sada je lučkim pilotom u Trstu. Evo pisma, što nam ga je poslao, kada smo od njega zaiskali sliku. »Ljubezni

gospodine! Radosno sam primio vašu knjigu, ne stoga što hoćete da počastite moje ime, već stoga, što hoćete da se časti naš narod. Čast vašoj želji. — Imam pri sebi jednu samo fotografiju i videć vašu želju, šaljem vam je dobre volje. Neka bude dika narodu našemu! — Evo kako je bilo o zastavi i o mojem putu u Beč. Prvi put smo udrili provom našega broda u krmu neprijateljske oklopnjače imenom **Palestro** bez velike škode. Drugi put prikazala se je sprida, a mi smo udrili jače u istu krmu i pucala su na nj dva naša topa, koja bihu u torijunu na provi. U to doba moja je služba bila na krmi. Videći, da se zastava **Palestra** dosiže do prove našega broda, potrkao sam i ja i još ajutant amiralja imenom barun Minutillo, ali ja sam je ugrabio. U to doba isti ajutant odeći na krmu ostade ranjen i još kapetan de taljo i jedan kormilar, a jedan skrivan mrtav. U kratko vrijeme isti se Palestro odaleči bez zastave. Dočeka ga jedna naša oklopnjača i s jedne strane opali sve topove na nj. Nakon malo vrimena vidismo, da je uhvatila oganj i nakon ure izgori. — Kasnije poslije boja, pride naredba, da ja s istom zastavom imam poći do Cesara. Hodeći putem sa nadvojvodom **Albrechtom** i sa svim **Statom majorem,** imao sam čast, da obidujem između trinaest principa i marešjala. Sutradan bio sam prikazan Cesaru. Lipo me dočeka, govoreći mi, da mu je drago, što me vidi. — Ovo vam prikazanje moje ne će biti potrebno, ali sam čitao u pismim drugačije..... Primite moj ljubezni pozdrav. Ostajem vaš unaprida prijatelj **Nikola Karković.** — Trst, 17. sičnja 1891.«

Međutim se **Kaiser** sasvim oporavi, te kao onaj, koji je najviše pretrpio u boju, bi poslan, sa nekoliko brodova u Trst, da tude proslavi bojnu pobjedu.

Trst rijetkim slavljem dočeka mornaricu i čitavim gradom zavlada veliko oduševljenje. Uz druge krasne zabave bijaše na **Kaiseru** sjajan ples na uspomenu slavnih junaka. Tu bijaše sakupljen cvijet odličnosti i tršćanske ljepote.

* * *

Dok se u nas slavilo slavlje, u Italiji je vladala ljuta ogorčenost proti vođama brodovlja, osobito proti amiralju **Persanu.** Bijaše opća želja, da **Persana** optuže i da ga svrgnu. Dne 23. srpnja potrči u Jakin ministar mornarice i rekao bi bio, da je držao zbor, s kojega **Persana** dovedoše pred bojni sud. U puku vladaše takova razjarenost, da bijaše bježati noću **Persanu** iz Jakina, i to u ženskoj odjeći. Isti njegovi časnici nastojahu, da bude optužen. U Genovi je puk bio bijesan kao nigdje, jer se je

stotine Genovežanki zavilo u crninu. Neki kažu, da je sam **Persano** želio i nastojao, da bude doveden pred vojni sud, da optuži časnike, koji ga nijesu slušali za vrijeme boja.

Graja na **Persana** ne bi drugo, nego ispričavanje talijanske zanesenosti. Evo, što piše jedan talijanski časnik sa **Affondatore**: »Austrijska mornarica nije onakova, kako što su htjeli da mislimo.... Tri puta smo nastojali, da nasukamo i da zadušimo vašel **Kaiser** i druge brodove, ali su oni uzmicali, radeći vrlo vješto i vrlo dobro i sipljući na naše brodove takovu tuču ubojitoga zrnja, da te zagluši: svi smo od glave do pete isprebijani.«

Kasnije bi nesrećni **Persano** optužen i doveden pred suce. Ovi ga svrgoše sa časti, proglašujući ga nesposobnim i kukavicom pred neprijateljem. Kasnije napisa na vlastitu obranu knjižicu »I fatti di Lissa«. Umre u zaboravi i preziru godine 1883.

XIV.

Vile hrvatskoga naroda. — Natječaj »Matice Dalmatinske.« — Pjesme i razno pisanje o viškom boju. -- Spomenik junacima na viškom grobištu. — Tegetthoff do smrti. — Spomenik Tegetthoffu. — Slikari. — Razoružanje Visa. — Kralj na Visu. — Običaji na Ilijin dan. — Posjeti brodovlja. — Inostranci na viškom grobištu.

Odmah poslije sjajnoga viškoga boja stadoše Vile hrvatskoga naroda plesti sjajne vijence i dizati najljepše spomenike junaštvu našega mornara. Ti sjajni vijenci i ti najljepši spomenici nijesu drugo, nego pjesme o viškom boju. Vile raznih dalmatinskih pjesnika natječu se, koja da bolje spjeva junačku slavu, te tko da ljepšim i miomirisnijim smiljem i koviljem pospe viško more.

Kolovoza iste godine stiže »Matici Dalmatinskoj« u Zadru, od nepoznata darovatelja, napoljun u zlatu, sa slijedećim pismom: »Nadarje za opis trodnevnoga boja pod Visom stihom i slogom naših junačkih narodnih pjesama, u dužini oko 1000 stihova. Pjesma neka bude poglavito namijenjena tomu, da se u našemu narodu na jadranskomu primorju, pjevajući, uzgoji okušana njegova vrijednost na moru i prirođena mu hrabrost u obrani svoga zemljišta od tuđe navale.«

»M. D.« radosno primi plemenitu ponudu, i prisvajajući misao bezimna darovatelja, u sjednici od 23. kolovoza odluči, da će još k tomu dodati 40 franaka.

Iste godine 1866. zapjevaše sa Vilom Humkinjom slijedeći domaći pjesnici:

1. Stjepan pop **Buzolić** iz Obrovca, tajnik »Matice Dalmatinske« i upravitelj muškoga učilišta u Arbanasima kod Zadra, a kasnije proslavljeni književnik i narodni zastupnik u dalmatinskom saboru (vidi moju knjigu »Stjepan Buzolić«.)

2. Josip Peričić, rodom iz Sukošana kod Zadra, gimnazijalni

učitelj i upravitelj, a kasnije nadzornik pučkih škola u Dalmaciji. —

3. **Stjepan Ljubiša,** iz Budve u Boci, narodni zastupnik i pisac čuvenih narodnih pripovijedaka.

4. **O. Ante Zorica,** franjevac i župnik Dubravica kod Skradina.

5. **Savo Matov Martinović,** junak iz Crne gore. Njegovu je pjesmu izdala i nagradila »Matica Dalmatinska,« pošto je odgovarala uvjetima natječaja.

6. **Andrija Josip Kuljiš,** iz Komiže, učitelj pučkih škola.

7. **Šime Šugara Jovanov,** iz Kolana na ostrvu Pagu, prostak. Njegova se je pjesma najviše raširila po narodu, te je postala sasvim popularnom. Prvi ju je put tiskao »Narodni List« i na stotine primjeraka rasprodao u malo dana.

8. **Dujam pop Vuletić,** učitelj iz Sinja.

9. **Nikola Tantac,** prostak iz Visa.

10. **Viktorij Ančić Antin,** dječak iz Visa.

11. **Ante Radišić,** težak iz Visa. Mješćani su ga zvali »Pismor« baš stoga, što je spjevao tu pjesmu (vidi moju pjesmu »Uspomene«).

12. **N. N.** sa ostrva Korčule(?)

13. **Đuro Deželić,** književnik iz Banovine.

14. **Stjepan Ivičević,** književnik iz Makarske.

15. **Vicko Petrić-Meštraviškov,** prostak iz Komiže.

Na talijanskom jeziku ispjeva viški boj **Markantonij Vidović** iz Paga, pisac i upravitelj »Osmana« i muž vrijedne hrvatske pjesnikinje Ane Vidović iz Šibenika.

Kada je dotiskana bila u Zagrebu Ljubišina pjesma, napisao je Mihovil Pavlinović: »»Veliki događaji porađaju velike misli. Daj mi Maratona, dat ću ti Eskila. Boj pod Visom, za nas je u Dalmaciji velik događaj, koji će i naši potomci s ponosom i harnošću spominjati. Spominjati, to je pjevati kod našega naroda: te mi smo počeli pjevati Viški boj slavni. Prosti Pažanin Šugar prvi je svoje gusle nagladio; a za Šugarom se iznizao vijenac guslara i pjesama, da bi dično bilo i mnogo većemu rodu. Najmlađa nam je pjesma, koju danas spominjemo. Netom austrijansko-talijanski rat buknu, na kršu budljanskoga primorja junaci svoju sablju pripasali, te pod narodnu zastavu okupili se, da stanu proti zlotvoru, koji bi se usudio poganiti narodno zemljište. Bog i sreća od Boga slomi tuđina gorostasa nasred morske pučine i odaleči ga od naše mile domovine. Budljanin privjesiv junačku sablju o klin, lati se gusala, te ispjeva pjesmu, kakva junacima dolikuje.«

Prigodom desete godišnjice ispjeva pjesmu **Luka** vit. **Svilović,** dubrovčanin, pisac i upravitelj spljetske gimnazije, a na talijanskom jezik dr. **Ivan Krst. Machiedo,** odvjetnik iz Hvara.

Osim spomenutih pjesama, ispjevano je više stihova u raznim jezicima, osobito u njemačkomu.

O viškom boju mnogo se je ispisalo i napisalo od onda do danas. Sve ondašnje evropejsko novinstvo govorilo je o Visu. Znameniti su bili članci, koji su izilazili u »Revue des deux Mondes,« pod natpisom **»Lissa, 20. luglio«.**

Razni talijanski pjesnici i književnici ogorčeno spominju viški poraz, kao na pr. Lorenzo Stechetti u »Postuma«, Cesareo u »Orientali«, Sbarbaro u »Re Travicelo«, Zandrini u »Prime poesie«, Colautti u »Canti virili«, Carducci, itd. itd. U Italiji je objelodanjeno više knjižica, kojima se hoće da dokaže ono, što doista nije. Najznamenitije djelo u tom pogledu jest: »L' attacco e la battaglia di Lissa nel 1866«, što ga je napisao god. 1898. Mons. Domenico Parodi. Pisac je učestvovao boju kao časnik na oklopnjači »Carignano«, a sad je svećenikom u Genovi. On nastoji da dokaže, da su Talijanci izgubili ne s pomanjkanja hrabrosti svoje, već s nesposobnosti i kukavstva vođe Persana. Priznaje i hvali hrabrost zapovjednika Tegetthoffa i naših mornara, ali se nepristojno izrazuje o ponosu Dalmatinaca.

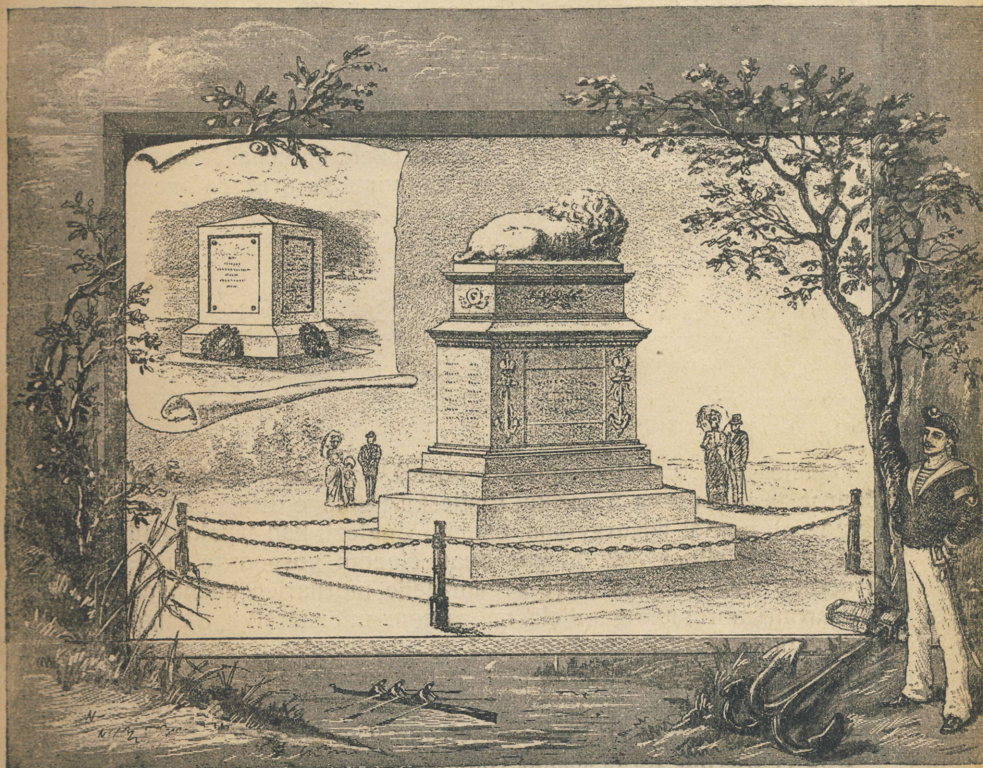
Također je znamenito djelo, što ga je napisao bivši Tegetthoffov pomoćnik Attlmayer: »Der Krieg in der Adria im Jahre **1866.«**

U Engleskoj je godine 1897. izašlo djelo **Ironclads in Action by H. W. Wilson,** — gdje se Talijanci ispod Visa prispodabljaju Kinezima od Yalu.

Uz spomenik domaćih i tuđih gusala, bilo je dostojno i pravedno, da se na viškom grobištu podigne i mramorni spomen onima, kojih će uspomena neprestano živjeti i sjati nad Visom poput najsjajnije nebeske kugle.

Godine 1867. bi po nastojanju čitave mornarice uzdignut na Prirovu sred grobišta mramorni spomen onima, koji su izgubili oca i majku, sestru i brata i ljubu, more i kopno, cvijeće i proljeće za otadžbinu milu. Pravedno i dostojno. Spomenik se diže poput gorostasa sred bijelih grobnica viškoga grobišta. Okrenut je put mora, put onoga mora, koje najbolje svjedoči o junaštvu, kojemu je podignut. Vas je od bjelkasta mramor-kamena. Oblika je pačetvorasta; podnožje mu je dugo 3.85 m, a široko 2.87 m. Visok je 4.85 m.

Vrh njega uspeo se ogroman lav, i tuj legao i zaspao, uhvativ čvrstim pandžama proslavljenu zastavu. Lav leži tijelom kako stoji dužina spomenika, te je glavom okrenut put Visa. Na pročelju spomenika predočen je u »basrelijefu« najtragičniji čas boja. Sa protivne strane, koja stoji put zapada, urezan je slijedeći napis:

Spomenik na viškom grobištu.

ONIMA,
KOJI U MORSKOM BOJU KOD VISA
DNE XX. SRPNJA MDCCCLXVI.
ZA CESARA I AUSTRIJU
SLAVNO POGINUŠE
KAO MILU USPOMENU
SUDRUGOVI.

Sa pobočnih strana urezana su imena slavnih poginulih junaka. Naokolo spomenika uklesano je raznih uresa, kanoti morskih sidara, lovor-vijenaca i ost. Oko podnožja, na četiri ugla, dižu se iz zemlje sred aloja i cvijeća četiri velika topa koja su u boju palila. Ovi su spojeni čvrstim verigama ratnih brodova. Između rečenih veriga ima komada od sindira, što je talijanski brod **Formidabile** ostavio, bježeći iz viške luke, dne 19. srpnja, pred topovskom tučom sa baterije **Gospine.**

Uz rečeni spomenik, koji je poklonjen osobito uspomeni onih, koji poginuše sred pjena okrvavljelog viškog mora, uzdignut je drugi manji na uspomenu topničara, koji dne 18. srpnja poginuše na viškim tvrđavama. Ovaj je poput kockave četvorine, kojoj je visina oko 2 m. Isklesan je od bijela kamena. Naokolo su usađene velike mramorne ploče, na ovima su urezana imena preminulih junaka uz slijedeći natpis:

ONIMA
KOJI NA VISU
NA 18. I 19. SRPNJA 1866.
POGINUŠE
BRAĆA U BOJU
PODIGOŠE.

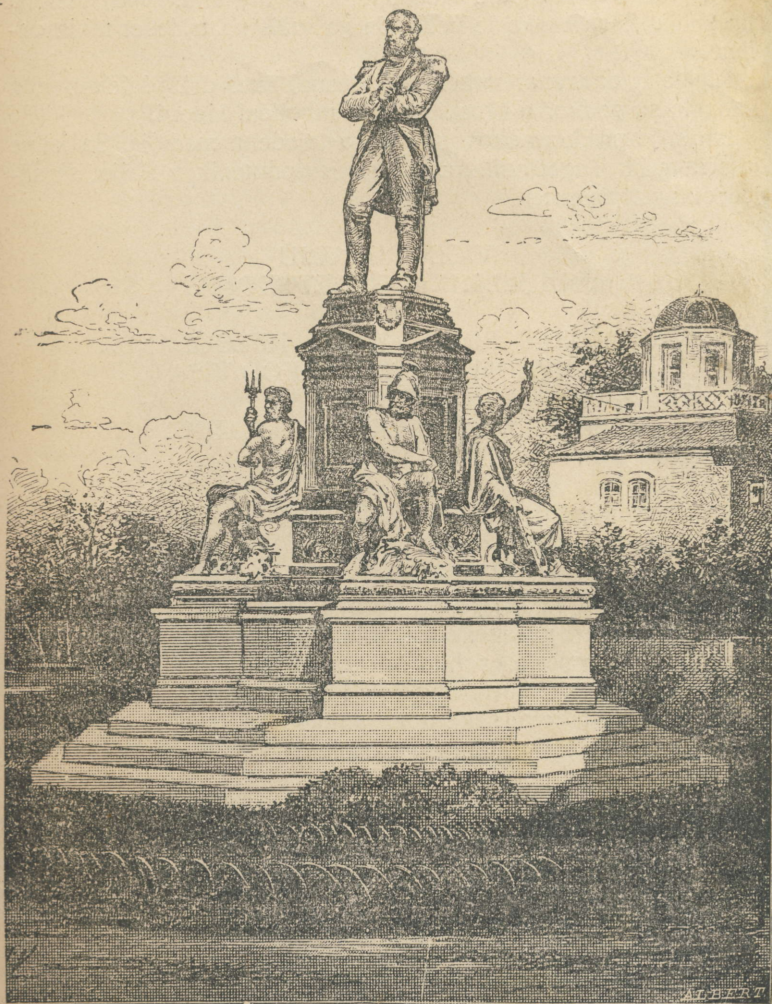
* * *

Godine 1866., nekoliko mjeseci poslije boja, dobi **Tegetthoff** dopust, te proputova Ameriku, Englesku i mnoge druge zemlje. Svuda ga narodi pozdravljaju, osobito Englezi, kao junaka nad junacima. Godine 1867. bi imenovan članom gospodske kuće, a godine 1868. bi radi nove organizacije mornarice imenovan glavarom mornarskog odjela na ratnom ministarstvu i zapovjednikom austrijske mornarice, i to vlastoručnim cesarovim pismom. Godine 1867. prenese uz velike poteškoće iz Meksika mrtvo tijelo svoga prijatelja i štovatelja **Maksimilijana** i radi toga primi od kralja vrlo laskavo vlastoručno pismo.

Dne 7. travnja 1871. ispusti Guljelm Tegetthoff svoju veliku dušu u Beču u četrdeset i četvrtoj godini svoga života. Na samrtnoj postelji bijahu mu najodličniji dostojanstvenici; kraljevski dvor i cijela mornarica zaviše se po kraljevoj naredbi u crninu. Pri svečanom sprovodu bijaše zastupan i glavni grad Dalmacije. **Tegetthoff** umre kao neženja, a za sobom ostavi staricu majku.

* * *

Odmah poslije **Tegetthoffove** smrti kralj i mnoga odlična lica zasnovaše misao, da podignu mramorni spomenik neumrlomu

Spomenik Tegetthoffa u Pulju.

junaku, koji je proslavio brodovlje na dalmatinskom moru. Bi sastavljen odbor pod predsjedništvom kraljeva brata Ludvika Viktorija, kneza Beusta, kneza Andrassy-a, baruna od Pöcha, Rudolfa Worbana i bečkog načelnika dr. Feldera. U malo vremena sakupi on svotu od 80 tisuća forinti.

Najprije mu podigoše lijep spomenik u Pulju. Ovaj leži na brežuljku Zaro i tako je velik, da ga vidiš na trideset milja daljine.

Kip je u naravnoj veličini. U desnoj ruci drži dalekozor, a naokolo su podnožja krasni veliki simbolični kipovi.

Istom je prilikom skovana velika mjedena medalja. Sa jedne je strane lik Tegetthoffa, sa druge je spomenik u Pulju, sa slijedećim natpisom:

VICE-AMIRALJU
GULJELMU pl. TEGETTHOFFU
1877.
JUNAČKOM BORBOM KOD HELGOLANDA
SLAVNOM POBJEDOM KOD VISA
STEČE
SEBI I AUSTRIJSKOJ MORNARICI
NEUMRLU SLAVU.

Drugi spomenik podigoše u Mariboru. Glavni spomenik, u obliku ogromna stupa, odrediše za Beč.

* * *

Mnogi odlični slikari pokloniše svoj kist viškom boju. Najvršniji bečki slikari naslikaše najzanimivije časove ove znamenite pobjede. U tom se je osobito odlikovao dvorski slikar J. C. B. Püttner. Njegove slike viškog boja i dandanas rese kraljev dvor u Beču. Dvije takove slike donašamo i mi: Propast »Palestra« i »Re d' Italia« i »boj između Gospine tvrđave i Formidabile«. I razni glazbenici pokloniše lijepih nota viškoj slavi.

Godine 1873. razoruža austrijska vlada sasvim viško ostrvo, digne posadu i razvali sve tvrđave i baterije, osim prostrane i lijepe baterije »**Gospine,**« koja je zasada svojina javne viške dobrotvornosti. Danas na Visu ne nalaziš drugo, van uspomene slavne i teške prošlosti, uspomene, koje ti pričaju mnogošta, što ti najljepša knjiga ne će ispripovijedati.

Cesar i kralj **Franjo Josip I.** posjeti viško ostrvo dne 12. svibnja 1875.

Dok je još bio na svom parobrodu »Miramaru« u blizini Visa, htio je, da mu pripovijedaju o događajima, koji su se u tom moru zbili. Iz Komiže izađe mu ususret 150 okićenih lađa.

Kad se iskrcao, bi dočekan zanosnim klicanjem. Predvođen od uglednih varošana i od vojnika mornarice bojne na dopustu, uđe u varoš, pođe u općinu i s prozora zahvali narodu, koji ga zanosno pozdravljaše.

Obađe crkvu i škole pa proslijedi put Rukavca.

Pregleda krasnu pećinu na Ravniku, pa odatle krene put Visa, gdje dođe na 2 sahata poslije podne, slijeđen od mnogobrojnih lađa, krasno okićenih. Nakon gruvanja topova u slavu, načelnik ga Dojmi pozdravi, a on mu odgovori: »Sa ugodnošću primam izraze vjernosti i privrženosti, što ste mi prikazali i od kojih mi je viški puk dao sjajnih dokaza. Moje su najtoplije želje obraćene na blagostanje viškoga ostrva, čija je prošlost usko spojena sa najslavnijim uspomenama domaće povijesti.« Zatim praćen od djevojčica sa cvijećem, sred zelenila, palame, zastava i oduševljenih »živio« pođe u stan načelnikova brata dra. Dojmi pl. Delupisa. Tu primi na poklon svećenike i činovnike.

Netom je kralj došao u Vis, načelnik to javi kraljici, a ova mu na to žicom zahvali.

Zatim primi odaslanike općine zadarske, koja mu predade album o gradu Zadru i njegovoj okolici.

Poslije toga pozdraviše kralja načelnici 80 općina dalmatinskih, predvođeni od grofa Pucića, načelnika dubrovačkoga, koji mu na ime općina zahvali na dolasku u vjernu kraljevinu Dalmaciju, i izreče nadu, »da kad se je Njegovo Veličanstvo uvjerilo o podaničkoj ljubavi i odanosti, kao i o željama i o potrebama ove slavske zemlje, ćesarska će milost otvoriti bolju budućnost i zemlji i narodu«. Kralj ljubezno zahvali na tom novom činu srčanosti dalmatinskih općina i obeća, da će učiniti sve što bude moguće, da udovolji njihovim potrebama i željama. Reče napokon da se nada, da će se opet povratiti u ovu zemlju, a da dojmove, što je u njoj doživio, ne će moći da zaboravi nikada.

Poslije toga kralj pohodi crkvu, škole, sud, tamnice i razgleda spomenik junacima, koji su poginuli u Viškom boju, te položi na nj vijenac od čempresa i od lovora s crnobijelim vrpcama. Sasluša i žalobnu misu otpjevanu od nadžupnika Siminiati-ja i ganut pročita imena poginulih, uklesana na spomeniku. Kad se povratio na Miramar, primi preda se zemaljski odbor, predvođen od predsjednika vit. Ljubiše, koji pozdravi Vladara zgodnim govorom.

Načelnici općina (na broju 52) sakupljeni na Visu, poslaše Kraljici telegrafsku obavijest, da kralj odlazi iz Dalmacije veselo i zdravo, a da smjerno iskazuju želju, da što prije pozdrave u svojoj zemlji i Nju i nasljednika prijestolja.

Sutradan načelnik dubrovački grof Pucić, koji je bio potpisan na toj brzojavci, primi zahvalu za tu obavijest.

Na 4 sata bio je objed, na koji bijahu pozvani predsjednik

Zem. Odbora Ljubiša, prisjednik dr. Miho Klaić, svi načelnici, koji nijesu bili pozvani prije, grof Pucić i poglavica zadarskih izaslanika, načelnik Trigarri. Na 6 sati poslije podne, otpraćen neopisivim izjavama ljubavi i odanosti, krene cesar pozdravljajući narod na sve strane.

Malo zatim pođe namjesnik Rodić na parni brod **Lucifer**, da saopći Zem. Odboru i načelnicima ovaj autograf:

»Dragi barune Rodiću!

Na mom putovanju po Mojoj premiloj kraljevini Dalmaciji pratili su Mene posvuda i svagda najsjajniji i najganutniji iskazi vjerne privrženosti i zdravo čistih čuvstva cijeloga pučanstva. Ovaj čas, kad se ja tronutim srcem pod takvim utiskom od ovoga kraja dijelim, s mjesta uz kojega su ime **privezane uspomene, kojima se svaki Dalmatinac ima pravo dičiti,** godi mi srcu još jednom pomenuti osobitim načinom te žarke rodoljubne iskaze, sve skupa i svaki napose, nalažući Vam u isto doba, da zato izjavite cijelomu pučanstvu Moju potpunu zahvalu i Moje zadovoljstvo, a uz to da ga uvjerite, da će Meni Moje boravljenje u ovoj zemlji biti nezaboravno i da će njoj i njezinu pučanstvu ostati nepokolebiva Moja očinska skrb i Moja carska milost.

Na Visu, dne 12. svibnja 1875.«

Franjo Josip, s. r.

Vođa dalmatinskih načelnika grof Pucić upravi sutradan iz Spljeta ovu brzojavnu zahvalu drugovima rodoljubnoga društva »Viški skup« (utem. 1870.): »Po nalogu svih načelnika zahvaljujem srdačno, što ste nas uljudno i bratski primili. Grof Rafo Pucić.«

Mjeseca travnja godine 1899. posjetio je viško grobište austrijski prijestolonasljednik Franjo Ferdinand, te je okitio spomenik lovor-vijencem.

Svake godine na Ilijin dan izmole se u nadžupničkoj viškoj crkvi svečane molitve za poginule junake; a četiri lovor-vijenca okite uglove spomenika, gdje leži spavajući lav nad kostima spavajućih lavova.

Više puta ratni brodovi, koji često i sada pohađaju krasnu višku luku, okite spomenik lovor vijencima.

Svaki inostranac, koji posjeti viške ljepote, ide na grobište, da se pred muklim mramorom pokloni pepelu junaka hrvatskih žala. — Dođe li više izletnika ujedno — a to je često — tada je običaj, da polože vijenac, a vođa izletaša pozove prigodnom besjedom svoje suputnike, da uskliknu trokratni »slava!«

XV.

Dvadesetogodišnjica viškog boja. — Spomen u Beču. — Uspomena u Visu. — Izletnici. — Prigodni sastavci i opis svečanosti. — Spomen-križ. — Litografična slika. — Svečani prenos kostiju palih junaka.

Godine 1886. bila je dvadesetogodišnjica slavnoga boja.

Tom prigodom otkriše u Beču mramorni ogromni spomenik junaku i ocu junaka viških, **Guljelmu Tegetthoffu.** Najodličnije osobe učestvovaše rijetkoj svečanosti; a svačija pamet lećaše k Visu, k viškom moru, k viškom nebu, koji su najbolje gledali junačku igru junačkih sinova. Svačije je srce, osobito primorca, jače lepetalo u grudima, pomišljajući na uspomenu dana 18., 19. i 20. srpnja, dvadeset godina nazada.

Koliko je otaca toga dana pričalo svojoj djeci o viškom boju, gdje su bijele ruke okrvavili neprijateljskom krvlju, gdje su potvrdili junaštvo hrvatskoga mornara, kukavstvo prekomorskoga neprijatelja.

Dne 20. srpnja 1886., rekao bi, da se je isti mramorni lav na viškom grobištu raskostrušio kao da bi htio, da se probude oni usnuli junaci, da vide, kolika je njihova slavna uspomena, koliko su mila i blagoslovljena imena onih, koji umiru za otadžbinu dragu. U viškoj luci nije se desio ni jedan ratni brod, te mjesto nije moglo da vidi ono, što je mnogo srce željelo biva novu počast, novu slavu pepelu junačkih sinova. No srce, koje hlepi da očituje jaka, plemenita čustva, lako nađe, kako da dade i manjim sredstvima oduška vrućoj i neodoljivoj nutrnjosti svojoj. Toga dana zastave zalepršale pod viškim sjajnim suncem na glavnijim zgradama, na brodovima, na crkvama i ost. Oko desetog sata uputi se općinsko vijeće iz općinskog doma u nadžupničku crkvu. Crkva bijaše zastrta crninom, a posred Božjeg hrama dizao se mrtvački odar poput kite crnih i bijelih ruža.

Nijesu jedino Višani mislili na uspomenu junaka viškoga boja. Sunce već bilo dobro zazlatilo, eto ti sred luke Sv. Jurja lijep parobrodić, krcat kao šipak zrnjem. To su poklonici, koji dolaze da se poklone svetim kostima neumrlih junaka. Svako viško oko milo susreta dobro došle goste; svaka desnica stiska desnicu brata svoga u jednoj želji, u jednoj misli: »Rod bo samo, koji mrtve štuje — Na prošlosti budućnost si snuje!«

Prigodom 20-godišnjice sastavljene su dvije pjesme i jedan natpis. Jedna je pjesma ispjevana u ime viške mladeži čitavoga ostrva, a napis je postavljen u ime mladih Hrvata u Zadru.

Kako je Vis uz nadošle poklonike prošao dvadesetogodišnjicu viškoga boja, najbolje će čitatelj razumjeti po opisu, što smo bili napisali tom prigodom.

Vis, 22. srpnja 1886.

Eto smo pozdravili dvadesetu godišnjicu slavnoga viškoga boja. A koji rodoljub nije? A komu grudima nije zatresla spomena hrabrih junaka naše krasne otadžbine? Da, svaki Hrvat treba da se sjetio bratske krvi, koja se je škropila po ovom našem divnom moru. Svačije hrvatsko srce trebalo je da zakuca s neobičnom radošću taj dan; svaka rodoljubna usta trebala su vječnu slavu zapojati Hrvatu Dalmatincu, koji

da izbavi otadžbinu
od grješnice stare lije,
rado, hrabro tu poginu,
mučeničku krv prolije:
za hrvatski narod svoj,
prezre sreću i pokoj...

Premda se nije bogzna kakovim vanjskim sjajem tražilo, da se proslavi god događaja, koji je zlatnim slovima zabilježio naše ime, — ipak imali smo lijepu prigodu, lijepu sreću, da dademo oduška grudima svojima.

Krasna kita dalmatinskih kremenjaka posjetila nas je, te je s nama skupa prolila biser suzu-radosti, a i žalosti, nad slavnim pepelom, koji je sahranjen ispod mramornog lava na poluostrviću Prirovu. — 20. o. m. u sedam sati u jutro, zaplovi iznenada u našu luku parobrodić »Iniziatore«. Pun je kao šipak zrnjem: a to svi po izbor rodoljubi i rodoljupkinje iz Zlarina, iz Šepurina, iz Prvić-Luke, iz Lišana, iz Bribira, iz Šibenika, iz Benkovca i iz mnogih drugih mjesta srednje Dalmacije. Vodi ih zlarinski načelnik Beban. — Pošto se nije znalo za taj rodoljubni posjet, stoga ih nijesmo dočekali, kako im se pristojalo. Ali netom se raznio glas dolaska tih žarkih rodoljuba, odoše

mnogi viški poštenjaci, da im pruže dobrodošlu desnicu. Između tih bio je i predsjednik »Viškog Skupa« B. P. Siminiati, koji ih odvede u čitaonicu. Oko 10 sati posjetiše mjesne glavare; zatim odoše u nadžupničku crkvu, da tude učestvuju svečanim zadušnicama za junake slavnoga boja. Poslije svečanosti praćeni od mjesnog načelnika Doimi-ja, od prvih prisjednika viške općine, od mnogih članova »Skupa«, i ostalih rodoljuba zavezoše se put Prirova.

U crkvi Sv. Jerolima obaviše mrtvačke zadušnice. Nakon toga dva i dva odoše na grobište, da polože lovor-vijenac. Jedan od drugova, Ivanković, krasnom bukovačkom hrvaštinom, a svetim, vatrenim rodoljubnim čustvom izreče prigodno slovo. Divno ti je taj kremenjak besjedio, kako je naš krasni kraj od vajkada bio okršćen «antemurale christianitatis«, te prosvjete i ljudskoga napretka; kako su naši djedovi za vijekova održali taj naslov, vojujući uvijek hrabro i junački proti dušmanima svojima; kako i danas u mišicama sinova ove zemlje vri junačka krv, klije hrabrost i srčanost, kako su se naši lavi, sada uspavani pod onim ogromnim bijelim lavom, sred onog divnog mora borili i žvalima satrli neprijatelja sreće svoje; kako napokon izrazujući on čuvstva zlarinske općine i svojih suputnika, gađa srce i dušu svih ostalih dalmatinskih općina i rodoljuba, te tako u ime sviju zove sve nazočne da uskliknu »Slava!«. Čitavim Prirovom odjeknu urnebesni klik: »Slava svim velikanima, koji su od davnine cijenili naše junaštvo! Slava, slava, slava, pepelu junačkih divova!« Zatim zlarinski načelnik položi na mramorni spomenik krasnu krunu. Nakon ganutljive ove svečanosti svi zaploviše na romantični Sućuraj, da posjete nekadašnje britansko grobište i zaselak Topićev. Na povratku u luku bio je sobet, na koji su bili pozvani zastupnici općine, škole, »Skupa« i mnogi ostali rodoljubi. Objed je trajao do četiri sata. Bilo je krasnih govora, između kojih su se odlikovali oni zlarinskih učitelja Lukačevića i Ilijića. Njihova riječ , kojom su dokazali, da mi nijesmo »vili pescatori« (kukavni ribari), kako su nas nazivali nepozvani gosti šezdesetišeste, već kršni junaci, kojima je rod i dom život i blago, — dirnula je u svačije grudi, te suza radosnica zalizne i uz maraskinsku čašu. Općinski prisjednik Siminiati pozdravi na ime svega Visa nazočne goste. A potpredsjednik »Skupa« Kargotić u ime upraviteljstva i drugova štionice, žaleći, što Vis nije osobitim načinom proslavio dvadesetogodišnjicu, ali da hoće dvadesetipeti god, te je u nadi, da će opeta tada vidjeti iste rodoljube na našem ostrvu. Sred

općega veselja bilo je mnoštvo svakovrsnih napitnica krasnih: slavnim junacima, rodoljubnim putnicima, zlarinskom načelniku, Hrvatskoj, pa poslije skoro svakoj pojedinoj osobi. Bilo je doista, da se diviš žarkim izrazima junačkih gostova.

Oko šestog sata odoše ponovo u »Viški skup« i tude primiše po istisak prigodne pjesme. Kasnije uz rodoljubni oproštaj s mjesnim glavarima i s drugim ličnostima, praćeni od mnogih viških rodoljuba i rodoljupkinja, sa klikom »Živio Vis!« i srdačnim odgovorom, zapjenuše iza luke Sv. Jurja. Bijelim rupcima ni kraja ni konca. Na parobrodiću su gudili nekoliko rodoljubnih komada, što su bili uradili također za vrijeme ručka.

Vis se može u istinu da podiči ovim posjetom ovih gorostasa kako tijela, tako misli i čuvstvovanja. Mi smo im harni i njihova dična imena čuvat ćemo kao najmiliju uspomenu.

Nakon sata i po bucanja oko našega lijepoga ostrva parobrodić se nađe između Biševa (tik kojega se je baš on čas topilo sunce) i veličajne komiške doline. Milo nam je, što su naši gosti mogli da se dive krasnim prizorima pod vedrim komiškim nebom; kao što nam je u duši žao, da radi kratkoće vremena nijesu se mogli diviti ni »Revničkoj«, ni »Tvrdoj«, niti »Biševskoj« krasnoj šupljotini. Parobrod dočekaše: komiški mladi načelnik Giaconi, općinski prisjednici drugovi i upravitelji »Zore« uz mnoštvo puka. Komiška glazba, udarajući jedino hrvatske pjesme, pratila mile gostove po cijeloj varoši. Prvi posjet bio je »Zori«. Tude mlad svećenik Frane Torre pozdravi žarkim riječima dobrodošle izletnike, pruživ svakom po istisak pjesme prigodnice, a Hrvaticama i po kitu cvijeća. Dvornica je bila krasno urešena i rasvijetljena. Pred »Zoru« dohrli množina čeljadi. Sred rasvjete umjetnih vatara i udaranja hrvatskih napjeva orio se urnebesni »živio« gostima, komiškom puku, glavaru općine, predsjedniku »Zore«, pa i pojedinim licima. I na najmanji usklik čitava je Komiža odgovarala. U 10 sati slijedila je večera, na koju su bila pozvana najodličnija lica. Tude se je zdravica za zdravicom orila, govor za govorom nizao, pjev za pjevom suglasio. Oko ponoći, poslije veoma ganutljivih oprosnih govora vrlih otadžbenika svi ujedno, praćeni glazbom i bengaličkim vatrama, izađoše iz dvornice i krenuše put »Zore«. A odotle odoše na most, da se ukrcaju. Taj čas bio je zanimiv za svačije oko, svačije srce: trebalo je da se dijelimo. Na stotine se žarkih poljubaca dijeli između vrlih i omilijelih putnika i viških i komiških rodoljuba.

Baš 12 sati kucnulo, parobrodić zapjenio — a svakom srce

uskliknulo: Zbogom, mila braćo! Zbogom, uzori rodoljublja, junaci kršne Bukovice, ravnih Kotara, čarobnoga Primorja! Zbogom, ti prosvjetitelju našeg naroda! Zbogom, dične Hrvatice, junakinje naše! Zbogom, mlado, staro, malo i veliko, muško i žensko! Zbogom, gosti nezaboravni! Vaša rodoljubna bodrenja čuvat ćemo kao biserje! Kao što smo po sto puta klicali, ujedno s vama: Slava viškim junacima! — tako s istim oduševljenjem i svima vama: Slava vjernim sinovima otadžbine naše!!!

Prigodom dvadesete godišnjice bi podignut na engleskom grobištu kraj Sućurja spomen-križ vojnicima, koji su poginuli u bateriji Schmidt, sa slijedećim natpisom:

POKOJ JUNACIMA
KOJI
JUNAČKI BOREĆI SE
NA OBRANU BATERIJE »SCHMIDT«
DNE 18. SRPNJA 1866.
ČASNO POGINUŠE

Iste godine bi izrađena u Gracu lijepa litografična slika. Na dnu vidiš dio Visa i dio viške luke; po srijedi se diže jambor sa bijelocrvenom zastavom; na jamboru su tri kršna vojnika, te zanosno pozdravljaju zastavu, koja im leprša nad glavama. Postrance je pjesma sa natpisom »Crveno-bijelo-crveno,« — Uspomena 20. srpnja 1866. —

Nad jamborom se uzdiže Vila, a u ruci nosi granu palme i lovor-vijenac.

* * *

Godine 1889. radi popravka viškoga grobišta, bi sagrađena uz spomenik nova naročita kosturnica za poginule junake, koji su do tada ležali u crnoj zemlji. Dne 27. lipnja iste godine usidri se u krasnoj viškoj luci odio ratne mornarice pod zapoviješću komodora **Hinke-a.** Odio sastojaše od oklopnjača **Albrecht** i **Prinz Eugen** i od pet torpedača. Na oklopnjači **Prinz Eugen** nalazio se je nadvojvoda **Leopold.** Poslije podneva mnoge su ratne lađice prenašale momčad i časnike na viško grobište. Tude mornari uz nekoliko odličnih mješćana nastoje da sakupe dragocjene kosti, koje su zakopane u crnoj zemljici pokraj spomenika sa istočne strane. Iskapanjem i sakupljanjem slavnih ostanaka upravlja općinski prisjednik B. P. Siminiati i općinski liječnik dr. L. Dojmi. Svi su ostanci nađeni i s pomnjom spremljeni u nove lijesove za sutrašnji svečani prijenos. Između kostiju raspoznata su tjelesa zapovjednika **Klinta** i časnika

Procha. Premda u zemlji zakopani, ipak se još nađoše tako sačuvani, da su se na odjeći uzdržali znakovi časništva, dva ovratnika, vlasi. Sa time našasta je i ubojita kovina, omotana u prsnoj koži, koja zadade smrt hrabromu Klintu. Sve je to s najvećom pomnjom sačuvano, s namjerom, da se kao mile uspomene dostavi dotičnim obiteljima. Ja sam pridržao za se puce sa Klintove odjeće. U lubanji jednoga mornara nađe se usađen komad neprijateljskoga zrna od 500 grama. Dok se je to na grobištu obavljalo, na poljani kod istoga spravljali su se čadori za sutrašnju svečanost pod vedrim nebom i zlatnim sunčanim zrakama.

Sutradan, oko 8½ sahata, viški i komiški načelnici, općinska upraviteljstva, sve mjesne vlasti, mnoštvo puka, sakupiše se na Pirovu, na poljani kod grobišta, gdje će se ispjevati svečana misa. U 9 sahata dođe komodor **Hinke**, čitaš neku svetu ozbiljnost ; svačija pamet leti k onomu danu, kad su one suhe kosti živjele i borile se za otadžbinu svoje sve do smrti nemile. Dvije su satnije sređane na putu, koji vodi k grobištu. Pred žrtvenikom su postavljeni ostanci viških junaka; i to u dva veća lijesa kosti mornara, a u dva manja ostanci časnika. Nad svakim lijesom je prostrta ona zastava, za čiju slavu pokojnici žrtvovaše mladost svoju. Malo dalje, u drugom čadoru, postavljena je klupa za komodora i za nadvojvodu Leopolda. Iza ovih stoji časništvo, sva ostala nazočna gospoda i pučanstvo. Misu pjeva mjesni nadžupnik Juraj Zudenigo uz podvorbu kapelana mornarice Županа i ostalog mjesnog svećenstva. Za službe Božje glazba mornarice vješto udara i dira u svačije srce. Sa oklopnjače **Albrecht** gruvaju topovi, sa zvonika viških crkava odlijega turobno brecanje zvona, a viško sunce sjaje visoko, visoko, nad čarobnim Prirovom. Poslije mise obavljen je svečani sprovod uz pratnju glazbe. Ostanci bijahu položeni u novu kosturnicu, u koju kao posljednji spomen zasuše po redu šake crne zemlje: nadžupnik, nadvojvoda, komodor, načelnici, zapovjednik i svećenstvo. Kad zatvoriše kosturnicu, komodor **Hinke** na ime mornarice položi lovor-vijenac; za njim viški načelnik Jakša kao spomen harnosti viškoga pučanstva i izreče prigodni govor. I komiški načelnik Giaconi u ime komiškog pučanstva postavi vijenac, istaknuv u svojem govoru harnost i ljubav, koju komiški puk goji za mile pokojnike. Time se svrši ganutljiva svečanost.

U tri sahta po podne bi sobet kod komodora, na koji bijahu pozvani viški i komiški načelnici, nadžupnik, nastojnici pri iskopanju ostanaka i časništvo mornarice.

»Višaninu« — ovako je tom prigodom pisao jedan mješćanin, koji se s ponosom sjeća slavnoga boja godine 1866., — »ostat će čvrsto ucijepljena u srcu ova svečanost. Premda ona teško dira mnogomu u još nezacijeljenu ranu, ipak mu spominje radost, diku i ponos sa slave, kojom se ovjenčaše njegova braća, kada ono hametom potukoše dušmanina mile otadžbine naše. Stoga i željno čeka dvadesetipetu godišnjicu ovog slavnog boja, koja će mu pružiti lijepu priliku, da u potpunoj mjeri dade oduška svome ponosu. Uzato kliče: Laka zemlja slavnim junacima, koji viteški proliše krv svoju!«

XVI.

Proslava dvadeset i pete godišnjice. — Priprave za proslavu. — Ratno brodovlje i nadvojvoda Albrecht u Visu. — Polaganje vijenaca. — Proglasi viške i komiške općine. — Opis svečanosti 18., 19. i 20. srpnja. — Brzojavni pozdravi. — Govori pred spomenikom. — Novinstvo.

Odnosno na proslavu dvadeset i pete godišnjice slavnog viškoga boja čitao se je već mjeseca rujna slijedeći naš dopis iz Visa u zadarskom »Narodnom Listu«:

»Ove je godine dvadeset i peta godišnjica znamenitoga viškog boja godine 1866., kojemu je Vis učestvovao dušom i tijelom za tri krvava dana. Običaj je, da se 25. godina znamenitijih događaja proslavi najljepšim slavljem, kako to srce kaže s obzirom na uspomene, kojih te događaji sjećaju. A tko je onaj u Visu, koji se milo i grozno ne sjeća viškoga boja, koje je srce viško, u kojem krv ne uzavri, kada se spomene patnja i muka, suza i radosti, borbe i junaštva, smrti i života dne 18., 19. i 20. srpnja 1866.? Tko se u Visu ne sjeća, kako su za tri dana gvozdene zažarene kugle viškim nebom letjele i viškim nebom se križale; kako su se kuće rušile; glave, noge i ruke vazduhom krvarile, tvrđave rastopljeno olovo sipale, a majke nejaku djecu u podzemnice i u špilje krile?... Koji je Višanin, koji se s ponosom ne sjeća junaštva slavjanskih sinova, slavjanskih lavova, pred kojima je more krvlju porumenilo, da odbiju pohlepnog neprijatelja sa ovih krasnih žala?... Da, Višanin se radosno sjeća toga događaja, a još radosnije će ga se sjetiti dneva 18., 19. i 20. srpnja tekuće godine, te mogućim načinom što bolje proslaviti. On će taj dan proslaviti u srcu svome; opojit će se uspomenama, što je proživio, pa će zadovoljan u duši svojoj reći: Bili smo junaci i 1866.; pokazali smo svijetu, da smo sinovi slavjanskih neumrlih junaka, koji umiru za slobodu otadžbine svoje. Bitka 1866. bje u našoj kući, pred

našim očima i srcima; krv je tekla po našoj odjeći i krvavila bijele ruke Spartankinja viških. Slava viške slave 1866. naša je slava, slava hrvatske junačke mišice, kojoj je bilo bojak biti sa mnogo većom snagom.... Slava je naša, ta slava, ti vječna o slava naša! Ovako će po prilici uzdahnuti svako rodoljubno srce, da dade oduška čuvstvima grudiju svojih. Isto doba pričat će djetetu svojemu o prošloj slavi, a mali će svijetlećim zjenama pratiti očev prst, koji će mu pokazivati tvrdave i kule oko prostrane i veličanstvene luke sv. Jurja, tog »Gibraltara« Jadranskoga mora. Ali to nije dosta: ta čovjek ne živi o samu kruhu. Višanin će i djelima očitovati radost, koja mu opaja srce i dušu sa uspomene viškoga boja, — a to koliko mu dopuštaju okolnosti i stanje. U tu svrhu već je štogod utanačeno i dosta dobro. Štovano općinsko vijeće u sjednici dne 20. t. mj. odlučilo je, da dne 20. srpnja metne srebrni lovor-vijenac na spomenik, koji je na viškom grobištu i to u ime stanovnika cijeloga ostrva.«

I doista općinsko viško upraviteljstvo i komiško zajedno, utanačiše, da će što svečanije proslaviti taj god. U to ime okitit će ostrvo zastavama, slavolucima itd.; pozvat će hrvatskoga biskupa Careva, da obavi svečane crkovne obrede; dne 18. srpnja slavit će se god u Komiži, a dne 19. i 20. u Visu — itd.

* * *

Dne 22. lipnja stupi dio ratnoga brodovlja u višku luku, pod zapovjedništvom kontramiralja **Hinke-a.** Bijahu to slijedeći brodovi: **Kronprinz Rudolf, Kronprinzessin Stephanie, Prinz Eugen, Kaiser Franz Joseph I., Tiger, Leopard, Trabant, Lussin, Comet, Blitz** i šest torpedača. Brodom Kaiser Franz Joseph I. zapovijedaše nadvojvoda **Karlo Stjepan.**

Dne 23. stigne **Greifom** nadvojvoda **Albrecht.** Brodovi ga pozdraviše pucanjem iz topova, a mornari klicanjem »hurrah.«

Vas Vis bijaše zastavama i sagovima okićen. Istoga dana stupi u višku luku vojvoda od Parme na jahti Farnese, da bude nazočan kod vježba mornarice.

Zapovjednik eskadre, kotarski poglavar Hvara Rubelli, načelnici Visa i Komiže pl. Jakša i Petrić odoše na Greif, da se poklone nadvojvodi **Albrechtu.** Ovaj između ostaloga reče komiškom načelniku: Posjetio sam Vašu krasnu špilju na Biševu i radujem se toj rijetkosti, koja natkriljuje onu na ostrvu Capri.

U 5 sati po podne nadvojvoda **Albrecht,** nadvojvoda **Karlo Stjepan,** kontramiralj **Hinke,** zapovjednici svih brodova, svi časnici prosti od službe, načelnici Visa i Komiže i svi činovnici odoše na viško grobište. Tu nadvojvoda **Karlo Stjepan** položi

na spomenik lovor-vijenac u ime svih ratnih brodova. Zatim nadvojvoda **Albrecht** pozove naokolo spomenika sve one, koji su bili u viškom boju, i svakomu upravi nekoliko junačkih riječi.

U večer bijaše krasna rasvjeta uz udaranje vojničke glazbe.

* * *

Dne 6. srpnja komiško općinsko upraviteljstvo, da što ljepše proslavi svečani god, izdade slijedeće:

KOMIŽANI!

Dok ćete kao stanovnici ostrva Visa zajednički sudjelovati dne 20. o. mj. u Visu pri proslavi 25. godišnjice viškog boja, te znamenite zgode po svakoga otadžbenika; dok se i međ vama kupe milodari za nabavu srebrnoga vijenca, kojim će se okititi spomenik poginulih junaka; dok se ovo upraviteljstvo obraća na biskupa hvarskog, da dođe uzveličati tamošnje slavlje: prinosi vam se na znanje raspored svečanosti za 18. srpnja, kada je baš 25 godina, što su komiške tvrđave odbile prvi nasrtaj talijanskoga brodovlja.

Jutrom u 5 sahata glazbena budilica, slavljena zvona, topovi i mužari navješćuju spomen znamenite zgode. Vas se varoš po tomu, od najveće kuće do najmanje kolibe, oblači u svečano ruho; kiti sagovima i raznovrsnim barjacima. Također i brodovi. — Općinsko upraviteljstvo brzojavlja namjesniku, da ovom zgodom izvoli podastrijeti Njeg. Veličanstvu Našem Prem. kralju oduševljene iskaze vjernosti i odanosti. Općinsko upraviteljs vo upravlja brzojavku prigodnicu N. P. gosp. morovoji Sternecku. U 9 sati započinje se svečana služba Božja pod orguljanjem i umjetnim pjevanjem uz zgodnu riječ i odrešenjem poginulim junacima i poslije umrlim. Svi vojaci ovoga općinskoga područja, koji su se godine 1866. pod Visom borili, stoje danas na naročitim narešenim klupama. Iza sv. mise pred crkvom općinsko upraviteljstvo od dike ih sakuplja i slavi i dariva najsiromašnije između njih. U po sahata iza podne daje gozbu istim vojacima. Općina zatim pozdravlja u dalekoj Americi odsutnoga svog otadžbenika Frana Foretića, viškog bojovnika. U pet sahata po podne mladost, ponajvećma ovogodišnji novaci, pjevaju junačke pjesme o viškom boju. U 6 i po sati pričuvnici sa vožnjom brodova u komiškoj luci takme se, tko da dobije nagrade od općine određene. U večer uz glazbu na pucanj topa i mužara opća rasvjeta varoša, kuća i obale, okolnih krijesova. U kasno doba narod se razilazi, pečateći tako

rekavši svečanost usklicima, koje na prozračnici, na općinskom domu trepeću: Živjela mornarica! Slava Tegetthoffu! Pokoj poginulim junacima!

Od općinskoga upraviteljstva.

Komiža, 6. srpnja 1886.

Ante Petrić, načelnik. **A. Mariani**, prisjednik.

Općinsko viško upraviteljstvo izdade na puk slijedeći naš proglas:

Višani! — Dne 20. tekućeg mjeseca dvadeset je i pet godina, otkada je pocrvenilo viško more krvlju junaka naših; dvadeset je i pet godina, otkada je slava viškoga boja raznijela ime našega Visa po čitavom svijetu.

Višani! Četvrt je vijeka, što ste svojim očima gledali najstrašniju morsku bitku, kada je zažareno ubojito gvožđe letjelo povrh stanova vaših, kada ste djecu i starce svoje po špiljama krili, kada ste bijele ruke krvarili.

Viški je boj slava domaća; slava je Premilostivoga Našega cesara i kralja i njegove mornarice, koju je vodio veliki i neumrli Tegetthoff, slava je čitavoga naroda hrvatskoga.

Dnevi 18., 19. i 20. srpnja godine 1866. sjaju u ljudskoj povjesti kao sunce nad viškim palmama, blište u povjesti junaka kao zvijezda jutarnjica nad viškim tihim vodama.

Viški boj zlatnim je slovima upisao ime tvoje, mili puče!

Ime Visa poznato je sada od siromašne kolibe do pozlaćenih kraljevskih palača, svuda je junačkih srdašca, kao što su ona godine 1866. Pjesnik nam to zapjevao:

»Dokle bude žarko sunce sjati
»I na svijetu teklo pametara,
»Viški će se otok spominjati
»I junaštvo hrvatskog mornara!«

Višani! Sjetite se toga dana slave svoje! Na to vas pozivlje otadžbenička dužnost!

Spomenite se toga dana imena svojega i blagoslovite uspomenu patnja svojih i junaštvo mišica snažnih.

Dne 20. srpnja 1891. neka bude svečan dan za vas.

Obucite pirnu odjeću; okitite kuće i stanove, brodove i kule zastavama, sagovima i cvijećem viškim onako, kako što je pobjeda 20. srpnja 1866. okitila ime naše. Domaćim ružama pospite kosti junaka, koji su umrli za vas! one kosti, koje će uzigrati, jer ondje počivaju za otadžbinu milu.

I onog mramornog lava na Prirovu okitite živim lovorom, kako što ćemo ga okiti srebrnim vijencem, jer ondje spava i dijete naše krvi, junak **Ivan Svićarević.**

Potrčite toga dana u crkvu svetu s nama i sa biskupom našim, te u vrućoj molitvi blagoslovite svaku kaplju prolivene krvi u viškom moru i na viškoj zemlji.

U večer toga svečanoga dana rasvijetlite palače i kolibe svoje, neka plamte kako srca vaša u svetoj uspomeni.

Višani! Neka 20. srpnja bude najsvečaniji dan za vas!

Proslavite ga u kući, na dvoru, u polju, na moru, u crkvi, u grobištu. Proslavite ga riječju i djelom, pjesmom i suzom, dušom i srcem, i neka se ori viškim nebom: **Slava Junacima g. 1866!**

A sada, obraćajući misao k onomu, koji mudro i očinski s nama vlada, kliknimo od srca: Živio premilostivi naš ćesar i kralj **Franjo Josip I!**

Od općinskoga upraviteljstva.

Niko pl. Giaxa, načelnik. — **Dinko Kargotić, B. P. Siminiati, Miho Roki-Lučić, Petar Mužina,** prisjednici.

Proslava toliko u Komiži, koliko u Visu, ispala je, da nije mogla bolje. Evo našeg opisa u »Nar. Listu«:

Nazad nekoliko mjeseci odlučiše Višani sa Komižanima, da će se sa osobitim slavljem sjetiti znamenitoga viškoga boja od 18., 19. i 20. srpnja 1866. To je plemenita misao, jer je viška pobjeda domaća pobjeda, pošto su kod Visa hrvatski mornari pokazali, da ovo nije talijanska zemlja. Viško ostrvo moralo je vanrednom svečanošću proslaviti dvadeset i petu godišnjicu toga velikog događaja, jer mu je Vis bio pozorištem, kao što su Višani bili svjedoci junaštva dalmatinskih i istrijanskih mornara zgoljnih Hrvata. Višani ovršiše svoju odluku, zadovoljiše plemenitoj želji rodoljubnih srdaca i ovršiše dužnost svoju.

Dne 18. tekućega svečanost će se obaviti u Komiži, jer toga dana, nazad 25 godina, prekomorski neprijatelj najprije navali na tvrđave komiške.

U oči svečanosti topovi navijestiše komiškom puku sutrašnje slavlje. Topovi su namješćeni na krasnoj općinskoj kuli i na ruševinama tvrđave Knez-rata.

Dne 18. jutrom u 5 sati komiška glazba probudi mješćane. Zvona zazvone po svim crkvama; topovi odjeknuše morem i kopnom; a svi stanovi, od najmanje kolibe do najbogatije palače, okitiše sa barjacima, osobito trobojnicama, cvijećem i ze-

nilom, sagovima. Svi brodovi u luci kite se, kao da će na pir, dapače i puljiška brodica, koja se desi u luci, diže dva svečana barjaka. Po zidovima su razni prigodni sastavci.

Poslije devetog sata obavlja u crkvi S. Nikole svečane zadušnice za poginule junake hvarski biskup. Tu su sve vlasti i na tisuće ganutih srdašca. Posred crkve je mrtvački katafalk i rese ga dvije krune: općinskog komiškog vijeća i društva »Zore«. Počasno mjesto zauzimlju junački komiški veteranci. Poslije službe Božje glazba prati biskupa, načelnika, vlasti i stare bojovnike. Međutim neprestano gruvaju topovi. Općinsko upraviteljstvo slavi vojake, te dariva siromašnije. U podne pozdralja kralja, nadvojvodu **Albrechta,** amirala **Sternecka,** mornaricu u Poli i mješćanina Franu Foretića u Americi, viškog bojovnika.

U pet sati po podne mladež, ponajvećma vojaci, pjeva junačke pjesme o viškom boju. U šest sati priređena je u komiškoj luci brodarska utakmica uz nagrade opredijeljene od općine. Svi su Komižani i inostranci na obali, da se dive toj lijepoj zabavi. Svaka je brodica urešena trobojnicom, a na broju ih je dvadesetak. Šest sati odbilo, top zagruva, a junački mornari ko će prije do određene tačke. Kada je prva lađa prvu nagradu dobila, zaori uz udaranje glazbe, mahanje rubaca, iz tisuću grla »živio«. Kasnije bijaše svima utakmičarima priređena gozba. U sedam sati pred općinskim domom djeca i mladež ovršiše razne zanimive gimnastičke igre (između kojih tako zvani »albero di cuccagna«), koje te sjećaju olimpijskih igara. Glazba, uz pucnjavu topova, pozdravljaše vesele igrače. — Međutim stigne »Pučki List,« u kojem je naš opis viškoga boja itd. Puk se jagmi. U večer opća rasvjeta. Kuće, obale, okolni brežuljci, kao što i tvrđava na Knez-ratu, sve je u jednom plamenu. Općinsku kulu resi ogromna i krasna proviraća, na kojoj čitaš trobojnim slovima: **Slava mornarici! Slava Tegetthoffu! Pokoj poginulim junacima!**

* * *

Dne 18. srpnja pozdravi i Vis pucnjavom topova i podizanjem barjaka početak slavlja. Parobrodima od 18. i 19. prispije mnogo svijeta iz raznih krajeva Dalmacije. Između viđenih ličnosti počasti nas posjetom zastupnik i pjesnik Stjepan Buzolić.

Dne 19. bijaše svečani pontifikal sa procesijom, uz nazočnost sviju vlasti. Za službe Božje uspe se na propovijedaonicu sam biskup i prozbori puku o junaštvu viških bojovnika.

Dne 20. namijenjen je najvećem slavlju. Ranim jutrom gruvaju topovi na Ruljančićevu brodu sred krasne viške luke, a tako je iskićen, da bi rekao, da se iz mora diže velika kita raznošarna cvijeća. Na prvom redu su svilene trobojnice. Zvuk glazbe širi se jutrnjim vazduhom. Svak se diže, da što prije i da što ljepše okiti kuću svoju. Domalo čitavo je mjesto odjeveno pirnom odjećom. Sve javne i privatne zgrade, svi brodovi, sve bivše tvrđave, zvonici, crkve i sva obala od kraja mjesta do grobišta i sve ostalo, kud ti oko ide, okićeno je barjacima, sagovima i zelenilom. Nikada u Visu nije bilo onoliko i onako ogromnih trobojnica, kao toga dana.

Međutim je izložen u općinskoj dvorani srebrni vijenac, što je pučanstvo cijeloga ostrva nabavilo, da okiti spomenik mrtvih junaka. Radnja je krasna, a izveo je zlatar Mioto u Spljetu, po nacrtu profesora Bezića. Vijenac je od dubovih listova sa zlatnim žirom. Sa dva vijenca diže se srebrn stup, navrh kojega je vila, koja u desnoj ruci drži lovor-vijenac, a u lijevoj gusle. Sred stupa vidiš dvije oklopnjače. Dno pokriva srebrna vrpca, na kojoj je zlatnim slovima napisano: **Junacima viške pomorske bitke 20. srpnja 1866. Pučanstvo Visa i Komiže, dne 20. srpnja 1891.** Pod vrpcom vide se topovi, topovska zrna, koplja, lanci, sidro.

Zidovi su urešeni raznim prigodnim pozdravima. Puk se jagmi za »Pučkim Listom,« te je razdijeljeno više tisuća komada. Mladež se sakuplja, na glas čita opis boja onima, koji ne znadu čitati, ili pjeva pučku pjesmu našega pučkoga pjesnika A. Radišića-Pismora.

U 10 sati biskup obavlja svečane zadušnice u nadžupničkoj crkvi. Crkva je lijepo urešena; po srijedi se diže veličanstven katafalk, okićen cvijećem, srebrnim vijencem i slijedećim napisima: a) Žrtvama — Otadžbeništva, samoprijegora, junaštva — Palim u viškom boju — Dne 18., 19. i 20. srpnja 1866. — Vječna pamet — I slava. b) Aquilis velociores — Leonibus fortiores. c) Dextera tua Domine — Magnificata est in fortitudine — Dextera tua Domine — Percussit inimicum. d) Ai forti campioni — Che in pro della patria e del trono — Le zolle e il mare di Lissa — Col loro sangue imporporando — Colsero immortali allori — Sia pace sempiterna.

U crkvi sve vlasti i zastupstva. Počasnu stražu obavljaju pričuvnici i veteranci.

Oko podne eto ti parobroda »Aida« sa mnogobrojnim izletnicima iz Spljeta, Kaštela i Solina.

Poslije crkvene svečanosti prati glazba načelnika i općinske

prisjednike, uz ostale vlasti do općinskoga doma. — U luci se ističe komiška lađa, koja je dobila nagradu dne 18. — Stidljivim siromasima udijeljena je milostinja. O podne posjeti biskup (koji je stanovao u ubožištu, proslavljenoj »Gospinoj tvrđavi«) općinsko upraviteljstvo, koje brzojavno pozdravlja kralja, nadvojvodu Albrechta, zatim amiralja Sternecka i zapovjedništvo mornarice u Poli. U dva sata po podne svečana je gozba u općinskoj dvorani, na koju su pozvane sve vlasti i zastupstva i pjesnik Buzolić. Za vrijeme gozbe udara glazba, a topovi pozdravljaju.

U 6 sati je procesija od nadžupničke crkve do grobišta. To je najljepša, najimpozantnija tačka svega slavlja. Uputi se slijedećim redom: I. Crni križ, nosi ga je jedan veteranac; II. Vijenci: »Viškog skupa« sa trobojnom vrpcom i natpisom: »Viškim junacima — društvo Viški skup«; »Komiške zore« sa trobojnom vrpcom i napisom: »Pokoj junacima! — Komiška »Zora«; viške muške škole sa bijelom vrpcom i napisom: Muška škola; ženske škole sa ružičastom vrpcom i natpisom: Ženska škola; zastupnika Buzolića s crnom vrpcom i napisom: Zastupnik Buzolić; pričuvnika sa žutocrnom vrpcom i natpisom: Pričuvnici c. kr. mornarice; veteranaca sa crnom vrpcom i natpisom: Poginulim drugovima. — Veteranci; općinskog komiškog vijeća sa bijelom vrpcom sa trobojnim nakitom i natpisom: Poginulim junacima — Komiško općinsko vijeće; viškog općinskog vijeća s bjelom vrpcom; viških činovnika sa žutocrnom vrpcom i napisom: I. R. impiegati dello stato in Lissa — Ai loriosi caduti 1866.; viških matera sa bijelom vrpcom i natpisom: Harne majke. Posljednji je srebrn vijenac. Vijence nose mladići. III. Školska zastava; djevojčice ženske škole u bijelo, sa kitama cvijeća, učenici muške škole. IV. Pričuvnici sa zastavom. V. Financijalne straže. VI. Žandarmerija. VII. Glazba. VIII. Veteranci viškog boja. IX. Općinska zastava. X. Razna zastupstva. XI. Općinsko vijeće. XII. Općinsko upraviteljstvo Visa i Komiže. XIII. Državni činovnici i zastupnici inostranih država. XIV. Načelnici Visa i Komiže. XV. Crkveni križi; svećenstvo i biskup. XVI. Puk.

Svečanije i ganutljivije procesije Vis još nije dočekao. Netom je puk stupio u prostrano i lijepo viško grobište, te korporacije zauzeše određena mjesta, udijeli biskup poginulim junacima svečano odrešenje. Mramorni je spomenik vas iskićen cvijećem i čempresom. Glazba udari krasnu mrtvačku molitvu, sva zvona brecaju, barjaci se spuštaju na po stijega, a topovi tresu Prirovom. Međutim slijedi polaganje vijenaca uz odnosne

govore. Najprije polažu načelnici Visa i Komiže srebrni vijenac uz prigodno slovo, a puk, ganut do suza, kliče: »Slava junacima!«

Prisjednik D. Kargotić polaže vijenac viškog općinskog vijeća, a prisjednik J. Foretić komiškoga. Načelnikova gospođa uresi spomenik vijencem viških majka. Pjesnik i zastupnik Buzolić polaže svoj, te progovara, kako ono znade vrli Buzolić. Na koncu govora pozdravljen je poslije »slava junacima«, urnebesnim živio. Sudac Rossi polaže vijenac činovnika. Učiteljica Kuničić polaže lovor-vijenac ženske škole i progovara učenicama ganutljivih riječi. Na svršetku govora učenice, posipljuć cvijećem sveti grob viških junaka, kliču: Slava! Rav. učitelj Stazić stavlja vijenac muške škole, uz prigodne riječi. Nostrom Burić pričuvnika; veteranac E. Vitanović veteranaca. Na posljetku dr. J. Martinis polaže vijenac »Komiške Zore« uz govor, a predsjednik »Viškoga Skupa« B. P. Siminijati istoga društva. Ganutljivi obred završi govorom tajnika i bivšeg učitelja S. Dragonija. Međutim je otkrivena velika mramorna ploča sa slijedećim napisom: Pri proslavi XXV. godišnjice — Pomorske viške bitke — Zahvalni — Višani i Komižani — Junacima za domovinu poginulim — Pred spomenikom njima od c. k. mornarice podignutim — Pokoj moleći — Po svojim načelnicima — Nikoli pl. Giaxi i Antunu Petriću. — Na čast i na diku — A potomstvu na izgled — dne XX. srpnja MDCCCXCI — Srebrni vijenac — Položiše — A da se isti u vijećnici viškoj čuva — Odlučiše.

U večer impozantna rasvjeta. Kuće od najveće do najmanje plivaju u plamenu. Kule, brodovi, urešeni raznošarnom svjetlošću. Prirovo je pokriveno bengaličnim krasnim vatrama, također i obale. Okolni brežuljci pretvoreni su u vulkane. Na Kuničićevu stanu sjaje krasna prozirača: »Slava Lavovima Svetog Doma Našega!« Glazba veseli do kasne noći veseli puk.

U 10 sati odilaze izletnici uz pozdrave: Živio Vis! Živio zastupnik Buzolić! Živio Topić itd, itd. Tako svrši ova ganutljiva svečanost, koja je na čast Višanima i Komižanima a na slavu živim i mrtvim junacima 1866., koji nas obraniše od prekomorskih pohlepa. Večernjim parobrodom prispje lijep vjenac mornarice iz Pole. Dne 25. stigne vijenac bečkih veteranaca, koji su s osobitim slavljem proslavili srećni god. Sutradan kao za uspomenu pokopanja junaka, topovi ponovno zagruvaše, a sa javnih zgrada i bivših tvrđava spustiše se barjaci.

Ovih dana bit će svi veteranci počašćeni osobitom gozbom, kao što već bijahu u Komiži.

Dne 27. prispje krasan vijenac viških veteranaca iz Friedeka u Šleskoj sa slijedećim natpisima: »Spete sladce naši mili spolubojovnici — Vaš hrob zdobime vencem vlasti naši — Frydek u Rak. Sleszku.«

»Carissimi commilitones in pace requiescatis — Corona ex patria nostra vestrum tumulum — Friedek Austria Silesia.«

Prigodom svečanosti prispješe u Vis slijedeći brzojavni pozdravi:

* * *

Beč. Njegova ces. i kr. visost nadvojvoda **Albrecht** zahvaljuje na čestitanju radi pobjedonosnih dana c. kr. mornarice, koja je s velikom radošću primio.

Tajnik Njegove Visosti.

Beč. U ime c. i kr. ratne mornarice zahvaljujem na čestitanju. Pozdravljam dvadeset i petu godišnjicu viške pobjede i oslobođenja ostrva i vrijedne stanovnike rad njihove mile uspomene i junaštva za vrijeme patnja znamenitih dana. Cijelom ostrvu najiskrenije želim najveću čestitost i napredak.

Amiralj barun pl. **Sterneck.**

Benkovac. Današnjoj svečanosti vjekovite uspomene za cijelu Dalmaciju, jer spominje junaštvo Hrvata na obranu otadžbine i prijestolja, združuje se **Općina Benkovačka.**

Benkovac. Pri tamošnjoj uspomeni hrabrih Hrvata, koji proliše krv za domovinu, kliču: Slava!

Hrvati benkovačke općine.

Benkovac. Slava uspomeni hrvatskih junaka, koji padoše 1866. za dom i za kralja. **Stankovčani.**

Benkovac. Vječni pokoj poginuloj braći. **Hrvati.**

Drniš. Nazad 25 godina svečano smo primili mrtve ostanke viškog junaka, a našeg općinara Ante Alduka, a sada se duhom pridružujemo svetoj uspomeni živih i mrtvih viških junaka, te iz dna duše im kličemo: Slava! Slava! Slava!

Nekoliko drniških općinara.

Dubrovnik. Slava junaštvu hrvatskih mornara. Slava Visu!

Hrvatska omladina.

Grohote. Današnjoj svečanosti, po vama priređenoj u slavu 25. godišnjice slavodobitne pomorske bitke naših poginulih junaka, pridružuje se i ova općina, kličući zanosno: Slava hrvatskim junacima! **Općina Šolte.**

Komiža. Vezan dužnošću duhovne službe, srcem sam usred te kitne družbe, pod dičnom sjenom ponosnog lava: Slaviteljima, slavljenicima slava! **Don Frane Torre.**

Kotor. Pridružuje se slavlju 25. godišnjice, kličući junacim viškim: Slava! **Hrvatska dobrotska omladina.**

Kotor. Pridružuje se slavlju 25. godišnjice, kličući junacima moru oko Visa zagrmila igra topova sa strašnih đemija, otkada su dalmatinski Hrvati svoj život dali za kralja i otadžbinu. Danas, kada Vis i Dalmacija slave uspomenu tih divova, kad Vis i Komiža saviše vijenac junacima, koji iza groba živu, učestvujem slavlju kličući: Živio Vis! Slava neumrlim viškim junacima!

Zastupnik Brajković.

Kotor. Višani, ovdje nastanjeni, ushićeno učestvuju velikoj spomen-svečanosti 25. godišnjice kličući: Slava pobjediteljima, diki našega naroda! Slava! Slava! Slava!

N. Pušić, M. Puhalović, Pušić, Š. Marasović, C. Marasović, P. Pušić, J. Poduje, J. Puhalović.

Kotor. Prisustvujuć duhom današnjem slavlju hrvatskoga naroda, junacima, kakve samo hrvatska majka zna rađati, iz hrvatske Boke kličem trikrat: Slava! Živjela ujedinjena Hrvatska! **Milošević.**

Hvar. Sugrađani junaka Nikole Karkovića kliču junacima g. 1866.: Vječna vam pamet! **Nekoliko građana.**

Jelsa. Orila se kroz vijekove u našem narodu slava onih hrabrih junaka, koji kod Visa godine 1866. kod vodstvom neumrlog Tegetthoffa zapečatiše svojom krvlju vjernost kralju i otadžbini. Ugledali se potomci u njihovo junaštvo i branili vazda viteški, kao i oni, od tuđinske navale djedovinu svoju.

Duboković, načelnik i zastupnik.

Jelsa. Duhom učestvujemo slavlju dvadesetipetgodišnje uspomene slavodobitne pomorske bitke nad prekomorskim otimačem. Slava hrvatskim junacima viškog boja, a pokoj i vječna pamet poginulima. **Narodna čitaonica.**

Jelsa. Duhom učetvujemo slavlju dvadeset i pete godišnje usdušmanina. Sada duhom učestvujem velikom tamošnjem slavlju. Žalim, što nijesam glavom tamo, da najbolje, najsrdačnije

oslovim junake. Majko hrvatska, tužna si, ali dok ti je div-sinova popnt viških junaka, ne ćeš propasti! Pohlepni dušmanine, spomeni se hrvatskoga viškog junaštva! Ganut do suza najsrdačnije kličem: Slava viškim junacima! Slava Visu! Slava Komiži! Slava! Slava! Slava!

Jakov Marinković, Komižanin.

Makarska. Sa podnožja spomenika najvećega junaka pjesme i gusala, pozdravljamo danas najveće junake našega hrvatskog mora. **Hrvatska mladež.**

Metkovići. Talijanska propast kod Visa 1866. Hrvatskoj je uskrsnuće. Slava vječna palim junacima našim. Slava Hrvatskoj. **Neretvanska čitaonica.**

Omiš. Srce domoroca divi se veledušnom zanosu, kojim dostojno slavite najsrećnije časove u povjesti otadžbine naše. Uspomena viške pobjede budi nam zalogom bolje budućnosti. Živjeli! **B. S. Siminiati.**

Pola. Molimo učtivo, položite na spomenik palih bojovnika vijenac, što vam šaljemo.

Odbor za proslavu viške bitke u Poli.

Pola. Srdačna hvala vrijednim Višanima, što učestvuju današnjem našem slavlju. Članovi mornarice, sakupljeni na svečanom sobetu, milo se sjećaju korisne pomoći pučanstva Visa za vrijeme boja, te kliču Visu i pučanstvu trokratni živio!

Mjestoamiralj **Pitner.**

Pola. Članovi mornarice puljske duhom slave višku pobjedu, kao što i pripadnici viške općine. Živjeli vrijedni Dalmatinci!

Lučki amiralj.

Pola. Srdačno zahvaljujemo na vijencu, poklonjenu Tegetthoffovu spomeniku za 25. godišnjicu.

Odbor za proslavu.

Selca. Duhom nazočni današnjem vašemu i sveukupnoga hrvatstva slavlju, radosno kličemo: Mrtvima pokoj, živima napoj! Cvalo hrvatsko poštenje! Cvalo hrvatsko junaštvo!

Općina.

Selca. Slava palim i živio junacima,, kojih se danas dična uspomena svetkuje. Bili nam sveđer primjerom u općini našeg hrvatskog mora, naših hrvatskih gora! Slava! Slava!

Hrvatski sastanak.

Sinj. Živjela uspomena junaka, koji oškropiše to divno more krvlju svojom i obraniše hrvatsko tlo od pohlepa prekomorskih! **Mladež.**

Spljet. Nazočni duhom vašemu slavlju, kojim toli rodoljubno svetkujete dvadeset i petu godišnjicu slavnog viškog boja, te tim svijetom pronašate junaštvo i slavu hrvatskih naših sokolova, zanosno kličemo: Slava Visu i njegovu dičnomu općinskomu zastupstvu. **Općina.**

Spljet. Što se uzgajamo svojim milim hrvatskim jezikom, hvala viškoj pobjedi Ilindana 1866. Slava dakle mišicama viških junaka. Slava neumrla! **Nekoliko mladih Hrvata.**

Šibenik. Kitite lovorom spomenik viških junaka, koji stjeraše Talijanca sa hrvatskih žala! Slava im!

Nekoliko Hrvata i Hrvatica.

Sinj. Viški topovi zapečatiše hrvatstvo dalmatinskih obala. Slava hrabrim lavovima, spasiteljima zemlje naše! Slava!

Omladina.

Stari kod Trogira. Pridružujući se duhom današnjem velikom narodnom slavlju, kličemo: Slava neumrlim junacima! Živjela Hrvatska! **Općina Lukšić.**

Novi kod Trogira. Današnji dan spominje obranu otadžbine, poraz neprijatelja, pogreb prekomorskih pohlepa, divno junaštvo hrvatskih sokolova. Vašem narodnom slavlju pridružuje se **Općina Novog kod Trogira.**

Stari Grad. Uspomeni dvadeset i pete godišnjice pobjede pridružujemo se kličući junacima: Slava! **Čitaonica.**

Stari Grad. U vijenac neumrle slave, što ga danas hrvatska majka vije dičnim sinovima, koji na bojnome Visu, otrag 25 godina, sebi lice osvjetlaše, staro hrvatsko junaštvo i na morskoj pučini zasvjedočiše, nek se zeleni i lovor-listak iz hrvatskog Starog Grada. Slava vam, sokolovi, a Bože daj, te s rajskih vedrina motrili domalo divni prizor i hrvatskog narodnog uskrsnuća! **Općina.**

Sutivan na Braču. Kako što sam nazad četvrt vijeka, uz obitelj i župnika strica, dijelio patnje i radosti zavičaja svoga, tako danas zanesen otadžbeničkom ljubavlju i dijeleći različita čuvstva, kojima su ovih dana zadahnuta srca mojih suotočana, kličem: Čast i dika viškoj i komiškoj općini i cijelomu pučanstvu, što toli pristojno slave 25. godišnjicu slavnog viškog boja!

Sumješćanin **Siminiati,** župnik.

Stari Grad. Zvuk bojne trublje, koji još danas, poslije 25 godina, odjeka nalazi u srcu cijelog hrvatskog naroda, koji je znao tako oduševiti tadašnje hrvatske sokolove, da sačuvavši svome kralju i hrvatskomu narodu ovu kolijevku hrvatstva, lovor-vijencem čelo ovječaše, bio nam biljeg onog suglasja misli, onog sklada djelovanja, kojim jedino otresavši se tuđinštine, moći ćemo doživjeti oživotvorenje svojih nada, zakonitih čeznuća. Živjela uspomena viške bitke, krvave pobjede! Živio Vis!

Hrvatska građanska glazba.

Tivat u Boki. Čestitam današnji veseli dan dvadeset i pete godišnjice dobića bitke pod Visom. Učitelj **Ivanović.**

Zadar. Današnjoj proslavi 25. godišnjice slavnog viškog boja, koju je plemenitom i rodoljubnom namjerom priredila ta ugledna općina, pridružuje se dalmatinski zemaljski sabor, jer viški je boj ne samo ovjenčao vječitom slavom hrabru mornaricu autrijsku, nego je obezbijedio budućnost Dalmacije, vazda odane i vjerne ljubljenomu vladaru. Slava poginulim junacima! **Dalmatinski zemaljski odbor.**

Zadar. Učesnikom jednom naših bojazni i konačne radosti, pridružuje se sada viškim svečanostima prigodom 25. godišnjice slavne pobjede. **Dr. Zanella.**

Trogir. Pridružujuć se sveopćem veselju naroda, koji danas ushitno slavi 25. godišnjicu junačke viške pomorske pobjede, nad grobom palih junaka, uz svoj puk kliče: Slava!

Trogirska općina.

Zadar. Prigodom 25. godišnjice slavnog viškog boja našim hrabrim junacima: Slava! Zadarska »**Narodna čitaonica**«.

Beč. (Komiškoj općini.) Zahvaljujem vrijednima veterancima na čestitanju. Nadvojvoda **Albrecht.**

Također i komiškoj općini prispješe brzojavke od amiralijata u Poli i od amiralja **Sternecka.**

Kralj **Franjo Josip I.** naredi, da se izrazi previšnja zahvala tolʼko viškoj, koliko komiškoj općini; a kasnije obdari odličjem oba načelnika: Jakšu sa redom Franje Josipa I., a Petrića zlatnim križem za zasluge.

*
* *

GOVORI PRED SPOMENIKOM VIŠKIH JUNAKA.

Viški načelnik **Jakša:**

Dvadeset je i pet godina, otkada su hrabri sinovi ove hrvatske zemlje svojom krvlju zasvjedočili cesaru i kralju svomu

odanost i vjernost, slijedeći u tome stope otaca svojih, te obranili od tuđe pohlepe ovo naše veličanstveno more, divno otočje i velebno primorje. Ako smo danas naši; ako uživamo blagodati premilostive ruke, koja s nama vlada: to nam je zahvaliti junacima, kod čijeg se groba danas sakupismo.

Vazda i kod svih naroda časna i sveta je uspomena poginulih za domovinu i za kralja; a kod našega hrvatskoga naroda još svetija, buduć zanesen za svim, što se junaštvom ističe. Zato ga vidite danas, kako veselo hrli, da još jednom i to svečanim načinom pred ovim veličanstvenim spomenikom, na ovoj grudi posvećene zemlje dade oduška srcu svome, casteći uspomenu braće svoje, koja se je radosno i slavodobitno sa smrću grlila.

Mi načelnici dviju posestrima općina ovoga otoka, čije ime je u svijetu slavno s ove bitke, čiju danas 25-godišnjicu slavimo, na ime svoje i puka, što zastupamo, svečano polažemo ovaj vijenac, znak žalobna udivljenja i štovanja.

Višanin, koji u srcu svome osobitom ljubavlju goji uspomenu ove hrabre braće, ponosi se, što ih je sahranio u svetištu domaćem, što ih njegova suza oplakuje i gruda njegove zemlje krije. Dok će se putnik i inostranac ovom krasnom spomeniku diviti, dotle će se viški sinovi pri ovom grobu u rodoljublju i u junaštvu hrabriti i učiti.

Zanesen takovima čustvima i duboko ganut, pozivljem vas, da skupa sa mnom nad ovim grobom uskliknete:

Slava našoj braći, poginuloj u boju kod Visa! Slava i vječna uspomena! Slava!

Komiški načelnik **Petrić:**

Prekjučer sam radostan sa svojim sumješćanima proslavio uspomenu, kada su hrabri naši junaci sa komiških tvrđava odbili prvi neprijateljski nasrtaj. Danas sam radosniji, što, ujedno sa viškim načelnikom, nad kostima mrtvih junaka postavljam srebrni vijenac u znak osobite harnosti. Srećan sam, gdje me zapala ta čast, kojom ću se dičiti do smrti.

Dao Bog, nestalo prvo i spomenika i vijenaca, negoli ljubavi i časti, vjekomice dužne svim junacima viškim, koji obranom ove grude hrvatske zemlje okitiše jednim dragim kamenom suviše sjajnu krunu premilostivomu našemu kralju!

Uz to slava vam i vječna pamet, junaci!
Laka vam bila hrvatska zemlja!

Stjepan Buzolić:

Vrli Višani! Ja sam vas, jošte kao dječak, naučio poznavati i cijeniti na podnožju Velebića, kamo ste na prodaju dovažali svoje glasovito vino, krepko kao vaše hrvatske mišice, žarko kao vaše hrvatsko srce, nepatvoreno i nepokvareno kao čisti značaj i kao vaša čista hrvatska duša. Ali, kadno me je, otrag 25 godina, s ondašnjim mojim rodoljubnim župljanima, brzojavna žica obavijestila o viteškom slavodobiću vašemu i vaše junačke posade i naše slavne mornarice, te dočusmo, kako je pohlepni dušmanin, premda čudo mnogobrojniji, nakon trodnevnog krvavog kreševa, morao uzmaknuti i pobjeći glavom bez obzira ispred sjedinjenih vaših sila i ispred vašega besprimjernoga junaštva; tada vi sebi podignuste, da tako rečem, u mojim grudima oltar, ter sam vas od onoga časa stao obožavati; i u onomu ushitnomu zanosu, ja sam vama, vašim spobornicima spjevao pjesmu, koja, ako ništa, s velebnog svog premeta, umrijeti ne će. Nije li dakle opravdan moj ponos, što sam, pri zadnjim izborima za naš zemaljski sabor, bio odabran vašim zastupnikom? Nije li pravo i pristojno, što uz druge mnogobrojne i ja kao vaš zastupnik i osobiti štovatelj, postavljam nad grobom slavno poginulih viških sokolova i svoj vlastiti i čedni vijenac? Ne budi vam dakle mrsko, da tom znamenitom i svečanom prigodom, i ja vam, kao vaš zastupnik, te sugrađanin, proslovim dvije riječi, na koje vas molim da blagoizvolite svratiti pozornost i u srce ih ucijepiti.

Tačno vršenje svojih dužnosti uvjetom je i temeljem blagostanju pojedinih osoba; uvjetom je i temeljem opstanku i čestitosti pojedinih obitelji; uvjetom je i temeljem redu, skladu i napretku pojedinih općina; uvjetom je i temeljem cjelokupnosti i neodvisnosti, slobodi, slavi sveukupne nam domovine i naroda. Jer, gdje čovjek, i kao osebno biće i kao član obitelji, općine, pokrajine i domovine ne pokorava se zakonim, ter zdušno i tačno ne vrši svoje dužnosti, tu nestaje nutrnjeg zadovoljstva i mirne savjesti, tu nestaje nabožnosti i ćudoređa; nestaje blagostanja, sloge, napretka, samoobrane, snage, neodvisnosti, slobode i slave; a nastaje mjesto toga sebičluk, nered, mutež i metež, slaboća, mlohavost, potištenost, mrtvilo i ropstvo.

Nije se dakle čuditi, što se pokoravanje zakonu, ter po tomu tačno vršenje svojih dužnosti, osobito gdje to zahtijeva samoprijegora i požrtvovanja i donapokon i vlastitoga svoga života, smatralo u svako doba, smatra se sada i smatrat će se

zauvijek najzasložnijom i najuzvišenijom krepošću čovjeka u odnošaju to prama Bogu i svojoj savjesti, to pram obiteljskoj općinskoj i domovinskoj zadruzi. Toj kreposti imaju se napose zahvaliti pojedini stari i mladi narodi, ako su odoljeli napadajima svojih dušmana i obezbijedili svoj opstanak, svoje najsvetije amanete, svoju vjeru, svoju neodvisnost i slobodu svoju. Po toj kreposti kadri su i malobrojni narodi, kao što je i hrvatski narod naš, obdržati se i neozlijeđeni i slavodobitnici isplivati iz dosmrtne borbe proti čudo mnogobrojnijim i mogućnijim narodima.

Kad je ono Kserkse sa toliko vojske, koliko je, ne rekoh, stabala, nego lišća u ovim gorama, koje vas u polukrug zaokružuju, vrli Višani, navalio na onu šaku Spartanaca, koji pod vodstvom besmrtnoga Leonide usudiše se oprijeti im se u Termopilskim klancima, te oni, dok svi do i ciglog ne izgiboše, zadržaše Kserksove čopore, dokle se ostali njihovi sugrađani ne posakupiše i složnim silama ne potukoše i ne raspršiše dušmane; tada slavni pjesnik Simonides nije znao, kako da ljepše pohvali i proslavi velikog Leonidu i trista njegovih sokolova, nego uklesav nad njihovim kosturnicama ovaj natpis: »Putniče, idi i kaži Sparćanima, da smo mi ovdje poginuli, pokoravajuć se njihovim zakonima« ili što vam je jedno te isto, vršeći svoju dužnost. To isto možemo kazati s osobitim ponosom mi Hrvati o našem Leonidi, Nikoli Zrinjskomu, i o šaki njegovih neumrlih sigetskih sokolova, koji junačkom svojom ustrajnosti u dosmrtnoj borbi omogućiše konačni rasap kletoga Turčina.

A zar se to isto ne može reći i o vama, besmrtni viški vitezovi, kojih kosti počivaju u ovoj grobnici, i koji vršeći svoju otadžbeničku dužnost, pod divnom upravom svojih velikih vođa

»Za rodni prag pregorjeste
Čarobnu svoju mladost,
Majčinog krila sladost,
Žarkoga sunca sjaj«?

Pa nijesam li zar iz srca dojednog Višanina i dojedne Viškinje, iz srca cijele ove naše hrvatske zemlje od Raba do Budve, od Sinja do Imotske, do Visa i Pelagruže, iz srca sveukupnog našeg naroda progovorio, kad sam vas u pjesmi, što sam je na vašu slavu za ovaj god ispjevao, uskliknuo:

»Prije će skroz ishlapiti
Hrvatsko ovo more,
Prosjest se ove gore,
Neg umrijet spomen vaš!«

Ele nijeste vi sami ispunili svoju dužnost, i tim se okitili neuvelim lovor-vijencem; nego se na isti način prodiči, te kod prejasne naše krune i kod cijele države steče vječito priznanje i vječitu slavu svekoliko ovo sokolovo gnijezdo, vaš cijeli viški otok, koji se u odlučnom onom času, kao jedan čovjek, uzdignuo na junačke noge, da obrani od napadaja pohlepnog, i ako junačkog prekomorca, hrvatsko ovo more i hrvatske ove krajeve. A ta ista slava ide i junačku višku posadu i vitešku mornaricu, razglašenu po svemu širokomu svijetu, s njihovom neumrlim vojvodom Tegetthoffom. A poimence ide ta slava i vas, sivi sokolovi, koji ste se s nepredobitnih bojnih naših lađa borili uz bokove slavno poginulih vaših spobornika: ter doživjeste rijetku sreću, da ovdje sakupljeni oko ovog dičnog im spomenika, skupa s nama slavite im 25. godišnjicu slavne im smrti, i skupa s nama slavite ostanke uzdarnim vijencima, a dušama im od Boga s nama skupa prosite vječni pokoj i svijetli raj!

Iz ovih svetih mučeničkih kostiju, kao živi traci iz žarkoga sunca, vrcale nam, braćo Hrvati i Hrvatice sestre, kroz sve strane i krajeve mile nam hrvatske domovine iskre rodoljubnog i domovinskog žara; ter nam svеđer bodrile i podžigale srca na sve to svjesnije i točnije ispunjivanje zakona, i vršenje svojih otadžbeničkih dužnosti!

A pošto i najsvetija odluka i nakana i najživlje oduševljenje klone i vene s ljudske mlohavosti i s neizbrojenih zapreka i opreka, koje nas zaustavljaju u tačnom i junačkom vršenju naših dužnosti: podignimo uzgor naša srca i pobožno vapimo od Boga od vojska i svemožnog zaštitnika naroda i nepredobitnog branioca narodnih prava, milost i pomoć, e da nam nikad iz srca ne bi ispirio rodoljubni žar, a desnica ne bi nam nikad malaksala u junačkoj obrani naših hrvatskih svetinja i u obezbjeđivanju cjelokupnosti hrvatske naše domovine pod sjajnim žezlom premilostivog našega kralja i vladara. U to ime vječni pokoj, slava poginulim viškim junacima! Slava junačkom viškom otoku! Slava junačkoj mornarici! Slava hrvatskim sivim sokolovima!

Učiteljica **Marica Kuničić:**

Mile moje učenice! U ime vaše i vaših učiteljica kitim ovaj mramorni spomenik vijencem od lovora. Lovorom su djevojčice kitile grčke junake, kada bi se vraćali iz boja; a mi danas lovorom kitimo grob junaka, koji su umrli za naš mili Vis, za našu dragu otadžbinu.

Ali ne, ne; oni nijesu umrli, djeco moja. Vidite onog lava: spava. To znači, da ljudi, koji su ispod njega pokopani, nijesu mrtvi, već spavaju slatki san. Oni još žive; oni čuju naše pozdrave. Oni vide, kako ih mi danas častimo, pa blagosljivljaju krvlju koju su prolili u viškom moru za milu otadžbinu, za kralja i kraljicu našu. — Dvadesèt je i pet stoljeća, otkad su ovi junaci kuću svoju ostavili, da idu na bojište, da strašnim topovima obrane ovu našu zemlju od neprijatelja naših. Njihove su majke, njihove su ih sestrice plakale; za njih su crkve otvarale; bose procesijama hodale; majku Božju molile, da im se sin, brat opošteni. No oni su se, djeco moja, veselili, kao da na pir idu, te radosni i veseli, pregorjeli život svoj za zemlju svoju. — Da bi danas njihove majke i sestrice vidjele, kako ih puk štuje, tada bi blagoslovile sve gorke suze, što su prolile, kada su čule, da im je pod Visom sin poginuo, da miloga brata ne će više grliti. — Djeco moja! Vi ste malene, vi ne razumijete, koliko su slavni ovi ljudi, ali ne zaboravite ovoga dana. — Sjećajte se današnjega slavlja, pa ne ćete plakati brata svoga, kad vam u boj ide, već ćete ga poljubiti u čelo junačko. — Sjećajte se ovoga dana, pa kada odrastete i budete majke, slat ćete dobrovoljno djecu svoju, da umru za dragu otadžbinu našu; bit ćete kao i ona majka, koja je sinu govorila, kada je u boj otišao: »Sinko moj, vrati se sa štitom ili na štitu!« Sjećajte se ovoga dana, mile moje kćeri, pa ćete biti kao one junakinje, koje su strigle kose svoje, da ih obaviju oko teška oružja vojnicima; bit ćete kao ona majka junakinja, koja je pet sinova poslala u boj, pa kada su joj rekli, da su joj svi poginuli, ona odgovori: »Ne marim, recite mi, jesu li poginuli za otadžbinu našu?« Djeco, sjećajte se ovoga slavlja, pa ćete i vi biti junakinje Hrvatice, koje su krvarile bijele ruke na obranu praga svojega; bit ćete kao one junakinje vaše majke, koje su godine 1866. zavijale rane ranjenim junacima i sred vatre i smrti pitali ih hranom i pojili ih viškim vinom. — Učenice moje! Ovim junacima bit će mio vaš pozdrav, pozdrav vaših mladih srdašca, vaš blagoslov, vaša suza i molitva, te im pospite sveti grob viškim cvijećem i iz duše im recite sa učiteljicom svojom: Slava, slava, slava!

Dr. Josip Martiniš:

Danas, kad se na otoku Visu slavi dvadeset i peta godišnjica pomorskog boja godine 1866. sa kletim prekomorskim neprijateljem naroda našega, zapala me je rijetka čast, da na ime moje »Komiške Zore«, u ovaj znameniti čas položim lovor-

vijenac na spomenik junaka, koji krv svoju morem pomiješaše, a život svoj na oltar domovine žrtvovaše. — Ovaj nam je lav znakom sile i moći slavenskoga naroda uopće, a hrvatske mile majke napose. Pepeo i kosti, što skriva grob ovaj, biljeg su ljubavi i požrtvovnosti mukotrpnoga našega naroda, koji je više puta životom svojih sinova prodičio tuđe ime. Jedina je moć, koja će nas do slave dovesti, bilo na moru, bilo na kopnu, moć, koja se slogom bratimi. Budimo složni i oprezni, ne trošimo sila u međusobne zadjevice. Uzajamno se ljubimo i skupa težimo za svetim i označenim ciljem. — Dao Bog, da već jednom puknu naše bratske kavge i nama ubrzo cikne zora onoga dana, kada ćemo se, skladna braća, okupiti i zagrljena svoje narodno kolo zaigrati. Tim ćemo svakomu pokazati, tko smo i što smo i kako se s pouzdanjem u vlastite svoje sile dolazi do slave i do dobrobiti. — Srećna li naroda, kojemu se je čim podičiti, a još srećnijega onoga, koji znade častiti uspomenu i djela svojih mrtvih: tog čeka čestita budućnost. — U to ime: Slava poginulim junacima! Slava besmrtnom Tegetthoffu našemu!

Komiški tajnik **Stjepan Dragoni:**

Štovati mrtve junake svoje, to je štovati otadžbinu svoju, dragu majku svoju. — Ovdje, pod ovim lavom spavaju junaci naši, koji su poginuli na obranu viteškoga kralja svoga i miloga praga svoga. Ovdje počivaju kosti onih, koji su pregorjeli mladost svoju, oca i majku svoju, braću i setre svoje, ženu i djecu svoju, sve najmilije svoje, da obrane nas, da obrane otok naš, da obrane zavičaj naš, da obrane otadžbinu našu. — Častimo ih, blagoslivljajmo ih, slavimo ih! Nosi nam harnost, nosi nam ljubav, nosi nam poštenje. — To su pravi junaci, naše gore list; naša krv, naše pleme, naša dika. — Gospodo i braćo moja! Ovoga će hladnoga mramora nestati, ali vrelog spomena ovih vrlih junaka ne će nestati: Živjet će, dok Visa bude, dok kršne Dalmacije bude; živjet će, dok Hrvata bude, i orit će se iz grla junačkih, iz prsiju sinova naših, odičenom gorom našom i proslavjenim morem našim: Slava neumrlim junacima! Slava! Slava! Slava!

* *
*

25. godišnjicu proslaviše osobitim načinom po cijeloj Dalmaciji, osobito po ostrvima i u Spljetu. Također je sjajno proslaviše u Poli i u Beču. Sve novinstvo, osobito hrvatsko, pi-

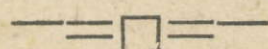
salo je uvodne članke o tom znamenitom godu. Spljetski »Pučki List« bio je vas od nas poklonjen svečanosti.

Na uvodnom mjestu nosio je slijedeći urednikov pozdrav:

VIŠKIM JUNACIMA.

Nije dosta Klisa, nije dosta Knina, Sigeta, Jajca, Grobnika, nije dosta stotinu Kulina, gradina, pod kojima kosti hrvatskih junaka otruniše, nije dosta ravnih poljana, megdana, na kojima je Hrvat za krst časni i slobodu zlatnu potoke krvi lio, već hoće se i mora. — Sutra hrvatski narod slavi svoje junaštvo na moru. Sutra se navršiva 25 godina, da je na pučini Jadranskoga mora ispod Visa top zatutnjio. Tutanj, što je tada kroz naše gore, prodole odjekivao, odjekiva, danas kroz vapaje i klicanja naših srdaca, dan je našeg junaštva, naše pobjede, naše slave. — Viška majko, stupi sutra na grobište, te ono mjesto, gdjeno umrli junaci počivaju, u ime majke Hrvatske oblij vrućim poljupcima, natopi vrelim suzama. — Blagoslovljene bile te suze, suze radosti, veselja, ponosa. A ti, hrvatski pomorče, kada prođeš ispod Visa, spusti zastavu sa vrha broda, skini kapu i Bogu se pomoli: tu počivaju junaci tvoje krvi, tvoga imena, koji za te, za tvoje hrvatsko poštenje slavno poginuše. — Uz općinu Visa, Komiže, koja sutra na to grobište biser-vijenac polažu, uz vas hrvatski narod, koji će s ponosom sutra oko na Vis baciti i »Pučki List« o junaštvu svoga naroda baveći se, da staro junaštvo u mlada srca prelije, veseli se sutrašnjem slavlju, kitu cvijeća savija i od srca kliče:

Slava vama, hrvatski junaci
Dalmatinci, braćo Istrijanci!
Vi pod Visom boriste se slavno
Prodičiste ime naše davno.
Neka žive hrvatska nam majka,
Kada rađa takovih junaka!

XVII.

Proslava četrdesete godišnjice. — Proglas viške općine. — Dolazak brodovlja. — Proslava. — Amiralj Montecuccoli — Vijenci. — Brzojavni pozdravi. — Veteranci. — Zahvala amiraljeva. — Proslava u Pulju. — Pomorske vježbe. — Dolazak Franje Ferdinanda.

Misao, da se proslavi četrdeseta godišnjica viškoga boja potekla je naprije iz krugova bojne mornarice. Stoga zapovjedništvo iste, odlukom od 12. srpnja 1906. br. 1323. (kont. Jedina), javi viškoj općini, kako će mornarica proslaviti u Visu taj god. Uslijed toga viška općina objelodani slijedeći proglas, zauzimajuć se, da se dostojno proslavi uspomena zajedničkih slavnih dana:

Četrdeset godina se evo ljetos navršava, što je naš otok, bombardovan od silnog neprijatelja za dva dana, junački borbu uzdržao, te bio oslobođen od hrabre naše mornarice, koja je u našim vodama slavodobitno proslavila svoje oružje, razbivši silno tuđinsko brodovlje. Glasovita je ova pobjeda u ljetopisima države i našeg otoka.

Ljetos c. i kr. ratna mornarica dne 20. tek. svečano će proslaviti ovaj god, te zato priređuje svečane zadušnice svojim hrabrim drugovima, koji su svojom smrću osvijetlali lice sebi i domovini, među kojima imamo i jednog našeg domoroca.

Zadušnicama prisustvovat će općinsko zastupstvo na poziv c. i kr. ratne mornarice.

Višani! Pozivajuć se na vaše plemenite osjećaje, potpisani želi i nutkuje Vas, da onaj dan nakitite vaše kuće sagovima i zastavama, a na večer ih rasvijetlite svijećama i vatrama.

Junacima pokoj i slava!

Općinsko upraviteljstvo

Vis, 18. srpnja 1906.

Načelnik: **Topić.**

Dne 20. srpnja 1906. Vis je osvanuo okićen zastavama i sagovima. S prozora svih kuća vise sagovi, viju se barjaci. Spomenik Njegova Veličanstva okićen je zelenilom. Na svim brodovima u luci, na vrhovima okolo mjesta, viju se zastave, većinom trobojnice. Došli su posebnim parnim brodovima mnogi gosti iz Makarske, Spljeta, Starog Grada, Hvara i Komiže. Na obali se slegla sila svijeta. U 8 sati i po ulaze u luku bojni brodovi, nižu se gorostasne oklopnjače, hitre krstašice, munjevite torpednjače. Ima svega 15 velikih bojnih brodova i 10 torpednjača. Svijet se upućuje put samostanske crkve. Počinju se iskrcavati odaslaništva pojedinih bojnih brodova: male čete mornara uz svoje zapovjednike. Stupa na kraj počasna satnija pod puškom, sa glazbom. 9 sati i 3/4 navješćuju topovi, da se je iskrcao zapovjednik bojne mornarice amiralj grof Montecuccoli. S njime se iskrcaše na kraj tri kontramiralja i zapovjednici svih brodova sa svojim štabovima. S njima je i kapetan linijskog broda u miru Aleksandar grof Kielmansegg, koji je učestvovao u onoj bitci.

Usred dražesne, umiljate crkve Sv. Jerolima na Prirovu, okićene prama prigodi, diže se mrtvački odar, ukrašen državnim emblemima, okrunjen svijećnjacima. Stupa u crkvu, uz svirku cesarevke zapovjednik mornarice Montecuccoli sa zapovjednicima sviju bojnih brodova i dotičnim stabom, uz lijepu četu časnika. U crkvi je načelnik Topić, s cijelim općinskim vijećem i zastupništvo viških veteranaca. Pred crkvom izređana je počastna satnija pod puškom i odaslaništva četa sa svih bojnih brodova. Služi Božju službu hvarski biskup Zaninović, uz podvorbu prepošta hvarskog kaptola Novaka, dekana Siminiatija i kanonika Bojanića. — Uz ostali kler nazočan je na službi Božjoj dični starina župnik i dekan viški Apolonij Zanella, koji otrag 40 godina, kao kapelan u Visu, dok je trajao boj, tješio je ranjenike vjerskim utjehama i do groba pratio mrtve vojnike, — a sada je bio pozvan od zapovjedništva mornarice, da obavi ovu službu Božju.

Za službe Božje, uz orgulje, svirala je vojnička glazba. Pošto je svršila služba Božja, uputi se duga povorka put grobišta: na čelu joj grof Montecuccoli, uz ostale kontramiralje, zapovjednike i mnogobrojno časništvo, uz načelnika Topića s cijelim općinskim vijećem i uz lijepu četu viških veteranaca.

Povorka se zaustavi pred spomenikom viških junaka. Tu biskup spomenu višku pobjedu, junaštvo Tegetthoffa i naših mornara; istaknu, kako uspomene nezaboravnih i slavnih viških junaka, koji tu leže, pobuđuju, uz pijetet prama poginulima, suzu

radosnicu za pobjedu stečenu žrtvom onih mladih bića, te zaželi, da junački duh viških pobjeditelja bude uvijek nadahnjivao našu bojnu mornaricu, i vodio je do pobjede u okršajima, na čast i na slavu cesara i domovine. Pošto je biskup dao mrtvim junacima odrešenje i okadio im grob i spomenik tamjanom, i oškropio ih vodicom, izreče grof Montecuccoli zapovjednicima i časnicima brodovlja, okupljenim oko spomenika, kratku, jezgrovitu besjedu. Spomenuo je, kako se danas možemo s ponosom sjećati tu ukopanih junačkih vojnika, koji padoše, vjerni cesaru i domovini svojoj. — Za tim su položena na spomenik dva vijenca, s natpisima u zlatnim slovima: »Hrabro poginulim — Nadvojvoda Karlo Stjepan« i »Na vjernu uspomenu — c. i kr. bojna mornarica«.

Na spomenik su još položeni vijenci: općine viške, viških veteranaca, načelnika Topića, viških gospođa, društva »Viški skup«, društva »Hrvatska Zora«. Položiše krasan vijenac veteranci Praga na uspomenu mrtvih junaka pod Visom i u Custozzi. Općina je viška također položila vijenac na spomenik topnika, poginulih u tvrdama na obranu viškog otoka i u engleskom grobištu na grobove austrijskih vojnika.

U grobištu je bilo nazočno na tužnoj svečanosti 28 viških veteranaca, koji se ili na kopnu ili na moru boriše proti neprijatelju, na Visu ili okolo njega. — Amiralj Montecuccoli pozdravi svakoga pojedinoga, te se sa svakim ljubezno porazgovori. Poslije svečanosti defilovaše počasna satnija s glazbom i odaslaništva pojedinih brodova ispred amiralja i ostalih zapovjednika, te uz svirku veselih koračnica obiđoše višku obalu, pak se povratiše na svoje brodove.

Poslije podne bi zanimivo utrkivanje lađicama po moru.

U 6 sati na večer bio je na »Habsburgu« svečani sobet, na koji bijahu pozvani biskup i načelnik. Na večer bijahu mjesto i brodovi krasno osvijetljeni.

S brodova se projektorima bacala sjajna svjetlost na daleko.

*
* *

Istoga dana, kad je položio vijence na spomenike palim junacima, upravi amiralj Montecuccoli ovaj počasni telegram cesaru i kralju:

»Šaljem najsmjernije vijest, da sam sada na ime bojne mornarice položio vijence na spomenike onih, koji su poginuli u pomorskom boju i u obrani viškog toka. Vuče me uz to silna želja, da dadem oduška osjećajima nepokolebive vojničke vjernosti i zanosne privrženosti, kojima je uznesena duha, ob-

zirući se na preslavna djela godine 1866. i zahvalno sjećajući se svedđerne premilostive skrbi, sva vojska eskadre nadahnuta za Vaše Veličanstvo, svog premilostivog vojnog gospodara.«

Na to dođe ovaj odgovor:

»Njegovo se je Veličanstvo udostojalo da s osobitim zadovoljstvom primi poklone, što mu je Vaša preuzvišenost na ime bojne mornarice, s historičkih časnih mjesta prikazala, i da zahvali najtoplije Vašoj Preuzvišenosti, svim časnicima, činovnicima i momčadi previšnje bojne mornarice za ovaj novi dokaz vjerne, uvijek pouzdane odanosti. Iz svega srca želi Njegovo Veličanstvo, da bojnoj mornarici, koja se danas s opravdanim ponosom obazire na ono slavno djelo oružja, izvedeno prije 40 godina, koje na njezinu zastavu priveza neprolazni lovor i koje je mjedenim slovima zabilježeno u povijesti, bude dosuđena budućnost puna sjaja, kako joj slavne predaje, kojih najuzvišeniju potvrdu pokazuje junački duh viških boraca, dopuštaju očekivati. — Po previšnjoj naredbi g. k. grof **Paar.**«

*

Općina je viška upravila ovu brzojavnu čestitku:

Njegovu Apoštolskom Veličanstvu

FRANJI JOSIPU I.

Beč.

Svijetla kruno!

Prigodom 40-godišnjice znamenitog pomorskog viškog boja, ratna mornarica Veličanstva Vašega, sakupljena danas radi proslave u ovoj luci svetog Jurja, prisustvova svetoj misi, odsluženoj za pokoj palih junaka, skupa sa pozvanom općinom, zastupanom po svome vijeću.

Općinsko zastupstvo tumačeć osjećaje Visa, podastire ovom sretnom prigodom pred uzvisito prijestolje Vašeg Presvijetlog Veličanstva preponizna čustva nepokolebive vjernosti i podaničke privrženosti ovog hrvatskog pučanstva prama Prejasnoj Vašoj Osobi i Slavnoj Vašoj Obitelji, uz živu želju, neka Svemogući Bog uzdrži i zaštiti Veličanstvo Vaše i svu Prejasnu Habsburšku kuću.

Vašeg Presvijetlog Veličanstva

Vjerni podanici

Serafin Topić, načelnik.

Niko Pušić, Andre Lučić-Roki, Vjekoslav Tomić,
prisjednici.

Kralj se je milostivo udostojio odgovoriti, »da je uzeo na previšnje znanje čustva nepokolebive odanosti i vjernosti viškog puka, radi česa srdačno zahvaljuje.«

Sutradan poslije proslave pozvao je zapovjednik mornarice na objed na parnom yachtu »Lo‿roma« tri veterana, koji su se borili pod Visom; a kontreamiralj Leopold vitez Jedina pozvao je 26 veterana, od kojih su 23 Višana, a 3 s otoka Hvara, na objed na oklopnjači »St. Georg«.

»Veterani na »St. Georgu« bili su poređani okolo stola na način, da je između svake dvojice stajao jedan dalmatinski podčasnik, koji se s njima razgovarao hrvatski. Na čelu stola bio je kontramiralj Lucijan pl. Ziegler. Za vrijeme sobeta digo se kontramiralj i izrekao veteranima ovaj govor u hrvatskom jeziku: »Viški veterani! U Vama pozdravljamo hrabre i junačke viške borioce, koji ste sa svojom valjanosti okitili vjekovitim lovorima našu zastavu i tim nadodali jedan heroički spomenik najsjajnijim tradicijama naše domovine i naše ratne mornarice. Ako na ovu uspomenu vaša srca biju življe, mi mlađi smatramo Vas sretnima. Vaše junaštvo neka se ovjekovječi u Vašim sinovima i Vašem potomstvu; mi ga izabrasmo primjerom i hoćemo, da ga slijedimo istim poklikom kao i Vi; mi ćemo također stupiti u boj, kada nas naš vrhovni vođa pozove. Vi pako iskušani, u časti ostarjeli junaci uskliknite s nama: »Živjelo Njegovo Veličanstvo car i kralj!«

Zapovjednik grof Montecuccoli jednako je postupao o onom trojicom veterana na yachtu »Lacroma«.

Ovog istog dana bila je vojsci na eskadri priopćena u hrvatskom jeziku brzojavka, upravljena od cara i kralja na zapovjednika amiralja grofa Montecucollia.

Pri proslavi stigli su viškoj općini razni brzojavni pozdravi, između kojih i od nadvojvode Karla Stjepana.

Amiralj Montecuccoli upravio je općini ovu zahvalnicu:

Uglednoj općini grada Visa.

Najharnijim srcem očitujem toj uglednoj općini najtoplije zahvale, što je učestvovanjem čitavoga građanstva tako krasno proslavila 40. godišnjicu viškoga boja.

Osobitim načinom zahvaljujem svima onima, koji su udioničtvovali proslavi znamenitoga dana, bilo prisustvom službi Božjoj za pokoj naših milih palih junaka, bilo okićenjem svojih stanova zastavama, bilo pružanjem c. i kr. brodovlju čarobnoga prizora večernje rasvjete. Jučerašnja svečanost bit će mi milom uspomenom. **Montecuccoli,** amiralj.

Poslije podne iskrcala se na kraj glazba c. i kr. ratne mornarice, koja je udarala birani program; između ostalih komada bilo je i hrvatskih i drugih slavenskih. Udaranje vojničke glazbe izmamilo na obalu sav Vis, te je nastala krasna šetnja. Iskrcalo se oko 2000 vojnika i 200 časnika, te je u mjestu bilo one večeri sve živahno i veselo.

* * *

I u Pulju se je svečano proslavila uspomena viškog boja. U oči slavlja priredi veteransko društvo koncerat. U jutro su bile zadušnice u crkvi mornarice, na kojima je bio lučki amiralj pl. Ripper, i svi zapovjednici i časnici puljske posade, a na osobitim počasnim mjestima i mnogi časnici i vojnici, koji su sudjelovali u viškom boju, između kojih kontreamiralj u miru pl. Czedik i Heinz, kapetani u miru knez Wrede, pl. Teufel, pl. Rubelli, Klosz, Kozelka i Küsswald, koji su od svoje volje došli na slavlje u Pulj. Bilo je i drugih časnika i činovnika i odaslanstvo društva »Austria«.

Podamiralj pl. Ripper izreče sakupljenim zanosan govor, u kojem potaknu slušaoce, da se povedu za viškim junacima.

Zatim predsjednik društva Dalmatinaca u Pulju umirovjeni i odlikovani Komižanin podčastnik bojne mornarice, Niko. J. Mardešić, spomenu zanosnim riječima nezaboravni dan; napomenu hrabrog vođu i izreče u hrvatskom jeziku pozdrav svojim suboriocima. Tad podamiralj Ripper pozva preda se časnike i momčad, što sudjelovaše u boju, te naredi da pred njima defiluju poređane čete.

Zbor časnika bojne mornarice priredi poslije podne veliku svečanost za momčad, a na tu svečanost bila je pozvana i tvrđavna topnička pukovnija u Pulju, koja se je borila na Visu. Na večer je bio veliki svečani sobet za 150 pozvanika.

Na 21. u večer puljsko veteransko društvo priredi vrtnu svečanost na uspomenu viške pobjede.

* * *

Mjeseca rujna iste godine i to baš na uspomenu 40. godišnjice viškog boja, slijedile su velike pomorske vježbe između Visa, Dubrovnika i Boke.

Tim vježbama učestvovalo je sve austrijsko brodovlje, te kopnena vojska južne Dalmacije do Trebinja. Kralj Franjo Josip I. bio je odlučio tom prigodom posjetiti naš Vis i taj visoki posjet bio je već najavljen. Ali ga kasnije zamijeni prijestolonasljednik nadvojvoda Franjo Ferdinand, kojega je

Vis dočekao dne 12. rujna kao što bi bio dočekao istoga vladara.

Dne 11. rujna bilo je sve u mjestu izvanredno živahno; sva je obala nakićena zastavama i prigodnim sastavcima. Poluostrvo Prirov, sa spomenikom poginulim junacima viške bitke, sjajno je nakićeno. Kod pristajališta diže se divan šator od crvene svile sa zlatnim gajtanima.

Put uz obalu okolo poluostrva urešen je bobinjama vrlo ukusno; duga koplja, spojeno jedno s drugim tankim zelenilom, obavita su alojem i palmama; na vrhu viju se velike zastave; nešto niže vise manje zastavice i grbovi raznih zemalja.

Dne 12. Vis je osvanuo u šarenilu zastava i sagova, kojima su bile okićene kuće uz obalu. U 8 sati pucanje mužara, slavljenje zvona navijesti, da se približuje »Miramar«; svijet navrvio na Prirovo i okolo njega. Na pristajalištu čekahu nadvojvodu namjesnik Nardelli, kotarski poglavar Laneve, načelnik Topić sa vijećem, hvarski načelnik pl. Machiedo, starogradski načelnik Biankini, komiški načelnik Mardešić, jelšanski načelnik vitez Duboković i drugi načelnici kotara, hvarski biskup sa svećenstvom i razne mjesne vlasti.

Iz »Miramara« iskrca se nadvojvoda sa svitom a iz »Gödöllö-a« ostala pratnja. Na stepenicama pristajališta nadvojvoda prihvati poklon namjesnika, kojemu pruži ruku, te se s njim porazgovori. Ovaj mu prikaza kotarskog poglavara, biskupa i načelnike.

Nadvojvoda imao je amiraljsku uniformu. Kad stupi u sjenicu, načelnik ga pozdravi govorom, pokloni mu se u ime pučanstva; zahvali vladaru, koji je namjeravao doći i nadvojvodi, koji je na Njegovo mjesto došao, te ga zamoli, da historički otok uzme pod svoje okrilje. Završio je svoj govor trokratnim »živio« kralju i nadvojvodi.

Nadvojvoda mu odgovori:

»Hvala Vam, gospodine načelniče, na toplom pozdravu; mili mi se osjećaji pobuđuju po drugi puta, pohađajući ovaj historijski otok, koji zaprema slavno mjesto u povijesti države, i gdje se Njegovo Veličanstvo, naš uzvišeni vladar, otrag trideset godina, na koncu svog prvog putovanja po Dalmaciji odijelio sa ovom Njegovom milom kraljevinom. S ovim se osjećajima spaja svečan i srdačan doček, koji su Višani bili pripravili za Njegovo Veličanstvo, a sada meni učinili u njihovom mirnom obrtnom mjestu.«

Nadvojvodine su riječi prihvaćene klicanjem »živio«.

Nadvojvoda tada oslovi biskupa, svećenike, općinske prisjednike, činovnike, načelnike kotara, vijećnike i ostale, pak se uputi ka grobištu putem okolo poluostrva.

Pred njim je išla u dvoredici lijepa kita djevojčica u bijelo odjevenih, koje su sipale cvijeće; pred spomenikom čekahu nadvojvodu biskup u pontifikalnoj odori, sa kanonicima i klerom. Pjevanjem »Libera« dao je biskup odrešenje pokojnicima. Nadvojvoda i svi nazočni praćahu gologlavi tihu molitvu. Zatim je nadvojvoda položio u ime kraljevo dva vijenca, jedan na spomenik junaka poginulih u pomorskoj bici, drugi na spomenik onih, koji su na kopnu poginuli braneći otok. Na vrpcama je ime Njegova Veličanstva.

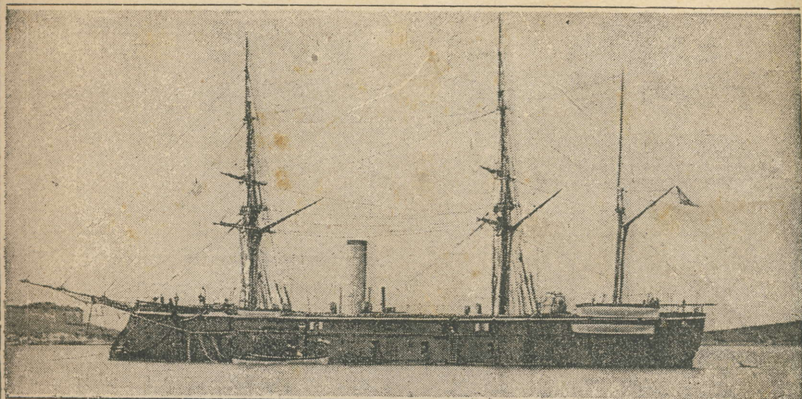
Amiralj Montecuccoli mu zahvali, kad položi prvi vijenac, a poglavica generalnog štopa Beck, kad je položio drugi.

Zatim se nadvojvoda sa svitom povrati na pristajalište, praćen živim klicanjem naroda, osobito dvaju mjesnih društava »Skupa« i »Sloge«, koja su pod zastavom korporativno čekala.

Nadvojvoda se oprosti vrlo ljubezno sa svima, te izjavi načelniku, da je vrlo dirnut srdačnim dočekom i da će o njemu odmah izvijestiti Njegovo Veličanstvo. U ime kraljevo uruči kćeri načelnika Topića Ružici, koja mu bijaše predala kitu cvijeća, krasnu zlatnu narukvicu.

Praćen neprestanim klicanjem »živio«, nadvojvoda se opet ukrca na »Miramar« i otplovi put Gruža.

PJESME O VIŠKOM BOJU.

I.

Tko bi nebom zvijezde prebro-
[jio,
Tko li jade roda hrvatskoga?
Otkada se u svijet pomolio,
Sad dušmanin, sad kleta ne-
[sloga
Ljute su mu zadavali rane.
Te ne mogô, kukav, da odâne.

Pust'mo Turke, Tatare i Obre,
Našeg roda dušmanine stare;
Nit za sada spominjimo, pobre,
Divlje Franke, Švabe, ni Ma-
[džare;
Ali nam je vapiti do Boga
Na nepravde roda latinskoga.

Rimski orô naše je gradove
I otoke najprvi svladao:
Nit smo svrgli tog ropstva
[okove,
Dokle nije i on sam propao;
A za orlom svetog Marka lave
Četri vijeka stâ nam povrh
[glave.

Pa i danas, kad sunce slobode
I plam sveti rodoljubnog žara
Cijelog svijeta ražižu narode,
Ne će lacman, haramija stara,
Da miruje, nego ko i prije
Hoće da nas pod svoj jaram
[svije.

Kamo meni zvonka gusla tvoja,
Milovane, od pjesnika diko,
Te bi danas skromna pjesma
[moja
Razdragala pleme svekoliko,
Vijence vijuć vojsci, što kod
[Visa
Talijanske plavi satarisa!

Kralj **Manojlo** da osveti rane,
Što mu krajem naša vojska
[zada,
K sebi zove na tajne divane
Uzdanike sred Turina grada;
Tu im svoje nakane otkrio,
Ponosito govor zaglavio:

— »Od Trsta ću do bijelog Ko-
[tora
Sve primorje sebi podložiti:
Što je mora do hrvatskih gora
Talijanskim jezerom će biti;

Austrijanske plavi spršit valja:
To je volja naroda i kralja!

Stog, **Persane,** desna ruko
[moja,
Sve pokupi od gvožđa đemije
I korablje najčvršćega kroja,
Ter poleti štogod možeš prije,
Da osvojiš s one strane mora
Sve od Trsta do bijelog Ko-
[tora!« —

Persan kralju tiho odgovara:
— »Svijetla kruno, vjeruj, nije
[šala,
Zvat na mejdan hrvatskog mor-
[nara,
I ako ih spram nas šaka mala,
Hrvati su i od sebe lavi,
A uz to im **Tegetthoff** na glavi.«

Kralj taljanski na te r'ječi plane,
Kan da ga je strijela proletila.
— »Ne budali, vojvodo Persane!
Nije li nas latinka rodila?
Nije l' u nas sivih sokolova
I brodova najnovijeg kova?« —

»Kad je tako, gospodaru mili,«
Persan kralju tiho odvraćao,
Opr'jet ću se i paklenoj sili!« —
Pak se smjerno kralju svom
[klanjao;
Stao kupit brodovlje taljansko,
Da s njim pođe u more Jadran-
[sko.

A kad vojska u Jakin prispila,
Da se sprema na put kriomice,
Naša vila nju je uočila
Iznad Pulja s visoke glavice;
Tegetthoffa k sebi dozivala,
Te ovako njemu pripjevala:

— »Zlo ga legâ, sokolovo krilo,
Zlo ga legâ i gore usnuo!
Zar mi te je slavlje zasitilo,
Kojim te je **Elgoland** osuo?
Il se plašiš od gvozdenih plavi,
Što Taljancu škar engleški
[spravi?
Istina je, liste mog ogranka,
Da onakvih morskijeh nakaza
Jadranskoga mora od postanka
Na njemu se dosad ne ukaza;

Da topovi strašnijih taneta
Ne hitali, otkada je svijeta.

Al' se ne boj tog groznog alata,
Nit dvostruke talijanske sile,
Dok vojuješ na čelu Hrvata,
Krv Slavjanska dok ti krijepi
[žile,
Duh tvog kralja dok ti vojskom
[vlada,
Nikakva te sila ne nadvlada!« —

Poput cvijeta, što u večer svene,
A oživi netom sunce grane;
Tegetthoff se s te riječi prene
I na noge junačke ustane;
K sebi zazva svoje sokolove,
I riječi im upravio ove:

— »Naša braća svoju krvcu
[liju
»Kod Minćija i kod hladne
[Labe,
»Da od doma i krune odbiju
»Talijance i drûge im Švabe:
»A mi ovdje u sramnu neradu
»Da trošimo našu snagu mladu?

»Tko je od vas junačkoga srca,
»Kom' je mila svoja otadžbina,
»Nek se sa mnom u lađe ukrca
»I otplovi do grada Jakina:
»Tu mi kaže posestrima vila
»Taljanska se vojska usi-
[drila.« —

Još on njima tako besjedio,
Al' ti, pobro, u trenutak oka
Sa svih strana »hurrah!« zaorio
I čuo se do neba visoka;
Na tisuće grnu u đemije,
Svak se jagmi, tko da uđe prije.

Od kraja se otiskuju čete,
I puštaju u more široko;
Sinjim morem toli hitro lete,
Da ih ne bi prestigao sokô;
Sutradan im pod Jakin svanulo,
Junacima srce odlanulo.

Da ti bilo vidjeti **Persana,**
Kako osta, kadno ih ugleda!
Ne zna, bi li primio megdana,
Te na moru s našim se ogledâ,
Il se krio, kô zec od lovaca,

Pod zaklonom gradskijeh ša-
[naca.

Svoje vođe zove na divane,
I pred njima slobodno otkriva
Hrabrost naših a svojijeh mane;
Još im na um Elgoland doziva,
Pa sve misli u jednu smislio,
Pod gradske se šance zaklonio.

Tegetthoff ga čeka i čekao,
Al' kad vidi, da na boj ne
[smije,
Družini je govoriti stao:
— »Ovo li su taljanske delije,
»Dorijine slave sljedbenici
»I junaštva rimskog baštinici?

»Bacio bih sablju sa bedrice
»I znamenje od vojnika s glave,
»Da se njima titraju starice,
»Kad u večer kudjeljom se
[bave,
»Prije neg bih s polja junačkoga
»Uzmaknuo spred takmaca
[svoga!
»Al' neka im! nek se od nas
[kriju!
»Te im slave mi ne zavidimo.
»Napadat nam nije na Taliju,
»Neg da sebe i svoje branimo;
»A kad im se na megdan uzrači,
»Vidjet će se, tko je od kog
[jači!» —

Tako svojoj družinici veli,
Pa se vraća k Fažanu bijelu:
Tu se opet s brodovljem useli;
Javi caru i svijetu c'jelu,
Kako ga je **Persan** dočekao,
Kakvom ii se slavom ovjen-
[čao — —

Taljancem se srce raspucalo,
Kad taj glas se prosuo po
[svijetu;
Te se diže veliko i malo
Potlačene časti na osvetu.
Sa svih strana snažna momčad
[vrvi,
Da hrvatske napoji se krvi.

Vojevoda **Persano** razglavi
U tri čete od boja đemije:
Prvoj četi on je sam na glavi
U korablji **Kralja Italije**,
Što na čelu sedam ormanica
Sjaje kano nad zvijezdam Da-
[nica.

Starina je **Albini** na čelu
Drugoj četi, što za prvom
[grede;
Krasnu lađu **Mariju Adelu**
Devet drugih lijepim redom
[slijede;
Ne znaš, brajne, koja je hitrija,
Koja l' tvrđa, koja l' ogromnija.

Trećom četom sa šestero lađa
Zapovijeda glasoviti **Vacca**;
Čudna im je kovina i građa,
A u lađam izbor od junaka;
Drugim plavim svakojakog
[kroja
Nije lasno izbrojiti broja.

Kad on tako vojsku razredio,
Oko svoje sve plavi sabrao,
Talijansku zastavu razvio:
Ne bi l' s lica ljagu izbrisao,
Krepkim glasom družini pro-
[slovi:
— »Slušajte me, moji sokolovi!

S one strane ovog našeg mora
Stan je divljem hrvatskom ple-
[menu,
Ispod pustih, krševitih gora,
Davno viklu taljanskom bre-
[menu;
Tu strt treba orlinu dvoglavu,
Te nasadit taljansku zastavu.

Čija bi nas ustavila ruka?
Ko l' bi nam se i oprijeti smieo?
Tegetthoff se u Fažan uvukâ;
A bude l' se odotle izveo,
Lako ćemo s nje'gvim ribari-
[cam
U dno mora za hranu ribi-
[cam.« —

To izusti, niz more se spusti,
Uz klicanje svojizih drugova;
Sinje more zapjeni, zašušti
Pod teretom ogromnih brodova.
On se puti k viškomu otoku,
Što se diže na sjeveristoku. —

Kada sutra zora zabijelila,
I Danice zarudilo lice,
Zavapila posestrima vila
Sa glavice viške Korubnice:
— »Zlo ga leže, od **Mergine** [kneže,
Zar te srce za Visom ne steže?

Kupi čete, delijo neznana.
Oli sada, oli već nikada!
Ne vidiš li vojvode **Persana,**
Gdjeno vodi vojsku od zapada:
Silnu vojsku, od gvožđa đemije,
Brze šajke, goleme galije?« —

Na te glase posestrime vile
U Visu se skosnu staro, mlado,
Kô kad spazi kurjake nemile,
Ustrese se od ovaca stado :
No se u tren naši osokole,
I spreme se da sili odole.

Ali prije neg u boj hitili,
Posjetili crkve i oltare;
Od Svevišnjeg pomoć zaprosili,
Božjoj majci poklonili dare;
Za grijehe se svoje pokajali,
Anđelskom se hranom napitali.

Da t' je vidjet hrabrene vojnike,
A na čelu kneza od Mergine,
S druge strane viške stanov- [nike,
Na junaštvo vikle od starine!
Svak ko soko na oružje leti
Za svog kralja i zavičaj sveti.

U to su se taljanski brodovi
Približili k viškomu otoku;
Al' **Tegetthoff** da k njim ne do- [plovi
I razgne ih kao medvjed stoku,
Brzojavne žice polomiše.
Pa s tri strane otok opkoliše.

Silni **Vacca** na zapad otoka
Pred Komižu s lađam dojedrio;
Albini se dočepa istoka,
Pod Rukavcem on se usidrio,
A vrhovni vojvoda **Persane**
Vis opsjede sa sjeverne strane.

Bože mili, puste grmljavine!
Ne bi rekâ, topovi gromore,
Neg se krše nebeske tvrdine,
Prosjele se planine u more,
Iz njih skaču sve đavolske [čete,
Sve stvorenje da satru i [zgnjete.

Do pedeset zrna ubojitih,
Čudo veće od bikove glave,
Svaka lađa na jedamput hiti,
Da razori te viške tvrđave;
Al' tvrđave stoje poput rta,
Bijesno more kada na nj nasrta.

Talijanci ipak ne prestaju,
Neg to žešće iz topova pale:
Njima naši dužni ne ostaju,
No junački odbiju navale;
Grom za gromom i s dola i [s visa
Strašnom silom prodire iz Visa.

U Taljanskoj gora ti je njeka,
Kojano se zove Mongibelo:
U njoj bukti strahovita jeka,
A uz jeku kroz prostrano [ždr'jelo
U zrak vrca uz ognjeni plamen
Vrelo gvožđe i stopljeni kamen.

Koliko je na Visu tvrđava,
Toliko je po njem Mongibela;
Iz njih grmi, da te hvata strava,
Iz njih siplje, kô iz strašna [vrela,
Plamen-zrnje na dušmane ljute,
Štono rane zadaje im krute.

Nit se naši samo s tvrđa brane,
Neg se penju uz klisure strme;
Pa s klisura na kivne Taljane
Iz pušaka i topova grme:
A dok ti se ljudi tako bore,
Viške žene hrabreno ih dvore.

Uza žene luda mladež vrvi
K taborima naših sokolova,
I jagme se, tko će od njih prvi
Pribavit im praha i olova
I zaire, što im od potrebe,
I melema, čim da liječe sebe.

Al' je našim loša sreća bila,
Ostadoše bez Schmidtova [šanca:

Barutana u njem se spalila,
Te prsnula u zrak iz dubanca,
I rastrgla sedamnaest junaka:
Crna zemljo, budi njima laka!

Drugovi ih lijepo osvetili,
Što ikada na lađe pucali;
Tanetim im rebra izvrtili,
Jambore im strašne polupali;
Talijanske glave na stotine
Oborili u morske pučine.

Pišti **Persan** poput ljute zmije,
Te se vraća u to sinje more;
Za njim plavi, korablje, đemije
Potežu se, kako koja more,
Red je njima rebra iskrpiti,
Ranjenikom rane iscijeliti.

Lijepa li je usred sinja mora
Ljetna nojca, kad se nebo vedri;
Puste zvijezde kad sjaju od-
[zgora,
A sjaj-mjesec nebosklonom
[jedri;
Kada tiho povjetarce milo,
Ljupko piri jedrima u krilo!

Naš se brodar rado sjeća tada
Mile djece i ljubezne drûge;
Zaboravlja, što je danom
[stradâ;
Nit spominje pretrpljene tuge.
Boga moli, il' iz srca žarka
Pjesmu pjeva Kraljevića Marka.

Ele **Persan** i družba njegova
Niti pjeva nit se Bogu moli,
Noćni prizor nebeskoga krova
Nema lijeka prot njegovoj boli,
Teškoj boli, što mu srce para
S nove bruke i golema kvara.

Ni sam ne zna, šta da sada čini:
Ne zna, kamo da s družinom
[krene?
Vrati li se k svojoj otadžbini,
Same će ga izružiti žene:
Ponovi li juriš na tvrđave,
Strah ga jadna ostati bez glave.

Pa ni ta mu još dosta ne bila,
Nego ga se **Albini** dojmio:
»Ej **Persane,** puška te ubila!
Nijesam li ti vavijek govorio,
Da za oči u Vis ne diramo,
Već brodovljem krenemo dru-
[gamo?

A da sada **Tegetthoff** nam bane,
Tko živ od nas da ispliva
[kraju?
Slušaj mene, vojvodo **Persane,**
Vratimo se k svome zavičaju!
Sve se bojim, ispod viških
[tvrđa
Stignut će nas kakva kob još
[grđa.«

Desio se u njihovu zboru
Učen **Boggio** iz Turina grada,
U talijanskom zastupnik saboru,
Kog zanijela pohlepa i nada,
Naša zemlja pade l' pod Ta-
[lijana,
Namjesnikom postat ovih
[strana.

Kad on čuo **Albinove** riječi,
Plane mudrac kano vatra živa,
Te usklikne: — »Bože, oda-
[leči
Klete slutnje, čuvstva neča-
[stiva!
Nije l' bolje da se utopimo,
Neg da sramno kući se vra-
[timo?« —

Na te riječi Amen! zaorilo
Staro,mlado, zdravo i ranjeno.
Pa kada ih jelo okrijepilo,
I zgrijalo vinašce rumeno,
Svak se snova k svomu mjestu
[vrati,
I živo se svoga posla lati.

S druge strane hrabri otočani
I posada višnjem Bogu hvale,
Što ih hrabrom desnicom obrani
Od te prve dušmanske navale!
Kolo vode, barjake razviju,
Pjesme poju, viško vince piju.

A kad su se odmorili lijepo,
Na novu se borbu pripravljali,
Znajuć dobro, talijanče slijepo
Da će opet da na njih navali;
Te uz snagu i žestinu veću,
Da će bojnu pokušati sreću.

Čim se sutra rujna zora javi,
Eto opet strašne halabuke.
Persan k Visu primaknuo plavi:
Vatrom strijelja tvrđave i luke;
Nebrojeni ognjeni topovi
Grme kano Ilinski gromovi.

Zadimilo i nebo i more,
Brodovi se silno uzljuljali:
Ustresle se doline i gore,
Odjeknuli sa svih strana žali;
Sta bubanja i trubalja zveka,
Stala vođa i vojnika dreka.

Navaljuju naši urnebesom
Na korablje ljutih Taljanaca;
Ovaj topom, onaj samokresom,
Jedni s tvrđa, drugi sa šanaca:
A gdje naše dopiralo tane,
Svuda smrtne zadavalo rane.

Vidi **Persan,** da mu slabo prudi
Udaranje iz bojnih đemija,
Te od jada hoće da poludi;
Skupi četu po izbor delija
I naredi, da se iskrcaju
Te da s leđa na Vis udaraju.

Naše čete zateć se ne dale,
K žalu srću kano poplavica;
Na dušmana što ikada pale;
Te on ne smje da pokaže lica,
Neg se natrag sramotno povuče,
Kano gladan u goricu vuče.

Persan cvili od tuge i jada,
Ter on viče s poglavite šajke:
— »Oli sada, oli već nikada,
»Hrabri sinci Italije majke!
»Ne štedite svoje ruse glave,
»Ne bružite taljanske za-
[stave!« —

Da su šanci tvrđi od mramora,
Ne bi mogli odoljeti više.
Zato oni, što su bliže mora,
Mal' po malo listom oćutiše:
Pa u naših silnih sokolova
Nesta praha i nesta olova.

Tad četiri od boja đemije
Do kraja se bliže primakoše.
U svoj vojsci njima para nije,
Nit takove kad pod Vis dođoše.

Kad đemije uljezle u luku,
Viške majke zavikaše: »kuku!«

Ne bi reko, da su to brodovi,
Nit da su ih sagradili ljudi,
Nego da su željezni bregovi,
Koji siplju iz stravničkih grudi,
Sve štogod je ognja paklenoga
Satvorila srdžba Svemožnoga.

Al' su naši tvrđi neg' litice,
I strašniji od samih lavova,
Čitave im samo još **Spilice***
Sa osmero maljašnih topova,
Al' ga siplju toli živu vatru,
Ko da hoće cijeli svijet da
[satru.

Žarko sunce u more tonulo,
Po svijetu se sumračje širilo;
U lađama sve duhom klonulo,
Uzdanje se svako izgubilo,
Ne će **Persan** da tu čeka tminu,
S brodovim se vrati u pučinu.

Divan čini **Tegetthoff** vojvoda,
Nit u gradu, nit u Carigradu,
Nego usred glavnog svoga
[broda,
Pram Fažanu pram bijelu
[gradu:
S njim ne zbore veziri ni paše,
Neg junaci mornarice naše.

Vođa njima tiho besjedio:
»Čuste mene, kićene delije!
»Otkad sam se na svijet poro-
[dio,
»Ljepšeg sunca granulo mi nije,
»Nit opazih od svoga postanka
»Srećnijeg do današnjeg danka!

»Evo meni, milom Bogu hvala,
»Tanka žica s Hvara navije-
[stila,
»Od dva dana na Vis je ustala
»Sva pomorska talijanska sila;
»Pod upravom vojvode **Persana**
»Vis opsjela oda sviju strana.

»Svi se naši ko divovi brane
Suproć sili ljutih Taljanaca.
»Al im nesta hrane i džebane,

* Tvrđava »Gospina«.

»Bez tvrđa će ostat i šanaca.
»Red je, braćo, da im pomog-
[nemo,
»Da dušmane s Visa odbijemo«.

Još vojvoda riječi ne izreče,
Al' zavapi malo i veliko,
Vapijući na koljena kleče:
— »Neka, bane, naša slatka
[diko!
»Za svoj narod, kralja i slobodu
»S tobom ćemo u vatru i vodu.«

Tegetthoffu od radosti puste
Zaigralo srce u prsima.
Zapovijeda, da se s kraja puste,
Gromko kličuć: »S ovim drugo-
[vima
»I na čelu ovakih delija,
»Ne bojim se stotine đemija!«

Crna nojca brodove zatekla
Pram obalam Dalmacije mile;
Kom po žilam krv hrvatska
[tekla,
Suze su ga od mila oblile,
Jere mu je s dalmatinskih žala
Ove riječi vila pripjevala:

— »Na noge se, moje kitno
[perje!
»Što je igdje Hrvata po svijetu,
»Mojim glasom sad ti kliče:
[Berje!
»Očekuje od tebe osvetu;
»E od tvoje viteške desnice
»Cjelokupnost visi Trojednice!

»Idi, srtaj na morsko popršte,
»Majčin sine, poput srčna lava,
»Da obraniš hrvatsko ognjište
»I hrvatska starodavna prava;
»Da se boriš prot dušmanskoj
[sili
»Za svog kralja i zavičaj mili.«

Ko što ljeti za tihe večeri,
Kad pred blagdan gori krijes do
[krijesa,
Dune l' vjetar, plamen zatre-
[peri,
Varnice se krile do nebesa:
Tako, vilin kad ih glas pobudi,
Našim borcem rasplamte se
[grudi.

Među to se obzorje pomuti,
I vedro se nebo namrgodi;
Sa istoka duva vjetar ljuti,
Sobom munju, grad i škropac
[vodi;
Valovi se uspinju i kipe,
Nebo grmi, lađe zviždе, škripe.

Silni vihor kolovrate vije,
More bjesni, po brodovim plju-
[ska;
Brodovlje se vije i previje,
Roni, skače ko tanahna ljuska:
Reklo bi se, hoće Bog da kuša,
Je l' junačka u našijeh duša.

Al' kad sunce iz mora skočilo,
Tam' amo se oblaci razbjegli;
Plavetno se nebo razvedrilo,
Vjetrovi se i valovi slegli;
Svjetlost sunca razjasniti htjela
Hrabrost naših i junačka djela.

Persanova straža sa istoka
Našu vojsku prva uočila,
Svom vojvodi u trenutak oka
Znakovima vijest priopćila:
— »Eto na nas vojska **Tegett-
[hoffa**
Od zapada, sa više brodova.«

Na te glase sve svoje brodove
U red cigli **Persano** razredi:
Izdaleka mudri **Tegetthofe**
Sve to pomno kroz svoj durbin
[gledi.
Podvojvode tad na zbor sazvao,
I lijepo se s njima svjetovao.

— »Istina je, moja braćo draga,
»Taljan bješe na moru delija.
»U njega je ća dvostruka snaga
»I dvostruko oklopnih đemija;
»Al' s pomoću Boga velikoga
»Svladat ćemo dušmanina
[svoga.

»U jednu je vrstu on razvio
»Prama nama sve brodove
[svoje;
»A ja sam vam braćo naumio
»Kutomice poredati moje.
»Tim ćemo se lakše u nj
[upiesti
»I lakše ga rastrgat i smesti.«

Štogod reko nadvojvoda vrli,
Štogod reko, toga ne poreko, —
Svako rado mudri svjet prigrli,
I s njim složno svak u boj po-
[teko;
Svako s njime, a on ispred sviju
Cara Maksa vodio đemiju.

Dvije se vojske na megdan
[spremile,
Jedna drugoj usuprot stupale.
Bojne trublje strašno zaorile
I zlamenje od megdana dale:
Sa svih strana riknuli topovi,
Valovi se stresli i bregovi.

Strašna jeka zrnja ognjevita
Odjeknula na sve strane mora;
Razlijega se s našeg Velebita
Do visokih Apeninskih gora:
Ter sve listom primorje ustalo,
Eda bi se čuda nagledalo.

Gusti oblak obzor obasuo:
Narod vrvi vrh brda i kula.
Kako ne bi mornar protrnuo,
Kad na kraju čeljad protrnula?
U brodovim od pustoga dima
Ne vidi se ni prst pred očima.

Al' viteški **Tegetthoff** ne trne,
Nego srće sred dima i žara.
Poput groma na dušmana vrne
Oštrim kljunom svoga **Maksa**
[**Cara**,
Na **Persanov** glavni brod na-
[hrupi
I silno ga posred boka lupi.

Vidi **Persan,** da tu šale nije,
Bez počasit časa se iskrca
Iz đemije **Kralja Italije,**
U **Potopač** silni se ukrca:
E je njemu do taljanske slave,
Ali mu je i do svoje glave.

Potopač je od mora strašilo,
Od Taljana zvan **Affondatore.**
Takve lađe dosad ne vidilo
Niti naše niti tuđe more:
Sva je lađa iznutra i zvana
U čičernom gvožđu okovana.

Koliko je čovjeku do boka,
Toliko ti povrh mora siže;
Ali ipak ko kula visoka
Brod se od dna do palube diže;
Dva mu tornja kao dva dim-
[njaka,
Koji kriju do trista momaka.

Iz obaju tornjeva izvire
Rilo topu, da mu nema para:
Iz njeg zrno ogromno izdire,
Koje tegli do šeststo litara,
Ne bi topa, otkada je svijeta,
Što dostiže njegova dometa.

U plavi je neka tajna sprava,
Ter kad bi je dušman naskočio,
Vrele vode njega bi poplava
Poplavila, ter bi s' ofurio;
Čim mornari dolje u dnu plavi
Ostali bi čitavi i zdravi.

U tu lađu **Persano** ubjegne,
Da s' ukloni strašnoj pogibelji:
S njim od vojske podaleko
[segne,
Čim naš Makso s Kraljem bojak
[dijeli;
Kralj pokuša, da mu kako
[šmigne,
Ali u to **Maksov** kljun ga stigne.

U zlo mjesto **Maks Kralja** po-
[godi,
U zlo mjesto sred ranjena boka.
Zvijer okrutna da te na svijet
[rodi,
Suza bi ti štrknula iz oka,
Videć rasap i udes nemili
Lađe i svih, što su u njoj bi

Kralj taljanski u dvije pole
[puče,
I topi se u to sinje more,
Kukav Taljan plače i jauče:
Uz tornje se penje i jambore,
Al' se borbe ne će živ da kani,
Puškom, mačem, drvljadi se
[brani.

Prije nego lađa iščeznula,
S našeg broda delija neznana
K barjaku se smjelo primaknula:
Al' skočila šaka Talijana,
Objeručke barjak zagrlili,
S barjakom se u more bacili.

Morem pliva ljudi na stotine,
Koje naši ne mogli da spase,
Boreći se s smrću s površine
Groznih vala kliču u sve glase:
— »Spas' nam, Bože, duh i do-
[movinu,
Nit je puštaj pod oblast tu-
đinu!« —

Slava tebi, Italijo krasna,
Dok ti gojiš takovih junaka;
Al' želiš li bit u svijetu časna,
Bud' pravedna, koliko si jaka;
Ter čim ti je do slobode tvoje,
Ne otimlji nit Hrvatu svoje!

Dok **Maks Kralja** u ponor srušio,
S druge strane **Vacca** vojevoda
Na drvene plavi navalio,
Ali njega navela nezgoda
Na junaka **Petza** vojevodu,
Što vojuje na **Cesaru** brodu.

Do četiri silne oklopnjače
Udarale složno na **Cesara**,
Brod drveni ipak ne uzmače,
Neg na vatru vatrom odgovara;
A tek vatru iz grudi izvali,
Na dušmana i kljunom navali.

Ko što mrki u gorici vuče,
Kad se brani od srditih pasa,
Ovog grizne, onom rilo stuče,
Dok, rep podviv, paščad ne
[otkasa:
Tako **Petze** i hrabra družina
Biju, gone kivna dušmanina. —

Ne miruju ostali brodovi
Budi s naše, bud s taljanske
[strane;
Sad pucaju puške, sad topovi,
Sada lađa na lađu napane:
Drug se s drugom sukobi i bori,
Dok u more drug druga obori.

U toj borbi, istina je prava,
Naša vojska nešto pretrpjela:
Izginulo do trideset glava,
Katarka se jedna razlomila,
Nekoj plavi razdrla se jedra
I jednoj se rasklimala bedra.

Al' da vidiš jada golemoga,
Što zadesi nesrećne Taljance!
Njih se do sto na našeg jed-
[noga
Skotrljalo moru u dubance;
Njim ni cigle ne ostalo plavi,
A da naš je ne rani il' zgnjavi.

Glavnom vođi na to srce puca
Od sramote i velika jada:
Po moru se amo tam' potuca,
Nit se brani, niti kog napada:
Bud se plavi pokvarila sprava,
Il na plavi nevješta uprava.

Smucajuć se ko muha bez
[glave
Površinom krvavog valovlja
Vidi plivat ostanke i sprave
Polupanog svog ratnog bro-
[dovlja,
I tek sada udes dokučio,
Glavnu lađu što je zadesio.

Poput lava, kad ga ko nastrijeli,
Vrnda, huče i ne zna što čini.
U naglosti zapovijedi dijeli,
Al' se zaman i muči i kini,
E od dima i strašna darmara
Niko vidi nit čuje glavara.

Dok **Persano** simo tamo bludi
I uredit svoju vojsku ište,
Sinjeg mora stresnule se grudi.
Jeknu nebo, zasjalo plamište...
Što je? Tko je? **Palestro** pla-
[nuo,
Uz pust gromot u lagum prsnuo.

Poginulo trista rusih glava,
Među njima **Cappelin** vojvoda.
Živjet će im spomena i slava,
Dok teć bude taljanskog na-
[roda;
E htjedoše poginuti rađe,
Neg od svoje ocijepit se lađe!

Kad to vidi vojvoda **Persane**,
Odbjegla ga i posljednja nada;
Odsvud skuplja još žive Ta-
[ljane,
S njima krene put Jakina grada,
A za njima ranjene galije,
Krnje šajke, sakate đemije.

Neumrli naši vitezovi
Jedre slavno k Visu bijelomu;
Slave zvona, pucaju topovi,
Hvale dižu Bogu velikomu,
Pokoj poju za mrtve junake,
Lovor-vijencem iskićuju rake.

Tu se suza od radosti lije,
I hrvatska popijevka se ori.
Tu se viško rujno vince pije,
Tu se žarki zameću govori,
Tu se dižu do nebeskog krova
I **Tegetthoff** i družba njegova.

Dokle bude žarko sunce sjati,
I na svijetu teklo pametara,
Viški će se otok spominjati
I junaštvo hrvatskog mornara,
Malodušnost vojvode **Persana**
I odvažnost **Tegetthoffa** bana.

Talijanci, je l' vam do inata?
More vam je i polje široko,
Al' u zemlju i prava Hrvata
Ne dirajte ko u svoje oko;
Jer tako nam i vjere i Boga
Hrvatim je, ko svakom, do [svoga.

Hrvat voli izgubiti glavu,
Nego ime i poštenje svoje;
Za svoj narod, za dom i za [slavu
Pregorjet će sve pod nebom što je.
To Vis kaže, to i Bog zahtijeva,
To mu vila od postanka pjeva!

Stjepan Buzolić.

II.

Usred ljeta kad je žetvi vrijeme,
Podiže se mlada žetelica,
Na njivi je družbu ostavila,
Niza pas je objesila srpa
Pa pošeta moru na obalu,
Da s' rashladi i opere rublje
Pokraj mora a na bistroj vrulji.
Kad se mlada približila moru,
Čuje nešto gdje u njemu huji,
Uplaši se, te odstupi malo,
Pa se sobom razgovara sama:
»Mili Bože, čuda nečuvena!
»Ili grmi, il' se zemlja trese
»Ili buči more u dubini?...
U to doba prolazila lađa,
Mala lađa na četiri vesla,
Pa iz lađe mornar progovara:
»Ne plaši se, lijepa primorkinjo!
»Nije čudo, što ti sada čuješ:
»Niti grmi, nit se zemlja trese,
»Niti buči more u dubini,
»Već je tutnja ubojnih topova
»Posred sinjeg Jadranskoga [mora
»Ispod Šolte kod otoka Visa,
»Gdje se dijeli megdan straho- [viti

»Med našincim i dušmanom [silnim,
»Talijancim, da od Boga nađu,
»Koji na Vis s brodim navališe,
»Bojnim brodim gvožđem [oklopljenim,
»Štono dosle vidjelo se nije.
»Mi idemo, da javimo drugim;
»Ti se vrati sad u župu svoju,
»Pripovjedi, što si od nas čula,
»Pak djevice nek zavjete čine
»Da dobiju naši dušmanina:
»A junaci neka čete kupe,
»Te ako bi do nevolje bilo,
»Nek su spravni vazda na [oružju,
»Da obrane svoju otadžbinu
»Od napada, što nam ropstvom [prijeti.

Dim se crni na oblake diže,
Povrh Visa dolje na pučini;
More buči, a primorje ječi
S kraja na kraj cijele Dalmacije.
Svakom srce gorko jadikuje;
Problijedilo malo i veliko,
Muške glave, regbi od kamena,

Zamukoše mukom žestokijem;
Stare majke i sestrice mlade
I djevojke vjerne zaručnice
Grde lice, u prsi se tuku;
Plaču jadne svoje sokolove.
Jer se boje, da će poginuti,
Ubijeni jali potopljeni
Sred pučine mora širokoga.

U družine mlade primorkinje
Pristupio starac bjelobrče.
Bijelih brka a i sijede kose.
Teško korak za korakom miče,
A za suzom suza mu se roni
Iz očiju ispod mrka čela,
Pa im starac tiho progovara:
»Ja se rodih prošastoga vijeka,
»Već provalih osamdeset ljeta;
»Kroz to vrijeme mnogo se [zgodilo
»Zla i dobra na ovome svijetu.
»Mi smo tada pod principom [bili.
»Pa Mlečići naši gospodari,
»A mi ropstvo na vlastitoj zem-[lji
»Kukali smo, kako kukavice.
»Posred zime kano u proljeće.
»Tad nastade boja žestokoga
»Baš početkom sadašnjega [vijeka.
»Providnost se višnja smilovala,
»Te poslala biča okrutnoga,
»Da osveti sve nepravde stare,
»Da razmetne silno gospodar-[stvo,
»Da izbavi narod zarobljeni
»I da dade svakom svoje pravo.
»Bič je bio Napoleun Prvi.
»Ja ga pamtim, i vidio sam ga,
»Kad sam bio u vojsci njegovoj
»Ća daleko u Moskovskoj zem-[lji,
»Što je htio sebi podložiti
»Pa vladanje svoje raširiti
»Od zapada do istočnih strana,
»Od sjevera do daleka juga.
»Što namisli, ispunio nije,
»Jer to ne bi volja Previšnjega,
»Da podjarmi sve narode [svijeta,
»Da ne bude nad njim gospo-[dara.
»U Moskovskoj sa tri glave [zmaji
»Na njegovu vojsku udariše,
»Ognjem, mačem u desnici ruci,
»Ne prestaju, dok ih ne potuku.
»Sve izginu, malo tko uteče.
»Vele malo i to izranjeno.
»Al' je meni lijepa sreća bila,
»Što sam bio roda slovinskoga:
»Tamo su me za brata poznali
»I dali mi, što je od potrebe,
»Pa me zdravo kući opraviše.
»Car francuski osvoji Taliju,
»Pa mletačko smetnuo gospod-[stvo,
»A svoje nam tada nametnuo.
»Tako bilo, al' za kratko [vrijeme.
»I tad boja kod Visa je bilo
»Radi naše kršne otadžbine,
»Međ Englezom i Francuzom [silnim:
»Al' ti Englez bi na moru jači,
»Pa Vis njemu u ruke upade.
»Tako bilo, za dugo ne bilo:
»Vis je Englez brzo ostavio,
»Iz našega odjedrio mora,
»Kako s' više povratiti ne će.
»Kratko vrijeme postojalo bilo,
»U nevolju Napoleun pade,
»Jer nepravda njemu omilila:
»Pa što bio silom ugrabio.
»Sila njemu opet sve otela:
»Bi raskrunjen i s prijestolja [svrgnut,
»U sužanjstvu život dovršio.
»Mili Bože, na svemu Ti hvala,
»Dalmacija tad ostade sama,
»Ne imaše svojega vladara.
»A nemoćna i opustošena
»Od nokata lava mletačkoga
»I njegovih proždrijivih žvala.
»Da ne padne u nemile ruke.
»A postigne što je ide pravo,
»I razvije svoje sile moćne,
»Svi smo složno odlučili bili
»Austrijskomu uteći se caru.
»Da nas primi poda svoja krila,
»A mi njemu krunu poklonismo,
»Slavnu krunu naše Dalmacije,
»Da budemo narod uz narode
»Austrijanske slavne carevine.
»Ojačasmo, da vidamo rane,
»Ime dično sebi pribavismo,

»Ne po broju naših stanovnika,
»Ne bogatstvu ove zemlje
[kršne:
»Već vrlinam i vjernosti žar-
[kom
»Prama kralju, čestitome caru,
»Pa s našega junačkoga srca
»Na megdanu, gdje se pravo
[brani.
»A sad teško nastalo je doba:
»Mletačka je već propala vlada,
»Talijanska raširila krila,
»Sebi želi da slobodu steče,
«Da sjedini rastrgane česti,
»I postane zemlja cjelokupna,
»Jedan narod uz svojega kralja.
»Al' bi htjela opet osvojiti
»Što je princip jednoć zapre-
[mao:
»Sve primorje Jadranskoga
[mora,
»Da ponovi naše staro ropstvo!
»Ah nevjero, nigda te ne bilo!
»Čujte mene, moja mila djeco.
»Da vam kažem, što me srce
[boli:
»Ja ne žalim naše sokolove,
»Što će jadni tamo poginuti,
»Ća na Visu, na sinjemu moru,
»A u vojsci cara čestitoga:
»Hrabri će se oni pokazati,
»Vrijedni sini pradjedova svojih,
»Dalmatinci na glasu junaci;
»Dušmanu će teških zadat rana,
»A sebi će obraz osvjetlati.
»Hrabrena je cesareva vojska,
»Al' na moru malo nam brodova
»Pram dušmanskim, da bi iz-
[gorjeli!
»Čuo jesam, kako ljudi kažu.
»Da latinsko brodovlje je jako,
»Da ih ima pedeset i više
»I na jedra, i što para goni,
»Sve ogromni, gvoždem oklop-
[ljeni,
»Pa ti lete preko sinjeg mora
»Ko galebi letom laganijem.
»U nas ima do trijest brodova,
»Posve malo gvoždem oko-
[vanih,
»A najviše grudim od junaka,
»Što su jače od čelika tvrda.
»Boj će biti, tomu nije sumnje,
»Baš junački i žestoki vrlo;
»Al se bojim, da će pobijediti
»Veća sila dušmanskih brodova.
»Joj žalosti i nevolje ljute!
»Ako dušman dobitnikom bude,
»Pa potopi na moru brodove
»I pobije naše sokolove,
»Te osvoji na Visu tvrđave, —
»Propade nam mila otadžbina!
»Nestat će nam roda i plemena,
»Biti ćemo ropstvo ko i prije:
»Potavnit će naše žarko sunce,
»Štono nas je dosada grijalo
»I budilo u srcu nam nade
»Zlatne zore čestitijeg dana;
»Čamit ćemo pusti bez uhvanja,
»Ocijepljena ko grana od
[stabla!
»To su teški na srcu mi jadi,
»Koje vama preboljeti ne ću,
»A ja volim, da me smrt pokosi,
»Neg doživjet još taj crni
[danak!...

Tako starac još u riječi bio,
Ciknu munja na ostrvu Visu,
Te daleko ispod vedra neba
Leti uprav k Beču bijelome
A u dvore cara čestitoga;
Tamo puca, razliježe se svuda
Na četiri strane carevine:
To ne bila munja ognjevita,
Što udara iz oblaka mutna
Pa razbije drvlje i kamenje,
Il se trne u dubine mora;
Već to bio brzoletni glasnik,
Što uz žicu gvožđa tankovita
Prostire se po širokom svijetu,
Te ti kaže u trenutak oka,
Što se znati želi iz daleka.
Caru javlja Visa zapovjednik,
Da je na Vis dušman navalio,
Da ga bije, nigda ne prestaje
Sve od jutro pa do crna mraka;
Da je tvrđe vrlo nagrdio
A zadao vojnicima rana,
Da od crna pocrniše praha,
Od živoga ognja izgorješe:
Ako dobra pomoć mu ne dođe,
Za dugo se uzdržati ne će,
Jer nestaje praha i olova
I ostale potrebite sprave.
Kada care bješe razumio,
Što mu javlja iz Visa vojvoda,
On se sjeća bijedne Dalmacije,

Kojoj prijeti sad nevolja ljuta,
Pa dozivlje k sebi savjetnike,
Mudre ljude, što su boju vješti,
Da svjetuju, što bi i kako bi
Pomoć dali na Visu vojvodi,
Da odbije dušmansko brodovlje
I obrani s Visom Dalmaciju,
Alem-kamen u njegovoj kruni.

Dok su oni na divanu bili,
Stiže caru pismo Tegetthoffa
Iz Fažana, gdje je pristanište
Svih brodova, što su na boj
[spremni.
Veli njemu pomorski vojvoda:
»O moj care, slavni gospodaru,
»Ja sam spravan morem odje-
[driti,
»Da dam pomoć na Visu voj-
[vodi;
»S dušmanom ću sreću pokušati
»Pokraj Visa na pučini morskoj;
»Jadransko ću ja braniti more
»A uz more i cijelo primorje.
»Istina je, malo nam brodova,
»A i malo u njima je vojske,
»U dušmana trostruko je više,
»Ter će udrit trista na stotinu.
»Bit će borbe a i krvi dosta!
»Čuli jesu mladi Dalmatinci,
»Da im dušman na dom nasrnuo
»Pa se srde i za bojem vape:
»U prsima krv im uskipjela,
»Svaki ima tri junačka srca,
»Jaoh njemu, ko im na put
[stane!
»Ovo su ti zmajevi krilati,
»Brzi na let i na skoku s
[mjesta,
»Udarit će deset na dvijesta,
»Vješti moru a na brodu hitri,
»Lete, skaču, na jedra se penju,
»Kano jastrijeb kad golube
[tjera.
»Mornari su i vojnici vrijedni,
»Da ih boljih zar na svijetu
[nema;
»Željni su ti boja i pobjede.
»Da na megdan bi potekli rađe
»Negli na pir sjajni i gospodski.
»Ja te molim, naša svijetla
[kruno,
»Da mi dadeš oblast i slobodu,
»Da izvedem sve brodove tvoje
»Sad iz luke na široko more.
»Pak ću zavest preko sinjeg
[mora,
»Dok susretnem kod Visa duš-
[mana:
»Bog će dati: nam će dobro
biti!«

Kad je care pismo proučio,
Ganula ga hrabrost morovođe
I junaštvo vjernih Dalmatina,
Vazda spravnih i do kaplje krvi
Branit s kraljem domovinu
[svoju,
Teške misli na srcu mu leže:
Pritisnula sila sa svih strana
Huda sila jakih saveznika,
Koji hoće da mu carstvo raspu.
Od sjevera napala je Pruska,
Od zapada kivna Italija,
Pa je care vojsku razdijelio,
Da se brani tamo i ovamo,
Pa dvoumi, bi li il' ne bi li
Naredio Tegetthofu vođi,
Da izađe na boj s brodovima,
U kojim je premalena vojska,
Ponajviše hrabrih Dalmatina. —
Vrijeme tiska, nije dangubiti,
Od napasti treba s' izbaviti
Pa junačku pokušati sreću
S pouzdanjem u providnost
[Božju
I junaštvo čete i vojvode.
Što namisli, tako i odluči.
Slavni care odmah odgovara
Morovođi vrlom Tegetthoffu:
»O vojvodo, moje desno krilo,
»Dajem tebi, što od mene pitaš:
»Bud' ti prosto, kamo želiš poći
»I odvesti sve brodove moje,
»Na brodovim vrijedne Dalma-
[tince;
»Ti mi brani more i primorje,
»Uz primorje milu Dalmaciju.
»A sad primi, što od srca dajem:
»Milost moja tebi i junacim.«

Ovo pismo cara čestitoga
Kad vojvoda na glas pročitao
Pred junacim svoje mornarice,
Od veselja svi su uskliknuli:
»Bože živi našega cesara!
»Nas okrijepi, na pomoć nam
[budi,

»Pravednijem ti pravedno sudi,
»A pokori silne nasrtače,
»Pa nestalo ko u tuđe dira!«
Tad junaci pozdrave se lijepo,
Ruke šire, u lice se ljube,
Jedan drugog ko rođena braća:
Sada bijela razvijaju jedra,
Sidra dižu, pod kotlima žare,
Da iz vode razvija se para,
Pa će pravcem put ostrva Visa.

Noć je tamna, oblačine crne
Pritisnule nebesku pučinu;
Ne sjaje ti sjajna mjesečina.
A ni zvijezde nigdje nij' vidjeti;
Nego samo kad i kada časom
Munja sijevne, a za njome trije-
[sak
Zagrmi ti jako, te potrese
Nebo, more i visoke gore.
Od istoka vjetar uzbijesnio,
Silni vjetar, koji na valove
Do dna muti sve jadransko
[more.
Strašne noći regbi narav sama
Sad se grozi, jer ćuti u sebi,
Što se sjutra dogoditi ima:
Bitka ljuta i žestoka vrlo!
Čim na kopnu mirno sve počiva
I san slatki svako sad uživa,
Pomorca ti na laganom brodu
Simo tamo uzburkani vali
Bez prestanka nemilo pomeću,
Da ga svale u dubine morske!
Uzalud je sila bijesna vjetra
I žestina pomamnoga mora;
Ništa njemu nauditi ne će,
Jer ih znade umom nadvladati.
Sve stvorenje, što razbora
[nema,
Bilo živo ili bez života,
Bog čovjeku to je podložio,
Da mu služe ko svojemu kralju.
Vjetar goni napuhana jedra,
Suprot vjetru i kad vjetra nije,
Brodi plove preko sinjeg mora,
Ko po suhu voze ti se kola,
I bez jedra i bez tanka vesla,
Samo silom uzavrele pare.
A u noći sred pučine puste,
Gdje ne vidiš nikakvoga kraja,
Kormanoš ti kormanom uprav-
[lja
Po iglici vjernoj sjevernici,
Što mu kaže vjetre svekolike,
Kud putuje i kamo će doći.
Ni gromovne ne plaši se strijele,
Što udara ozgor iz oblaka
Pa satire, što na putu sreta,
Ima mornar nešto čudnovata
Nasađena na vrhu katarke,
Što priteže munjevite strijele
Da se gase, ko u vodi glavnja,
Ispod broda bez ikakve štete.
Plov'te brodi, da bi srećni bili!
Brodovođe, vi ih upravljajte,
Pa ih zdravo dovedite k Visu;
A mornari, vi ne hajte truda,
Već pazite i nastojte pomno,
Dionici vi bit ćete slave:
Vi junaci mirno počivajte,
Sjutra ćete na megdanu biti.
Tegetthoff vas na pobjedu vodi.
Vaše drage i sestrice mlade
Pletu vijence, kite savijaju
Ponajviše od zelen-javora,
Što je znamen vjekovite slave,
Na dar vama dobitnicim mla-
[dim.
Tegetthoffe, hrabri vojskovođo,
Ti ih uči i upravljaj mudro,
Vrlina će predobiti tvoja,
Svi će pako tebe proslaviti
Širom svijeta na četiri strane.

Već su prošla dva bijela dana,
Do dva dana i dvije tamne noći,
A na Visu još se biju ljuto,
Nit se znade, tko će predobiti,
Komu li će poslužiti sreća,
Slijepa sreća il' junaštvo pravo.
Talijanci s brodim nasrnuli,
A brodovim ni broja se ne zna;
Sa svih strana otok opkolili,
Pa se biju puškam i topovim,
Juriš čine, nigda ne prestaju,
Sve od ždraka pa do crnog
[mraka,
Iz topova grom za gromom
[puca,
Oganj sijeva, a taneta zvižde
Jauk ječi ranjenih junaka,
Od olova i od gvožđa ljuta:
Mrtvih ljudi velike su hrpe;
Sve naviješta, da je boj junački!
Al' na Visu vojvoda je hrabri,
On ne haje za silu brodova,

Ni za mnoštvo te dušmanske
[vojske.
Što nasrću kano gladni vuci.
Mala četa, što kod sebe ima,
Mala četa, al' srca velika,
Dosta mu je, da se brani snažno,
Dok prispije pomoć od brodova.
Iz tvrđave on im šalje dare,
Sjajne dare ognjenih jabuka,
Da počasti goste nepozvane,
Silne goste i kitu svatova,
Što dođoše amo po djevojku,
Primorkinju na glasu vitešku
I bez prošnje i bez dogovora,
Baš na silu i protiva volji.
A ne znadu nasilnici ludi,
Da je davno djevojka odrasla,
Ojačala, pa se i udala
I junaka dosta porodila
Sve sokola i žestokih zmaja,
Koji ljube svoju milu majku,
Pa ne dadu na nju ni gledati.
I naši su stari bojak bili
Za slobodu i za vjeru svetu
I s Mlečićim i s Turcima silnim,
Pa pomoću Boga istinoga,
Slavno megdan oni održaše.
I sad ćemo, vjera nam je tvrda.
Dušman bijesni, ljutina ga mori,
Kada vidi, koliko je moćna
Šaka ljudi pram njegovoj sili.
Upališe ognjem iz topova
Svetog Jurja malu tvrđavicu,
Koja bješe na ulazu luke;
I još neke oštetiše kule;
Al' se naši, jok, predati ne će,
Dok je jedne na ramenu glave:
Vole ondje slavno poginuti
Neg robovi za života biti.
Nuto jada strašna i žalosna.
Kad u noći, a ne zna se kako,
Buknu vatra i zapali goru,
Pustu goru na viškome brdu,
Više grada, a tvrđave blizu.
Jaki vjetar od sjevera puše,
Sa svih strana vatru raspaljuje,
Ter se plamen do oblaka diže
Rasvjetljujuć svuda naokolo,
Kako sunce kad o podne sjaje.
Preplaši se i staro i mlado
Te izlijeću na široko polje,
Da u kućam živi ne izgore.
Dušman misli: predat će se
[sada;
Višani će otvoriti vrata.
Izdat će nam vojsku i tvrđave,
Na tvrđavam careve barjake;
Zadobismo, sad se oni hvale,
Vis pitomi i Jadransko more,
A uz more ubavo primorje,
Na primorju slavnu Dalmaciju.
Čekaj, lijo, nisi pogodila!
Talijanci, vi ste valjda mudri,
Mudrost takva nama jeste šala,
A šala nam nauditi ne će,
Kako nije ni hitrina vaša.
Tu ne čuješ plača ni jauka,
Već vikanja iza svega glasa:
»Branimo se, pa svi poginuli,
»Il' dušmana progutalo more,
»Prije neg nam osvojio doma;
»Nam je ljepše slavno izginuti,
»Nego živim u sužanjstvu biti!«
Pa za time svak u ruke hvata,
Čim se oganj može ugasiti:
Jedni vode, drugi nose zemlju,
Neki grane, neki šumu guli,
Mnogi lete k vojsci u tvrđave,
Da odmijeni ranjene vojnike. —

Pjesma slavi žene od Sigeta,
Jer su jednoć život pregorile
Boreći se u svojemu gradu
Mjesto ljudi, kad su izginuli,
Al' nevjerom predale se nisu:
Jošter slavi pjesma od junaka
Viteškinju Marulu djevojku,
Što j' po smrti svojega babajka
Navlačila njegovu odoru,
Pripasala sablju na hajdučku,
Te je ona Lemno obranila.
Tako su se proslavile čudno
Ženske glave, mlade Korču-
[lanke,
Kad junački uz svoje građane
Potjeraše turske haramije;
Pa ni spomen ne će poginuti
Ni od ljudi ni od viških žena,
Jer su sjajna i njihova djela. —

Vrijeme leti, nove zgode nosi,
Pa što se je jednom započelo,
Razvija se dokle koncu dođe.
Evo sada treća noć ističe,
Noć ističe, treći dan osviće,
Otkad čusmo, da je zatutnjio
Grom topova kod ostrva Visa,
Pa još grmi, al' za dugo ne će.
Sunce žarko već je ogranulo,

Ogranulo te je odskočilo,
Al' je more jošte valovito,
A oblacim zastrto je nebo.
Iz oblaka plaha kiša pada.
Naši brodi na mjesto su došli,
Gdje se ima sreća pokušati
Od oružja i junačke snage.
Sad čekaju, da bi razvedrilo.
Pa će skokom u junačko kolo,
Kakvo dosad igralo se nije.

O vi djeve slavijanske vile,
Vi ste vazda čuvarice bile,
Naših polja i visokih gora,
Našeg mora i ravna primorja;
Posestrime vi ste junacima
I na kraju i na sinjem moru.
Pa gdje boja i megdana ima,
Vi ste ondje i dijelite sreću.
Ko junaštvo i pjesma je vaša;
Iza bitke vi kličete jako,
A vaš glas se čuje na daleko
Pa svak znade, što se dogodilo.
I na Visu vi ste prebivale,
Vidjele ste tog žestokog boja.
Vi znadete, jer ste mudračice,
Broj junaka i silnih brodova,
Što na megdan nasrnuše tuđe;
Pa junake i njihova djela
Same znate lijepo kazivati:
Vi kažite, što se tada zgodi! —

Isti ljudi, što su ondje bili,
Obuzeti grozovitim strahom,
Čuše mnogo, al' vidješe malo;
Jer dim gusti prekrilio sunce,
Pa se smrče i potamni nebo,
A pod nebom zacrnilo more.
Koliko je široka prostora
Izmeđ Šolte, Hvara pa do Visa,
Sve to biše brodi pritisnuli,
Nešto naši a više dušmanski,
Pa se vrte kan' da kolo igra,
Grdno kolo, u kom ljudi ginu.
Grom za gromom iz tisuć to-
[pova
Strašno gruva, nigda ne pre-
[staje,
Na sve strane živi oganj sijeva
A iz ognja grozna krupa pada,
Nije drugo već žareno gvožđe!
Gdje udare, ne mogu da prodru,
Jer su brodim boci okopljeni;
Al' kad lupnu brodu na palubu,
Razbit će se zrnje na komade,
Para, cijepa, na stotine valja;
Tu je vriska ranjenih vojnika,
Dobitnika vesela je vika;
Svak se boji, da će od žestine
Prosjesti se more do dubine.
Pa će u se progutati brode
I u brodim, sve što ljudi ima.
Da su brodi od drveta sama
Bez oklopa, kakvi prije bjehu,
Dušmanske bi naši izgorjeli.
Jer su vješti čudno na nišanu;
Dobro mjere, a bolje pogode
Posred boka okovana broda.
A kad vidje Tegetthoffe hrabri,
Da se kolo razigralo dobro,
A junacim ražarilo srce,
Skupi brode, da promijeni igru.
On na čelu vješti kolovođa
Sa svom silom tad svojega
[broda,
Po imenu Maksim-Nadvojvoda,
U srijedu je naglo naletio,
Te udari gvozdenijem kljunom
Baš gle u bok dušmanskoga
[broda,
Po imenu Kralju Italije.
Na njem grdna otvorio vrata,
Kud prodire more na valove:
Pa brod tone, nestade ga od-
[mah
I u njem do pet stotina ljudi.
Il je sreća, il' nesreća bila,
Što Persano, vođa nad vođama
Talijanske bojne mornarice,
Malo prije s vojvodskoga broda
U drugi se prekrcao bio,
Te od smrti on uteče grozne:
Život spasi, al' mu slavan nije;
Njega ribe požderale nisu,
Al' ga grize zazor i sramota,
Što je ljuće, neg' su morske
[zvijeri!
Tko bi sada mogo iskazati
Radost naših, a dušmana ža-
[lost?
Nestade im najvećega broda,
Na komu je pusto blago bilo
I junaka roda gospodskoga,
Vitezova i mladih knezova,
I na glasu mnogo mudrih glava,
Koji davno odabrani bili,
Da razdijele zemlju zarobljenu,
Pa glavari da nam oni budu.

Riječ je stara, al' je istinita,
Da tko jamu pod drugijem kopa,
Kadli tadli vlastita ga stopa
U nju vodi, mora da propada.
Ima vojske i brodova sila
U dušmana, da se jošter bore;
Al' je smetnja zavladala posve,
Nema glave, da upravlja s
[njima.
Sad se skupe, da udare složno
Po tri broda na svaki od naših,
Al' zaludu, kad junaštva nije,
Ni vještine, što junaštva prati:
Naši znadu dočekati hrabro,
Odbijaju tamo i ovamo,
Te za njima naglo u potjeru
Brode grde, a vojnike biju.
Ali nuto jada iznenada,
Što dopade našeg dušmanina.
Kad s' upali brod, Palestro
[zvani:
Pršte jako, razleti se strašno,
U čas ti ga pred očima nesta.
I u njemu do tri stotin' ljudi.
Sve junaka, žalosne im majke!
Nije dušman vatru podmetnuo,
Da ne dade dobitniku broda;
Već bi oganj naših iz topova,
Pak on pade baš u zgodno
[mjesto,
Na dno broda, gdje se prah na-
[lazi!
A što bi se i još dogodilo,
Da je more zatvoreno polje,
Pa da dušman na megdanu
[stane?
Cigli ne bi utekao borme,
Ni od broda niti od vojnika;
Tolika je u našim žestina!
Talijanci, hvalite se sada,
Kako ste nam osvojili Visa,
I primorje, gnijezdo sokolovo!
Što se zgodi, upamtite dobro
Ovog dana, za vas nesrećnoga,
Al' radosna našoj otadžbini.
Rodoljubi da ste i junaci,
Svaki znade, zatajit se ne da,
Jer ste cijelom svijetu pokazali;
Al' ste nagli i pohlepni jako.
Već je vrijeme, da se osvije-
[stite:
Što nij' vaše, ostavite stati,
Želite li, da budete srećni
Bez napasti i nevolje gore.

Susjedi smo, bud'mo prijatelji:
Naše dobro ne budi vam mrsko;
Ako vam je domovina draga,
I nama je draža od života,
Pa bi rado za nju izginuli.
Zla nas sreća skučila je vele,
Ama duhom još klonuli nismo.
Boj na Visu — vaše ljute rane,
Jer ste ondje poraženi bili,
U mjedene urežite ploče,
Da spominju i potomci vaši.
Što dopada, tko na nas na-
[pada!
Ispod Visa, sred Jadranskog
[mora
Krvave smo mi podigli međe,
One dijele naše od vašega;
Ne prelazt'e, tu vas bijeda čeka,
Sinje more grobnica je vaša. —

Kad se bitka danas započela,
Već se dobro odjutrilo bilo;
A još sunce na po neba nije,
Boj se svrši, pobjeda je naša:
Talijanci pobjegoše morem
Bez obzira kano razbijeni.
Naši brodi uđoše u luku
Na vijeke proslavljena Visa
Svi veseli kano dobitnici
Zastavama slavnim nakićeni. —

Časni starče, sad si utri suze,
Žalost presta, evo nam veselja.
Minula nas i ovoga puta
Propast doma i našega roda;
Dušmana smo mi potukli jako,
Uhvamo se, već nas dražit' ne
[će,
Jer pokuša, koliko je moćno
Domoljublje naših sokolova.
Kad tko hoće da njihovo otme.

Stare majke i sestrice mlade,
Vi djevojke krasne vjerenice,
Crno ruho vi svlačite sada,
Modro, bijelo i crveno na se
Navlačite, jer je od radosti
Iza tuge i nevolje crne.
Evo vama vaših sokolova!
Čili, zdravi i veseli vrlo,
Vraćaju se, podajte im dare,
Krasne dare od lovora vijence;
Ali vijenac, što im slava splela,
Ni do vijeka uvenuti ne će!

Dokle bude mora i mornara
I na moru junačkog megdana
Slavit će se ime Tegetthoffa
I junaka mladih Dalmatina,
Što pod Visom megdan održaše,
I razbiše mornaricu bojnu
Talijana, kad su navalili
Da hrvatskom ovladaju zem-
[ljom!

JOSIP PERIČIĆ.

III.

Na hiljadu i osme stotine
I šezdeset i šeste godine
Vijeće kupi Manuilo kralju.
U Firenci novoj postojbini,
Gdje je skoro carstvo posta-
[nulo,
Pak poziva gospodu taljansku:
Senature, mlade poslanike
Od sve ravne zemlje Italije.
Kad se vijeće na zbor okupilo,
Ovako je kralju besjedio:
»O plemići, pribrani vijećnici,
»Krilje moje, zakona tvornici!
»Kad vas viđu okolo prijestolja,
»Da me vašim svjetlom rasvijet-
[lite,
»Srce moje od radosti kipi,
»A duša mi ushićena trepti.
»Evo prođe šest godina dana,
»Otkad smo se muški zauzeli
»Otadžbinu našu sjediniti
»I pod mojom krunom sastaviti,
»Našom silom i našim junaš-
[tvom.
»Razdrobljenu zemlju Italiju
»Svu savismo o jednom ostožu,
»Rastjerasmo stare gospodare,
»Prognasmo ih, otkuda su došli,
»Te se danas braća okupiše
»I u srodno jato doletješe,
»A u jedno kolo zaoriše.
»Samo nam je u tuđim rukama
»Zaostala plemenita zgrada
»Venecija od mora kraljica,
»A uza nju mletačko zemljište,
»Što je nekad duždu pripadalo.
»Ona stenje pod tuđijem jar-
[mom,
»Pod upravom bečkoga vla-
[danja,
»Kojeno je tvrđe pograbilo
»Pokraj Minća, pokraj vode
[hladne,
»Obasulo teškim topovima,
»Napunilo vojskom svakojakom,
»Da joj spriječe na maticu doći.
»Ja sam često molio ćesara,
»Da ustupi zemlju Venecjansku
»Jal za novac, jali od milosti,
»Da se crna krvca ne prolijeva,
»Da se ljudstvu rane ne većaju.
»No se ćesar ne htje smilovati
»Ni na moje molbe osvrnuti:
»No sve jače tvrdi po Mletačkoj
»Oružjem i junačkom vojskom.
»Ja sam mogo i sam udariti,
»Na te tvrđe vojskom napad-
[nuti;
»No kada sam račun učinio,
»Koliko ću glava izgubiti,
»Koliko ću majka ojaditi,
»A sestrica u crno zaviti,
»Roditeljsko srce mi branjaše
»Na toliki rasap nagaziti.
»Bog mi dade nenadnu priliku,
»Prijateljstvo pruskog vlada-
[oca,
»Kojemu je po tragu ostalo
»Da zaviđa lozu ćesarovu.
»Ja sam s njime društvo učinio,
»Oba složno na njeg da udrimo.
»Mi od juga, a Prus od sjevera,
»Da se baška mirit ne smijemo,
»Dok mletačku zemlju ne pri-
[mimo,
»Dok se ćesar ne ostavi dru-
[štva
»U njemačkom trulome savezu,
»Koji brani Prusu širiti se
»I okupit oko sebe Nijemce,
»Kao kvočka svoju pilad ludu.
»Na noge, moji sokolovi!
»Evo zgode, a evo prilike,
»Da kraljestvo naše dopunimo
»I da staru želju izvedemo.
»Dajte vojske i što je za vojnu,
»Novi zajam, goleme prineske
»Na žrtvenik drage domovine:
»I da Mleci ostanu na duže
»Ne pustite, da zađe prilika,

»U tuđinskoj ruci i gospodstvu
»Na sramotu divne Italije.«
Kad je kralju besjedu svršio,
Sve se vijeće živo uzrujalo.
Te zapisa glave i imuće;
A načini kralja samodršcem,
Dok izvede, što je namislio.
Oslobodit Mletačku državu.
I protegne naravne granice
Novom carstvu lijepe Italije,
No ne reče nitko: ako Bog da!
Kad je kralju vijeće začario
I dobio, što je za potrebe,
On prizivlje svoje vjerne sluge,
Generala starca Lamarmoru
I Persana morskoga vojvodu,
Pak je njima skrovno besjedio:
»Sokolovi, moja brčna pera!
»Što sam davna rad očekivao,
»Evo mi se desila prilika,
»Da povratim Mletačku državu
»Na maticu drage otadžbine.
»Evo tebi, Lamarmoro starče,
»Sva zapovijed suhozemne voj-
[ske,
»Od Tirola do mora sinjega,
»Pet stotina tisuć golobrka
»Sa šest stotin' ogromnih to-
[pova.
»Preko toga u pomoć ti davam
»Zmaja ljuta starca Garibalda,
»Kojemu sam grijehe oprostio,
»Primio ga za svoga posinka;
»Oko njega pedeset tisuća
»Pusta momka, cvijet Italije,
»Dobrovoljca srcem pregaoca;
»Oni će ti branit lijevo krilo.
»Ti prebrodi Minćo vodu ladnu
»I udari Nijemcu u čeljusti,
»Na četiri tvrđe oglašene,
»Te istrijebi iz njih carsku voj-
[sku
»I protjeraj preko rijeke Soče,
»Te napadni na Mletke po-
[nosne,
»Oslobodi braću Venecjane,
»Pak se preži, gdje te sreća
[zajmi.
»Ti Persano, na glasu junače,
»Uzmi, sine, sve moje korablje,
»Četrdeset velikih brodova
»Sa trinajest parobrodnih lađa,
»Te s' u ljuto gvožđe oklop-
[ljene,
»Ne boje se teških varovnica,
»A kamoli zrna ohlađena —
»Hajde, sine, u jakinsku luku,
»Te ti preži i danju i noću,
»Provukače, dušmanska bro-
[dovlja,
»Radi, sine, podušiti lađe,
»Podaviti djecu kokošare,
»Da se više plovit ne usude
»Niz to sinje more valovito,
»Što je naša stara djedovina;
»Da ne glede već taljanske oči,
»Gdje se vije dvoglavi orao
»Po Jadranskoj po prostranoj
[lokvi.
»Pošto, sine, raskrstaš brodov-
[lje,
»Udri snažno na kršno primorje,
»Od starine našu naselbinu,
»Tamo živi junačko koljeno,
»Gorostasni brkati Šćavoni,
»Te su svojom krvlju održali
»Kroz toliko vijekova Mlečića:
»Tamo su se stranke podignule
»O jeziku i o narodnosti.
»U neslozi žive i razdoru.
»Lako ćeš ih, sine, nadjačati.
»Kada primiš kršnu Dalmaciju,
»Svrat' se, sinko, ponositoj Boki,
»Ključ primorja, strašna lako-
[mica,
»Gdje ćeš, sine, dosta muke
[naći;
»Jer sam čuo, kazuju mi ljudi,
»Da je narod oružju naviko.
»I ako mu do nevolje bude,
»Priskočit će hrabri Crnogorci.
»U povratak polazi Dubrovnik,
»Te Šćavoni nazivlju Atinom.
»To je dično mjesto od sta-
[rine,
»To su naši divni suparnici.
»Za Istriju i Trst napominjem,
»Tamo ima dosta miješavine,
»To bi moglo bez puške pad-
[nuti.
»Prođ se sinko, ugarskog zem-
[ljišta,
»Hrvatskijeh kralja kupališta,
»Da te ljuta zmija ne ujede.«
U mlađega govora ne ima!
Podiže se vitez Lamarmora,
Te posjede debela đorata,
I pripasa paloš okovani,

Oni isti, koji je nosio
Na Krimeju protivu Moškova.
Pak rasturi vojsku svukoliku
Uzduž Minća, krvotočne rijeke,
Od Tirola do žvalica Pada,
Gdjeno rijeka u more uvire,
Da oslači more oko sebe. —
A Persano doplovi Jakinu,
Razvi barjak, trošarnu zastavu,
Na pancijer, na velikoj lađi,
Te je zvahu Kralju Italije,
Blagajnici svoj kraljevskoj
[vojsci;
Na njozi se gospoda skupiše.
Da vladaju zemlje podjarm-
[ljene.
Kad u Beču glasi dopadoše,
Da se vojska međi poprimakla,
Bečki ćesar na noge skočio,
Pak priziva dragoga rođaka,
Nadvojvodu hrabroga Alberta
Te je njemu care govorio:
»Rode dragi, desna ruko moja!
»Jesi l' čuo, jesi l' upamtio,
»Kad se ono brate vojevalo
»O posjedu Mletačke države
»Sa francuskim carem Napuljo-
[nom,
»Djed moj Frane, cesar ogla-
[šeni,
»Tvomu ocu nadvojvodi Karlu
»Poklonio zapovijed vrhovnu,
»Da se bori za tu pokrajinu,
»Te je nama u tragu ostala.
»Ti naličiš ocu u junaštvu,
»Ti si vojnik na glasu odavna,
»Evo tebi vojska odabrana
»Dvjesta tisuć na broju junaka:
»Ne mogu ti za sad više dati,
»Jer se bojim pruskog vladaoca,
»Koji će nam udrit od sjevera,
»Opustošit naše perivoje,
»Krasne češke i moravske
[strane,
»Kao što je skoro ucvijelio
»Braću našu, stare prijatelje,
»Saksonije, Hanovera kralje.
»Te su pali o našemu vratu.
»Hitaj, brate, ako Boga znadeš,
»Brani Mletke do posljednjeg
[čojka,
»Našu zemlju krvlju opojenu.
»Koju mi je djede prisvojio,
»Koju mi je kralju talijanski
»Pritvrdio na zuriškom miru.«
Kad Alberto začu gospodara,
Pokloni se do zemljice crne.
Trznu brže tvrđi Veroneškoj,
Te sokoli vojsku cesarovu
I ophađa sve tvrđave redom,
Rasturio vojsku po šančevim
Privalio gvozdene lumbarde.
Da uzbija dušmanina svoga.
Vrijeme prođe, lipanj mjesec
[dođe,
Kad livade počnu zasurjeti,
Žetelice srpe nabavljati,
Jedno jutro u svetoj nedjelji
Zakukala crna kukavica
Vrh Jakina, grada pitomoga.
Ono nije crna kukavica
Već je ono Manuilo kralju,
Kuka kralju, za srce s' ujeda,
Pak poklikno morskoga voj-
[vodu:
»Oh Persano, da te Bog ubije!
»Što si tako dugo začamio
»U jakinskoj, u pitomoj luci,
»Mornaricom mojom odabra-
[nom?
»Jesi l' čuo, dobro te ne čulo,
»Da je moja vojska izginula
»Na Kustoci preko rijeke Minća,
»Šest tisuća izgubilo glave,
»A trostruko rana dopanulo.
»Pet tisuća u sužanjstvo palo,
»Moga sina ljuto obranili.
»Izgubili haznu i džebanu,
»Mnoge tope i mnoge zastave,
»Drugih sprava ni broja se ne
[zna;
»A ti sjediš u jakinskoj luci,
»Te se hladiš kafom i šerbetom,
»Ka' da su te premamile vile.
»Nu Persano, ako Boga znadeš!
»Sad il' ikad izvezi korablje
»Te osvijetljaj obraz otadžbini
»I osveti razor na Kustoci,
»Da se nama ljudi ne rugaju!«
Tad Persano piri vatru živu
Pak se parom na more izveze,
Te odvoji četiri pancjera,
Pak ih šalje k Visu na pučini,
Da osvoje otok oružani,
Da postavi u njegovoj luci
Spredlnju stražu svojemu bro-
[dovlju.

Kada lađe k Visu doploviše,
I kraja se blizu primakoše,
Baš na ušće oružane luke,
I razviše sve svoje barjake,
Strašnu vatru na grad oboriše
Na šančeve, te su postavljeni
Branit ušća viškog pristaništa.
Bojak traje nekoliko sata,
Niti su se lađe kopornule,
A kamoli u luku ubjegle.
Dosta grdne vratiše se natrag
Na susreti vojvodi Persanu,
Da mu dadu crvene jabuke.
To su njemu Viške poklonile
Pred rakijom, dok mu ručak
[dođe.
Kad je sjutra jutro osvanulo,
Žarko sunce na istok sinulo,
Persano se nešto dosjetio,
Te on šalje do dva parobroda,
Da prekinu na ostrvu Hvaru
Brzojava žicu podušenu,
Da o Visu ne šire se glasi,
Da ne čuje niko po krajini,
Je l' se predo, jal je izgorio. —
Plaču majke, plaču roditelji,
Vide stražnju pred očima uru,
Šaka puka, što u moru živi,
Gleda silu, kako se privlači,
Od koje bi zemlja uzdrhtala
A kamoli mala ostrvica,
Usamljena, udaljena, pobro,
Ka utopac na srijedi pučine;
Vidi narod, osta pod gomilom,
Pak on žali svoga zavičaja,
Žali porod, žali očevinu —
U zvjerki bi srce proplakalo!
Kad Persano razredio brode
Oko ušća bijednoga ostrva,
A Albini vojsku iskrcava
Od zapada na komiško žalo,
Nitko nije ni pomislit mogo,
Da će moći Vis se održati
Ni do podne strašnomu udarcu.
No je Visu Bog i sreća dala
Pukovnika na glasu junaka,
Gvozdenoga Urša vojskovođu,
A uz njega birane tobdžije
Većim dijelom sjeverne Slav-
[jene,
Vojsku pješku hrabre Dalma-
[tine,
Koji su se na mačeve kleli
Svi umrijeti, Visa ne predati.
Da je kome stati pa pogledat,
Kada lađe topove prosuše
Na šančeve, gnijezda sokolova;
I džebana kad u oganj pođe
Iznad šanca vrh viške varoši,
Pjam se digo preko viških
[brda,
Bi rekao i bi se zakleo,
Da Vis tone moru u dubine,
Obala se iz temelja ljulja,
Da mu šume ognjem gorijahu.
Hladnokrvni carevi tobdžije
Ne prestaju zdravice vraćati
Iz četiri šanca ukrepljena.
Pak iz gornjih poviših tvrđava
Kad vidješe, da zrna ne mogu
Brodovima probiti oklopa,
Sjetiše se gađat u oknove,
Otkud vire topovi talijanski.
Persano se povuče u more,
Da popravi lađe porušene,
Svoje mrce u more da baci,
Da ranjene opremi k Jakinu,
Da se opet sutradan povrati
Većom snagom, a boljijem zo-
[rom.
U to doba glasi dostigoše
O zlom stanju Visa malenoga
Vladaocu kršne Dalmacije,
Po imenu Filipović-Franu,
Od starine hrabromu Hrvatu.
Filipović šalje razne vijesti,
Napisane krvlju i suzama,
Tegetthoffu, morskom na-
mjesniku,
U Fažanu, na primorja luci:
»Tegetthoffe, naša uzdanico!
»Jal' ne čuješ, jal' ne haješ,
[pobro?
»Sva je sila dušmana udrila
»Na Vis otok sred sinjega
[mora,
»I dosta mu jada nanijela,
»Šančeve mu kršne oborila,
»A topove mnoge prevalila.
»Vis se dobro sili pridržava,
»Dušmaninu dosta jada dava:
»No se bojim, da se ne će moći
»Održati ogromnom brodovlju.
»Ako, braco, misliš požaliti,
»Viški otok posljeda predaje,
»Ti pomozi, dok je u životu,
»Nemoj pustit, da snimi za-
[stavu

»Austrijskoga orla sa bedema.
Crni glasi kad su doletjeli
Preko tanke žice u Fažanu,
Tegetthoff je vijeće okupio
Na svojemu brodu krilatome,
Na pancjeru Nadvojvode Maksa
Imenjaka cara mehikanskog,
Što je našoj mornarici majka.
Kad se vijeće svelo na đemiju,
Tegetthoff je razgovor začeo:
»Oh drugovi slave i poštenja!
»Evo su mi glasi dostignuli,
»Da je sila morska udarila
»Na Vis otok usred sinjeg [mora,
»Te ga valja svojim lumbar- [dama
»Bez prestanka dva bijela dana,
»I da mu je ljuto nahudila,
»Te se ne će za dugo držati.
»Ni svojemu odoljet dušmanu.
»Zato sam vas ovdje sakupio,
»Da se mudro bratski svjetu- [jemo,
»Što bi dobro bilo, da radimo?
»Vi svi lijepo znate i vidite,
»Kolika je sila u Taljanca,
»Da je našu mnogo nadmašila
»I brodovljem i brojem topova.
»U njih prvu silu jako kažu
»Oko trijest lađa velikijeh,
»Što na svrdo parom okretaju:
»U njih drugu strašnu silu kažu
»Trinajst lađa u ljutom oklopu,
»Dopunjenih topom na prugove,
»Te se straga zrnom nabijaju;
»U njih treće strašilo kazuju
»Podušnjaču gorostasnu lađu,
»Koja nosi do dva bojna topa,
»Zrno im je od stotine oka:
»Gradili je tri godine dana,
»Tri tisuće djece hargatara,
»Potrošili sto tovara blaga. —
»I da bi se njojzi doprimakli,
»Družinu bi poda krov uzbili,
»Kažu ljudi, da uzavru vodu
»Kotlovima, te se para začne,
»Pa čekrkom siplju vodu vrelu
»Isred srijede na željezpokrovu,
»Dok opare svoje napadače
»I sljušte im kožu s mesa živa.
»Kad Taljanci o njojzi pričaju
»I kada se pred svijetom hvale,
»Ko što im je po tragu ostalo.
»Oni kažu, da je ona dosta,
»Da poduši sve naše brodovlje.
»Da su jači, nije se čuditi,
»Jer su dosta blaga potrošili
»O brodovlju i o mornarici.
»A u nas se carevinsko vijeće
»Protivilo pomorskom na- [pretku,
»Zanijekalo nekoliko novca
»Koji bi nas bio povisio
»Uspoređe lađa dušmanskijeh.
»Ja sam čuo od starih junaka,
»Nema smrti bez suđena dana,
»Niti glave gdje su sile ravne:
»No hodajte, moji sokolovi,
»Da pregnemo zažetim očima,
»Pa što Bog da i sreća junačka!
»Kada vidi naša mornarica,
»Morska vučad, mladi Dalma- [tini,
»Da im gori viška ostrvica,
»Hoće im se ljuto ražaliti,
»Sjetit će se staroga poštenja,
»Lavska će se srca raspaliti,
»Svaki svoje da pokaje stare,
»Kada pregnem ginut za ce- [sara,
»Ne bojim se ništa na svijetu,
»Jere mi je mrijet svakojako.
»Ako pod Vis megdan dobijemo,
»Novo će se doba otvoriti
»Austrijanskoj mladoj morna- [rici,
»Potomci bit će srećniji od nas
»Trgovinom i vojnim ponosom,
»U primorje nestat siromaštva,
»A sva vrela povrijeti bogat- [stvom,
»Ko za vrijeme rata od Kandije.
»No vi, moji sivi sokolovi!
»Dajte biljeg, da nas ćesar [gleda;
»I soko je ptica premalena
»Al se bori s orlom velikijem.«
Kad Tegetthoff vijeće poso- [koli,
Svi vojnici na noge skočiše,
Pak junačku besjedu dadoše:
Da će hrabro udrit na Taljance,
Da živote poštedjeti ne će,
Ni žaliti, šta je na svijetu,
Ma se svaki pod Vis utopio.
Kada brodi luku ostaviše,

Dvadest sedam na broju se
[rede,
Pred njima je čelovođa Kaiser,
Koji nosi stotinu topova,
Deset stotin mladih sokolova,
Na dvadeset srpnja usred -
[ljeta,
Podranio hrabri brodovođa
Tegetthoffe, poznani junače,
Te je svoje ime oglasio
U danskome njemačkome ratu,
Pak poziva pobočnika svoga,
Te je njemu tiho besjedio:
»Daj biljega, neka vidi vojska!
»Na brodim je dvijesta durbina,
»Neka svaki na porede gleda
»Niz pučinu, dokle brode spazi,
»Strašne brode našeg dušma-
[nina,
»A ko prvi sagleda zastavu
»Novog carstva, bijele Italije,
»Te Persanu nad pancijerom
[vije,
»Dati ću mu pića tri dukata.«
Kad se brodi kraja otisnuše,
Prebrodiše istarsku obalu,
Izdaleka motre Velebita —
Te mu glava u oblake tiče —
Koji dijeli braću jednokrvnu:
Prođe jato zadarske ostrve.
Šibenik se izdaleka bijeli;
Uto viknu momče iz stabala,
Ono viknu, ko da se pomami:
»Evo brodi a evo zastave
»U konavlu Visa malenoga.«
Puče zvizga po našem brodov-
[lju
Od radosti i junačkog zora.
Neki kliču: »Mila otadžbino,
»Kako te je dušman prepanuo,
»Evo tvoji sinci u pomoći,
»Koji će ti rane izvidati,
»Izbaviti sile Persanove!«
Kad Persano opazi brodove,
Gdje se k Visu na jedno pri-
[miču,
On doziva pobočnika svoga,
Pak je njemu sjetno govorio:
»Oh D'Amico, oficirska glavo!
»Evo k nama dušman se pri-
[miče,
»Sa svom silom zametnut će
[kavgu.
»Ja sam noćas zli sanak usnuo,
»Da smo novo selo naselili
»U Konavlu, kod ostrva Visa,
»Znadi sine, dobro biti ne će.«
Al D'Amico njemu odgovara:
»Nemoj tako, dragi gospodine,
»San je laža, a Bog je istina!
»Mi smo jači od našeg dušmana.
»Njega ćemo lasno osvojiti,
»Pred svijetom obraz osvjetlati
»I melemom rane pomazati,
»Što je nama Švabo zadesio
»Na Kustoci, usred Italije.
»Gospodaru, da se poslušamo!
»Prekrcaj se na drugu đemiju
»Baš na stranu oklop-poduš-
[njaču,
»Te ti rastri od platna biljega,
»Neka brodi u poređe stanu.
»Ako bi nam Bog i sreća dala,
»Da Kaisera smjesta podu-
[šimo,
»Ili da ga otmemo družini,
»Svi će drugi brodi predati se,
»Predati se ili izginuti,
»Kao srodno jato jarebica,
»Kad im vođa najprvi pogine.«
Mudar bio Persano vojvoda,
On ostavi Kralja Italije,
Prekrca se svojim pobočnikom
Na stravičnu lađu podušnjaču.
Bilo vedro, pak se naoblači,
Duhnu jaki vjetar od sjevera,
Sitna kiša stane popršavat,
More se je jako uzmutilo,
I valovi stali nabrecati,
Žarko se je pomračilo sunce
Kao da se nebu ražalilo,
Da se krvca kršćanska prolijeva.
Uto prispije soko Tegetthoffe,
Pak on viknu tanko glasovito:
»Stani, Persano, ljudska kuka-
[vice!
»Da junački megdan dijelimo,
»Da vidimo, čije j' sinje more,
»Čije li je, čije li će biti,
»Čije li je od starine bilo?
»Nisu ovo babe pulijiške,
»Da im brektiš, da im nabrecu-
[cuješ,
»No su ovo zmaji Dalmatinci,
»Kojima je po tragu ostalo,
»Da ne pušte sa sebe poštenja;
»Praunuci starih sokolova,
»Što razbiše silu Kandijana.

»Ognjevitog dužda mletačkoga,
»Koji se je bio zahvalio,
»Pred senatom i cijelim naro-
[dom,
»Da će njima jaram objesiti
»I brodovlje ognjem izgorjeti;
»Koji svojom krvlju proslaviše
»Gospoštinu grada Venecije,
»Krilatoga lava svetog Marka,
»Na Lepantu na boju krvavu,
»Gdje slomiše silu sultanovu,
»I u drugih stotinu bojeva,
»Za koje im zasluge Mlečići
»Nadjedoše ime Škijavoni,
»Što će reći: robi urođeni.
»Skovaše im gvozdene okove,
»U kojima narod poputaše
»Pet stotina i više godina,
»I slovensku svijeću ugasiše,
»Da ne svijetli na jugu krš-
[nome,
»Prognaše im jezik i narodnost
»Iz sudova i iz učilišta,
»Da ne pamte, kojeg su podri-
[jetla,
»Zaborave svoju povjesnicu,
»Mili jezik, dične običaje...«
Pali junak iz bojnih topova,
Na pancijeru penje znamenija,
Da se bitka počme zametati
Na sve strane najvećijem zorom.

Bože dragi, čuda velikoga!
Kad se brodi blizu primakoše,
Stade jeka, klopot i grmljava.
Tutnjava se nadaleko čuje,
Rekao bi, da je sudnji danak.
Pade magla od neba do mora,
Nije magla jutrom natjerana,
Već je magla od crnoga praha;
Sinje se je more pomamilo,
Valovi se digli na bregove,
Te nagone broda suproć broda,
Ko da će ih sviju progutati.
Da je komu moći zavirjeti
Kroza tmuše dima sumračnoga
Čelovođu veloga Kaisera!
Njega su ti, pobro, opkolili
Od najvećih lađa talijanskih
Do četiri ljuta pancijera,
Gađaju ga sa četiri strane —
Grdne su mu štete nanijeli:
Prednje stablo s trupa oborili,
Prekinuli gužve ispletene;
Palo drvo i konoplje teško
Po pokrovu do sredine broda,
Ugušilo dimnjak i kuhinju,
Natrpalo prostor na pokrovu,
Da se nitko šenuti ne može.
Nije šala zrna po sto oka!
No je nama sreća podarila,
Kapetana Petza krilatoga,
Što upravlja veselim Kaiserom,
Premda ga je ljuska obranila,
U junačkoj krvci ogreznuo —
Skače mornar kao jelen hitri,
Pak sokoli junačku družinu.
Neki kupe drvlje i konoplje,
Raspačaju, čiste po pokrovu,
Neki trijebe dimnjak i kuhinju,
Da se vatra po krovu ne pruži;
Neki nose kamena uglevlja
A u sprave, da se peći pale;
Neko rukom okreće kormilo
Na svrdao, da se brod obraća.
Ovo ti je radnje po pokrovu.
Kad se trže veseli Kaisere
Te ispali sa obije strane
Devedeset i devet topova,
Da pozdravi vojvodu Persana,
Te mu na bok siplje vatru živu;
Umimogred kucnu među pleća
Pancijera Kastela Fidarda;
Koliko ga lako udario,
Trijest ga je lakata turio —
Ko na nogu stao, popadao,
Svi sudovi u krpatke pošli —
Na troje se pancijer ulupio,
Jer je Kaiser u lance omotan
Kao malo dijete u povoju.
Umuknuše taljanski topovi,
Sve od jednom boja utišmao.
Bože dragi! što će ono biti?
Mornarice stale pa gledale,
Gdje Palestra oganj prihvatio,
Bljuje tmuše iz svoje utrobe,
Ko klačina kad je progorjela:
Hoće lađa u lagun otići!
I da bi joj gdjeko priskočio
I družinu ognja izbavio!
Nije šala brodu se primaći,
Nije šala u lagun skakati!
Sam se jedan nađe Obiliću,
Dalmatinac Niko **Kargoviću,**
Kad ugleda, gdje Palestro gori,
Pomislio na stare junake,
Skoči s broda kao soko sivi,
Na goruću lađu nagazio,
Smače vitez trošenu zastavu,

Što pancijeru o krmi višaše.
Opasa je i tvrdo zauzli,
Pak donese u svoju družinu;
Blago majci, koja ga rodila,
On je svoje ime oglasio! —
Kada vojska vidje i izgorje,
I da nije vrijedna pregasiti
Živu vatru, što se poprimakla
Džebeani u najdonjoj spremi,
Pokliknuše iz jednog grla:
»Bože živi lijepu Italiju!«
Uto puče lagun u Palestru
Ko najjači trijes o proljeću:
Plam se diže u vis do oblaka,
Iza plama crna magluština,
Iza magla ništa ne ostade
Nego neki ogorjeli panji,
Površinom mora gdje plutaju,
Crni brate, kao na garištu.
Tegetthoffu novo srce dođe,
Te naredi barunu Sternecku,
Kapetanu Nadvojvode Maksa:
»Davaj pari trostruku jakotu.
»Evo k nama Kralja Italije,
»Hoćemo ga smjesta udušiti.
»Da od njega pametara nema,
»Ili našu lađu prelomiti.
»Teško, brate, svuda slabijemu,
»Kada jaje o jajetu kucneš,
»Ne znaš ništa, koje će prsnuti,
»No je vazda bolje udariti,
»Neg čekati, da te tko udari.«
Kad dopade Kralju Italije,
Strašni pancijer, rádnja ame-
[rička,
Da izigra sve svoje lumbarde
Lijevom stranom na Hercega
[Maksa,
Tegetthoffu Bog i sreća dala
Da mu lađu para podagnala,
Kao pticu kad je vihar zajmi,
Te nadjaha Kralja Italije,
Udari ga glavom od đemije,
Izoštrenim srpom od čelika,
Na zlo mjesto usred lijevog
[boka.
Kako ga je lako udario,
Sav se pregnu Kralju Italije,
Poče tonut u duboko more.
Vika stoji taljanskih mornara:
»Ne pustite, braćo krajišnici,
»Da se danas ovdje utopimo;
»Ako smo se krvnički gonili
»Kršćani smo, stari prijatelji,

»Vaš je megdan, vaše sinje
[more,
»Da je proklet, ko će ikad doći
»Otadžbinu vašu napadati
»Ili kralja vašeg zadijevati.«
Mornari su naši milostivi,
Oćahu dat ruke utopnikom:
No se, brate, muka doprimače,
Jaz bezdanji kad se rastvorio
Od tonuća lađe u dubinu.
Već kada se polu podušila,
Talijanci, učeni plivači,
Pobacaše sa sebe haljine.
Svak dočepa po jednu trupinu
Te se baci moru u žvalice,
Da doplove Visu na ostrvu,
Kami majci! da se ne utope,
Čuješ lelek mladih utopnika,
Čuješ pisku golih plivalaca,
Ko galebi po valovim plove —
Neki vika: »Isus i Marija!«
A množina: »Primi, Gospe,
[duše!« —
Tad Persano ugleda nevo-
[lju: —
Podušenu najbolju đemiju;
Gdje Palestra ogani izgorio;
Kastel Fidard gdje mu jedva
[plovi;
Neki drugi ljuto izrešetan,
Prima vodu sa svakoje strane:
Nekojemu dimnjak sav ras-
[trijeskan
Te ga para voziti ne može;
Nekojemu krma iscijepana
Te se, bolan, ne da upravljati;
Nekojemu družina nestala,
Pak se vrti tamo i ovamo,
Ko pjan čovjek kad stane lu-
[tati —
Bježi starac, glavom bez obzira,
Pak se spušti u daleko more,
Da sakupi srušene ostatke
Taljanskoga na glasu brodov-
[lja. —
Kad usidri u jakinskoj luci
Razvaline uglednog korablja,
Usta narod, i bi ga zaklali,
Da im starac noću ne umače
U haljine ženske preobučen.
Pod Vis osta mladež đeno-
[veška,
Kojoj su se djedi progonili

S Mlečićima u stara vremena
O prvenstvu nada sinjem moru;
Poginula mnoga gospoština,
Književnici, o svačem znatnici,
Među njima oglašeni Boggio,
Nesuđeni vladar Dalmacije.
Poginulo oko tisuć vojske,
Što od zrnja, što od ljuskotine.
Što utopca, što li paljenika;
I danas im trupove izbaca
Plaho more po viškoj obali,
Il ribari u mreže hvataju,
Te množina ribe jesti ne će
Oko Visa za koju godinu.
Jošt je more k ostrvu nanijelo
Od drveta malenu kutiju,
U kutiju Boggio zatvorio
Poslanice knjige namijenjene
Svojoj ljubi, dragim prijateljem,
Najposljednju ljubav da podijeli;
Ka' da ga je bila osjenula
Smrt nemila u cvijetu mla-
[dosti. —
Kad Persano narodu uteče,
Nad Jakin se crni oblak sleže,
Iz oblaka munje zasinuše,
Pobiše se vjetri po prostoru,
Strahovito more uskoleba.
Podušnjaču godina poduši
U dno luke u sitnoj pržini.
Tu je snađe, što joj ime sluti,
Jer je nađe u pola života,
Oda svuda ko rešeto šuplju,
Što je zrna pod Vis prosijaše.
Kad Tegetthoff osta na meg-
[danu
I kad vidje Taljance bjegati,
Da ih durbin dostići ne može:
On okupi junačko brodovlje,
Što se biše naglo okrenulo
U potjeru svomu dušmaninu,
Pak dosiže viško pristanište,
Da obađa sve brodove redom,
Te pogleda štetu i gubitak,
Da svačemu načina učini.
Nema boja bez ljudskoga mesa
Ni na suhu, kamoli na moru,
Nego da su proste po sto puta
Ljudske rane, kad se slavom
[liječe.
Pogiboše do tri oficira,
Do trideset ostale družine,
Sto i trijest rana dopanuše.
Mornarica žali dva sokola,
Hrabrog Molla i umjetnog
[Klinta,
I ostalu milu braću svoju,
Te proliše plemenitu krvcu
Pod zastavom bečkoga cesara
Za obranu svoje otadžbine. —
Nek im laka crna zemlja bude!
Vazda će ih pripjevat junaci,
Na njihovu groblju pronić
[cvijeće,
Topit će ga višanke djevojke
Svako veče, kada zađe sunce.
Vjetarci će miris nanositi
Od Lovćena ćak do Velebita.
Kad Tegetthoff pokopa tjelesa
I učini najposljednju počast
Poginuloj braći i družini; —
Kad poljubi i zagrli Urša,
Branioca Visa krvavoga;
Kad zahvali viškom načelniku,
A opremi bijedne ranjenike
Po krajini u gradske bolnice,
Da se njima slavne rane
[liječe: —
Šalje glase milosnom cesaru
Preko žice, da prije dolete:
Kako mu je Bog i sreća dala,
Te salomi dušmansko brodovlje,
Izbavio Visa od opsjeda
I primorje naše svekoliko.
Cesar njemu tiho odgovara:
»Tegetthoffe, sve moje uzdanje!
»Ja te penjem morskijem vojvo-
[dom
»Što do danas Austrija nema;
»A svoj mojoj hrabroj mornarici
»Moje hvale i moja naklonost
»Za pobjedu, što je održala
»Boreći se pod mojom zasta-
[vom.«
Pomalo je na svijetu junaka,
Da naliči orlu Tegetthoffu
U junaštvu i u pravednosti,
U krotkosti i u smirenosti;
On ne krije ničije poštenje
Ni maloga, što po brodu mete;
Ne zavida našoj narodnosti,
No priznava vrline mornarske
Sokolova mladih Dalmatina.
Otkada je gavran pocrnio,
Nije sila silu dočekala,
Nije soko orla raspršio,
Ko Tegetthoff Persana vojvodu
Kod ostrva Visa malenoga.

Slava se je bojna okitila
Tegetthoffom i njegovom voj-
[skom,
Austriji rane zarastoše,
Na Sadovi što joj Prus zadade.
Stara se je sreća probudila,
Dalmatinsko ime uskrsnulo
Iz grobnica davnih pradjedova,
Sve primorje od Budve do
[Trsta
Oprosti se sile talijanske,
Ostade im na moru prvenstvo.
Sad daj Bože, da se mir utvrdi,
Da se ljudska krvca ne proliva,
Da se ljudi o napretku bave,
Da se braća među sobom slože,
Da razviju svoje trgovine,
Svoju znanost i svoje tvorine:
Da nam ljepše sunce obasije,
Da se trnje ružicom okiti:
Sve na slavu bečkoga cesara,
A u zdravlje naše mornarice,
I za spomen slavnijeh junaka,
Koji svojom krvlju pečatiše
Pod Vis bijeli svu našu buduć-
[nost,
Nakon sebe primjer ostaviše
Omladini, daleku potomstvu,
Da s' oglede u ove vrline,
Da proslave dragu otadžbinu,
Da s' ozivlje kraljevu pozivu
I njegovu slavnu namjesniku,
Dokle teklo sunca i mjeseca!

Stjepan Ljubiša.

IV.

Kavu pije Persan đenerale
U Jakinu gradu bijelomu;
A kada je on kavu popio
I za kavom smotak zapalio,
Nasloni se na desnicu ruku.
Na prozoru odlične kavane,
Te pogleda na Jakinu bijelu.
Pak s' ovako s njime razgo-
[vara:
»Oj Jakine, moja srećo prava,
Evo mene puno godin' dana,
Da sam tebe s mora predobio
I junačko ime zadobio.
Ja išćerah papine vojnike
Iz tvrđava, koje tebe brane,
Te sam tebe tako pridružio
Uz kraljevstvo nove Italije,
Koja tebe danas zapoznaje
Za najljepše stanište brodova,
Koji jesu meni pouzdani
Od mojega kralja Italije,
Svijetle krune Viktor-Manojila,
Ja nad njima punu oblast imam.
Al' šta će mi, kad zaludu stoje?
Jedva čekam boja da s' za-
[metne,
Rada bih se kudgod pomaknuti,
I na moru sreću pokušati.
Mi pomoću cara francuskoga
Predobismo cesara bečkoga,
Koji nama Lombardiju dade,
Pa s njom zemlje lijepo raširili,
Al' zaludu kad to dosta nije:
Tim mi jošte zadovoljni nismo.
Mi želimo Mletke osvojiti,
To će druga sreća moja biti,
Jer ne viđam, ko će se opriti.
U mene su sileni brodovi,
Vatru siplju kao i gromovi,
Ne bojim se kralja nijednoga,
A kamoli same Austrije,
Koja nema neg malo brodova,
Sve rđavih starih i pognjilih,
Bez oklopa i bez tvrđe silne:

U mene su oklopne đemije,
Tvrđe puno neg stare galije,
Sve su za boj sasvim priprav-
[ljene,
Sve su tvrde kano i planine,
Trijest imam i više brodova.
Ne boje se ubojnih topova,
Jer ih topi probiti ne mogu;
Nek ih biju koliko im drago,
Ne mogu im ništa nahuditi.
Najtvrđi i najviše snažan
Svuda čuven silni Fondatore:
Sad takoga broda ne imade
U nijednog kralja ni cesara.
S njim ću samim lako predo-
[biti
Svekolike brode Austrije,

S kojim kažu da Tegetthoff
[vlada:
Neka vlada, jadno mu uhvanje!
Žar će smjeti na me udariti,
Udariti, il me dočekati?
A gdje snaga, gdje l' od boja
[znanje?
Zar on misli, žalosna mu majka,
Da j' Talija što no Danimarka?
Nije, nije, vjera mu je moja!
Iziskuje morsko vojevanje
Silnu snagu i od boja znanje;
A toga ti ni zerice nema,
Ni na moru vojevati znade.
Ja ću silnu snagu sakupiti
A na moru znadem vojevati,
Pri tom mi se dobra sreća
[kaže,
Jer se glasi, ako nisu laži,
Da se ljuto sada zavadio
Kralj Prusije s carem Austrije;
Pak kad bi se oni zavadili,
Zavadili te se i pobili,
Sam se sobom ja kunem Per-
[sanom,
I mi ćemo biti s Prusijanom!
Sa dvije strane mi ćemo udriti,
Austrija ne će odoljeti:
S jedne strane vojska prusijan-
[ska,
S druge strane snaga talijanska;
Ja ću s mora, Lamarmora s'
[suha,
Pa svi složno na nju navaliti.
Uranit ću rano prije zore,
Zaplovit ću uz Jadransko more,
Započet ću od ostrva Visa,
Što ću odmah lako osvojiti,
Vladaoca u njem ostaviti,
Neka vlada s druge strane
[mora.
A kad Visa budemo uzeli,
Svoju vojsku u njem udomili,
Tisuću mu prouzročit jada.
U mene su izabrani momci,
Ne boje se Gripa, ni Bačvića
Niti Splјeta, niti Sustjepana.
Nit Solina, niti Mravičana,
Nit Trogira, niti Kašteljana,
A još manje kršnih Zagorana,
Nit Omiša, niti Primorčana,
Niti Klisa, niti Poljičana,
Niti Sinja, niti Cetinjana,
Nit Imoskog, niti Vrgorčana,
Nit ostalih ondešnjih kotara,
Gdje ne znadu nego piti vino.
Svi se misle Spljetu zavrviti,
Mojoj snazi za moć odoliti:
Nek se kupe i neka pucaju,
Kad pucanje mojih topa čuju,
Jedva neki čekat da se svane,
Uz kamene bježati će strane,
Da s' dočepa vrha kršnih
[strana,
I pobjegne moju vatru živu,
Živu vatru iz mojih brodova;
Bojat će se gore neg gromova,
Te će brzo oni razbjegnuti,
A mi lako pod Spljet doploviti,
Bez otpora njega osvojiti:
Te će nama sve bez muke biti.
Netom budmo Spljeta osvojili,
I svoj barjak na njem udomili
Baš na vječnu spomenu i diku,
Krenut ćemo gradu Šibeniku,
Pa na silu njega osvojiti.
Kraj Ljuljevca na grad udariti.
To ne može nitko zabraniti,
Ni tvrđava Svetoga Ivana,
Niti ona Svetom Ankom zvana.
Nit se bojim grada, ni građana,
Nit varoša, niti varošana:
Svi se oni mogu sakupiti,
Ali grada ne će obraniti,
Niti mojoj sili odoliti,
Nit junaštvu mojih sokolova.
Kad Šibenik budmo osvojili,
Poći ćemo k Zadru na po-
[zdrave
I u Zadru Filipović-Frani,
Vladaocu Zadra bijeloga,
Koji zove mlade Dalmatine,
Da se dižu na oružje svijetlo,
Da se brane i meni protive:
Al' mu moju tvrdu vjeru dajem,
Da ni sebe obraniti ne će
Ni njegova Zadra bijeloga,
A kamoli cijelu Dalmaciju,
Koju ću ja lakše osvojiti
Nego smotak ovaj popušiti.
Zadar bijeli kada osvojimo,
Sva će naša biti Dalmacija,
Dalmacija, cijela Istrija.
Tad ću poći Tegetthoffa naći
Usred luke pod bijelom Polom,
Tu ću brzo njega uništiti,
I brodove slabe potopiti:
Što je gore, to ću utopiti,

Što je bolje, meni će služiti,
Da prevozim vojsku iz Talije
U sve luke kršne Dalmacije;
Što će njemu Pola i Fažana?
To s' pristoji mojih Talijana.
Ja o Trstu ne besjedim ništa:
S njim će mislit moja snaga
[viška.
Trst bijeli kada osvojimo,
Poći ćemo tada do Mletaka,
Te će biti dovršena svaka.
S mora ćemo Mletke zatvoriti;
Tko će tada na nas udariti?
Što sam reko, to će se zgoditi,
Orlu snagu sasvim prelomiti,
Da ne može glave podignuti,
Nit na sinje more ishoditi;
Svoje sebi neka svija grane,
Pak sjeverne neka čuva strane,
Kada svaku lijepo dovršimo,
Dalmaciju cijelu osvojimo,
Dalmaciju s njome i Istriju,
Tad ću moju snagu razdvojiti:
Jedan odjel usred Pole bijele,
Da nam čuva luke Dalmacije
Od navala vojske austrijske;
Drugi odjel u Jakin će ostat
Pak s Jadranskim morem on
[vladati.
Tad će viknut ravna Italija,
Da ja jesam na glasu delija,
Da sam snažno svaku predobio.
Neumrlo ime zadobio!« —
Još tu Persan mnoge stvari
[stvara
Čineć junak račun bez oštara.
Istom tako on zamišljen staše,
Al' ga sluga s vrata pogledaše,
Ponizno se njemu poklanjaše,
Brzojavne vijesti donašaše,
Koje kažu da se svaka zbiva
Uprav' onak', kako je želio,
Da s' Prusija svadi s Austrijom
Rad nekakvog Šlezig-Holsta-
[jina.
Vjeruj, brate, prava je istina,
Zarad njega smutnja započela,
Zarad njega i zlo dovršila,
Jere s njega mnogi izgiboše
U krvavom Kraljevgradskom
[boju!
Kad je Persan glase razumio,
Od veselja na noge skočio
Odmah javi Vaki podvojvodi,
Pa daleko tamo u Napulju,
Otklen njega naglo dozivaše,
I naredbe naprešne davaše,
Da brodovi svi u redu stoje,
Jer: »domalo evo, kaže, boja.
Valja plovit uz Jadransko more,
Prebroditi kršnu Dalmaciju
Od Kotora sve do Zadra grada;
Za njom opet pitomu Istriju
Sve do Trsta zatim do Mletaka.
Izvršena neka bude svaka.
Sve ja ovo mislim osvojiti,
Vječnu slavu s ovim zadobiti!«
Što je reko, to je izvršio,
Sve brodove u red postavio,
S njima junak rani prije zore,
Pak zaplovi u Jadransko more;
Al' sve nešto muti u pameti,
Ne zna, otkle mu je započeti.
»Ostavit ću, veli, Kotor stati,
Na Dubrovnik ne ću ni gledati,
Nego slijedit moju staru misâ.
Započet ću od ostrva Visa,
Što ja hoću lako osvojiti,
Dalmaciju tada prestrašiti,
Ne bi l' mi se sama podložila.«
Al' s' ne uzda Persano u Boga,
Neg' u svoga silnog Fondatora,
Na komu se velik barjak vije,
I u druge prejake đemije! —
Na osamnaest baš srpnja mje-
[seca,
Jadransko se zamaglilo more
Što od dima, što od pjene bijele:
Od dima se ne vide oblaci,
Pjena s' bijeli kano snijeg na
[vlaci;
U naglosti pod Vis doploviše,
Sa svih strana na njeg udariše.
Vis bijeli lijepo odgovara,
Niti žali kog mu čini kvara;
A kad se je noćca uhvatila,
Taljanska je sila odstupila,
No zamalo, jer se jutrom vrati
S većom snagom, da si Vis
[pokori.
Kad to vidi Mosorkinja Vila,
Na Mosor je naglo izletila,
Podvikuje tanko, glasovito,
Sa Mosora kamene planine,
Te iz Pole zove Tegetthoffa,
Pak ovako njemu besjedila
»Na noge se, snago cesarova,
Il' ne haješ, ili zar ne čuješ.

Da se tresu brda i otoci
Od topova silnih Talijana?
Gore grme njihovi topovi,
Neg' Ilije svetoga gromovi,
Eno su ti na Vis udarili,
Sa svih strana njega opkolili,
Teškom snagom vrlo silovitom,
Te ga biju, nigda ne prestaje;
Tu se trese more i primorje,
I poda mnom kamene planine,
Od topova silnih Talijana,
I njihova vojvode Persana.
Jedni biju, drugi jurišaju.
Te ti ruše kule i tvrđave
Od ostrva Visa bijeloga;
Tu se snažna iskrcava vojska:
Jedna na Vis, druga na Komižu,
Kao miši svukuda gamižu;
Al' se njima nitko ne predaje,
Svaki tuče i jade im daje.
Bili su se i pod Vis uvukli,
Ali su ih nemilo potukli,
Bilo im je luku ostaviti,
Te sramotno natrag pobjegnuti,
Bez obzira opet drugi bježe
U brodove otud sa Komiže.
Tu se brani malo i veliko
Žene, starci i djevojke mlade,
A vojnici svoje brke glade,
I kroz one kamenite klance
U brodove gone Talijance.
Ako odmah na pomoć ne dođeš,
Oni Vis će brzo izgubiti,
Nit za dugo mogu odoliti.
Pak s' u Visu misle ugnijezditi,
I Dalmaciji zakone davati;
Ne boje se tebe ni brodova,
Neg' se smiju, pak se podruguju,
Da ti ne smiješ na njih udariti,
Udariti nit ih dočekati.
Al' se ne boj, na glasu delijo!
I dosad si ti u boju bio,
Dvostruku si snagu predobio,
I sada ćeš, vjera ti je moja!
Imaš znanje od morskoga boja:
S Danimarkom kad si bojak bio,
Kod Helgolanda nju se predobio,
Pa junaštvo što si tad pokazo
Ili valja sada izgubiti,
Il' ga opet bolje utvrditi.
Ne plaši se, na glasu viteže!
Talijani, koji na te reže,
Uzdaju se vele u lukavstvo
I u snagu silenih đemija,
Oklopnica tvrđih neg galije.
Ko planina nasred polja ravna
Fondatore među njima stoji;
Pa te čeka, kaže, da s' ne boji.
Al' se ne boj, ti delijo stara!
Brani krunu svojega cesara,
Vodi sobom mlade Dalmatine,
Nek junačko ime im ne gine,
Nek se opet nasred mora vide,
Nek spomenu svoje stare djede,
Koj' na moru silni jesu bili,
Još s Rimljanim po svijeta do- [bili,
I pod Mletke vrlo se borili,
Krilatoga lava obranili;
Pa će opet sinut slava naša
Dvoglavoga braneći krstaša.
Na noge se, ništa se ne plaši,
Neg' se spremaj, pak udari na [njih!« —
Kad je junak Vilu razumio,
Kano jelen na noge se skače,
Hitro odmah po brodovim trči:
»U red svaka! — glasovito [viče —
»U red svaka, potreba je taka!
Talijanci na Vis udariše
Sa svom snagom njihovih bro- [dova,
Te ga biju, nigda ne prestaju.
Valja poći s njim se pozdraviti,
I Vis bijeli od njih obraniti;
Bez odmora valja pohiti,
Jerbo će ga brzo osvojiti!«
Pak potrča zatim brzojavu,
Te Višanim lijepo navještiva:
»Držite se, nemojte se predat,
Branite se, ništa ne bojte se!
Polak dana sjutra ne će proći,
Ja ću vama biti u pomoći.
U mene su maleni brodovi,
Ali snaga mojih pomoraca
I uprava dobrih vladalaca
Predobit će silu Talijana
I poniz't oholost Persana.
Pomorci su mladi Dalmatinci,
Naša braća, vaše majke sinci,
Upravljaju Slaveni i Nijemci
Cesarovi vjerni podložnici:
Svi će prije glavu izgubiti,
Neg' u boju natrag uzmaknuti!«
Kad ovako on Višanim javi,
Sve vojnike oko sebe savi,

Mudro zbori, ovako govori:
«Dalmatinci, moji dragi sinci,
Sad je vrijeme, da se osvjetljamo
I junačku sreću pokušamo!
Talijani na Vis udariše,
Svikoliku snagu uložiše,
Traže oni njega osvojiti,
Mene i vas teško ucviliti
I našega čestitoga cesara
Fran-Josipa, milog gospodara.
Kažite mi, moja draga djeco,
Je li od vas kogod strašivica,
Koji žali na boju umrijeti?
Nek' ostane, meni žao nije,
Nama valja glavu pogubiti,
Ili slavu vječnu zadobiti!«
Dalmatinci kad ga razumješe,
Od veselja svi se pomamiše,
»Hurrah« viču, nazad ne uzmiču,
»Hurrah« viču, po brodovim trču.
Namješćuju jedra i topove,
Vatru lože brzo pod kotlove,
U čas svaka u red postaviše,
Te se k Visu uprav uputiše,
Svi s pomoću Boga velikoga,
Pod zastavom orla dvoglavoga,
Svi pođoše zdravo iz Istrije,
Naglo plove ispod Dalmacije.
Po daleko kad od Visa biše,
Talijanci odmah opaziše,
Iz durbina Vaka ih gledaše:
»Evo ima dva bijela danka,
Boj bijemo sveđer bez prestanka,
Pak mi jošte ništa ne dobismo,
A vojnike mnoge izgubismo.
Što će — veli — od nas danas biti,
Tegetthoff će na nas sad udriti!«
Al' Persano njemu odgovara,
Pa bi reko, da ga još i kara:
»Što se bojiš, jedna strašivice,
Tegetthoffa i njegove djece!
Mi imamo trideset brodova,
Svi su puni praha i olova
I zaire, što je od potribe;
Ne boj mi se, bit će ribi hrane!
Ni pogledaj njihove brodice,
Pri našim su kao ribarice;
Snažniji su i naši vojnici,
Našeg kralja svi su vjerni sinci.
U zô čas će na nas udariti,
U čas ćemo listom predobiti,
Tegetthoffa ja ću uhvatiti,
Domala će on moj sužanj biti,
Razbit ću mu Maksimilijana,
Ti ćeš drugog Kaisera nazvana!«
Još se šali, grohotom se smije:
»Sa ostalim nek Albini misli,
Pa bez krvi i velike muke
Upasti će sve u naše ruke!«
Istom Persan tako besjeđaše
I drugove svoje sokoljaše,
Al Tegetthoff naglo se primiče,
Ne će junak nazad da uzmiče.
Kad to Persan biše opazio,
Brodove je na boj uredio;
Al' Tegetthoff na to i ne gleda,
Nit od straha on njegova preda,
Neg uzdiže svoje on barjake,
Podvikuje na svoje junake:
»Ne bojte se snage Talijana,
»Nit njihova vojvode Persana!
»Meni kaže Mosorkinja Vila,
»Da će danas dospjeti im sila!«
Istom junak u toj riječi biše,
Dalmatinci na noge skočiše;
Svi viknuše glasom: »Aberija,
Pomozi nas Bože i Marija,
I današnji ti Ilija sveti,
Dušmanina našega sad smeti,
Da smetalca tako dobijemo,
I od naše zemlje odagnemo!«
Srca im se bjehu raskipila,
Da ne možeš gledati od mila,
Snaga im je ko u gorskog lava,
A budi im otadžbine slava.
Pak udriše svojijem brodicam,
Od Talijana zvanim »ribaricam«,
Na njihove silene đemije,
Na oklope te strašne galije. —
Kad se, brate, blizu sastadoše
I ognjenim topim udariše,
Koje pero može opisati
Koji l' jezik ljudski iskazati,
One teške tuge i žalosti,
Koje čine ondje bez milosti?
Od dima se ništa ne viđaše,
Od topova ništa ne čujaše:
Rekao bi, nebo se spustilo,
Te se s morem skupa sastavilo.
Tu je takva teška smutnja bila,

Kakva s' dosad nije ni vidila;
Zaognjeni pucaju topovi
Kano strašne munje i gromovi;
Jedni sijeku, a drugi se brane,
Krv se lijeva sa obije strane.
Tegetthoffa nut strašna delije,
Kako Kralja Italije bije:
Kako ga je lako udario
S tri udarca njeg je utopio;
A Palestro se je razletila,
Jer joj iskra barut zapalila.
Vjeruj, pobro, gledat je nemilo
Kako s' čini ondje krvno dilo!
Talijanci isred mora kliču:
»Spasite nas, naša braćo!«
[viču;
Al' u vrijeme žestokoga rata
Brat ne žali ni rođenog brata.
Što mogoše, ipak pomogoše,
Te od smrti neki utekoše,
Ali Kaiser u nevolji biše,
I pod Visom život izgubiše;
Među njima glasoviti Boggio,
Koj vladarom određen je bio;
Al' Kaiser u nevolji biše,
Dvije đemije na njeg udariše,
Obje traže njega utopiti,
Utopiti ili uhvatiti;
Al' se njima on ne klanja ništa,
Jer vojvodu imađaše višta,
Po imenu Petza komodora,
Koj ih ljuto u bokove bije.
Kud njegovi topi dopirahu,
Tu mnogima rane dopadahu;
Po devedest ujedno pucaše,
Te đemijam jada zadavaše,
Lomeć njima jedra i jambore.
Ali i on nešto je postradâ,
Jer izgubi dvadeset junaka:
I jambor mu polomljen bijaše
Njemu vatra nemila pričaše.
No ti junak za to i ne haje,
S obje strane živi oganj daje.
A kad Persan biše opazio,
Da u svemu nesrećan je bio,
Trubljom trubi, nazad svoje
[zove,
Da s' izbavi od nevolje gore,
Da ranjene izvuče đemije
Opet natrag putem Italije,
Ostadoše naši na megdanu,
Bogu hvala i Ilijin-danu,
Na dan koga ovo se zgodilo,
Talijance naši predobiše

Za tri sata boja žestokoga
Žestokoga, ali krvavoga,
Ispod Visa đemije odbivši,
Vječnu slavu sebi zadobivši.
Kad Tegetthoff opazi đemije,
Da mu bježe putem Italije,
Svoj on kalpak k vedru nebu
[diže,
Od molitve znamenja uzdiže,
Pak na svoja on koljena klekne,
Sve ostalo oko sebe zove:
»Bogu — veli — nismo zahva-
[lili,
»Da smo s' ove muke izbavili!
»Hvale dajmo Bogu velikomu,
»Ocu, Sinu i Duhu svetomu
»A uzato Mariji Djevici,
»Milostivoj našoj odvjetnici,
»Koji su nam pomoć podijelili.
»Dušmanina da smo predobili,
»I cesara našeg uzvisili!
»Hvala vama, moji sokolovi,
»Na oružju lavi i vukovi,
»Ja predobih s vama Talijane,
»Koji bježe sada na sve strane;
»S manjom snagom mi ih pre-
[dobismo,
»Neumrlo ime zadobismo!«
Kad s' junaci Bogu pomoliše,
Na viteške tad noge skočiše,
Brzo oni po brodovim trče,
Da prebroje ranjene vojnike,
Jedni mrtve, a drugi još žive:
Trijest i dva ondje mrtva biše,
Sto ranjenih i trideset više.
Sahranjuju mrtve u grobnice,
A ranjene voze u bolnice
Niz Jadransko more zaploviše
Put Istrije, otkle doploviše
Veseleć se, rujno pijuć vino.
Vino pijuć pa skladno pjevajuć,
Tegetthoffu pjesme prepjevajuć.
Kako koju čašu ispijahu,
Tegetthoffu odmah napijahu:
»Zdrav vojvodo, ti paša delijo,
Bog ti dao, što od njeg želio;
Kako moru nigda nema mira,
Tako tvoje ime ne umira:
Zdrav delijo, ti se veselio,
Za dugo nam brodovođa bio,
Bog ti dao zdravlje i veselje,
Zatim vječno u raju naselje!«
Kad radosni blizu Pole biše,
Te ih s kopna ljudi opaziše,

Sve istrča malo i veliko,
Regbi doma ne ostaje nitko:
Tu se viče i čine veselja,
Od radosti daju se znamenja.
Razliegaju brda i doline
I od Pulja stare razvaline
Od sviranja i od puškaranja,
Od veselja i od nazivanja:
»Živjeli nam mladi Dalmatinci,
Tegetthof i hrabreni vojnici,
Do neba se jeste uzvisili
I poštenje vječno zadobili!«
Tu s' dodaju od lovora vijenci:
»Primite ih, mladi Dalmatinci,
Cesarevi poljubljeni sinci!«
Tu djevojke kolo poigraju,
Nove pjesme momcim ispjevaju,
Te se jedva to veselje smiri.
Osta pusto talijansko blago
Isp.od Visa u sinjemu moru,
Ostade im hazna i zaira,
Strahovito od boja oružje;
Dvije đemije zatim izgubiše
A suviše vojsku mnogobrojnu,
Više tisuć mladih Talijana,
Sve mladići, žalosna im majka,
Koji ondje glavu izgubiše,
Pa ti svoje majke ucviliše,
Neki majke, a neki ljubovce,
Neki ipak i sirota dosta. —
A s Persanom što se igda zbilo?
Kud to bježiš, hvaljena delijo,
Od šta si se tako poplašio?
S čim ćeš doći svomu gospodaru,
Svijetloj kruni, kralju Italije.
Kad na broju đemija ti nije?
Kamo tvoje oklopne đemije,
Strahovite na moru galije;
Kamo li ti silni Fondatore,
Koji bješe sve tvoje uzdanje?
Nevoljniče, i on ti boluje
Radi rana, što je zadobio! —
Kaži pravo, Persan-đenerale,
Al' na stranu sve ostavi šale:
Da pod Visom nisi predobiven,
Nc Dalmac'ju stao osvajati,
Te do Spljeta da ti budeš došo,
Zdrav odonle misliš da bi pošo?
Spljećani su stare megdanžije,
I turske su bili krvopije.
Pa mi Spljeta nisi ni vidio,
A junaštvo svoje izgubio!
A da budeš pošo, na priliku,
Malo dalje k gradu Šibeniku,
Ne b' ti dao oko otvoriti,
A kamoli gradu pristupiti!
Pa da budeš sve to predobio,
Što b' od tebe Zadar uradio
Da ti budeš poda nj doplovio?
Zar njegovi kameni bedemi
Od gnjile su, misliš, saliveni?
Ono što se po bedemim crni
Cijeniš nisu ubojiti zrni?
Ljuto si se, Persan, prevario!
Ono su ti ubojni topovi,
Koji bi ti dosta jada dali,
Da te budu ondje dočekali!
A kod njih je silna vojska bila,
Sve Hrvata po izbor junaka,
Pod vladanjem Filipović-Frana,
Koji bi ti ljutih zadâ rana,
Jer je junak roda sokolova
Pa bi prije sebe žrtvovao,
Nego Zadar tebi ikad dao!
A gdje su mu ostale pomoći,
Koje su mu namislile doći:
Jedna snaga iz Skradina grada,
Iz Skradina i Kotara ravna.
Svi Hrvati, svi naroda slavna;
Druga snaga podalje iz Knina,
Što iz Knina, što iz Bukovice,
Planinara izabrane djece?
Kakva bi se tu sabrala kita,
Svi bi prije glavu izgubili,
Nego bi te na suho pustili!
Jere ovo nisi razmislio,
Prije neg' si ovdje udario?
Sad, Persano, podaj Bogu slavu,
Živu svoju što odnese glavu;
Kaž' nek' znadu tvoji Talijanci,
Svi Hrvati kakvi su junaci!
Sad mi kaži ti, s Mosora Vilo,
Kako j' tebi to gledati bilo?
Jes' vidila ti svoje sinove
Dalmatince iz gore vukove?
Kaži meni, moja bijela Vilo,
Da pohvalim ja njihovo djelo.
Tko najveću slavu zadobio,
Tko najviše snaga i junaštva
Viteški nam ondje pokazaše?
Nato Vila odmah progovara,
Te mi jutrom lijepo odgovara:
»Nu udaraj žicu na tamburu
I privezuj strunu na gudalu,
Te mi hvali svoga sokola,
Po imenu Karković-Nikolu.
Na đemiju on je uskočio

S nje dušmansku zastavu od-
[nio;
To se djelo do cesara čulo,
Pa rad njega i u Beču bio,
Uz cesara na ručku sjedio,
Koji ga je vrijedno pohvalio,
I lijepim ga darom nadario.
I Alduka hvali hrabrog vuka:
Nemilo je Talijance tukâ;
Vas u golim on je ranam bio,
A družinu isto ohrabrio,
Dok mu osta i najmanje snage.
Ali junak preboljet ne može,
Te mi slavan brzo preminuo
Usred Spljeta, grada bijeloga:
Splječani ga lijepo opremiše,
Izvrsni mu sprovod učiniše,
Kom' iz Zadra vladalac prispio,
Pak Splječanim u sprovodu bio.
Spljete grade, ti se veselio,
Kad mi častiš, tko je pravi
[junak,
Tko mi slavu uprav zaslužuje,
Pa ga pratiš i cviječem ga kitiš!
Eh Alduče, pokoj tvojoj duši,
Tvoje s' ime vazda spominjalo!
Vjeruj meni, svojoj bijeloj Vili,
Svi ostali junaci su bili;
Ja ti dalje kazivati ne ću,
Jer bi pošla odviše daleko.
Ak' o boju štogod želiš znati,
Poslušaj me, hoću ti kazati:
Ja oblićem često guste gore
I proljećem sve Jadransko more
Od istoka i sve do zapada,
Al' tako nigda vidjeh jada,
Niti ga je zar bilo do sada.
I prije sam bojeve vidila,
Al' žešćega nisam upamtila
Poslje boja od »Levanta« zvana,
Što s' dogodi davnoga zemana,
I onoga Venijera bana,
Kad predobi pašu kapetana
Tamo gori ispod grčkih strana;
Žešćeg, velim, ne bilo megdana
Do ovoga »viškoga« nazvana.
Dan svetog dogodi se Ile,
Talijanske kad s' slomiše sile
Baš pod Visom na sinjemu
moru.
Dokle bude vatre i plamena,
Njegova će ostat uspomena
Kod ognjišta u čobanskog stana,
Ova pjesma gdje bude pjevana
Na poštenje Tegetthoffa bana,
I njegovih hrabrenih Hrvata.
Dalmatinci, naše zemlje sinci,
Tegetthoffa hvaljeni vojnici,
Svi koji ste s njim u boju bili,
Vjekovitu slavu zadobili,
Dalmacije iz koje ste djeca,
Vas pozdravlja starina Zorica:
Svi živili, rujno vince pili,
Bogu, kralju sveđer vjerni bili,
To je ono, što vam starac želi,
Svi živili, i opet vam veli!

O. Ante Zorica.

V.

Na hiljadu i osme stotine
I šezdeset i šeste godine,
Kupi sabor Manojilo kralju,
Od Talije zemlje gospodare.
Sakupio svoje poglavare
I od vojske hrabre đenerale,
Ovako je kralju govorio:
»Znadete li, moji poglavari
»I od vojske hrabri đenerali,
»Ima mnogo doba i zemana,
»Da dvorimo tuđeg gospodara.
»Od hiljade i osme stotine
»I suviše dana šest godina
»Izgubismo svoju kraljevinu,
»Talijansku staru imovinu,
»Od onoga cara francuskoga
»I njegova boja žestokoga.
»Taliju je zemlju osvojio
»I narod nam cijeli orobio,
»Još suviše neke pokrajine
»Od hrvatske stare banovine.
»Bješe mnogu vojsku okupio,
»Ljudi pamte, kud je prolazio,
»On je mnoge raspustio zdrake,
»Na hiljade zaplakaše majke.
»Na Rusiju s vojskom polažaše,
»Sve paljaše, dokle dopiraše.
»On započe s Rusom rat voditi
»I na ravnom polju bojak biti;
»Al ga Rusi hrabro dočekaše,
»Obadva mu krila salomiše.
»Nas je tada Englez osvojio,
»Njemačkomu caru ostavio.
»Mi žalosno prolazismo danke.

»I plakahu naše Talijanke.
»Na hiljadu i osme stotine
»I četrdeset i osme godine
»Nezgodu sam caru opazio.
»Kad na nj bieše Madžar udario:
»Ja sam caru bunu učinio,
»E da bi se kako odvojio.
»Ne mogosmo ništa učiniti,
»Od njemačkog cara odstupiti.
»Pa ga opet drugom zaratismo,
»U Taliji bunu učinismo.
»Na hiljadu i osme stotine
»I pedest i devete godine,
»Pobismo se boja žestokoga
»Sa pomoćju cara francuskoga.
»Neke naše zemlje proslavismo,
»A žalosne Mletke ostavismo,
»I još neke naše pokrajine
»Od Talije naše kraljevine.
»No čujte me, moji poglavari
»I ostali moji đenerali,
»Neslogu sam caru opazio,
»S pruskim kraljem on se za-
[ratio,
»Ja sam s Pruskom vjeru
[uhvatio,
»Da zajedno cara zaratimo
»I na njega oba udarimo.
»Znadete li, moji Talijani,
»Što su naši spodobili stari
»Od hrvatske stare banovine,
»I pitome zemlje Albanije,
»I od grčke na glasu Morije,
»I njezine Cipar i Kandije
»Do granice bana bosanskoga
»I tvrdoga grada skadarskoga:
»To je bilo duždа mletačkoga
»I njegova carstva velikoga!
»No čujte me, moji poglavari
»I ostali hrabri đenerali,
»Dođe vrijeme, valja ratovati,
»I s cesarom mejdan dijeliti,
»Da tražimo našu kraljevinu
»I hrvatsku staru banovinu.«
Uto kralju glasi dopadnuše,
Pruski kralju da je navalio,
Češku zemlju silom osvojio.
Raduje se Manojilo kralju,
Pa raspusti vojsku na sve
[strane;
Amiralja kralju zovijaše,
I ovako njemu besjeđaše:
»Čuj me dobro, hrabri amiralje,
»I na moru sve moje uzdanje!
»Digni, bane, sve moje fregate
»I na njima ubojne lubarde;
»Ti ćeš s njima, bane, putovati,
»I na moru sinjem ratovati;
»Osvoji mi Zentu i Krajine
»Od hrvatske stare banovine:
»Pohvatai mi mrke Dalmatince,
»Štono piju crveniku vince,
»I Hrvate na glasu junake,
»Neka njima prokukaju majke:
»Skupit ćeš ih, bane, u fregate,
»Nek se čudo na daleko znade;
»Porobi mi mlade Dalmatinke.
»Štono piju crveniku vince,
»Štono jesu krasne i ugledne:
»One jesu bijele i rumene.
»Da poženim moje Talijance,
»Mlade momke za tvoje fregate.
»Glasita ćeš Zadra osvojiti
»I tvrdi mu bedem salomiti,
»Uhvati mi Filipović-bana,
»Dalmacije cijele gospodara.
»Osvojit ćeš grada Kotorskoga
»Do bedema tvrda skadarskoga.
»Osvojit ćeš zemlje Albanije,
»Neka čuju bosanski balije;
»S Bosnom ćeš se zemljom sa-
[stanuti.
»A Crnu ćeš Goru pozdraviti.«
Lijepo ga kralju svjetovaše. —
Persano se kralju poklanjaše.
Radosnijem srcem zahvaljaše:
»Sve ću tebi, kralju, uraditi.
»I svu tvoju želju ispuniti.«
Ručiše se, pak se razdvojiše.
Ode Persan na svoje fregate,
I brodovlju svem zapovijed
[dade,
Da podignu svilene barjake
I objave od ratova znake,
Udaraju svirke svekolike,
Štono znače ratove velike.
Brzo ga je vojska poslušala,
I tomu se ratu radovala. —
Iz Jakina krenuše fregate,
A na njima ubojne lubarde.
Tu ih prose mlade Talijanke,
Radosno ih opremahu majke.
Jadranskijem morem zajedriše,
I na sinjem moru počinuše.
Kad umorne lađe odmoriše,
Među sobom sabor učiniše;
Ovako im Persan govorio:
»O Albini, hrabri đenerale,

»I ti Vacca, slavni poglavare,
»Kuda ćemo s vojskom puto-
[vati
»I ognjene tope obarati?«
Albin njemu tako odgovara:
»Da mi Trsta grada osvojimo
»I na njega tope oborimo,
»Pa odatle Zadru polazimo,
»Da mu tvrdi bedem salomimo,
»Filipović-bana uhvatimo.
»Dalmaciju cijelu osvojimo.«
Persan njemu na to odgovara:
»Tamo nama nema udaranja:
»Ne smijemo na Trst udariti,
»Kraljevima žalost učiniti.
»Što mi kažeš zadarskoga
[grada
»I u njemu Filipović-bana,
»U gradu su ljuti graničari,
»Sve junaci mladi Otočani;
»Oko bana birani građani,
»Od Krajine što su izabrani,
»Ne smijemo na njeg udariti,
»Bismo mogli žalost dočekati.«
No u tome Vacca progovara:
»Hoćete li mene poslušati,
»Kuda ćemo s vojskom puto-
[vati?
»Da na tvrdu Boku udarimo
»I njezine šance osvojimo,
»I tvrdoga grada Dubrovnika,
»Bit će caru žalost prevelika,
»Pa ćemo se natrag povratiti,
»Dalmaciju zemlju osvojiti.«
Al' Persano njemu odgovara:
»Ne ćemo te za to poslušati,
»Ni na tvrdu Boku udariti,
»Jer su tamo hrabri vitezovi,
»Bokelji su morski sokolovi.
»Pa sam sada u novinam štio
»I o njima mnogo razumio;
»Crna Gora da je odabrala
»I cesaru dobru pomoć dala:
»Šest tisuća ljutih ubojnika,
»Po izboru biranih junaka,
»Da mu Boku od Kotora brane
»I primorske oko mora strane
»I bijela grada Dubrovnika;
»To je moja žalost prevelika.
»Pa sam čuo od našega kralja,
»Da je tamo vojska izabrana
»Od široke na krajini Like,
»Sve njezini birani vojnici.
»Do tri su se sastanula vraga,
»Pa bi nama učinili kvara:
»Crnogorci kako mrki vuci,
»I Ličani na glasu junaci,
»A Bokelji morski sokolovi,
»Borit će se kao i lavovi.
»Dubrovčani mudroslovci stari
»Sa svijem bi carstvom uprav-
[ljali.
»Nego ćete mene poslušati,
»Kako ćemo počet ratovati.
»Da na tvrda Visa udarimo
»I njegove šance osvojimo,
»To su ključi mora Jadranskoga
»I mejdani mora dubokoga.
»Ako bismo Visa predobili,
»I umorne lađe odmorili,
»Bismo vojsku tader iskrcali
»S Dalmacijom odmah ratovali.
»Valja zatim Splieta polaziti,
»Lijepi mu varoš osvojiti,
»I staroga Šibenika grada,
»To je bila Dalmacije hvala,
»Pa ću tuder na Knin udariti
»I tvrđave njemu salomiti.
»S Bosnom ću se zemljom sa-
[stanuti,
»Od Drniša varoš osvojiti,
»Dalmaciju zemlju predvojiti,
»I na moru pute zatvoriti.
»Tader ćemo k Zadru udar'ti,
»Filipović-bana pohoditi.
»Valja, braćo, redom ratovati,
»I kraljevu riječ ispuniti.
»Polazit ću Boku od Kotora
»Do glavnoga grada Skadar-
[skoga.«
Svi glavari bana poslušaše.
Još govori amiralj Persane:
»O D' Amico, sve moje uzdanje,
»Ti dohvati broda vatrenoga,
»I izberi momka golemoga,
»Uzmi trista manje ni jednoga,
»Pa ih biraj ovdje do jednoga,
»Hajde s njima Visu na oglede,
»Što dobija na moru pobjede,
»Da pregledaš šance i lubarde
»I na šancim glasite junake,
»S koje ćemo strane udariti
»I junački mejdan zadobiti.
»Valja nam se dobro svjetovati
»I junački s njima bojak biti.
»Ti izberi broda vatrenoga.
»Digni barjak kralja engles-
[koga.

»Ti ćeš s njime mirno putovati
»I na Visu tvrđe razgledati.
»Razgledaj mu sve četiri strane,
«Dat' ćemo mu iz topova rane,
»Pak ćeš k meni brzo dojedriti,
»Na moru ćeš mene nahoditi.«
Njima više ne bi razgovora,
U mlađega nema pogovora:
D' Amico se na noge ustade,
Parobrodu mah zapovijed đade:
On izabra tri stotin' vojaka,
Talijana najboljih junaka.
Vatrena se kola okreniše
I put Visa brzo zajedriše.
A kad Visu na ogled dođoše,
Tu engleski barjak podigoše;
Tu D' Amico durbin uzimao
I tvrđave viške pregledao.
Pa sa juga na sjever se kreće
I na durbin gleda Dalmatince,
Gdjeno piju crveniku vince,
I Hrvate na glasu junake,
Gleda D' Amic' kano i kurjake,
Gdje crveno vino ispijaju
I topove bojne opravljaju.
Tu pjevahu pjesme različite,
Spominjahu ratove velike.
Pa D' Amico dalje izmicaše,
Spusti barjak kralja engleskoga,
Diže drugi cara francuskoga;
Vis razgleda na četiri strane
I na tvrđam ubojne lubarde.
Pa se natrag tada povraćaše,
I na moru vojsku nahođaše.
Persano ga rado dočekiva,
Pa ga milo grli i cjeliva:
»Jesi l' sine, zdravo putovao,
»I na Visu tvrđe razgledao?«
D' Amico mu tako odgovara:
»Zdravo sam ti išo, amiralju.
»Sve po redu tvrđe pregledao:
»Baš su dobro utvrdili šance,
»I na šancim ubojne lubarde.
»Na šancim su mrki Dalmatinci
»I Hrvati glasiti junaci,
»Dvije tisuće ljutih ubojnika
»Jednakoga stasa i oblika:
»Tu crveno vino ispijahu,
»I topove bojne opravljahu
»Po dvojica i po četvorica,
»Po petina i po devetina,
»I pjevaju pjesme od junaka:
»Svakog časa iz jednoga glasa
»Spominjahu dva dobra junaka:
»Jankovića i s njim Smiljanića,
»Od Kotora dva hrabra plemića
»Spominjahu dva hrvatska bana,
»Zrinovića i s njim Jelačića;
»I od Boke dva Ivanovića;
»Te u pjesmi mnoge spominjahu,
»Gdje crveno vino ispijahu.
»Sa svijem su utvrđeni šanci,
»A strašni su gledat Dalmatinci.
»Ja se bojim od višega vraga,
»Ne ćemo im učiniti kvara;
»Bismo mogli žalost dočekati,
»I na sinjem moru izginuti.«
Kako začu amiralj Persane,
Grohotom se vođa veseljaše
I D' Amico mrko pogledaše;
Još Persano tako govoraše:
»Nijesi junak, nijesi za junaštva,
»Doma hajde, žalosna ti majka.
»Ta što kažeš tvrđave i građe,
»U mene su ubojite lađe:
»Te su građe od kamena sturnja,
»Moje lađe od čelika ljuta:
»A što kažeš na građam lubarde,
»Sve na Visu ja lubarde znadem.
»Što će njima maleni topovi?
»Tvrđi su mi na lađam bokovi.
»Na lađam su ubojne lubarde,
»Zrna miču trista i tri funta:
»Ne će mi se održat do ručka.
»Kad ja složim sve moje lubarde,
»Tresnut će se sve hrvatske strane.
»A što kažeš mrke Dalmatince,
»Štono piju crveniku vince,
»Oni jesu kako mrki vuci;
»Teško njima, kad budem u luci;
»I Hrvati na glasu junaci
»Svi će zinut kano i kurjaci.«
Pa na noge Persan ustajaše
I vojnikom tako govoraše:
»Na noge se, moji komandanti
»I vojnici glasiti junaci!
»Vrijeme je, braćo, putovati,
»U krvavom boju ogledati.«
Komandanti na noge ustaše
I svoj vojsci zapovijed daše:

Digoše se na drva barjaci,
Vijahu se kano i oblaci;
Svaki svoje posjede fregade
I u tome putovati stade.
Pred njima je vitez amiralju,
Imenom je poznati Persane,
Vodi glava preko sinjeg mora,
Jedri Persan na brodu poznatu,
»Kralj Talije« imenom pozvatu,
Uz njega je strašni »Fondatoru«
Štono bješe glasovit na moru:
Bješe mu se proglasila snaga.
I do neba uzvisila hvala
Od njegovih tvrdijeh bokova
I na njemu ubojnih topova.
S desne strane Albini jedraše,
A s lijeva zapovjednik Vacca,
Štono bješe na glasu junače,
S oklopnjačom Princip-Cari-
[gnana.
Tri viteza upored iđahu
I dogovor zajedno činjahu.
Za njima je devet oklopnica,
Što su vođi devet pomoćnica:
Na njima su slavni komandanti,
Od Talije izbrani junaci,
A za njima dvanaest fregada,
Štono vuku dosta lubarada.
Još za njima desetak brodova,
I na njih je ubojnih topova.
Svi na moru upored se šeću,
Svi na megdan radosno se
[kreću.
A kad Visu na ugled dođoše,
S barjacima Visa pozdraviše.
Na glas viče vojvoda Persano:
»Predaj se, na Visu Slavjane,
»Dok nijesam tope oborio
»I tvrdoga Visa razorio,
»E ću dosta štete učiniti
»I mnoge ti rane udariti.
»No viknite iz jednoga glasa:
»Da Bog živi Manojila kralja!«
Dalmatinci na glasu junaci
I Hrvati ka mrki kurjaci,
Svi poviknu iz jednoga glasa:
»Živi, živi, care, slavo naša,
»Živi, živi, Bog te poživio,
»I dugo nam gospodarom bio
»Slavni kralju od Austrije caru!
»O Persane, dat' ćemo ti rane.«
Zakričaše mladi Talijani:
»Živi, živi, Manojilo kralju.
»Živi, živi, Bog te poživio,
»Na mejdanu cesara dobio!«
Al' da vidiš mlade Dalmatince
I Hrvate na glasu junake,
Ne kričahu kano Talijanci,
Odjeknuše kano i kurjaci:
»Stan, lacmansko, podalje se
[tamo,
»Ne dadu ti Slaveni ovamo.«
Još se više govoriti ćaše,
No lubarde strašne zapucaše,
Oklopnjače četiri dođoše,
Pod Komižu te se primakoše.
Uz njih stoje četiri fregade,
Na njima su ubojne lubarde.
Zapovijeda Vacca đenerale.
Pušta oganj iz bojne lubarde,
Skupa puče trista lubarada;
Tresnuše se brda i doline,
Odjeknuše i daljne planine,
Tvrđave se iz temelja tresu,
A lađe se na moru okreću.
Na Komižu vatru oboriše
I malu mu štetu učiniše.
Al' da vidiš, moj mili brajane,
No pukoše s Komiže lubarde
Nije lako dobiti Slavjane:
Oboriše mnoge Talijane ;
S Jurja Svetog pukoše lu-
[barde
I pobiše mnoge Talijane;
S Wellingtona pukoše topovi,
Parobrodu pukoše bokovi.
Stan' da vidiš, moj mili brajane,
Talijane dopadoše rane;
Al' da vidiš Persan-amiralja
Kako svoje topove obara
Na tvrđavu Mamule Lazara,
Što se ona na Visu pozvala.
Tvrđava ga divno pozdravila
I na njega oganj oborila.
Persano se jadu ne predaje,
No juriša, nigda ne prestaje;
Oklopnice mnoge tu dođoše,
Što žestoki oganj oboriše,
Prišoše mu ubojne fregade,
Biju Visa sa četiri strane.
Stan' da vidiš, dragi pobratime,
Učiniše strašne mješanije,
Pala tama od ubojna praha
Kano magla od mrka oblaka!
Tu brat brata poznat ne mo-
[gaše,
A nekmoli Slaven Talijana.
Biše boja četiri sahata

Usred podne i bijela danka,
U boju se dobro pozdraviše,
Talijanci natrag uzmakoše,
I na sinjem moru počinuše.
Sabiraju ranjene junake
I njihove mrtve ubojnike:
Bješe trista druga poginulo,
Što ih bjehu rane dopanule,
A toliko ima ranjenika
Talijanskih ubojnih vojnika.
Al' da vidiš mrke Dalmatince
I Hrvate glasite junake,
Oni kupe svoje ranjenike.
S njime mrtve izbrane junake:
Šeset su ih rane dopanule.
A dvadeset mrtvi ostanuli;
Nemahu ih kada žalovati,
No pođoše tope opravljati
I još svoje razrušene šance.
Napravljahu šance i topove,
Pod topovim uredne stolove;
Sve spravljahu, vesele im
[majke,
Da im bude sutradan gotovo.
Talijanci sutra ne čekaše,
Po podana opet udariše.
Top sijeva, krv se prolijeva,
Stoji jeka ranjenih junaka,
Mnogi veli: jaoh moja majko!
Al' se hrabro Dalmatinci brane;
Ah neka ih, vesele im majke.
Tri sahata boja žestokoga
Do zahoda zraka sunčanoga,
Nit ih može osvojiti bane;
Dalmatinci brane na sve strane.
U tome ih noćca razdvojila
I umorne momke odmorila.
Amiralju pomače fregade
I sve svoje ubojne lubarde.
Te na moru sinjem počinuo
I tu jednu noćcu konačio.
Al' da vidiš mrke sokolove,
Mlade momke ko gorske la-
[vove,
Dalmatince, momke izabrane,
I Hrvate birane junake:
Napiše se vina crvenoga
Poslije vruća boja žestokoga,
I topove svoje oblaziše,
I daleko straže postaviše.
Dokle svanu i ogrija sunce,
Sve gledahu iz zatvora vuci
Baš njihove razrušene šance
I na šancim ubojne lubarde;
Nadaju se boja i mejdana
Od Persana morskoga vojvode.
Ali rano Persan uranio,
Gleda Visa na četiri strane,
Tvrde šance i hrabre junake,
Što tvrđave od dušmana brane.
Zove vođa svoje komandante,
Vitezove i hrabre junake.
Sakupi ih u zbornicu svoju,
A na svoju oklopnicu novu;
Pa na Visa mrko pogledaše,
I družini svojoj besjeđaše:
»Vidite li, moji Talijanci,
»Sokolove mlade Dalmatince,
»Kako su ti rano uranili,
»I tvrđave svoje oblazili?
»Drž'te braćo, ubojne fregade
»I sve naše hrabrene junake:
»Hoću danas Visa osvojiti,
»Ili svoju glavu izgubiti.« —
Krenu vođa velike fregade
I njihove ubojne lubarde,
Bije Visa sa četiri strane,
Često ruši ubojite šance.
Ne dadu se s Visa sokolovi,
No se bore kako i lavovi,
I pjevahu pjesme iza glasa,
Spominjahu zadarskoga bana:
»Gdje si bane, nigdje te ne bilo,
»Viško ti se brdo oborilo!«
Puknu s Visa ognjeni topovi,
Ali je tvrdi oklop i brodovi,
Pa ne mogu broda salomiti,
Ni u sinje more utopiti:
Juriša im Persan bez prestanka,
Dalmatinci zato i ne mare,
No se biju boja žestokoga,
Dokle traje junaka jednoga
Držaše se dva bijela dana,
Te se biju ognjem bez prestana:
Sokole se hrabri vitezovi
I bore se kanoti lavovi,
Al zaludu, moj mili brajane,
Vojnici su u ranama živim,
Velike im šance salomiše.
Kad se momci u jadu nađoše.
Brzojavnu žicu narediše,
Zadarskoga bana pozdraviše,
I svu njemu žalost objaviše:
»Gdje si, bane Filipović-Frane,
»Al ne čuješ za 've naše strane?
»Vis tvrđava žalost dočekala,
»Još se nije dušmanu predala.
»Evo danas dva bijela dana

»Borimo se vazda bez prestana·
»Udri na nas Persan-amiralju
»Sa trideset ubojnih fregada
»»Sa trideset i četiri više,
»Štono pod Vis brzo dojedriše
»I ubojne tope oboriše.
»Nije šala, Filipović-bane,
»Osam stotin' strašnih luba-
[rada,
»Što nas biju dva bijela dana,
»Bijemo se vazda bez pre-
[stana;
»Još bismo se i više borili,
»Tvrđave su naše salomili
»I topove naše oštetili.
»Još se kula Wellingtona brani,
»I granate iz lubarda pali.
»Javornik je s nama kapetane
»Vas u krvci i u grdnih ranah:
»On junački društvo slobođaše,
»Talijane na moru bijaše.
»No budi nam, bane u pomoći,
»Nadamo se, da ćeš brzo doći.«
A kad bane glase razumio,
Žalostan je u svom srcu bio,
U žalosti hitrom žicom javlja,
U Fažanu Tegettha pozdravlja:
»Čuj me dobro Tegetthoff-voj-
[voda,
»Štono jesi na moru sloboda:
»Udri na nas Persan-amiralje
»Sa trideset i četiri lađe.
»Dvanaest su gvožđem oko-
[vane.
»Evo danas dva bijela dana
»Biju Visa vazda bez prestana.
»No pokreni ubojite lađe,
»I na lađam ubojne lubarde,
»Da pozdraviš Persan-amiralja
»Neka pamti, što je naša
[strana.«
Tegetthoffa glasi dopanuše,
On radostan u svom srcu biše,
Jer željaše dana i mejdana
Na onoga dušman-amiralja.
Tegetthoff se na noge ustade
I svoj vojsci zapovijed dađe:
»Na noge se, moji poglavari,
»I junaci svi moji mornari,
»Evo dani i evo mejdani,
»Udriše nam na Vis Talijani.«
Kad začuše mladi Dalmatinci,
Štono jesu na glasu junaci

Kod vojvode svi se sakupiše,
Ovako im vojvoda zboraše:
»Čujte mene, hrabri ubojnici,
»Poglavari na glasu junaci:
»Naredite od mora brodove
»I sve naše ubojne topove
»Braćo moja, da se ogledamo
»Baš na moru gdje se sasta-
[nemo.«
U tome im prigovore daje
Da nikomu žalost ne ostaje:
»I čujte me, mladi Dalmatinci,
»I svi moji hrabreni vojnici,
»Svi budite složni i jednaci,
»Kano mila braća i rođaci;
»Ako ćemo u boju ginuti,
»Slavno ćemo ime ostaviti
»Na rodbinu i na otadžbinu
»I na našu pravu carevinu.«
Hrabrene im prigovore daje,
Spominje im mejdandžije stare,
Što na suhom vruća boja biše,
I viječiti spomen ostaviše:
Jankovića i s njim Smiljanića,
Mrkonjića i s njim Kulišića,
Sinobada i mlada Nakića,
I junačku braću Daničića,
Močivunu na glasu junaka,
I vitešku braću Tonkovića;
Spomenu im i Tadiju Iva,
I Todora zadarskoga bana;
Spomenu im Jerenića Vuka,
Što Turcima ne davaše mira;
Spomenu i Tadiju Iva,
I sokola Desančića Vida;
Spomenu im dva hrvatska bana,
Što ih hvali sva slavenska
[strana,
Zrinovića i s njim Jelačića,
Dva viteza i hrabra plemića:
»To su vaši bili sokolovi,
»Borili se kako i lavovi,
»Za slobodu i za domovinu.
»Za rodbinu i za otadžbinu.
»Oni vaše zemlje proslaviše
»I viječiti spomen ostaviše.«
I još više vojvoda zboraše,
Mejdandžije morske spomi-
[njaše:
Arneriće, s njima Lukariće,
Mladeniće i hrabre Vušiće,
Dva Ćupića i dva Šižgorića,
I četiri brata Fanfonjića

Bobalića slavnog i Đorđića:
Još dva brata, dva Ivanovića
Dva od Boke kneza i viteza,
Što na moru Turke potopiše,
Gdje se boja junačkoga biše:
»To su vaši sve slavni mornari,
»Što su vječnu slavu okovali.
»Ovim eto, što vam spomenji-
[vam,
»Nikad braćo ime ne umira,
»Dokle traje danka i junaka
»Svud se slave, vesela im
[majka.
»To je slava sve vaše krajine
»I slavenske cijele banovine.«
Kad vojvoda slavu spominjaše
Radosno ga vojska poslušala,
U srcu se lijepo radovala.
A očima momci zažagriše,
I veselo morem zajedriše.
Jedri prvi Tegetthoff vojvoda,
Junačka je dika i sloboda,
Jedri prvi na Maksimilijanu;
Uz njega je Sterneck kapetanu,
A za njime sedam oklopnica,
To su banu sedam perjanica.
Za njima su drvene fregade,
Pa svi redom pomanji brodovi,
I na njima ognjeni topovi,
Petz kapetan upravlja fregade
U njega je hrabri kapetane,
Milošić je junačko mu ime,
Oklopnika svoga upravljaše,
Crnogorac imenom se zvaše.
Pored njega Klinte na Novari.
Uz Novaru Zmaj jedrio stari,
Moll na Zmaju jezdi kapetane.
Zajedriše morski sokolovi
U tri reda kano i ždralovi.
Al' je strašno more udarilo,
Od crnog se praha zamaglilo:
Tuku strašno na moru valovi,
A na Visu ubojni topovi.
Ne vidi se morem putovati,
Ni kod Visa vojsku razgledati.
Moli Boga Tegetthoff vojvoda,
Što je ono u srcu sloboda,
Da mu puhne vihar od planine,
Da rastjera maglu od krajine,
I da vidi Tegetthoff vojvoda,
Je li viško brdo propanulo,
Pod dušmanskom rukom osta-
[nulo,
Moli Boga, pa ga umolio,
U svom srcu zadovoljan bio;
Puhnu vihar s Velebić-pla-
[nine,
Rastjera mu maglu u krajine:
Tegetthoffe biljur dohvatio,
I viško je brdo razgledao
I pod Visom mlade Talijane
I njihove oklopne fregade.
Tu Persana vidje amiralja,
Gdjeno na Vis topove obara
Naređuje drvene fregade,
Da iskrca na kraj Talijane,
Da bi viško brdo osvojili,
Suhijem ga krajem predobili.
Kad to vidje Tegetthoff vojvoda,
Na moru je junačka sloboda,
On poviče sva tri kapetana
I dvadeset i tri poglavara,
I svakoga na glasu vojnika:
»Svi složite srca u junake:
»Sad će mnoge zakukati majke.«
On junački kalpak podignuo,
I milomu Bogu zahvalio,
Gdje Persana vidje amiralja
I njegova dana i mejdana.
Tu vojvoda zubma škripucaše
I brkove u vis podizaše,
Ovako je vojvoda zborio,
»Oj Persane, na moru delijo,
»Čekaj mi se, mladi Talijane,
»Evo tebi mene na mejdanu,
»Hulja bio, tko te prevario,
»I na moja pleća obratio.«
Još ovako vojvoda zboraše:
»Na noge se hrabreni vojaci,
»U zrak, u zrak carevi barjaci,
»Branite ih, hrabreni vojaci,
»Što ste moji na glasu junaci.«
Kad to vidje Persan-Talijane,
Na srcu su njemu teške rane,
E vojvodu na moru vidio,
A još Visa nije predobio.
Amiralj se Persan prepanuo,
Kralj Talije broda ostavio,
Kojega je brzo izgubio,
Pa preskače k strašnom Fon-
[datoru,
Štono bješe glasovit na moru,
Pa podiže svoje oklopnice,
Što su njemu bile pomoćnice,
Tegetthoffu ususret otiđe.
Gdje se staše, tu se pozdraviše
Iz topova gvozdenih gromova.
Zajecaše brda na sve strane

Stoji jeka Velebić-planine.
Tutanj ide iz mora dubine.
A da vidiš Tegetthoff-vojvodu
I njegovu junačku slobodu!
Juriš čini na te Talijane,
Na njihove tvrde koracade.
On razgoni morem Talijance
Kano vuci kroz planinu janjce.
Na sinjem se moru potjeraše.
Jedan drugom rane zadavaše.
Stoji jeka ranjenih junaka
I biranih na moru vojaka.
A kad viđe Tegetthoff vojvoda,
On svojega natjerao broda
A na morsku tvrdu koracadu,
Kralj Talije imenom prozvanu.
Žestoko je njega poljubio,
Tvrdim ga je kljunom razdvojio.
Pukoše mu rebra i bokovi,
Padoše mu u more topovi.
Talijani u more tonjahu,
U visinu glave podizahu;
Viču jadni mladi Talijani:
»Spasite nas, ljubezni Slavljani!«
Malo koga od njih ugrabiše,
U sinjem se moru potopiše,
Šest stotina manje ni jednoga
Proždrlo ih more do jednoga.
Gonjahu se po moru brodovi
Kano sinji pod nebom orlovi.
Top sijeva, krv se prolijeva,
Tu ranjeni ječe ubojnici
I padaju viteški vojnici.
Stan' junaka vidi od starine,
Kapetana Petza, pobratime,
Na Cesaru brodu strahovitu:
Topovima tuče glasovito.
Na nj udriše tvrde oklopnice,
Persanove hitre pomoćnice.
A četiri na njeg udariše,
Sa sviju ga strana opkoliše.
Al' se brani Petze kapetane,
Kroz njih si je puta napravio.
Tu priskoči strašni Fondatore;
Šćaše Cara utopit u more.
Al' se ne da Petze kapetane,
Fondatoru strašne zada rane.
A da vidiš hrabrena vojnika
Dalmatinca Karkovića Nika.
Talijanskog ugrabi barjaka
Odnese ga, vesela mu majka.
Tu izgubi Klinta brod Novara,
Junak pade od smrtna udara.
Lubarda ga shvati baš u glavu;
I Zmaj zgubi svoga kapetana,
Molla smrtna dopanula rana:
Iz topa ga zrno pogodilo,
Junačko mu čelo salomilo.
Junak Mate brže dolazio
I na ljutog Zmaja zakročio.
On hrabreno vojsku upravljaše,
I ako se kapetan ne zvaše.
Pali Mate ognjene topove,
Što Palestru probiše bokove.
U njem bješe zaira vojnička,
Prah, olovo, priprava junačka.
Kad Palestro vatru prihvatio.
Tu živim je ognjem izgorio,
U vis baci mlade Talijane:
Izgorješe tužni do jednoga. —
Kad to vidje amiralj-Persane,
Žestoke ga dopanuše rane;
Steže rane svilenijem pasom,
Bježi morem sramotnijem glasom,
I odvuče slomljene brodove.
Gonjaše ga Tegetthoff vojvoda,
Koji bješe srca slobodnoga.
Amiralju bježi bez obzira,
Pod Jakin je Persan dolazio,
I ranjene brode izbrojio;
Al' ne ima zdrava ni jednoga.
Tu mu pršte strašni Fondatore,
Pod Jakinom potonu u more,
A pod Visom dva mu ostadoše,
Gdje se boja junačkoga biše.
Pak žalostan izabra vojnike,
Koliko mu pogibe junaka:
Al' mu nema hiljadu vojnika
I suviše pet stotin' momaka.
Tu mu osta sedam kapetana
I trinaest mladih poglavara. —
Tegetthoff se vojvoda vraćaše.
Mahom svoje društvo okupljaše,
Pa prebroji sve mrtve vojnike
I još svoje ranjene junake,
U boju je njemu poginulo
Za trideset a i dva junaka,
Koji vječni spomen ostaviše.
Moll i Klinto, oba kapetana,
Dva viteza i dobra junaka,
I dvojica časnika padoše
Žalost moja, ne znam im imena,
Da u pjesmi dade im spomena.

Pogiboše dva dobra junaka
Pindulića i s njim Borovića,
Pogiboše dva mila jarana
Bonkovića i Svićarevića,
Pa Kuzmića i Ivankovića,
Od Drniša Aldukića mlada,
Pavlićević od Makarske grada,
A s njim Frane mladi Korču-
[lane:
Dopadoše njega smrtne rane.
Žalost moja, hrabreni vojaci
I vitezi na glasu junaci,
Ne mogu vam prebrojit imena!
A tu bješe, braćo, ranjenoga
Osamdeset manje ni jednoga. —
Tu junake mrtve pokopaše
I mrtvačka tijela opjevaše.
Za tim liječe svoje ranjenike;
Te su rane za junake dike,
Tu mrtvima spomenike grade,
A živima na veselje rade.
Sad ću malu pjesmu ispjevati,
Dalmatinsku slavu okovati:
Veseli se, Filipović-bane,
Štono jesi junačka sloboda.
Nek te hvale redom kraljevine
I slavenske naše banovine;
Veseli se od mora vojvodo,
Pohvaljen si i od carske strane!
Sad se raduj, Dalmacijo slavna,
Koja jesi na glasu odavna;
Nek pjevaju dalmatinske majke,
Štono rode glasite junake!
Veseli se, Filipović-bane,
Tegetthoff ti osveti Slavjane!
Sad zapjevaj Karković Nikola,
Što si junak nasred sinjeg
[mora,
Car ti dade kolajnu od zlata,
Što junaci nose ispod vrata!
Vis tvrđavo, ubojni mejdane,
Talijanu grdne dade rane,
Velebić se s tobom razgovara,
Lovćen tebe iz srca pozdravlja,
Ti si mejdan mora Jadranskoga
I pohvala roda slavenskoga!
Sad se hvali od Beča cesare,
Tegetthoff ti dobi Talijane;
Sve slavenske majke zapjevaše,
Talijanske mnoge prokukaše! —
Junačka je pjesma ispjevana
I o Visu slava okovana.

SAVO MATOV MARTINOVIĆ.

VI.

Na hiljadu i osam stotina
I šezdeset još i šest godina,
Talija je vojsku sakupila
I đemije svoje uredila.
Na njih meće ognjene topove
I mornare svoje vitezove,
Pak zajidri iz Jakina grada:
Persan vitez s brodovima
[vlada.
A drugi se Vacca zovijaše,
Treći junak Albini bijaše;
Tri glavara vladaše s brodovim,
Persan vitez glavar je nad
[ovim.
Jidri sila put Visa biloga
Da dobije orla velikoga,
Prvo neg je na Vis dojidrila,
Parobrod je jedan otpravila:
Messaggiere ovaj se je zvao,
A D' Amico s njim je uprav-
[ljao,
Talijanska to uhoda biše,
Viruj, brate, istina se piše.
Njega Persan biše otpravio
Prvo neg je na Vis dojidrio
O dužnosti da se pozabavi,
Posli toga da se njemu javi.
Kad Vis lipo biše izvidio,
K Persanu se opet povratio,
Pak on njemu po istini kaže
Pravo, brate, i ništa ne laže:
Sve kraj Visa da je obašao,
Protivnosti da nije našao.
Kad je Persan njega razumio,
Bože mili, drago ti mu bilo:
Al naredbu opet drugu dade,
Da sva vojska za nju i ne
[znade;
Drug' uhodu šalje put istoka
Do bližnoga Hvarskoga otoka,
E da tude brzojav prekine,
Objavljenje da Visu ukine
S ostalima pokrajinam carstva.
Hoćeš, Bože, većega sužanstva,

Štono Visu otoku bilomu;
Pomoć pitat ne može nikomu
U potribi i nevolji svojoj,
Ali budi hvala majci Božjoj!
Svi Višani tad veselo staše,
Talijane hrabro dočekaše.
Kad uhode poso ispunile,
K Persanu se opet povratile,
Pak ovako njemu besidile:
Zapovid smo tvoju ispunile,
Brzojav smo njihov raskidali,
Višani su sužnji nam ostali.
Brzojav im već ne će kucati,
U Beču se ne će ništa znati.
Tad Persano uredi brodove,
I put Visa hoće neka plove.
Srpnja dana osamnaest biše,
Na Komižu kad prvo udriše,
Talijanski lipo barjak vije,
Oganj siplju Vakine đemije.
U Komižu one doći htiše,
Zapovidnik od kih Vacca biše,
Grme topi, tresu se brodovi,
Reć bi da su nebeski gromovi.
Maniaremi viteški se brani,
Talijane sve bije i rani.
Na Stopišće nisu mogli doći
Jer je bio Humac u pomoći,
Toparija tu na Humcu biše,
Talijanci za nju ne znadiše.
Posada je sveđ pripravna stala,
Kraj braniti koja je imala.
Dio vojske iđe put istoka
Gdi bijaše planina visoka,
S njome vlada Baimel-kapetane,
Junak, pobro, poznan na sve strane,
On se slavi kano Zrinoviću,
Ili vitez Miloš-Kobiliću:
Podaleko od Komiže stao,
Dušmanina hrabreno čekao.
Toj je vojsci voda ponestala
I žeđa joj puno dodijala.
Kad kapetan svoju vojsku zgleda,
Da joj žeđa počivati ne da,
Glasonošu jednoga posiao
Što komiškom puku otrčao;
U Komižu kad biše došao,
Tu je malo vode zapitao.
Kad je čeljad njega razumila,
Krv u njima biše uzavrila;
Tu se skače malo i veliko,
Da zaludu ne ostane niko.
Skaču momci, ka da stekli krila:
U čas voda bijaše navrila,
Svoje ime lipo proslaviše.
Tute snaga bijaše najveća,
Od Komiže mista bijeloga,
Koje brani Cesara bečkoga,
Sve živine snažno naprtiše,
Hladnu vojsku vodom poslužiše.
Komižani sivi sokolovi,
Odsad će se zvati vitezovi,
Jer viteško dilo učiniše,
Svoje ime lipo proslaviše.
Drugi dio vojske od megdana,
Uputi se put zapadnih strana,
Da da može lakše vojevati,
Kad se dušman bude iskrcati.
Vladalac nje Dalmatinac biše,
Pinelli se pridivkom zoviše,
Baš iz Zadra, bijeloga grada,
Vridni junak i pun dobra sklada.
Tvrdi tabor tute načinio,
Pak je svojoj vojsci govorio:
Pora vama, moji sokolovi,
Na oružju silni vitezovi,
Malo nas je, ali smo junaci,
Nisu od nas bolji ni Nimaci,
Nemojte se, braćo, pripadati,
Bog će nama dobru sriću dati,
I Bog će nam u pomoći biti,
Talijane mi ćemo dobiti,
Njih dobivši steć' ćemo poštenje,
Cilovit svit pivat će veselje.
Za glavara od Komiže biše
Frane Jakša, po kući se piše.
Komižanin lipo zapovida,
Da se brane, svima zapovida:
Branite se, moji Komižani,
Dobiti nas ne će Talijani.
Sveđ je očnik na oko držao
Talijanske đemije gledao.
Često očnik pomiče na oku
Ter ih gleda po moru duboku.
Frane Jakša, Bog nam te pomogo,
Branio si se, što si bolje mogo.
Komižani kad vide đemije,
Uprav trče, gdi bihu topčije,
Još će oni barut potezati,
Našoj vojsci svaku pomoć dati.
Skočiše se i mala dičica,
Barut noseć znoje im se lica,

I opčijam ga u ruke davaše,
Blizu topih spored njima staše.
Reku dica: Ovo su brodovi,
Hajde neka zagrme topovi!
Nose barut i granatu dižu,
I govore da tope užižu.
Viču dica i hrabre topčije,
Talijanske da strile đemije,
Topčije se o tomu čudiše,
Jer hrabrenost u dici vidiše.
Druga četa barut potezaše.
Na Stazicu, gdi šanac bijaše,
Tu ih biju od boja đemije,
Oganj siplju nitko se ne krije.
S druge strane žene pritrkaše
I hrabrenost svoju ukazaše.
One htiše u pomoći biti,
Vino, vodu i kruh iznositi.
Gdino našoj vojsci tribovaše,
Svud hrabrenost svoju ukazaše,
Još su žene sobom govorile,
Baš na šanac kad vodu nosile:
Branimo se od ovih vukova,
Ljutih zmaja, paklenih vragova,
Oni bi nam dicu pokupili,
Dalmaciju svu bi porobili.
Nemojmo se nikoga bojati,
Dok budemo baruta imati,
Svi hoćemo glave izgubiti,
Otadžbinu svoju obraniti.
Hoćeš, Bože, već žalosti više!
Planina se upalila biše
Od onizih golemih topova,
Koji su se izlili iznova.
Kad to vidi Vacca kapetane,
Da ga oganj bije na sve strane,
Pak on reče: Ne će ništa biti,
Komižane ne ćemo dobiti!
Svi se brane kako vitezovi,
Oganj siplju kano i vragovi;
Poslušajte žene, pak i dicu,
Kako sveđer suprot nama
[viču.
Hajdmo na Vis sriću pokušati
I junaštvo svoje iskazati. —
Iz Komiže tad Vacca otiđe
Paka k Visu prama luci iđe.
Đemije se druge uputile,
Put Rukavca one su vozile;
Ki na njima zapovidnik biše,
Pridivkom se Albini zoviše.
Tu je snažno juriš učinio,
Al megdana nije zadobio;
Toparija jer se vrlo brani,
Talijane žestoko izrani.
U dan isti Persano se bije,
Njegove su na Visu đemije,
Baš na Visu kad one dođoše,
Topariju u lagum digoše.
Blizu mora jer na bijaše
Toparija Schmidtova se zvaše,
Al Welington junački se brani
Talijane i bije i rani.
Tu se na njemu rikaju topovi
Kano da su iz pakla vragovi:
Persan nije ništa zadobio,
Zaludu je njegov megdan bio.
Srpnja dana devetnaest biše,
To Okručni kada dohodiše;
Svi brodovi tute skupa staše.
Tad Persano njima govoraše:
Trijest i dvi mi lađe imamo,
Sada na njih vojsku ukrcajmo,
Ali neka idu na kraj prije
Dvi željezne od mora đemije.
Pak Albini nek im pomoć
[dade,
U svakoj je vojske po hiljade.
Tad se kraju oni uputiše,
S kraja vojske puškama udriše.
Reče Albin: Puške nas ubiju,
Hajdmo s lađam na moju đemiju
S Visa će se vojska uzdignuti,
I svi ćemo ludo poginuti.
Tute megdan nisu učinili,
Put Visa su đemije vozili.
Prije nego na Vis dojidriše,
Kapetani viće učiniše,
Koji ima prvi udariti
I šanceve viške osvojiti.
Persan reče: Moji dragi sini,
Prvi neka udari Albini.
A za njime Vacca kapetane
Nek šanceve bije na sve
[strane.
Kada oni na Vis dojidriše,
Đemije se u red postaviše.
Ah nesriće sad viškomu puku!
Sa svih strana počnu biti luku,
Talijanski topovi je biju,
Na đemijam barjaci im viju.
Sa četiri oklopljena broda
Talijanim biše lipa zgoda
Ulist u Vis, posrid luke stati,
Tu misliše vojsku iskrcati.
Kako mravi na brode glavaju,
Persan viče, da se iskrcaju,
Tamo amo s đemijam se vuče,

Njega šanac Šupurina tuče.
Još se Persan tomu čudijaše,
Što ga šanac Gospin uzbijaše,
More pini, tresu se brodovi,
Oganj siplje, biju ga topovi.
Sveti Kuzma lipo odgovara:
Živu vatru na njega obara,
Munja siva kako iz oblaka,
Stoji jauk ranjenih junaka.
Tamo amo posred luke gredu,
Viče Persan, da nazad biždu.
Još on reče: Topi nas ubiju,
Talijanski barjaci ne viju,
Barjaci su po moru nam pali,
I u luci viškoj su ostali.
Sa šančeva topovi ih tuku,
Tri đemije sad se vanka vuku
A četvrta što ostala biše,
Formidabil ona se zoviše.
U za' čas je tu ona ostala
I u luku sidro je surgala:
Šezdeset se momak' izgubiše.
Talijani sami svidočiše,
Veriga joj željezna ostala,
Pet tisuća oka je vagala.
Talijani kada to vidiše,
Strah u kosti mnogi uhvatiše;
Vanka luke tad ona iđaše,
Jer topove podnit ne mogaše.
Iz luke se Vacca uputio,
Put Komiže biše zajidrio,
Prije noći ura i po biše,
Na Komižu iznova udriše.
Grme topi, tresu se brodovi,
Svi su tute nebeski gromovi,
Ah moj Bože ognja paklenoga
Kraj Komiže, mista bijeloga!
More pini, a brda se tresu,
Talijani izginuli jesu;
Manjaremi viteški se bije
I potira Vakine đemije.
Nasrid mora kad đemije [stanu,
Počne Vacca govorit Persanu:
O Persane, kud ćemo sad 'ći?
Tegetthoff će brzo na Vis stići.
Zato Persan Vaccu i ne kori,
Ove riči on njemu govori:
Mi imamo trideset brodova,
Svi su puni praha i olova,
I junaka od Talije ravne,
Ki hrabreno svoga kralja [brane;
On ne može s nama ratovati,
Vira moja, ima se pridati.
Vidit ćete, moja dico draga,
Što ću činit od onoga vraga:
Tegetthoff ću činit da se krije,
Potopit ću njegove đemije.
Petz kapetan, što je na Kai- [seru.
Činiti ću da ga ribe žderu;
Talijani svi ćete viditi,
Tegetthoffa ja ću uhvatiti. —
Dvadeseti dan je srpnja bio
Kad Tegetthoff na Vis dojidrio,
A pri neg je na Vis dojidrio
Svojoj vojsci on je besidio:
»Dalmatini, moji sokolovi,
»Na oružju silni vitezovi,
»Sad branite svoju otadžbinu,
»Dalmaciju milu domovinu.
»Branite se, što možete veće,
»Talijani Vis osvojit ne će;
»Nemojte se braćo, pripadati,
»Bog će nam dobru sriću dati.«
Tegetthoffa kada razumiše,
Dalmatinci skupa zavapiše:
»Svi hoćemo glave izgubiti
»Za cesara svoju krv proliti!«
Kad je malo pri podneva bilo,
Tu se Božje vrime ištetilo.
Kroz maglu se ništo naziraše,
Tegetthoff se na dalek' viđaše.
No Persano kada to vidio,
Tad đemije u red postavio,
Kano soko Persan prilitaše,
Tere svojoj vojsci govoraše:
»Talijani, moja braćo mila,
Evo srića nama je prispila,
Tegetthoff je sad u naše ruke,
Dobismo ga bez nijedne muke.
Talijanski neka barjak vije!
Moje hoće udriti đemije,
Baš na one, gdi Tegetthoff bude
Nek se sada svi narodi čude.
Iskočit će mnogo Talijana
Na principa Maksimilijana,
Pak Albini hoće udariti
I Kaisera silom osvojiti.
A Vacca će u pomoći biti,
Na drvene brode će udriti.«
Ispod Visa ovo, brate, biše,
Žestoki rat kad se učiniše.
Tegetthoffa skaču vitezovi,
Udriše se kako i vukovi;
Talijanske lome se đemije,
Kano da ih grom iz neba bije.

Kralj Talije jedna se je zvala,
Nesrićù je veliku imala:
Hvaranin je na nju uskočio,
Talijanski barjak je odnio.
Živi junak Karković Nikola
Desno krilo sivoga sokola;
Sto godina živio nam Niko!
Svak te hvali, lipa naša diko!
Od dima se ništa ne viđaše,
Od topova ništa ne čujaše,
Tu se trese planina visoka
Pokraj Visa biloga otoka.
A od vitra bijahu tišine,
Dim se diže gori u visine
Od onoga ognja paklenoga,
Oko Visa otoka biloga.
Al đemije kada blizu biše,
Dalmatini oganj oboriše,
Tu Tegetthoff s njima zapovida,
Da se brane svima pripovida.
Reče njima: »K nam demija [plovi,
Udarite, sivi sokolovi!«
Dalmatini njega poslušaše,
Sa svih strana vatru prosipaše.
Tegetthoff se biše pomamio,
Kano lav je na njih udario;
Brodove im napola cipaše,
Talijane brzo istiraše.
Ali Kaiser u nevolji biše,
Dvi đemije njega opkoliše;
Petz kapetan na njemu bijaše,
Po pedeset topov' užižaše,
Jedan jambor kad je izgubio,
Dvadeset je topov upalio.
Ah moj Bože, plakaše nebesa,
Gledajući po moru tilesa!
Na stotine po trišću plivaše,
Sinje more krvavo bijaše,
Oni plaču i spominju dicu,
Sazivajuć Mariju divicu:
O Marijo, majko milostiva,
Daj da život do kraja dopliva!
Đemija se vela utopiše,
Talijanski što se kralj zoviše,
Koja kako žarko sunce sjaše,
Mudri Boggio u njoj pribivaše,
Jošće s njime ostali mudraci
Talijani po izbor junaci.
Reče Boggio: Kuda ćemo iti!
Sad pod Visom valja mi umriti!
Zaludu je njegov megdan bio,
Pod Visom je glavu izgubio.
Još je tute jedna izgorila
A Palestro ime je nosila,
Svojim očim Persan je gledao,
Gdino lagun nju je uzdigao.
Viruj, pobro, ovdi laži nije,
Oklopljene dvi vele đemije
Svoju snagu pod Vis ostaviše,
Od drvenih broja se ne piše.
A treća je Affondator bila,
Pod Jakin je kosti ostavila.
Tute jedva doprla bijaše,
Sa svim da je druga potezaše.
Što je jošter zaostalo bilo,
U Jakin je brzo zajidrilo,
Oko tisuć glava izgubiše,
Talijanske majke ucviliše. —
Tegetthoffa štujmo bez pri- [stanka,
Slavit će se do sudnjega danka.
Svojih lađa nije izgubio,
A sebe je zavik proslavio,
Ne izgubi neg' malo momaka,
Trijest i dva ne više junaka;
Tegetthoff nam od ranjenih piše,
Od stotine nije bilo više.
Poginuše do dva kapetana,
Henrik of Klint, ruža izabrana,
Drugi Fridrik tako se zoviše,
A barun Moll, pridivkom se [piše,
I pogine barjaktar delija
Proch Roberto, silni megdan- [džija.
Sva tri su se lipo osvetili,
Talijane mnoge pogubili.
Nije treba žaliti junake,
Ni junake, ni njihove majke.
Jer se svuda slavno ime stekli,
»Pokoj dušam« da bismo im [rekli,
To bi samo bilo njima dosta.
Pisati mi drugo već ne osta.
Sad dospije ova pisma mala,
Svemogućem Bogu budi hvala.
Budi hvala Mariji divici,
Kako našoj miloj pomoćnici,
Koja nas je od zla obranila,
Sveđer sinka svoga je molila,
Da pomaže mlade Dalmatine,
Slavno ime da im ne izgine.
Junacima pisma na poštenje,
Tegetthoffu duševno spasenje.

ANDRIJA J. KULJIŠ.

VII.

Veseli se, Dalmacijo slavna,
Sinovi ti na glasu odavna:
I ako su pali u nevolju,
Junaci su još na bojnom polju.
Da je tako, svaki ne vjeruje,
Dokle s njima bojno ne ratuje;
Tko prokuša, kaže da je tako,
Da nij' s njima ratovati lako.
Talijanci u srcu pucahu
Pobiti se s njima nastojahu,
Eto zgode i njihovo vrime,
Da se dođu ogledati s njime.
Od hiljadu i osme stotine
Od šezdeset i šeste godine,
Poslušajte ljubljeni narodi,
Što kod Visa na moru se zgodi.
Na šestnaest od miseca dana
Srpnja, brate, hrvatski nazvana,
Digoše se od boja galije
Od Jakine ravne Italije:
Dvaest i tri drvenih brodova
Puni bihu ognjenih topova,
A druge sa gvožđem okovate
Oklopnice đemije prozvate,
Do tri broda, al' ne okovana,
Puna bihu mladih Talijana;
Njih imahu na kraj izmetati,
Pa po kraju snažno udarati.
U sve bihu triest i četire,
Kojim sili ne bijaše mire;
Među njima silni Fondatore,
Kom se snaga iskazat ne more.
Na njemu je ognjenih topova,
Što Taljani izmisliše snova,
U njih ima ognjenih granica
Što vagaju do trista librica.
Pred njima je starac-kapetane,
Po imenu Persan đenerale;
Namislio biše pohoditi
Dalmaciju zemlju osvojiti,
Pa se sobom junak razgovara:
»Ala što ću učiniti sada! —
»Da bi pošo Zadar pohoditi,
»Ne znam, hoće l' u dobri čas
[biti,
»Ima na njem bedem na sve
[strane,
»U njemu je Filipović-bane;
»Na glasu je Zadar vojnik stari,
»A brane ga mladi graničari.
»Da bi pošo' bilom Dubrovniku,
»Ili Splitu ili Šibeniku,
»Možda bi ih lakše osvojio,
»Al se ne bi na njim proslavio.«
On ne ide bilom Dubrovniku,
Niti Zadru, niti Šibeniku,
Nego Visu nasrid sinja mora
Sa svom snagom ognjenih bro-
[dova.
Kad je Persan ispod Visa bio,
Brodove je svoje upravio,
Neka biju Visa bijeloga
Iz svih svojih ognjenih topova.
Al Vis njima lipo odgovara,
S topovi se s njime razgovara:
»Bišete se bolje promisliti,
»Što želite, to vam ne će biti.«
Jer Vis ima okolo tvrđave
I u njima ognjene priprave,
Koje k luci pristupit ne dadu,
Niti viškom nahuditi gradu.
Pod Komižom druge su đemije,
Al ih s kraja silni oganj bije,
Paka biže moru u pučinu,
Jer zaludu pod Komižom ginu.
A tvrđava Sveti Juraj zvana
Za šest sati uzdrža megdana
Suprot deset okovnih brodova,
Suprot deset ognjenih vragova.
Talijanci silno udaraju,
U Vis živi oganj obaraju;
Tu ubiše četiri mladića,
Još suviše dva brata Kučića.
Sjutra dan se opet dovezoše,
U luku se s brodim uvukoše,
Još i svoja sidra utopiše,
Tolike ih, pobro, ostaviše.
Vas dan oni ljuto udaraju,
Iz đemija oganj obaraju,
Al se Visu njima ne pridaje,
Već ih bije, nigda ne pristaje,
Pak u večer oko osmog sata,
U početku prvoga sumraka,
Iz tvrđave Svete Gospođine
Iz visoke Wellington-kule,
Ognjevite bumbe izbacaše.
Talijane z' luke istiraše;
Pobigoše na dvor izbijeni,
Strahovito, pobro, izranjeni. —
Kad to vide od Hvara glavari,
Dalmatinci, vitezovi stari,
Da već nije počasiti časa,
Oni tuknu svoga brzoglasa.
Glas poleti u luku Fažana,

A na ruke Tegetthoffa bana:
»Pod Visom je vojska talijanska,
»Da ga bije dva su bila danka.«
Kad Tegetthoff glase razumio,
Družini je svojoj govorio:
»Na noge se, moji vitezovi,
»Dalmatinci, sivi sokolovi;
»Brzoglas je meni doletio,
»Eto mi je sad glase donio,
»Pod Visom je vojska talijan-
[ska
»I bije ga dva su bila danka,
»Spomente se, vi moji vojnici,
»Dico moja, mladi Dalmatinci.
»Sad je nama cara proslaviti,
»Sa Talijom srčno bojak biti,
»A za našu lipu didovinu,
»Za rodbinu i za otadžbinu:
»Dođe vrime sad naše ljubavi
»U ognjenoj skazati pripravi!«
Kad vojnici njega razumiše,
Srčno oni na noge skočiše:
Jedni teška da istežu sidra,
Drugi bila da razvežu jidra:
Jedni pale vatre pod kotlove,
Drugi žare, neka bolje plove.
Jer su jedva dočekali dana,
Da pozdrave mlada Talijana.
Zavezoše k Visu bijelome
Svi u jednom srcu junačkome;
Regbi eto kita i svatovi,
Tako idu oni vitezovi.
Pred njima je Tegetthoff voj-
[voda,
Od Štajerske junačkoga roda,
Slobodan je junak na megdanu
U đemiji Maksimilijanu.
Kad Tegetthoff ispod Visa bio,
Opet biše glasom zavapio:
»Hurah, hurah, carevi barjaci,
»Neka vas brane hrvatski ju-
[naci!«
Kad to vidi Persan-kapetane,
Talijanske vojske đenerale.
Bijaše se Persan našalio,
Ovako je junak govorio:
»Nu ti vidi silene brodove,
»Bit će od njih smetnje svaka-
[kove.
»Bolje biše njima ribovati,
»Nego doći s nama ratovati!«
Našali se Persan đenerale,
Na izbilj mu izidoše šale:
Jer do časa Tegetthoff vojvoda
Skupe ribe tom Persanu
[proda.
Netom dođe, tim je udario,
Strahoviti oganj otvorio:
Zbaci vatru na obadvi strane,
Poče biti ljuto Talijane.
Tu doleti šambek strahoviti,
Po imenu Cesar ognjeviti;
Na njemu je velika množina
Sve junaka mladih Dalmatina.
Na nj udare četiri đemije
Od ponosne zemlje Italije,
Sve četiri gvožđem obijene:
Kao da su u kalup slivene.
Biju njega sa četiri strane,
Misleći mu ljute dati rane;
Al on njima ognjem odgovara,
Žive glave topovim obara.
Gledaju ga kukom dobaviti
I na njega juriš učiniti;
Kljunom mu se na bok salijeću
I sa svih ga strana udaraju.
On se ugne, pa im se ne dade,
Na krmi je tko upravit znade;
Četiri se uhite jednoga,
On odbija udarca svakoga.
Petz komodor na njemu bijaše
I s Cesarom lipo upravljaše;
Jednu biše strašno udario,
Al četirim nije odolio.
A kad su ga stegle oda svuda
Pa već vidi, da ne može kuda,
Onda im se kljunom okretao,
Da bi koga kljunom natakao.
Tada oni na njeg udariše
I prvi mu jambor oboriše,
Koji ubi dvadeset junaka
Na Cesaru, žalosna im majka:
Moll i Klinta, do dva kapetana,
Barjaktara Proch-Roberto
[zvana,
Dopadoše tude smrtne rane,
Dok viteški svoga broda brane.
I padoše dva praćaca mlada
Satareni pod jamborom tada:
Pinduliću jedan se zoviše,
Josip Budva drugom ime biše.
Još junaka za rana umira
Vridna mlada do dva timunira:
Mate Lenac jedan od njih biše,
A drugi se Svičarević piše.
Na Cesaru ostale vojnike,
Koje mrtve, koje ranjenike,
Mučno ih je skazat po imenu,

Al ću pobre, po slavnom ple-
[menu.
Najpri kažem mlada Borovića,
Pa Kuzmića i Ivanovića,
Pavlićević iz Makarske grada
Od Drniša još Alduka mlada;
I vojnike ostalih narodi,
Što bijahu na cesarskim brodi',
Ko pod Visom strašno vojevahu,
Dalmatine u svem pomagahu.
A ostali ognjeni brodovi
Prolićahu kano sokolovi;
Međju njima Tegetthoff vojvoda
Nije svoga uštedio broda.
Ta đemija Tegetthoffa bana
Strahovita, gvožđem okovana,
Kada zrnje u nju udaraše,
Kano vrane od nje odlićaše.
Na njoj ništa štete ne bijaše,
Premda sobom u nje udaraše,
Samo jednog dopanula rana,
Franu Šeman, mladog Korču-
[lana.
Kud Tegetthoff znamenje da-
[vaše,
Tud brodovi vatru prosipaše,
Da se ne zna, koji bolje bije,
Koji bolje, koji srčanije.
Ranjenici, koji tu bijahu,
Naši momci, oni govorahu:
»Ja sam ranjen, ali hvala Bogu
»Udri, brate, kada ja ne mogu!«

U tri sata boja žestokoga
Ispod Visa ognja paklenoga,
Talijanci natrag odstupiše,
Dvi đemije bojne izgubiše,
U jednoj se prah im upalio,
Svu đemiju u zrak raspršio,
Druga, pobro, u more tornjaše,
Kralj Italje ta se zovijaše.
Tu videći Tegetthoff vojvoda,
Da mu priti naškoditi broda,
Ljuto se je ukosnuo na nju
U đemiji Maksimilijanu;
Te je biše snažno udario,
U dno ju je mora otpravio;
Posiče je kljunom posrid boka,
Nestade je u trenutak oka.
U njoj ode blago nebrojeno,
Što bi od njih tude doneseno;
U njoj ode mnogi Talijanci,
Persanovi najbolji junaci.
Mnogi drugi po moru plivahu
Ter iz mora tužno vapijahu:
»Pomoz'te nas, braćo Austri-
[janci,
»Pomoz'te nas, i mi smo krš-
[ćani!«
Nato su se naši smilovali,
Ter su dobro dilo dilovali
Kogagod su uzdigli iz mora,
Spasili ga nemilog umora. —
A kad vidi Persan-kapitane
Da izgubi svoje Talijane,
Diže svoje ranjene đemije.
Biži s njima putem Italije.
Ali kad je nadalje izašâ,
Ter je svoje brodove obašâ,
I razvidi, što se dogodilo,
Više mu se srce polomilo.
U mnoge je udarilo more,
Nikome su slomili jambore;
Niki biše pribijena kljuna,
Niki biže natrag bez timuna;
Nikomu su rebra pobijena,
A mnogima kola raskrećena;
Na mnogima nema kapetana..
To je njima na srdašcu rana!
Po dva broda hvata za jednoga,
Ali zdrava malo vodi koga:
Neka, pobro, tomu se je htilo,
Neka pozna dalmatinsko dilo,
I našega prid njima vojvodu.
Ki je pošten u junačkom rodu.
Tegetthoffu slava i poštenje
Za njegovo hrabreno vođenje!
Slave njega na moru Francezi,
Silna vojska pomorska Inglezi
Gdi se godir na moru vojuje,
Svud se dika Tegetthoffa čuje,
I njegovim na moru vojnicim,
Među svima mladim Dalmatin-
[cim,
Koji vičnu slavu zadobiše,
Talijane pod Visom pobiše. —
Osta mrtvih pod Visom mo-
[maka
Talijanskih po izbor junaka.
A junaka mladih Austrijana
Tridest i dva izlomljenih grana;
Oni koji ranjeni bijahu,
Brzo svoje rane priboljahu.
Kad pod Visom megdan dovr-
[šiše,
Tude oni noćcu prinoćiše;
Ranjenike šalju u bolnicu,
Mrtve glave u crnu zemljicu,

Pod Visom ih lipo ukopaše
I do groba oni dopraćaše;
Pa se vrate u luku Fažanu:
Srića njima bila na megdanu.
Kad pođoše Trstu bijelome,
Slavu dajuć Bogu velikome.
K njima dođe Alberto vojvoda
Od pokrajske vojske slavni
[vođa,
Da pozdravi Tegetthoffa bana
Rad njegova srićna vojevanja,
I njegovu vojsku svukoliku,
Koja dobi slavu priveliku.
Slava njojzi nigda umrit ne će,
Nego će se umnožit i veće.
Al da čuješ Tegetthoffa bana,
Što on kaže od morskog mej-
[dana:
On sve hvali na moru vojine,
A najveće mlade Dalmatine!
Najpri hvali vridnog kapitana,
Florio-Marka, rodom Peraščana
Koji vrati Boku i Kotoru
Staru slavu junačku na moru.
Car vitezom njega učinio,
Leopolda krstom nadario,
Okovanim sve u suhom zlatu,
Da ga nosi za diku na vratu.
Za njim hvali Niku Karkovića,
A od Hvara morskoga plemića,
Koji odni na moru barjaka,
Talijanim, poštena mu majka!
Ta mu slava više ne umire,
Dokle krvca na svitu izvire.
Kad Alberto glase razumio,
Što Karković biše uradio.
Vodi njega k Beču bijelomu
Na dvorove caru čestitomu.
Kad je ćesar riči razumio,
Što Karković biše uradio,
On je njega lipo darovao,
Kod stola ga svoga napitao.
Da mu ploču od zlata slivenu,
Nek mu visi o livom ramenu;
Da mu na nju njegova dobrota
Lipi žitak od svrhe života.
Oprostite, od mora vojaci,
I Višani mlađani junaci,
I ostali braćo Dalmatini,
Da ne skazah svaku po istini.
Htila bi se tu dlita gvozdena,
Pa na ploču pisat od kamena,
Prvo bi se dlita polomila,
Neg bi vaša iskazao dila,
Što pod Visom jeste dilovali
I junaštvo, koje ste skazali,
Za svojega kralja i cesara,
Austrijanske zemlje gospodara;
I za svoju milu otadžbinu,
Dalmaciju, staru didovinu,
Slavno gnjizdo uspomene
[davne,
Kojoj priti iz Italje ravne....
Sad nek znadu mladi Talijani,
Kakovi su junaci Slavjani!

ŠIME ŠUGARA.

VIII.

Tutnji buči, što će ovo biti?
Bože mili, što će se zgoditi?
Puca, grmi, al se ne zna gdi je,
Il' se ori, il' se krvca lije!...

Brzojavno Dalmatinka vila
Dalmatince zovuć, besidila.
»Da je snažno brodovlje Taljana
»Udarilo na Vis sa svih strana.

U Fažanu gradu kad to čuje
Podamiralj, što morem broduje,
Morska strila, Tegetthoffe silni,
Vas se strese, a lice promini.

On silenu vojsku zovuć svije,
Sve junake i morske delije:
»Istrijani, moja braćo mila,
»Zove pomoć dalmatinska vila.

»Bojno gvožđe brzo prihva-
[tite,
»Ja prid vama, a vi me slidite:
»Tvrđu Visa od zla izbavimo,
»Vašem rodu slavu pripra-
[vimo!«

Tegetthoff je lipo govorio,
Istrijane boju pripravio.
Zovne tada mlade Dalmatince,
Morskim bojem nek im slava
[sine:

»Poslušajte, moja braćo virna,
»Talijanska brodovlja je silna
»Doplovila i strašno nam bije
»Viški gradić slavne Dalmacije.

»Desnica je vaša od megdana,
»Porazit će silenog Taljana.
»Uhvanje je moje prij' u Boga,
»Drugo mi je dalmatinska sloga.

»Sva oružja bojna pokupite,
»Do večeras svi mi se spravite;
»Sutra ćemo sriću pokušati,
»Talijana na megdan pozvati!«

Dalmatini milo ga slušahu
Ter ovako njemu govorahu:
»Hitro, brzo neka putujemo,
»Oslobodit braću mi hajdemo.

»Dok je nama glava na ra-
[menu,
»Mi ćemo te slušati u svemu;
»A za braću našu izbaviti,
»Svoju ćemo krvcu svu proliti.

»Tegetthoffe, ti ćeš s nama
[biti,
»Pazi samo, onda ćeš viditi
»Dalmatina srca junačkoga
»Kako razi protivnika svoga!

Do skladnosti lipše stvari
[nema
Kada vojska na bitku se
[sprema;
Virnu ruku lipo svi dadoše,
Iz Fažana skladno svi pođoše

Sa korabljam sedam okloplje-
[nim,
I ostalim brodovim drvenim
Sedam krupnih, a devet još
[malih:
Eto vas broj, i to se ne šali.

Tegetthoffe vojvoda im biše,
I brodovlje k Visu uputiše,
Dalmaciju kada ugledaše,
Dalmatini na noge ustaše.

Majku svoju oni spominjahu
I ovako njojzi govorahu:
»Poslušaj me, mila majko moja:
Sad na megdan idem ljutog
[boja.

Da proslavim dalmatinsko
[ime,
I našega cara evo vrime:
Ne plači me, majko moja mila,
Ti si mene za slavu rodila.

Viteško ti hoću vojevati.
I za braću svoju glavu dati;
Samrt moja neka te ne smuti,
Slavno ću ti, majko, poginuti!

Ne plači mi niti suze livaj,
Majku Božju u pomoć dozivaj,
Mrtva mene molbu neka sluša,
I reci mi: pokojna ti duša!«

Zaručnicu još ti spominjaše
I ovako njojzi besidjaše:
»U srce te ljubim, dušo moja,
Sad na megdan idem ljutog
[boja.

Da proslavim dalmatinsko
[ime
I našega cara, evo vrime;
Ne plači me, grlice primila,
Premda si me ljubavlju ljubila!«

Otadžbinu jošter spominjahu,
Ter ovako njojzi govorahu:
»U srce te ljubim, zemljo moja,
Idem kušat sad sriću od boja,

Da proslavim dalmatinsko
[ime
I našega cara, evo vrime;
Ne žali me, zemljo moja mila,
Ti si mene za slavu rodila!...«

Dalmatini tako govorahu,
Istrijani slatko ih slušahu,
Ali spravni svi za boj stojiše,
I međuto k Visu doploviše.

Zatutnjilo u nebo bijaše
Viharom se voda prolivaše;
Desnica se Božja tad ukaže,
Crni oblak strašna ništo kaže.

Što će biti, što će se zgoditi?
Božje vrime komu ovo priti?

Vojska carska tako govoraše
I od Boga pomoć vapijaše.

Koj' bo stvori i uništit može,
Sv. mogući jaki pomoz' Bože!
U te uhva carska brodovina,
Sačuvaj je, Marijo s visina...

Kad je bili danak osvanuo,
I oblake vitar raspuhnuo,
Sve brodovlje snažno ugledahu,
Gdi barjaci bojni se vijahu.

Nasrid mora planine silene,
Korablje su dvanaest oklop-
[ljene,
Trinaest jošter velikih brodova
Sa dva snažna broda Prušja-
[nova.

Talijansko brodovlje bijaše
S Fondatorom, koji u sridi
[staše;
Strašno im se vidi svaka strana
Strahovitim oružjem vladana.

Na Taljane tko će udariti?
Većom snagom tko će bojak
[biti?
Tegetthoffe zato ne hajaše
Svojoj vojsci hitro govoraše:

»Oj družino srca viteškoga,
»A s pomoću Boga velikoga,
»Talijane mi ćemo svladati,
»Cesarovu krunu osvitlati.

»U ime Boga i pravice prave,
»Ne žalimo sada svoje glave,
»Poplašit nas ne mogu junake,
»Jer smo puni hrabrenosti
[svake.«

To izusti, zemlja se zatrese,
Ognjeviti oganj užeže se:
Na Taljane naglo udariše,
Iz brodovlja carskog svi sko-
[čiše.

Od korablja, što ondi bijahu,
Jedna koju Maksimom pro-
[zvahu,
Žestokim se ona bojem bije:
Gdi je junak tude šale nije.

Sve brodovlje snažno se
[rvahu
I zrnja se teška prosipahu:
Pade mrtvih dosta Talijana,
I mnogo ih dopadoše rana.

Talijani tada pobisniše
I topove silne upališe;
Njihova su zrna ognjevita,
Svako, pobre, daleko se hita.

Tegetthoff se biše pomamio,
Kako stupa da budeš vidio;
S oklopljenim Maksom gdi bi-
[jaše,
Na Taljane soko udaraše.

Dalmatinci besidiše tada:
»Ili sada ili već nikada,
»Tegetthoff je s nama a mi s
[njime,
»Da cesarsko proslavimo ime.«

Da si, pobre, ti onda vidio,
Kako se je Maksim zaletio,
Na Talijane kako li se skoči,
Mili Bože, bud' mu u pomoći! —

Korablje se krvno udaraju
Jedna s drugom ter sriću ku-
[šaju,
Na vridnoga Maksimilijana,
Kralj udari snažno Talijana.

(Draga braćo, ovo znat imate
Kažem vama, neka dobro znate:
Maksimom se jedan brod na-
[ziva,
Kralj Italije drugom ime piva.)

Tegetthoffe usrid ognja stoji,
Vlada, redi, vatre se ne boji;
On Maksimom snažno udaraše
Na korablju, koja tude staše.

Kak' udari, oni čas je svrši,
Silnu zgradu talijansku skrši;
A kad poče u more tonuti,
Talijance jadne teško smuti.

Milostivan vele ti je bio
Tegetthoffe, kada je vidio,
Da Talijani topeći se ginu,
Bojni barjak on ti brzo skinu.

Mirni barjak diže uza jambor.
»Pridajte se, proždrit će vas
[more!«
Lipo nuka Tegetthoff Taljane,
Bojak biti neka već pristane.

Ali oni zato i ne haju,
Svojim puškam živi oganj daju.
Tegetthoffe kad to čudo vidi,
Božja ruka pušta da ih slidi.

Sinje more u čas ih proždriše,
Šest stotina, ako ne i više:
Sobom tope svilene barjake,
Samo plove na moru im čake.

Koliko se oni smrti daju
I u more kako propadaju,
Da budu ih majke tu gledale,
Od mila bi gorko proplakale.

Nad brodovljem sunce pomr-
[čalo,
Da se pozna sada je zapalo,
Tko se junak i vitez porodi;
Od Talijana slušaj, što se zgodi.

Pušta Kaiser zrake ognjevite,
Što vam velju, vi se ne čudite,
Što zastrilja i štogodir pali,
U sinje se more sve to svali.

Sinje more uzavrilo biše
Ognjena se klupka oboriše;
Na stotine topovi pucaju,
Sve do podne nikad ne pristaju.

Puca, siva, oblaci se dižu,
Krvnog mora valovi se nižu;
Tu se gine, tu se krvca lije,
Jedan drugog iz pušaka bije.

Ozdo morski svi valovi buče,
Ozgor vikom, jadom se jauče.
Tu se ori, tu se lomi, cipa,
Na sve strane vatra se prosipa.

Tresom tresu brda i doline;
Za oblakom čudna vatra sine:
Talijansku oklopnjaču stiže
Živo klupko, u lagum se diže.

U korablji tri stotin' bijaše,
Što ih lagum nemilo satraše:

Gledajući sa viškoga klanca,
Ti bi reko: eno more plamca!

Božja ruka i moć prevelika
Da pravedne brani jest prilika:
Hvala Bogu našem velikomu,
Milostivom daru njegovomu.

Umiri se, svršila je svaka,
Nestalo je gustoga oblaka,
Ter pomorska četa Talijana
Biži natrag smetena, satrana.

Dobitnikom Tegetthoff je bio
I slavno je u vis ulazio;
Dočeka ga vojska proslavljena,
Hvaleći ga sa viških bedema.

Tegetthoff se znati zabrinuo
Broj junaka, što je izgubio;
Trideset i jedan mrtvih biše
A ranjenih stotina suviše.

Na hiljadu i osam stotina
I šezdeset i šest godina,
Dvadeseti srpnja danak biše,
Ovog boja istina se piše.

Nek' se slavi Tegetthoff vi-
[soko,
Morska strila i još morski soko,
Junačka ga majka porodila
I viteškim mlikom zadojila.

Tu su križi, medalje diljene
Za junaštvo zlatne i srebrne;
Tegetthoffu vise oko vrata
I od srebra i od suha zlata.

S Tegetthoffom svi slavu
[imaše,
Koji s njime tada vojevaše:
Istrijani roda viteškoga,
Dalmatini srca junačkoga.

Uzigrala dalmatinska vila
Od veselja i radosti mila,
Pivajući dila junačkoga
Dalmatinca, hvaleći svakoga.

Dalmatinci, moja braćo mila,
Poslušajte, što vam želi vila:
»Pradidova vaših dila slavna
»Ja ih pivam uz gusle odavna.

»Ja se zovem dalmatinska vila,
»I tvoja ću slavna pivat dila.
»Ne daj samo da ti slava gine,
»Već je čuvaj za buduće sine!

»Otadžbinu virno si branio,
»Od lava si braću sahranio:
»Čuvaj, pazi, da se ne ukine
»Slava tvoja, slavni Dalmatine.«

Dujam Vuletić.

IX.

Na hiljadu i osme stotine
Šezdeset i šeste godine,
Talijanci k Visu dojidriše,
Sa svom snagom na njeg uda-
[riše.

Vira moja, braćo Austrijanci
Kad pridoše ovi inostranci,
Ne prošahu milosti u Boga,
Da im dade blagoslova svoga.

Već s nevirom dođoše k
[otoku,
Prama strani Visa na istoku;
Osamnaesti srpnja danak biše,
Kada oni na njeg navališe.

Dojedriše tri gvozdene plavi,
»Rukavcu« se svaka najpri javi,
Gdi su htili vojsku iskrcati,
I svu svoju snagu pokušati

Kad Rukavca vidi baterija,
Svak s nje vapi: Isus i Marija!
Na dušmana topim udariše,
I sramotno natrag ga suzbiše.

Tad na moru Albin čini viće,
Bi l' mu vojska našla bolje
[sriće:
U Stončici dok je on i ona,
Prispi njima tvrđa Wellingtona.

Počivajuć tako posrid mira,
Wellington ih ognjem uznemira,
Albinovu u obredu kola,
Pribacuje družba priko stola.

Tu nezgodu videći Persano,
Povikuje: »Braćo, svi se amo;
Združimo se k Albinu i Vaki,
I složimo oganj vele jaki!

Pak se krije za visoke stine,
U Stračine hita žive mine;

Traži podvrć lagum toj tvrđavi,
Al Wellington silu mu podavi.

U to Vacca Stražnicu udara,
Na nju oganj sileni obara:
Tužan Vacca ništa ne opravi,
Biži k Visu, te se braći javi.

Tu se sritu, ter u bojnoj
[spravi
Jurja tvrđu biju kao lavi,
Tuku zdesna, sliva, sa svih
[strana,
Baš deseta ura biše dana.

Teška boja na obadvi ruke,
Jedan drugom zadavaju muke
Bijući se od jutra do mraka
Topovima, bombam, bez pri-
[stanka.

Schmidta tvrđu drugi drži
[klanac;
Nju u lagum baci Talijanac;
Al' ni zato Vis se ne predaje,
Jer zaira u njem obilna je.

Sad vam kažem boja i go-
[rega,
Drugog dneva čuda i većega.
Tvrđa Jurja pristade pucati,
Talijanci počeše sumnjati....

Bijahu joj hitili barjake
I ranili mnoge joj junake;
Al' broj mali, koji ih ostade,
Talijanim tužne poda jade.

Polovicu dneva kad mimođe,
Talijancim vela sminost dođe:
Četiri su plave ispustili
Posrid luke, što su imat' htili.

Topim tuku Gospe bateriju,
Ali smirat ništa ne umiju,

Jer granate šalju u planine,
A njih mnogo na brodovim gine.

Misleć oni, da su zadobili,
Vrhu plavi jesu ishodili,
»Zdravo — viču — Višani če-
[stiti!«
A Negovet: Sad ću vas rediti!

Prvim topom jako na njih
[meće,
Izrani ih srid velike smeće.
Drugim topom jošter vele
[mnozi
Ginu, viču: Joh, Bože pomozi!

Ta strahota kad se zgodi
[njima,
Bižat s luke valjalo je svima
Kako jednom, drugim, trima
[tako,
Talijancim biše naopako.

Spremiti se vremena nimahu,
Neg' za sobom sidro potezahu,
I verige, koje ostaviše
Za spomenu štono opraviše.

Sva čitava osta baterija,
Jer j' obrani divica Marija,
Pomoćnica velikoga sela,
Bogoljubnost koj se nosi vela.

Devetnaest od misica bilo,
Kad se čudo to biše zgodilo,
Pobigoše sprid osam topova,
Ali čujte događaja nova:

Dvadeseti danak kada svanu,
Novu htiše Visu zadat ranu;
Skrcati se htijahu u jatu
Pokraj mora na širokom ratu.

Prije zore jesu uranili,
I kraju se bihu uputili,
Ne znajući ćud viškoga klanca,
Ni »rakete« da skaču vrh
[Graca.
Četir lađe jako izletiše,
Pune vojske ne može se više:
Ali naši raketam ih tuku
I u more tope u jauku.

Sakriše se vanka tihe luke,
Gdi jednako njima daše muke.

Obrćuć se gledat viške strane,
Ali eto njima žešće rane.

Slušaj, pobre, događaja lipša:
Od zapada dođe silna kiša,
S kom u magli Tegetthoff do-
[tica,
Talijance pod stinama stica.

Persan veli: »Nuder lipa dara!
Eno nami brodi od ribara.
Ne strašte se: lađe sakupimo,
Dobit ćemo; na njih udarimo!«

Al se skupit vrimena nimahu,
Jerbo naši sileno trčahu.
Jedanaesti dneva dob je bio,
Kad Tegetthoff pod Vis dojurio.

On zazivlje pomoći od Boga,
Da mu dade blagoslova svoga,
Pak se redi brodim umni kneže,
Kano hrabri junak i viteže.

Sam među tri plavi gvozde-
[nite,
On učini stvari znamenite,
Velevridnim Petzom kolunelom,
Ki s njim skupa vojski biše če-
[lom.

Tude nasta topska grmlja-
[vina,
Talijanskih brodov' lomljavina,
Trideset i tri broda imahu,
Ali s njima vladati ne znahu.

Cesarovih puno manje biše,
Nasrid mora kad se zavadiše,
Kaiser prvi hrabro se hrvao,
Trima brodim on je jade dao.

Jedna se je lađa spolovila,
Ime Kralja koja je nosila;
Tegetthof je baci u dno mora,
Utopi se, pade kao gora.

Za njom drugu u lagum bacio,
Da je nitko već nije vidio.
Osta jauk silenih junaka,
Sve po izbor mlađanih mo-
[maka.

Druga plavi sa svih strana
[tuče:

Talijanac plače i jauče,
Ne znajući, na koju će str nu.
Ni od koga čekati obranu.

Albin, Vacca i Persano plaču,
I njihovi još na njih naskaču,
Kim iz usta žuta vrvi pina,
Jer u moru ostade im škrinja.

Nij' tu bilo vrime da se čeka,
A Fundator jedva je uteka,
Koji netom do Jakina dođe,
Tu potonu, u pržinu pođe.

Ostali se za njim uputiše,
Prosvrđeni ne može se više.
A Hvaranin jedan vojnik hrabri
Na rastanku barjak im ugrabi.

Svim našima nek bude na
[diku,
Svim junacim na slavu veliku;
Talijanom sramota velika,
Bit će njima dokle bude vika!

Posli boja pridoše brodovi.
K našoj luci, kakono gradovi:
S kih veselje toliko činjahu
I dobića bilige davahu.

A Vis njima lipo odgovara,
Glasom zvona u bubnje udara;
Veseli se junačkom dobiću,
Svima dili svoju slavnu sriću.

Tu su brodi za dva dneva
[stali,
Mrtve svoje dično pokopali,
Kojih brojak posve malen biše.
(Sve, što rekoh, oči mi vidiše.)

A vojnici, koji su ostali,
I taj bojak jesu pokušali,
Otadžbini virni budu odsad.
Kako jesu sveđer bili dosad.

Nek se hvali sad Italska vila
I njezina uzorita sila,
Što u snagu svoju se uzdaše
A u Božju pomoć ne uhvaše!

Gdi su sada njezini brodovi?
Gdi njezina dica sokolovi,
I njezine mudrijaške glave
Sve pohlepne, da dobiju slave?

Raduju se pako Dalmatini.
Ki su bili sveđer virni sini:
Uz junaštvo Bog im dao sriće,
Ter da vazda slavili dobiće!

Između ovih diče se Višani,
Sinjeg mora dostojni stražani;
Grad će njima cesar ojačiti,
Da ih nitko ne će pridobiti. —

Sada tebi, majko pomoćnice,
Velikoga sela odvitnice,
Uzdajemo hvale nad sve ine,
Jer pomogla jesi svoje sine!

Uvik budi Visu u pomoći.
Kano u dan, tako i u noći;
Ti ga nemoj, Majko, ostaviti.
On će tebe slavit i hvaliti;

I sve svoje bogoljubne sine,
Pravim vodi putem od istine;
Ti nas brani, ti s nama upravi,
Nigda, Majko, ti nas ne ostavi!

A mi ćemo tebe poštovati
I hvale ti vične uzdavati;
Tvoje ćemo ime proslaviti,
Čudo novo po svitu praviti.

Sveti Vice, odvitniče mista,
Prid tvim tilom hudi oganj
[prista:
Vis je čudo po tebi vidio,
Da ga dušman nije probudio.

Ti se čudno pustiše viditi.
Ispod crkve na stini siditi,
Osob jedna bila je zaisto,
Al razaznat ni' se moglo čisto.

Neg' mi tvrdo u te virujemo,
I zato ti hvale uzdajemo;
Ti nas brani vazda unaprida,
Da nas veća ne bi našla bida!

Evo braćo, ja sam iskazao
Ovom pismom sve, što li sam
[znao,
Plačna tri dni viškog strašnog
[boja,
Jer tu biše baš osoba moja.

Molim one, koj bi ovo štili,
Da mi ne bi štogod zamirili,
Rad slaganja, govora i sloga,
Jer se drukče izvuć nisam
[moga.

Nikola Pantao.

X.

Doploviše latinski brodovi
Čvrsto na boj kano sokolovi
U primorske dalmatinske stra-
[ne,
Da njihova Dalmacja ostane.

Tu dođoše s vašelim fregate,
Veli brodi, zvani karocate,
Okoplјeni gvožđem okovanim,
Da imenom prozovu se slavnim.

Tvrđe viške hoće zadobiti,
Dalmaciju svu će podložiti
Pod zapovid i tuđinsku volju,
Da j' uživa vazda u pokoju.

Ali eto prinaglo dolita
Tegetthoffe, dika svega svita,
Sa Hrvatim i s jakim brodovim,
Sa oružjem i bojnim topovim,

Da obrani cara i cesarstvo,
On će vidit, čije je junaštvo;
Pak uredi posao vojački,
Da se bori hrabro i junački.

Tad počeše zvečati topovi,
Regbi snažni nebeski gromovi:
Tresu more, brda i doline,
Na sto milja puste dalečine.

Na tisuću bumba bi letilo
Jednim mahom, kad to biše
[dilo;
Jedan drugom šupljili bi brode
I činili svake grozne škode.

Nu Tegetthoff u to isto vrime,
Što uživa svuda slavno ime,
Sada jednom, sada drugom
[stranom,
Umah puče tope jednim pla-
[mom.

I latinske brode prošupljuje,
U dno mora snažno utopljuje.
Guta more i morska dubina,
Gine snažna latinska družina...

U more su potonuli brodi,
Sad s' u njima morska riba
[plodi;
Prostrano je groblje sada voda
Svim vojnicim največega
[broda!...

Gdi je blago, što sobom do-
[niše?
Dalmatinskom moru ostaviše.
Gdi je mudrost, pritnja i za-
[vala?
U dno mora eto je propala!

Gdi su ljudi mudri i nauci?
Sad su tužni u velikoj muci!
Gdi su brodi silne karocate?
Za život im jedini Bog znade!

Poglavice, kneževski sinovi,
Ki dođoše u onim brodovi
Rad liposti i za željno znanje,
Morskim ribam sad su blago-
[vanje!

Italijo, što si zadobila?
Brodov', vojske dosta izgubila:
Sokolijam nije dično dilo,
Zato plače u suzama milo!

Što ti brodov' nije potopljeno,
Ostade ti kruto nagrđeno
Od lumbarda hrabrih topni-
[čara...
(Viruj pobro, nitko te ne
[vara.)

Vijmo krunu slave i poštenja,
Biser, zlata i dragog kamenja:

Okitimo Tegetthoffu glavu,
Neumrlu podajmo mu slavu.

I njegovim hrvatskim voja-
[cim,
Dalmatincim hrabrenim juna-
[cim,

Jer pošteno dilo učiniše,
S Dalmacije dušmana odbiše.

Sićaj mi se, o hrvatski rode,
Da junaštva srićom ti urode;
Dušmaninu zauzdat se ne daj,
Već u dila neumrla gledaj!...

Viktorij Aničić.

XI.

Na hiljadu i osam stotina
I šezdeset i šest još godina,
Na osamnaest od miseca jula
Otok viški vas tuga obuja.

Jer on tada u nevolji biše.
Pjemonteži kad ga okriliše
Sa trideset i još šest brodova,
Svi pripuni silenih topova.

Od zapada najpri udariše
Na Komižu koja se zoviše;
Vacca vođa tada upravljaše
Sa pet klopnjač, koje tude biše.

Malu sriću ali tu imaše,
Jer ga naši ognjem istiraše.
Albin pođe sa strane podneva,
Da ga kako obastrane svega.

Na planini vitezi bijahu
Ćesarovci, što ih tu čekahu,
Sa tvrđave, pobro, od Rukavca
Svi bijahu junačkoga srca.

Topovim se vrlo branijahu,
Talijance natrag istirahu.
Persan ide tad sa treće strane,
Baš sa sjajne zvizde tramun-
[tane.

Na jedanaest sata pri podneva
Skupili se tude do jednoga.
Evo, pobro, sada teška rata,
Svi prid viška skupili se vrata.

Sve đemije redom izrediše,
Oklopnjače skupa postaviše.
Tad Fortica najprva upali,
Ter cesara bečkoga pohvali.

Zatim pali Wellington tvrđ-
[velja

Što je caru obrana i želja:
Čut je strilu velikoga zuknja,
Kad zapali iz svetoga Jurja.

Pak zabubnu iz mora topovi
Sa svih strana kano i gromovi:
Od dima se ništa ne viđaše,
Od topova ništa ne čujaše.

Bože mili, velikoga truda,
Svak bi reko, da je dan od
[suda;
Kad je malo po podnevu bilo
Očito se to, pobre, vidilo:

Leti strila put viškog otoka,
Od nesriće pravoga uzroka;
Svetom Jurju vas prah užegoše,
Bateriju u lagum digoše.

Talijanci veselje činiše,
Ter sviralam, bubnjim udariše;
Sa đemije opet oganj siva,
A sva vojska viče sad: evviva!

Druga zgoda u Fortici bila,
Do koga je, smrt ga umorila,
Uzrok, pobro, ne znam koji
[biše,
S kog topove čavlim zaklopiše.

Kad vitezi junaci viđaše,
Da se tada branit ne mogaše,
Rastrče se, ne imajuć mira.
Kano ovce bez svoga pastira.

Bez topov' se branit ne mo-
[gahu,
Uklonit se oni tad gledahu;
Dva kaštela vrlo se braniše,
Na svakome jedan sam top biše.
Kraj Bendina šest topov' bi-
[jaše,

Oko njega na zemljici staše:
Daleko se oni umećahu,
Pjemontežu brode probivahu.

Ali brzo ostanu nejaci.
Kad Forticu ostave junaci:
Šupurina viteški se brani,
Cesarovu krunu da sahrani.

Mnogim topim tuče baterija,
Pomogla je divica Marija!
Wellington se brani, ne pridaje,
Talijancu teške jade daje.

On im ne da blizu Visa stati,
Jer viteški hoće vojevati.
Talijanski kad vojvoda znao.
Da Wellington njemu dodijao,

Tad od boja načini znamenje,
Trim đemijam dade navištenje,
Dokad bude osinj svitla danka,
Da ga biju, pobro, bez pre-
[stanka.

K njem đemije šalju strile
[žive,
Nike s desne, nike s strane live;
Wellington im strilam odgovara,
Na đemijam vrata im otvara.

S večerom je mrkla noć na-
[stala,
Skupština se brodovah sastala,
Tu noć more urešeno bilo,
Sa svih strana to se je vidilo:

Gdi znamenja sa svićama
[čine,
Ka' po nebu da se zvizde svitle.
Sutra danak kada rasvani se,
Opet na Vis oni udariše.

Malo boja tada učiniše,
Nazad opet, pobro, odstupiše;
Ulist u Vis lako im bijaše,
Jer Tegetthoff dopust ne imaše.

On je volij s njima se sastati,
Nego svita sve blago imati,
U rukam im bi od Visa biće.
Usrid mora učiniše viće.

Kad je bilo po podnevu malo,
Idu palit, što im je ostalo;
Šupurine svak se dobro brani,
Da poštenje svak svoje sahrani.

Braniti se više ne mogaše
Prama sili, koja tu bijaše.
Na sve strane vatra se ugasi,
Hvala krstu, koji vas svit
[spasi!

S pet oklopnjač' u Vis ulizoše,
Talijanci tako zavikoše;
Viče, pobro, ohola delija:
Neka žive za nas Dalmacija!

Al' Bog dao i Divica slavna,
Baterija da bi nam pripravna,
Što se zove tim imenom
[»Gospa«,
U koj biše cesareva vojska!

Topovim se junački branjaše,
Barjake im u more mećaše;
Viteški se tad svaki braniše
I đemije na po izgoriše,

I junake mnoge sagubiše,
I ostale mnoge izraniše;
Mrtve noge letiše mnogima
Oko crkve svetog Jerolima.

Čut je opet velikoga zuknja;
Leti strila od svetoga Kuzma,
Talijanci tad se pripadoše,
Vanka Visa, pobro, pogiboše,

I verige svoje utopiše,
Vez đemije svoje ostaviše.
Drugi, pobro, po Slatini bihu,
Koji vojsku svoju pribrodihu.

Al' zaludu to njima bijaše,
Kad ih naši i otud prognaše. —
Sad ti kažem od Visa nevolje,
Svemu Visu koje srce kolje.

Što ti pivam, ovo laži nisu,
Što podniše u tužnomu Visu,
Gledajući gdi gore planine,
I dimovi dižu s' u visine.

Od onoga ognja žestokoga,
Oko Visa mista bijeloga,

Šest Višana biše pogubio
I ostale mnoge izranio.

Četrdeset kuća i četiri,
Koje bihu strilam razorili;
Oru crkvu blizu manastira:
Pripadoše fratre i pastira.

Popi fratri po gori bižaše,
Kud skrovita oni mista znaše;
Svete mise nisu govorili,
Neg u gori Boga su molili.

Božju knjigu držeći u ruci,
Da bi bili izbavljeni puci.
Slušaj, pobro, još žalosti gore,
Svak to biži, kuda koji more.

Majk' u krilu nose svoju dicu
Ter zazivlju Mariju divicu,
Jer od straha više ne mogahu,
Sve uzdahe milom Bogu dahu.

Na zemljicu padahu od tuge,
Pjemontežu da ne budu sluge,
Nego plaču svoga gospodara,
Baš bečkoga prisvitlog cesara,

Neizbrojne narode ti kažem
Oko Visa — ovo ti ne lažem —
Svak tko čuje, na Visu se biju,
Suze tare iz svojih očiju.

Otok Šolte i vas otok brački,
Split gizdavi i vas narod naški,
Dalmacija i u njoj otoci
U suzam se svak, pobro, orosi.

Sve korisne stvari ostavljaše,
Bil' oružje svoje pripravljaše,
Za svojega dobroga cesara
Gospodin se u crkvam otvara.

Svak na pomnju od njih tada
[staše,
Oči i uši svoje upiraše,
Da bi mogli čuti, jal viditi,
Kad će Teget k Visu dojidriti.

Bosi gredu, sobom vode
[dicu,
Da pohode Mariju divicu;
Gorko plaču, suzam se umiju,
I divici odiću celiju.

Treći danak svak pomnjivo
[čeka,
Kad će sunce isteć izdaleka:
Božja nada ne će izginuti,
Nit će junak hrabri poginuti.

Eto radost i vesela danka,
Što Bog dade i njegova majka,
Eto Teget, eto lipa dara
Desna ruka bečkoga cesara:

Deset milja ispod Visa biše,
Kad dušmanske brode opaziše,
Tada bojno učini zlamenje,
Svim vojvodam dade navi-
[štenje.

Pak upravu tada dade svima,
Kano otac svojim sinovima.
Tegetthoffa najjača đemija
Prva ide, da je Bog živia!

A za njome ostali brodovi,
U kima su sivi sokolovi,
Dalmatinci baš pravi vitezi,
Od starine junaci i knezi.

Jer su oni roda hrvatskoga
I svaki je srca junačkoga,
Ter polića kano živa ptica
Od svakoga, jer je lastavica.

Kad je bilo do vrimena malo,
Sinje more u dimu ostalo:
Ori trublja silenih topova,
Drhću zemljom do polja Kosova.

Po moru se ništa ne viđaše,
Nego strile kao grad padaše:
Regbi, pobro, kako strilam
[siju,
Da s' u moru strašne ribe biju.

Dođe, pobro, do malo vri-
[mena
Oklopnjača, ne znam joj imena,
Provom htide »Kaisera« udriti
I u moru njega utopiti.

Od »Kaisera« vojvoda ki biše
Mudra zmija pak je privariše:
On topove svoje upalio,
Na njoj vela vrata otvorio.

Odmah tada ne bi utopljena,
U dnu mora sad je namišćena.
Još ti kažem sada uzrok pravi,
Teget, pobro, kako nam se [slavi.

Virni vitez bečkoga cesara,
Dušmanina on bije i vara,
Oklopnjačom svojom uvozio,
Pa talijansku jakost ugasio.

Kako ti je lako udario,
Dva dila je od nje učinio:
Tad se pod njom jezero otvori,
Iz jezera svak Tegeta moli.

Tko po moru tad, pobro, pli- [vaše,
Od Tegeta pomoć vapijaše:
Teget, vitez srca milostiva,
Dušmanina vidi kako pliva.

Ide njima tada pomoć dati,
Za prid Bogom milost pak [imati,
Al zaludu to bi namislio,
Jer Talijan na njeg udario.

Kad se Teget viteški obrani,
Bečkom caru da krunu sahrani,
Brani sebe, svoje vitezove,
Oklopnice i druge brodove.

Svak s Tegetom srčeno se [brani,
Svaki svoje ime da sahrani;
Na sve strane vatra prosipaše,
Talijanca strilama bijaše.

Sinje more crveno bijaše
Sve od krvi, što se prolivaše;
Malu svitlost od sunca imahu
U tom boju, koji tu bijahu.

Tad obuja žalost Pjemonteža
Od desnice Tegetthoff-viteza,
Koj' ih pali, poštena mu majka,
Iz topova, iz svitlih pušaka.

Nek ti kažem megdan od di- [tića
Od Stipana maloga Dojmića;
Mali vitez srca junačkoga,
Plemenita roda gospodskoga,

Bez da nagnat od vođe bi- [jaše,
Kano soko prid svima skakaše;
Druge svoje lipo namistio,
Gdi je drugi poginuo bio.

Gledajuć ga svakomu je dika:
Čini dilo od pravog vojnika;
Od svakog se slave Dalmatinci,
Potvrđuju to, pobro, i Nimci.

Dalmatinac opet drugi bio,
Što Taljancu barjak ugrabio,
Za imati junačkoga glasa,
Njim se veže misto svilna pasa.

Opet »Kaiser« naskočen bi- [jaše
»Fundatorom«, kojino se zvaše,
Strašni bodež prid sobom [imaše,
Šesnaest lakat koji dug bijaše.

U njeg »Kaiser« strilom uda- [raše,
Priko njega more prilivaše,
Ter napokon svu mu silu slomi,
Kao da su na njeg pukli gromi.

Misto kralju odnit svoju slavu
Porušiše kralja i državu:
To je slava, to je sila jaka
Sva Persana, ohola junaka!

Tada vojska naša počinu se,
Talijancu slava udunu se:
Izginu mu najtvrđi brodovi,
Srebro, zlato i jaki topovi.

Izgine mu mudrost odabrana,
Dalmaciji što biše poslana,
Na pristolje koji htihu sesti
I narode na volju zavesti.

Talijanac megdan izgubio,
Sasvim da je prvo razvidio,
Šaljuć skromno brode od meg- [dana
Oko Visa iz njegovih strana...

Kada u Vis ulizu brodovi,
More mirno biše bez valovi;
Tada glasno trublje i sva [zvona
Slavu, pobro, i plaču biona.

Sutra danak, koji mrtvi biše
Njih videći, plačuć svak uzdiše:
Da podade Bog njima spasenje,
Podiljeno biše odrišenje.

Trijest i dva mrtvih bi ju-
[naka,
Kojim biše u žalosti majka;
Među njima vojvoda bijaše,
Tad s »Novarom« koji uprav-
[ljaše.

Strila ubi do dva kapetana
I noštroma Svićarov-Ivana.
Ostale ti pobrojit ne mogu,
Nego za njih molimo se Bogu!

Teget sprovod lipo učinio,
Pope, fratre njima sakupio,
I ostale glavare u Visu,
Viruj, pobro, ovo laži nisu. —

Oj Tegetthoff, oj viteže
[pravi,
Prid cesarem ti si kamen dragi,
Posli tvoga boja žestokoga,
Vitezom se slaviš od svakoga!

Dostojan si ti sablju imati
Suhog zlata pri bedri držati;
Dostojan si, da te kalpak resi,
Jer junacim ti za diku jesi!

U boju ti vazda bila srića
To ti piva Ante Radišića,
Ki s planine svoga Visa vidi
Sva, koja se u jurišu slidi!

Živi dakle, Tegetthoffe jaki,
I do vika carevi barjaki
Svi Hrvati, hrabri Dalmatinci
Koje zoveš: virni moji sinci.

Ante Radišić-Pismor.

XII.

Poslušajte, knezovi i bani
I svi kralji Europe zvani,
Teške tužbe bečkoga cesara,
Austrije slavna gospodara.
Niz obraz je suze oborio,
Podložnicim svojim govorio:
»Deder čujte, moji podložnici,
»Svijetle krune moji nastojnici,
»Dva se kralja evo podigoše
»I prot meni sada uzdigoše,
»Da bi moje kraljevstvo oteli,
»Svijetlu krunu s' glave mi
[odnijeli.
»Kralj Guljelmo od Prusije
[zvane
»A Manuel s' Italije ravne:
»Prusijani hoće sve njemačko,
»Talijani što je talijansko.
»Da je drugi ne bi ni žalio,
»Već komu sam u pomoći bio,
»S Danimarkom kad sam se
[borio
»Guljelmu sam krunu obranio.
»Krv je naša za njih prolivena,
»Još podavna u stara vremena;
»A za dobra, što od nas primaju,
»Zlim nam svakim harnost od-
[vraćaju.

»K njim sam molbe moje upra-
[vio,
»Da se ne bi s njima ja borio,
»Ali molbe bjehu zabačene,
»Nek' od Boga budu osvećene!
»Nuder sada, moji vitezovi,
»Đenerali, bani i knezovi,
»Sakupite vojsku na sve strane,
»Da idemo suzbiti dušmane,
»Koji hoće na me udariti,
»I kraljevstvo moje osvojiti.
»Svijetlu krunu moju ugrabiti,
»U sužanjstvo mene otpraviti.

*

Kad su bani njega razumili,
Silne vojske jesu sakupili,
Osam stotin i više hiljada
Iz svih kraja, kojim cesar vlada.
Kadli vojske bihu sakupljene,
Tad naredbe bihu izrečene,
Gdje će koja vojska udariti,
Od sužanjstva cesara braniti.
Sred gospode cesar je sjedio,
Albrecht njemu s desne strane
[bio.
Njega care hrabro sokolio,
Iz sveg srca smjelo govorio:

»O Albrechte, slavni arci-
[duko,
»Sjajna glavo, desna moja ruko,
»Uzmi vojske, štogod više mo-
[žeš,
»Valja da ti k Italiji pođeš;
»Jer vojnika ne imam boljega,
»Ki će suzbit dušmana mojega,
»Manuela, kralja Italije,
»I njegove ohole delije.«
Pak na lijevu stranu pogle-
[dao,
Benedeka preda se dozvao.
Reče njemu: »Plemenita diko,
»Vitezova sjajna moja kito,
»Ti si meni vazda vjeran bio,
»Krvcu za me nijesi uskratio,
»Stog eto ti vojska izabrana
»Hodi, sinko, suzbij Prusijana.«
Zatim kliče: »Viteže izbrani,
»Tegetthoffe, ti ćeš more branit
»I upravljat sve moje đemije,
»Od Mletaka ter do Arbanije;
»Čuvaj sine, more od Jadrije
»I otoke kršne Dalmacije;
»Talijani jer će udariti,
»Dalmaciju misle osvojiti.«

*

Kad je cesar naredbe svršio,
Na svoga je konja uzjašio,
Svu je svoju vojsku obašao,
Da bi vjernost u svima našao.
»Sinci, vjerni, reče, mi budite,
»Krvi svoje za me ne kratite,
»Od dušmana kraljevstvo bra-
[nite,
«Men' i sina moga sahranite.«

*

Đenerali kada nalog prime,
Pozdrav caru do zemljice čine;
Paka vojske svoje podigoše
I na mjesta bojna otiđoše.
Albrecht branit ide Italiju,
A Benedek s vojskom na Pru-
[siju,
Tegetthoffe k Poli a na more,
O kom' ljudi mnogi sad govore.
Kada Albrecht k Italiji sađe,
Silnu vojsku Talijana nađe,
Među njima ohola delija,
Sin stariji kralja Viktorija.

Netom ih je Albrecht ugledao,
Mir je u njih udilj zapitao,
Al' mu veli od vojske vojvoda:
»Nije mira, ni od mira zgoda;
»Vidiš moje silne vitezove,
»A junake kano i vukove,
»Ki su došli s tobom bojak biti,
»Od sužanjstva već se izba-
[viti.«
Kada ga je Albrecht razumio,
Ponizno je njemu govorio:
»Kada ne ćeš ti mir učiniti,
»Da kada ćeš na me udariti?«
Odgovara momče silovito,
Ki činjaše biti glasovito,
»Bit će tebi o ratu govora,
»Sutra rano, kada sine zora.«
Jedva Albrecht riječi mu shva-
[tio,
Prijevari se bješe dosjetio,
Pak je svoju vojsku razredio,
Usred vojske sebe postavio,
E da može vojskom upravljati
I od boja biljega davati,
A za sobom ostavi vojnike
Izabrane viteške konjike,
Te kad bi mu od potrebe bili,
Da bi njemu u pomoć skočili,
Da dušmani ne bi predobili,
I njegovu vojsku pogubili. —
Deset sati kada noći biše,
Talijani naglo udariše,
Cesarovci misleć da spavaju,
Da se tomu boju ne nadaju.
Vitezi se Albrechta skočiše,
Talijanom hrabro se opriješe,
Do bijela se danka jesu bili,
Al' mejdana nijesu zadobili.
Kad je sunce bilo ogranulo,
Albrecht svoju sablju podignuo,
Svojim okom vojsku razgledao,
Svim vojnicim srce razigrao.
I vojnici silno udariše,
Talijani al' im se opriješe.
Tada Albrecht vojsku uklonio,
Konjanicim pute otvorio,
Te konjici letom poletiše,
Tope s kolim njihove odniše,
Talijani natrag tad odoše,
I Custozom tere pobjegoše,
A za njima mladi cesarovci.
Te ih sieku kano ovce vuci,
Do vode ih Minća doćerali,
Preko vode jedva pobježali.

Kud konjici silni dopirahu.
Talijani na stoge ležahu,
A Custoza neka vam svjedoči,
Talijanska ka se krv istoči.
Al' pobježe oholi delija,
Ranjen mačem jednovitih zmija,
Bježi ranjen, al' vesel bijaše,
Jer Albrechtov sužanj ne
[ostaše.
Dan Ivana svetoga je bio,
Kad je Albrecht mejdan zado-
[bio,
I kad s vojskom počinut je htio.

Benedek se s Prusom sudario,
Žestok juriš on je učinio.
Prusijane prvom zadobio,
Na njihovu zemlju udario
I tabore na njoj učinio.
A kad se je noćca uhvatila,
Neba su se oblacim pokrila,
Dažd i krupu iz sebe puštaju
I cesarsku svu vojsku smetaju.
Prusijani kiše ne marili,
Cesarovcim klance pregradili:
Ter kad danak osvanuo biše,
Prusijani na njih udariše.
Iznova su puške izumili,
Deset zrna časom su strijelili,
S njihove ih zemlje istjerali,
I do rijeke Elbe dotjerali.
Udariše tada cesarovci,
Pomamljeni gore nego vuci,
Ter prusjansku vojsku prola-
[maše
I u zemlju njima ulazaše.
Prusijani stahu razbijeni
Tad smeteni i svi pomamljeni,
Za tri sata boja žestokoga
Sve pucahu jedan u drugoga.
Tu je dosta Prusijana palo,
A i naših mnogo je ostalo,
Ostali se k Beču povratili
I tu glave svoje sahranili. —
Manuel se smirit ne mogaše,
Osvetit se kako nastojaše,
Te Persanu biše naredio,
Dalmaciju da bi osvojio.

*

Sad slušajte, nek vam kažem
[pravo,
O tako vam, braćo, bio zdravo,
Što se hvale mladi Talijani,
Talijanskih lađa kapetani,
Jedno vam je Persan-đenerale,
A drugo je Vacca kapetane,
Treće biše Albini viteže,
Talijanski plemiću i kneže.
Ovako se jesu svi hvalili
Pod Jakinom, kad su vino pili:
»Poći ćemo sad Vis osvojiti,
»Cesarovce na njemu pobiti,
»Ondje ćemo mi objedovati,
»A u Spljetu gradu večerati.
»U Spljetu je nama svake hrane,
»A zaire nij' im da se brane.
»Dalmaciju oko sinja mora,
»Sve od Zadra doli do Kotora,
»Otet ćemo mi u malo dana,
»Dignut ćemo Filipović-bana.«
Od Jakina pak se uputiše,
Put ostrva Visa zajedriše,
Trijest i tri strašne oklopnice,
Strahovite kano i glavice,
I velika od boja đemija,
Kojano se zvala Re d' Italia,
Među njima od broda nakaza,
Što se malo kad iz mora kaza.
Osamnaesti srpnja danak biše,
Kada pod Vis oni dojedriše.

*

Sad slušajte Persan-đenerala,
Kako zove od Visa glavara;
Golu sablju pred njim povadio,
Srdito je njemu govorio:
»Vis mi predaj, viški kapetane,
»Prij' nego te stignu ljute rane,
»Nemoj činit mene ratovati,
»Ja ću tebe lijepo darovati.
»Dat ću tebi kolajnu od zlata,
»Što junaci nose oko vrata.
»Vidiš moje gvozdene brodove,
»I parobrod, ki nosi valove,
»Bijela Visa ne ćeš obraniti
»Nit ćeš svoje glave sahraniti.«
Al mu veli viški kapetane:
»Bjež' otole, đeneral-Persane,
»Nijsno, bolan, mi u Italiji,
»Znat ćeš, kad si došo k Dalma-
[ciji!
»Evo tebi tvrdu vjeru dajem,
»Da ti Visa bijela ne predajem,
»Da za dare dat ću ti uzdarje,
»Iza podne jaja našarana
»Rusih glava tvojih kapetana.
»I sve tvoje gvozdene brodove,

»Neka su ti, ter nose valove,
»Dat ću njima gvozdenih kru-
[šaka
»Moga cara, iz topnih pušaka.«
Kad uvidi Persan-đenerale,
Da na Visu nijesu lude glave,
Četir đemij' gvozdenih naredi,
Na Komižu pak Vaccu odredi,
Meterize tvrde da razvali,
Silnu vojsku na kraj da uvali,
Pak po suhu da dođe u luku,
I da ostrag meterize tuku;
A Albini da Rukavac bije,
Bijelom Visu da otkupe nije,
Da razori tvrde meterize,
I Hrvati e da iz njih biže.
Prama luci sedam oklopnica,
Među njima uredna »carica«,
Ta najveća đemija bijaše,
U koj Persan sprva prebivaše.
Jedanaest jutrom sata biše,
Talijani kada udariše,
Sa svih strana gvozdeni bro-
[dovi,
Iz brodova sileni topovi.
Kako strašno brodovi pucahu,
Sve po moru otoke tresahu.
Teška zrna na Vis doletjela,
Trista funti što su pritezala.
Teški boji kad su se začeli,
Po otocim moljenja počeli:
Majka Božja svuda otkrivena,
Sveta tijela stoje otvorena.
A najveće to j' u Visu bilo
Božje se je izvadilo tilo,
Goruće su molbe učinili,
Na oltare zavjete stavili.
Udre Vacca na Komižu selo,
Da bogato osvoji veselo,
Al se brane Hrvati vojaci,
Malo ih je, ali su junaci.
Prama njim su tope napravili
I ognjenim granatam ih bili.
Od Komiže malo i veliko,
Na žestoki sve je rat skočilo,
Kako krupa iz gustih oblaka.
Tako zrna lete iz pušaka.
Što se vojske kraju uputilo,
Sve se mrtvo u more svalilo,
Dva dni Vacca juriš ne prestaje,
Tope pali, vojsku na kraj šalje.
Od Komiže to žene vidile,
Na hitre su noge poskočile;
Djevojčice kad majke vidile,
Tad i one ruke zagrabile.
Prah i zrna vojnicim nošahu
I studenom vodom poljevahu;
Još im nose piće i jezbine,
Da junacim hrabrosti ne mine.
Dogod Vacca juriše činjaše,
Kćerca s majkom na megdan
[iđaše,
Ter se brane kao muške glave,
Nek ih sada svi junaci slave.
Nij' Komiže Vacca osvojio,
Talijane mnoge izgubio,
Iz Komiže s brodim pobjegoše,
Pak Persanu opet otiđoše.
Tad Rukavac Albin udario
I topovim tude navalio;
Al Hrvati s kraja udarili,
Talijane teško izranili,
Bježe jadni glavom bez obzira,
Jer vojnici ne dadu im mira.
Nij' Rukavca Albin osvojio,
Već je jadnik odmah odjedrio.
Teško Persan na luku udrio,
Da bi tvrde tornje oborio,
Ali tornji, koji brane luku,
Žestoko ti oklopnjače tuku.
Prvi dan se tuda prigonjaše
I na luku brode nagonjaše,
Do mrkloga mraka su se bili,
Visu škode nijesu učinili.
A kad sunce počinulo biše,
Od luke se brodi udaljiše,
Persan ide s njime u pučine,
Da mu trudna vojska otpočine.
Kad je noći u ponoći bilo,
Vis se otok vatrom upalio,
Još moljenja bihu uslišena,
Od Višnjega vatra ugašena.
Kadli danak osvanuo biše,
Opet Persan brodim udariše·
Sa svih strana gvozdeni bro-
[dovi,
Strahoviti kano i bregovi.
Iz topova na tornje udriše,
Bateriju Schmidor zapališe.
Do podne je teški megdan bio,
Al megdana nije zadobio;
Jer ih tvrđe topovima biju,
Oklopnjače od luke odbiju.
A kadli je po podnevu bilo,
Teški juriš Persan učinio,
Na luku je brodim navalio,
Četiri je u nju uvalio.
Svi uhvaju, da su zadobili,

I Vis bijeli da su osvojili,
Tad počehu na brodim pjevati
I Višane mlade dozivati:
Ne bojte se, Višani junaci,
Ostali ste sada Talijanci.
Ah, da ti je pogledati bilo,
Vitezova glasovito dilo,
Koji vojsku na kraju čekahu.
Ter iz topa žestoko pucahu.
Jednom se je vatra upalila,
Drugoga su zrna doletila,
A iz tvrđe »djevice Marije«,
»Svetog Kuzme« visoke planine,
Tvrdim zrnim oklopnjače biju,
Teška zrna rebra im pribiju,
Braniti se više ne mogahu,
U moru im sidra tad ostahu,
Što ih s tvrđe »Majke Božje«
[tuku
Ter se jedva tad vanka izvuku.
Mnogo njizih mrtvih ostadoše,
Još ih više rane dopadoše,
Sva se luka krvlju omastila,
Kad s' u more vojska uhvatila.
Te žalosti kad Persan vidio.
Svu je bradu svoju ogulio,
Jer u luci nada poginula
I njegova hvala izginula.
Opet tisne brode u pučine,
Da mu trudna vojska opočine,
Da ranjenim on rane zavije,
Mrtve jadne da u vreće zbije.
A kad bi se noćca uhvatila
Višane bi tuga prihvatila,
Jer tu strah je i nevolje gore,
Da rađaju žene u podbore.
Te žalosti Hvarani gledahu.
A Višane pomoć ne mogahu,
Hitrom žicom bubnu u Fažanu,
A na ruke Tegetthoffu banu:
»Svijetli bane, zlo vino popio,
Persan ti je na Vis udario,
Evo dva dni da ga s brodim
[bije,
I strah nas je, da ga ne dobije.«
Kad Tegetthoff hitru žicu primi,
Nikakove žalosti ne primi,
Već zubima zaškripnuo biše.
Vitezovim svojim govoriše:
»Djeco moja, mladi Dalmatinci,
»Udariše na Vis Talijanci.
»Ondje su vam oci i matere,
»Kojim sada lice suza pere.
»S njima cvile braća i sestrice,
»Persan misli iskidat ružice,
»Valja nam se Visu upraviti.
»Djedovinu svoju obraniti.
»Malo dana to je nazad bilo,
»Kad sam s vama more oblazio,
»U Jakinu kad smo dolazili
»I Persana ondje pozdravili.
»Ja sam njega na mejdan po-
[zvao,
»Ali k meni nije izašao;
»A sada se misli osvetiti,
»Dalmaciju da će osvojiti.
»Valja da se sada pripravimo,
»Dalmaciju da mi osvojimo,
»Dušmanina od nje odstra-
[nimo.«
Kad vojnici njega razumili,
Hitro su se na noge skočili,
Pod kotlove vatru upalili,
U brodove sidra uvalili.
Sve brodove lijepo upravili.
Sva oružja za boj pripravili,
Tvrde tope zgodno namjestili,
Put ostrva Visa zajedrili.
Još Tegetthoff hoti narediti,
Neka prve idu oklopnice,
Koje Persan nazva ribarice.
Za njim jedre drveni brodovi,
Ki svi lete kao sokolovi.
Među njima Tegetthoffe bane,
Sred đemije Maksimilijane;
Ta najbolja đemija bijaše,
I ostalim brodim upravljaše. —
Bubnji buče, frule udaraju,
Dalmatinci u srcu pucaju,
S Talijancim da se okušaju.
Pak svi vele: Kad ćemo udriti,
Oce, majke svoje utažiti!
Još zorica nije zabijelila,
Persanu je uhod dohodila
I njemu je svaku spovjedila,
Gdje Tegetha s brodim je vidila.
Kad je Persan riječi razumio,
Brzo svoje brode sakupio,
Od Visa se brodim odijelio,
Ispod Visa pak je izlazio.
Lijepo ih je Persan namjestio,
Od brodova krilo učinio,
Kako sad se mladi mjesec kaže,
Osam milja na sjever' Oključne.
U to doba brodi cesarovi,
Dalmatinci na njim vitezovi,
Kad Persana oni opazili,
Jednim glasom svi su zavapili:

»Svi veselo, braćo, udarimo,
»Živio cesar! i njega branimo
»I imena svoja proslavimo,
»Krvopiju od nas odrenimo.«
Usto su se brodi udarili,
Ko nemani morske poljubili,
Ne bi reko, da je boj od mora
Nego dana suđenoga hora.
Reć bi brate, da se nebo ori,
A planine jedna drugoj njori;
Ječe brodi, a grme topovi,
Kano strašni od neba gromovi.
Što topovi silni grmijahu,
Niz Livna se bijela tam slušahu,
Tresu more, brda i doline,
Biokovo visoke planine.
Tu četiri strašne oklopnice,
Prilika je njihove glavice.
Na brod Kralja snažno sve
[udare,
Nastojeć ga u more da svale;
Re d' Italia đemija bijaše,
Palestra se druga zovijaše.
Portogallo treća biše zvana,
Affondator četvrta prozvana.
Strahovito na njih udariše,
Kralj đemija u nevolji biše,
Al' viteški pram njim se bra-
[niše..
Jednim kljunom njega udariše,
Provno mu je drvo otpečila
I veliki jambor prilomila,
Dosta škode biše učinila,
Dvaest i dva junaka ubila.
Petz komodor kad je to vidio,
Viteški je bieše obranio,
Jednim mahom sve tope ispusti,
Oklopnicam tu gvožđe rashrusti.
A kad vidi Tegetthoffe bane,
Kralja broda tako ružno stanje,
Đemijom je svojom upravio,
Italije kralja udario.
Posred boka nju je prolomio,
Deset lakat u nju ugazio,
Tad su časom u more svalili,
A Palestra ognjem upalili.
Talijani počehu plivati
I po sinjem moru jaukati,
Tu sva mudrost njihova skup-
[ljena,
Sinju moru bude utopljena.
A moj Bože, jeke i jauka,
Od onoga žalosnoga puka.
Ištu pomoć, ali ju ne dadu,
Već svi mrtvi na dno mora
[sađu.
Affondator Persan primicaše,
Cesarovci al na njeg pucaše,
Sve je gvožđe na njem istučeno,
I u ništo sve je obraćeno.
Talijani bihu dobiveni
I svi brodi teško razlomljeni,
Tad otole oni pobjegoše,
Put Jakina jedva otiđoše,
Affondator trudno odvukoše,
Jer sam hodit više ne mogaše.
K Jakinu se nije dovukao;
Na vratim je u more upao.
Talijani mnogi izgiboše,
Na hiljadi mrtvih ostadoše,
A ranjenim ja ni broja ne
[znam,
Jer ga nije htio reći Persan.
Preko ovog boja velikoga,
I od kraja i mora silnoga,
Cesarovih malo poginulo,
Od Višnjega jer branjeno bilo.
Na kraju je umrlo junaka
Za dvadeset srčanih vojaka,
A na moru ki su poginuli,
Trijest i dva jadni izginuli;
Među tima do dva kapetana,
Kim je slava do sudnjega dana.
Stotina ih ranjenih bijaše,
Kako mi se ovdje kazivaše.
Ti svi k Visu pak su odvedeni,
I brodovi zajedno skupljeni.
Na Visu su mrtvi ukopani,
A ranjeni k bolnicam poslani;
A brodovi k Istri odjedriše,
Kad ovamo svaka narediše. —
Ovo Tegett sve je učinio,
Talijane kad je predobio,
Jer je vojnik kojeg sluša more,
Svi junaci ovako govore. —
Sad slušajte od Karlović-Nika,
Kojemu je poštenje i dika:
Talijanski barjak je odnio,
Kojino se na Palestru vio:
Cesar ga je preda se dozvao
I od svega biše zapitao,
Kako su se na moru branili
I viteški megdan zadobili.
Svaku mu je Niko spovjedio;
A kad ga je cesar razumio,
Za svoj ga je on stol postavio,
Pak je njega lijepo počastio. —
Kad brodovi k Trstu dojedriše

I kada se kraja uhvatiše,
Lijepe pjesme tad su zapjevali
U svim pjesmam hvalu Bogu
[dali.
Neka reknu Ugarci i Nijemci.
Mogu l' biti momci Dalmatinci,
Kada žene na boj iskakuju,
Ter vojnike valja da rađaju.
Od starine junaci su bili
A i mladi sad su zadobili,
Od staroga vijeka i vremena
Hvaljena su njihova imena.
O cesare, Bog te poživio,
Rat je bio, rat se i dobio:
Što s' u tuzi piše i žalosti,
Albrecht, Tegett vratiše k ra-
[dosti.

— ? —

XIII.

Tiho je more sinje,
Samo lak vjetrić piri,
Lepršeć krila širi
Pod mora našeg ključ.

Od Visa ne zapinje
Nigdje za oblak oko,
Ko more tih, visoko
Zienik je, a dan vruć!

Južnoga neba kraje
Južno nam voće, ruže
Hridine ove služe —
Mio je — oj miris — — —

Ko ulje modro da je
Sunce u kom utapa,
More je sad bez slapa,
Nad njim je samo Vis!

Nuto gledni: tamo u daljini
Pram zapadu nešto mi se čini
Da je crna — ne, magla je
[siva,,
Nije magla, već je nešto živa —

Gle ga! raste — i bliža se amo
Paluba su i jambori tamo! —
Da, lađa je; gle po tihoj vodi
Jedre k Visu nebrojeni brodi —
Ta ono je i Affondatore,
Kakvog zmaja još ne vidje
[more;
A koliko gvožđem okovani
A kakovom silom poćerani! —
Ele ti su oholi ti gosti,
Kano da su svemu svijetu
[dosti;
Bane ti se ti ploveći dvori,
Kanda mora svako da im
[dvori,
Zato što ih amiralj Persano
U pobjedu vodi pouzdano!
Hoće prvi mornar talijanski
Svomu kralju dobit ključ ja-
[dranski,
I pomorci da su pokazati
Talijani bolji no Hrvati.

Bože, pomoz' domovini
I odvrati udar ljuti,
Neka mora u dubini
Našu jakost vrag oćuti!
Daj, nek zna, da tašta, plaha
Srtajućeg bez razbora
Napadača sveđ bez straha
Hrvat čeka i sred mora,
More mu je stijena tvrda,
Kad je branit domovinu,
Taliana težnja 'e grđa,
Talijani nek poginu!
Al' čuješ li: na glasilo viče,
Bubnji tutnje; gle momčad se
[miče,
Na brodovim iza sile topne
Vidim vojske množinu i
[kopne —
Nema dvojbe, iskrcat se hoće,
Drž' se hrabro, mili moj otoče!

»Dižite jedra!«
Čuje se s koša,
»Zgađajte njedra
Kob nije loša,«
Vikne sad jedan,
Sad drugi vođa,
Najviše vrijedan
Nuka pak Boggia.

»Drž'te se reda,
Cilj nam je bliz!«
Reče i gleda

Persan u Vis
»Brodovlje nije,
Dobra je kob!
Svak brod nek bije
Višanim grob!«

To Persano jedva izrekao,
Pod oružje već je svaki stao.
A jedara množ se ustotila,
Gleđ' i reci — nepredobna sila!

Voda dosad pusta, mirna, tiha,
Od brodovlja silno se uznjiha,
I kadikad tako se uspjeni,
Da je bijeloj posve slična stijeni,
A od silnih topovnih gromova,
Visu misliš ne će ostat krova:
Ali Vis se ne da,
A tko u njem preda,
U Hum goru strahom bježi,
I u grmlju s grozom leži.
No Višane sve ne hvata
Ni krvavi strah sred rata;
Jer za roda svog svetinje
Skakat kano more sinje,
Uspjenit se u svom jadu
I Višani hrabri znadu.

Čuj, Persano sili zapovijeda,
Svom brodovlju provalit' na-
[prijeda,
I spominje Talijansku, kralja,
Da pod Visom pobijedit im
[valja.
Bubnji tutnje, trublje strašno
[zvuče,
Zrna zvižde, a topovi ruče;
Ali kula srušit lako nije,
Niti u njih drijemlju baterije,
A dobri su strijelci krajišnici.
Mnogu čine štetu mornarici.
I zadaše Talijanom muku,
Da se pod noć od Visa povuku,
I odjedre dalje na pučinu,
Da odahnu, da si otpočinu!
Oj užasna, oj paklena noći,
Što li planu i sjaješ svom moći?
Kakav plamen niže se i liže,
Gradu Visu dolazi sve bliže?
Vatrometa podzemnog tu ne bi,
Napunit li mjeru htje se tebi.
Od sipane što ne pade vatre,
Oganj zemni i lava da satre?
Il' viška vatrom gora sinu,
Da rasvijeti daleku pučinu,
Da klonuti duh se Talijana
Snom, radosti uspravi do dana,
Videć plamen, gdje Višane
[straše
Nit snom im se okrijepiti daše!

Gora planu sred požara vela,
S korablje je vatra doletjela,
I propašću vjernu prijeti gradu,
Da u svome duhom klone jadu!
Tužan prizor i nesreća mnoga,
Al' Višanim vjera je u Boga!

S jutra sunce još ne kaza lice,
Jedva zora pomoli usnice:
Talijani vrate se u Kono,
Što još nisu, da unište ono,
Il' prisile strahom na predaju
Il' lukavo možda zavađaju.

Čuj Persana, sili zapovijeda,
Da brodovlje provali naprijeda,
Pak spominje Talijansku, kralja,
Da pod Visom pobijedit im
[valja.
Bubnji tutnje, trublje strašno
[zvuče,
Zrna zvižde a topovi ruče;
Ali kula srušit lako nije,
Nit u njima drijemlju baterije,
A dobri su strijelci krajišnici.
Mnogu čine štetu mornarici,
Desetkuju Talijane vješto,
Dok Višanim na um pane nešto,
I ušute — Talijani slute:
Sad će naći otvorene pute.
Pa odjedre u Komižu selo,
Da izvedu željno, slavno djelo,
Iskrcaju vojske dvije tisuće,
I vladu im nad Visom izruče.
Bace sidro, od radosti ciknu,
I Višanim junački doviknu,
Da je bilo posve jasno čuti.
»Patrioti, noi siam venuti
Liberarvi« — al im odgovore
Strijelci: »Natrag ili u ponore!
Vis vas ne zva, niti mu vas
[treba,
Jer ni riba ne želi galeba.«

Nasta trijesak, vriska,
Ciče, zveči, ori,

Burnom luka viška
  Pjesmom zadavori:

Kada zmija k nam doplazi,
Da prevarom nas porazi,
Hrvat živim ognjem plane,
Bosom nogom na nju stane,
  I zadade prijeku smrt.

Koj nam rod i dom zatire,
Bez milosti on umire,
Jer za drugu riječ ne znade,
Neg' da svlada ili pade
  Hrvat, doma branitelj.

Traje trijesak, vriska,
  Cika, zveka ori.
Hrabro luka viška
  Talijane mori.

Pa videći, da će poginuti,
Prije no će Visom prošetnuti,
Bježe na brod glavom bez [obzira,
Ali ni tu još ne nađu mira.
Već odjedre bombam uzmičući
Oklopnjaka ranjenog vukući;
Jedre, bježe do na more viso,
Kanda tako Vis im je propiso!

Živili pjevajući,
Blaženi uzmičući!

Kao pčelin žalac ljetna sunca [zraka
Udaraše pekuć s neba bez [oblaka,
Od omare, žege svijet u Puli [klonu,
Ne bi traga ribam ni vala ro- [monu.
Otvorena kljuna lastavica [sjedi,
Razgaljenih prsi mornar joj be- [sjedi:
Neka se ne plaši smrti od vru- [ćine,
Jer i ona spava ko morske pu- [čine,
Nek trpi i znade, da je bojaz- [nika
Strah ubio više nego svakolika.
Ohrabreno ptica njemu odgo- [vara:
Da pržina ljuta sve razgara:
Tako sebi davna, to ne sluti [dobru,
I čestita svomu junačkomu po- [bru,
Jer vidi, da njegve žilave su [žile,
Da će moć prkosit i lomiti sile.
Drugi mornar gleda na zapadne [strane,
Gdje umorno sunce samo što ne [pane;
Svuda je tišina — ni vjetrića [nema.
Svaki val zapečen reko bi da [drijema,
Isto nebo modro od neke te- [žine
Il' napora slabo leže na pučine.
Na oko mu nigdje ne kaže se [ptica,
Ribe ne navreba pomnja zajed- [nica,
A brod kano sapet da na greben [sjede!
Ne maknu se, svrhe svoje ne [umjede,
Oh! je li posvuda tako strašna [tuga,
Razbolit morade od vremena [duga,
Il' barem poženščat najbolji [vitezi,
Izgnjiliti posve vođe — bojni [stjezi!
Ustraje li tako, jao naopako,
Satarisan mornar živ je tim u [pako!

San pustivši noću sad pomorac [treći
Ide i osjeti lak vjetrić ršeći,
Uz mjesec su zvijezde nebro- [jene sjale,
Ali lađe puljske mirno, mirno [spale!
I gleda u bistro bezgranično [more,
Sluša, što s njim tajno mjesec, [zvijezde zbore,

Vidi, da se dižu talasići brzi,
To mu srcu godi, mir bo vala [mrzi,

Ikaču iz dubine, pozdrave mu
[nose,
Da li od mjeseca, koj' je okupo
[se?
Gleda i opazi tajinstvenu silu,
Ne prikazan noćnu, nego —
[morsku vilu!
Zar je u svom ona koralnome
[raju
Slutila, mornari da već ne spa-
[vaju,
I pripravni da su na goleme
[vijesti,
Koje im od Visa pohrli donesti?

Oj junaci sretni — sretni,
Kojim vile posestrime,
Put k pobjedi kažu spretni,
K vječnoj slavi vodi ime!

Zora zabijeli u pulskoj luci,
I ko probuđen vjetar se dignu,
Brodovi pulski u halabuci
Pođu da vraga pod Visom
[stignu.

Talasi hitri šume i zuče,
Brodovi prečke krše i sijeku
Davornim »napred« daljine
[buče,
Nadgluše lomot, kretnju i
[zveku!

Napred Hrvati junaci!
Hora je, kucnu čas,
Došo je dušman, da baci
U sramotno ropstvo nas.
Slobodu dođe oteti,
Otrovat prava slast,
Narod u lance sapeti,
Dobit u svoju vlast.
Napred Hrvati junaci!
Hora je, kucnu čas,
Ne daj da dušman da baci
U sramotno ropstvo nas!

Pradjedi naši viteški
Velik imahu dom,
Hrvatsku velu preteški
Kascijepa sudbe grom.
Sad dušman mile ostanke
Hrvatske satrt gre,
Na duše ajdmo poganske,
Nek dušman kleti mre!

Napred Hrvati junaci,
Hora je, kucnu čas,
Ne daj dušman da baci
U sramotno ropstvo nas!

Upravu zlatne slobode,
Jezika svetog glas,
Tlačiše dosta nezgode —
Tek svanu slave čas!
Sad dušman i tom zaprijeti,
Junaci ajd u boj;
Hrvatska slava nek svijeti,
Osvet'mo narod svoj!
Napred Hrvati junaci,
Hora je, kucnu čas.
Ne dajmo dušman da baci
U sramotno ropstvo nas!

More uzdiše, jeca i cvili
Od hitrih lađa, koje se ziblju,
Na nepobjedno vječnoj sili
Srdom se strašnom miču i gib-
[lju;
Hrvat bo valom ide ko kopnom,
Kad napred sili srce u grudi,
Olovom, prahom, pjenom utop-
[nom
Neprijatelja kad častit žudi.

I napokon uvide se dobro
Dva brodovlja junačka i mlada,
Što je hip taj za bojište obro.
Primu, drugog ne bje tražit
[kada.

Poput strijele naši poletiše,
S bojnom pjesmom pohrle na-
[preda,
Talijana brojem mnogo više
Usuprot im pođe dobra reda.

Počne tutanj iz ognjenih zjala,
Poče vriska, poče jauk tužni.
Pa i nema straha niti zala,
Do na moru sred hitaca ružnih,

Do zemlje se more uskoleba
Zrna žvižde, ljudi ne miruju,
Voda sići, dim suklja do neba
Trublja huji, bubnji zaglušuju

Konop puca, stjezi, jedra prše
Provrtani kišom ognja bijesna,
Lađa krahnu, jambori se krše
Uzdigla se vika urnebesna!

Granit zgodi, plamen buke jasni,
Prah se užge, zagrmi i puče:
Plamen bljesnu i u grob užasni
More divnog Palestra povuče!

Za njim nešto tek dasaka osta
I čuven je vapaj topljenika;
More krvlju porumeni dosta,
Bit' će šteta golema — velika.

Jurišem bar drvenjare-lađe
Opkoliti i upokoriti
Hoće Persan, al ga bijeda
[snađe:
Taj će dan mu najcrniji biti.

Drven Cesar željeznoga Kralja
Tako snažno i vješto saleti,
Da mu kano s udarca od malja,
Sto svijeća očima rasvijeti.
Vješt je Cesar, da reže što
[sreta,
A tim sve nas silnu jadu ote.
Te Kralj Talje za vijekove
[svijeta
Sa svim blagom tonu sred
[sramote

U hip prazno ostade im mjesto
Plač mu s vode i »evviva l' Ita-
[lia«
Spomen bješe, neg red je
[presto
U brodovlju talijanskoga kralja.

Sad i veća strahota započe,
Brod se s brodom sudari i
[kreše,
Borci u more pobacat se hoće,
Jedan kolje, drugi nožem teše.

Jedan puca, zubma nosi drugi
A mru mnogi s pukih barjačića,
Samo stupi visoki ni dugi
Za našega nisu Karkovića.

Traja pokolj i dva sata skoro,
Strašni vijek je strasti to i
[gnjeva,
Talijan je ipak pobjeć moro
A junak si Hrvat tad zapjeva:
Hvala Bogu, koji kraljuje,

I s neba se dol obraća,
Vjernost, pravdu sahranjuje,
Oholosti s vratom svraća —
Hvala Bogu, mi smo svoji,
Nas pobjeda upokoji!

Nuto gledni: Tamo u daljini
Pram zapadu — zar ti se ne
[čini,
Da lagano odviš lađe jedre,
I da nisu radosne ni vedre.
A reći bi, neki mučno vuku —
Valjda skupo platiše nauku!
Mornarice, gizdo Italije!
Kakav li te teški udes bije,
Tako si mi tužna, pokunjena,
Ko nevinost, da ti 'e oskvr-
[njena!
Idući amo dignu glave gore,
Kanda morske vladaš sve po-
[nore,
A sad ne znaš, kako ti je ime,
Ni kako te šiljac narod prime.
Der sred buke uzavrelih vala
Nauči l' se štovat tuđih žala?
Kaž' mu: Hrvat tuđe štovat
[znade,
Ali svoje ljubi i ne dade!

Što se ono na kraj mora bijeli?
Da li labud ljiljanskoga krila,
Il' se šajka hitroplovka dijeli,
Te je plate krilate razvila?

Nije labud ljiljanskoga krila,
Nit se šajka hitroplovka dijeli,
Već se ono luka otvorila,
A grad Jakin na moru se bijeli.

Što se svijetli u Jakinu gradu,
Ko nebrojene sa zvjezdišta
[zvijezde?
Nisu zvijezde, nego puk u jadu
Gleda, gdje se bjegalice gni-
[jezde.

Gleda lađe, viške bjegalice,
Pa u oko suze mu se svijete,
I napuni sramom mu se lice,
Plamteć ognjem Persanu
[osvete.

On pobježe, žalosna mu majka,

Odmah sprva na Affondatora,
Kad rasprsnu prva zrakom
[šajka
Pa i Kralj Talje tonu na dno
[mora.

Tu potopi blago i riznicu
I dvije tisuć djece ote kraiju,
A za kjernu, gruja, plosnaticu
Psa, glavaša, sopa i krkalju.

Nema Boggia ni dvih lađa
[krasnih,
Više ih je ljuto izranjenih,
Da za udar već nisu užasni
A on javi: »Nismo poraženi!«

Nema riječi, da Jakin opsjeni,
[ništa
Da predade dječjoj uspomeni,
Prazan sleti s ognjena bojišta.
Pa još javi: »Nismo poraženi!«

Nema ništa da plač zaustavi,
Nema riječi, da Jakin opjeni.
Što pod Visom nadu svu
[ostavi,
Pa tad javi: »Nismo poraženi!«

No ljut dokaz ljuta od poraza
Plač je grada, koj mu povje-
[rova,
I Persana istog svijest dokaza,
Da je slago, što im očitova.

Puk prevaren samo njega čeka
On razlozi, da mu tugu blaži,
No zalud ga čeko bi do vijeka,
Kad on pute sigurnije traži.

Kroz Genovu u potaji ode.
Da ga vlada od naroda brani;
Svjedoci su ostali sred vode.
A on živ se kao junak bani.

I neka bi, da pobjego nije,
Da ne dođe tajno, i neka bi,
Nu izvješće nek je istinije,
Kam odoše ti Hrvati slabi.

Sa bojišta ne maknu se ovi,
Nit poginu sto im tu junaka,
Nit im streni ostanu brodovi,
A pobjeda da bude jednaka!

Oj nevjero, mukom zanijemila,
Da već nikad jadra ne zaisa,
Kad ne kažeš, kakva te izbila,
Hrabra ruka sa Visa, kod Visa.

Šalje vlada talijanske ljude,
Da istraže na brodovih štetu.
A što manja svakako da bude,
Kazano je ljudem na savjetu.

»I jest tako« — donesoše ovi
Vladine se držeći odluke. —
»Talijanski zdravi su brodovi
Za boj spremni nov s Jakinske
[luke.

To se milom sažaljelo Bogu,
I za ovu stvar već izvedenu
Talijanom posla jako strogu,
Ali ipak samo — opomenu.

Zapadnjak se u jug preobrati,
I za časak sasvim duvat presta,
Sunce bistro počne problеđati,
I vedrine sa nebesa nesta.

Voda modra zelenom postade,
I prem nikoj vjetrić ne duvaše,
U talase voda se raspade
Svištajući što se povećaše.

More pokri otežljiva pjena,
Sunce zavi posve oblak tmasti
Kom na svodu ne bje prije
[mrena
A sad prijeti gotovom propasti.

Otkud oblak pun strašne lju-
[tine,
Komu nebom ne bje prije traga,
Gdje tolike skupi paretine
Ne vukuć ih ni sprijeda ni
[straga?

A gle vreve, što nasta u luka',
Sve se s lađa iznosi na tvrdo,
Kanda svaka od radinih ruka
Zna, da skoro bit će strašno
[grdo.
Još u zraku mir svečani vlada,
No šum čudan čudno ti žamori,
Ne znaš, da li iz visina pada
Il' dolazi iz dubina gori.

Sve su veći valovi na moru,
Kano kuće jurišaju stijenu,
Te veliku il poplave goru.
Il' se od nje razbiju u pjenu.

A u tmastih gle oblacih svijetla
Homut munja crvenih blisiče.
Ko goruća simo tamo metla,
Jedna drugoj dost se blizu miče.

Pučina se koritasto svinu,
A na tri joj digoše se kraja
Valovita brda u visinu
Do oblaka, do nebeskog raja!

I uz tutnju, strašnu grmljavinu
Natrag dole baca se u more.
I gdje kliznu morsku u dubinu,
Tam' u hipu pjenate su gore.

Silno, bijesno tiskaju se vali
I s istoka, sjeverozapada.
Netom vijor dune i navali,
Scijeniš svaka propasti će
[zgrada.

Bljesak, munja blisiče bez broja,
Grom i vijor šumom se natječu,
A valovi poput mlada roja
Zuje, šume, žvižde, kad optječu.

Nesta vreve po luci i gradu,
Samo katkad čuješ pomaganju.
Nu zamukne hitro u propadu
Il u sreće dobre smilovanju.

Čuješ gromot strgnute katarke,
I grom topa kako pomoć pita.
Prasku lađa, ta krše se barke,
Koje o stijenu bijesni vijor nita.

I trideset tako bi časova.
Pa se kiša bljuzgavica spusti.
Sve je blaža postajala ova,
Dok zvijezdam se kazat zora
[pusti.

Svanu jutro — bijaše milina,
Sunce bistro ko kad je stvo-
[reno,
Nu još valna bijaše pučina
Noseć, što je bilo razoreno.

Tada mjeri štetu i strahotu,
Milo blago što ga nosi more,
Te ga love il' tonu životu,
Kao što je i — Affondatore.

Velikana, ponos Talijana,
Proždre more jošte prije zore;
Ljutih viških ne prebolje rana!
Imo ih je, to čini govore!

Mili Bože, velikih čudesa,
Što ih stvori Svemogućnost
[Tvoja,
U visinah modrih od nebesa
I na zemlji sred svakoga sloja.

Uzalud se ljudski um napinje,
Shvatit čudo — uzalud se muči,
Kazat ne zna, zašto more sinje
Sa svom strasti i gnjevom uz-
[buči.

Zašto tajne uzavriješe sile.
Što ih smuti, a što ih razljuti?
A kako li vodu skakat sile,
I kojima nebo bune pute?

Da, bura je morska pravo čudo,
Nevjernikom vazda dokaz novi.
Da čudesa tajiti je ludo,
Kad ih kazat mogu svi vije-
[kovi!

ĐURO DEŽELIĆ.

XIV.

Otkada je sinje jadno more
I na njemu jadranski otoci;
Od zapada primorje latinsko,
A od bure kopno dalmatinsko,
Žešćeg boja nije zapamtilo
Do Ilijna šezdeset i šeste
Krvavoga devetnaestog vika
Pivaj druže, slovinska je dika,
Što bijaše kod Viškog otoka
Nasrid sinjeg Jadranskoga
[mora;
S jedne strane sileni Latinci
S druge strane ditići Slovinci.

Kralj lacmanski skupio bro-
[dove
S oba mora u luku jakinsku:
Pak je daje slugi pouzdanu,
Pomorskomu vojvodi Persanu.
»Eto tebi, virna slugo moja,
Eto tebi bojevne korablje,
Oklopnjača dvanaest paropiova,
Kako dvanaest na moru ostrva.
I sedamnaest lagljih vatre-
[njača,
Ko sedamnaest krilatih zma-
[jeva,
A oko njih čok lađa sluškinja
Da im služe preko mora sinja,
Na njima su goleme lumbarde
A lumbardam zobi izobila:
Na brodovim moji vitezovi,
Hitri, hrabri kao galebovi.
Sve to puno ognja žestokoga,
Oganj siplju, a ognjem se voze:
Nit se boje vjetra nit vihara.
Munja i grom iz njih sve obara.
Prid njima je golema korablja,
Baš korablja moja imenjača:
»Kralj Poštenjak; u to slavno
[ime
S njega vladaj; Bog s tobom i s
[njime!
Uza nj ti je zmaj Kršibrod,
[slugo,
A na njemu top aždaja strašna
Što od dvista oka zrnje ždere,
Uvik ždere, a da s' ne naždere
Ništa njemu odolit ne može.
Ni gvozd, ni kam; sve skrha
[i smrvi,
Ori tvrđe, lomi brda; jao!...
Kom je svoju jabuku poslao.
Hrani mi ga, ne žali mu živa
Tučenjaka, krupnih bakovača;
Neka mi se na te ne potuži.
Ti na nj ne češ, on pošteno
[služi.
Uz Kršibrod eto ti korablja
Vatrenjača, imenom Palestro,
Muško ime, jer je muškarica,
Kršibrodu zmija drugarica.
Zavezi se u Jadransko more,
Potraži mi jato ribarica
Austrijskog našeg dušmanina,
Štono grdi kralja Latinina.
Što po moru Jadranskom se
[vere
Ko njihova da je didovina:
Didovina njihova, ne naša
Po baštinstvu od Lava krilaša.
Pohvataj njih, virna slugo
[moja,
Za sobom ih vodi o uzici.
Ako li ti počnu se pivčiti
Pognjavi ih, nemoj ih štediti.
Pokidaj im dvobojne barjake,
Na kojima zelenila nema,
Jadno more našeg je barjaka
Od Morije doli do Mletaka.«
Kad to čuo vojvoda Persano,
Pokloni se do zemljice crne;
Pak je tiho jezik odrišio,
Ter ovako kralju odvratio:
»Ne brini se, svitla kruno
[naša!
Zavest ću se niz Jadransko
[more,
U potiru dušmanskih brodica,
Ko za malim ribam pliskavica.
Al se jadne poda krilo veru,
Poda krilo primorskih tvrđava;
Ko pilići pod kvočku nejaci,
Jal u škrapu, ko plašivi raci.
Neg nam valja izmisliti varku,
Eda bi ih na dvor izmotali,
Kakono se motaju kosmelji.
Da pogodim tvojoj kraljskoj
[želji.
Kažu meni nekoga Štajerca
Tegetthoffa, morskog brodo-
[vođu,
Načelnika brodnje Cesarove,
Da na mejdan morski mene
[zove.
Da je neku slavu zadobio
Prot Danezim na njemačkom
[moru;
Još pridlani, jali onomlani.
Ali su mu pomogli Prusjani.
Nego danas uzda se sam u se
Te s' oholi, pricira i praši:
Al se drži škrape iza Pole.
Kako kažu u Istriji dolje.
Da l' evo ti tvrdu viru dajem,
Da će mi ga platiti preslano:
Ter ako ne skoči u pučinu.
Dovest ću ga spućena k Ja-
[kinu.«
To govori, a Boga ne moli...
Kono jednom Durutović Mejo,
Hvaleći se jadan pod Udbinom.

Vino pijuć večer sa družinom.
To govori, a Boga ne moli...
Aberdaru živi oganj daje:
Pak se prvi iz luke izvuče,
A brodstvo se za njime povuče.

*

Žarko sunce zašlo u krvavo,
A krvavo na zlokobu sluti:
Petak misec zasukao brke
Ko da veli: Bogme bit će trke!
Ali Persan zato i ne haje,
Nego na vas mah se zavezao:
Ne vozi se k Poli u Istriju,
Nego k Visu baš u Dalmaciju.
Sve đemije kao za zvonarom,
Tko će brže, de, utrkuju se:
Rekao bi, da ih vrazi nose.
Ako i jest, u zao čas po se.
Kadali je zora zabilila,
Stade Persan nasred sinja [mora;
A oko njeg bisne vatrenjače,
Da čekaju line jedrenjače.
Tot pram njemu paroplovac [trče
Viloviti brzac glasonoša:
Na njemu je delija »Damiko«,
Što bijaše čak do Visa priko,
Da uhodi luke i pristupke,
I obrane sa sve četir strane
Čela, pleća i obadva boka,
Sve Primorje viškoga otoka.
Otkle bi ga lakše naskočili
I kuda bi lakše prodadrli:
A najskoli, kud bi ga napali,
Da bi svoju vojsku iskrcali.
Jutrnjicu kavu Persan pije,
Oko njega morski poglavari:
A Damiko pripovida čisto:
»Obaša sam sve, misto po [misto,
Pod Ingleškim barjakom sve [mirno
(Nije časno, al korisno biva);
Okolo sam Visa obigrao,
Ispitao, pomno razgledao.
Luka Viška glasovita biva
Od vrimena Napolona vuka,
Što Evropi svoj muke zadade,
Više brž neg otkad svit po- [stade.
Al Francuzu baš na silu ote
Viški otok Inglez siloviti,
Jedan drugom kad bihu na [zubu;
A danas se kano braća ljubu.
Neki vele: I neka su braća,
Ali nisu nego do po zdile,
A od pola na vrat; jer ih veže
Zgoljna korist, a ljubav ne [steže.
Tad Inglezi oko viške luke
Strahovite tvrđe sagradiše:
Poglavitu Sućura nazvaše
Svog imenom kralja nju pro- [zvaše
A kad pak u pogodbi ostade
Vis pod krilom bečkoga dvo- [glavca,
Dvoglavac je tvrđe pritvrdio
A i drugih jošte nagradio.
Viškoj luci sada brane ušće
Četri tvrđe i dva meteriza;
Ali mislim, da nas dosta ima
Za moći se ogledati se s njima.
To je glava; doli pak pri repu
Ima varoš imenom Komiža:
Meteriza dva su mu sa strane,
Ali mislim, da ga slabo brane.
Ima još Rukavac luka treća,
I nju brane do dva meteriza;
Al je ovo najslabija luka,
Osvojit je ne će biti muka.
Kažu pak, da na viškom [otoku
Ima vojske samo dvi hiljade,
I to kažu većinom Slovinci
Najskoli Šćavoni Dalmatinci.
Šćavoni su Latinim dvorili
I dvorit će, dok bude Latina,
Jal na lipe, jali im na ružne.
Njihove su glave nami dužne.
Ako su se poderbederili
Dalmatinski današnji Šćavoni,
Kako kažu naši Talijani,
Što domuju sad na onoj strani,
Ter da im se osedlat ne dadu;
Valja nam ih malo zauzdati,
Nek Šćavoni zapoznaju stare
Talijanske svoje gospodare.
Mlečanim su bivale navike
Jal pod jarmom, jali pod sama- [rom:
Najvrsniji za sedla su bili,
Ele su im svakako služili.
Držim dakle, da nas ima [dosta

Za osvojit Vis i otok cio,
A Šćavoni da će se prignuti,
Jal' prignuti, jali izginuti.«
Slišao ga Latinin Albini,
Podvojvoda prvi uz Persana,
Pak Damiku tiho odgovara:
»Daleko si, pobre, ti zapara.
Dalmatinci od oka junaci
Nisu više Markovi Šćavoni;
Ni za jarma, niti za samara,
Nit' za sedla latinskih go-
[spara.
Hrvati su bogme progledali;
Ter ko i mi, znadu vele dobro,
Što je kralj i što je otadžbina,
I narodnost Jugoslovinština:
Ter pod takim trobojnim bar-
[jakom,
Viteški se drže u mejdanu:
Nisu danas »Markovi Šćavoni«,
Nego Bogme »Ditići Slavoni.«
I oni su pismo naučili:
»Tko ne ljubi brata kao brata,
»Dvoriti će na silu tuđinu,
»Ko što dvore Albani Turčinu.«
Prođimo se Visa i Višana
Ne dražimo junačkih Hrvata,
Što pravedno svoju zemlju
[brane,
Kao i mi od Latinske strane.
Već hajdemo k Poli u Istriju,
Da otmemo našu didovinu;
Ono i jest naša zemlja stara
Od Mletaka tija do Kvarnera.«
Vitilj puši vojvoda Persano,
Vitilj puši, vitezove sliša,
Malo se je sobom zamislio
Pak družini svojoj besidio:
»Suđeno je! Pa bilo što bilo!
Da mi na Vis udarimo složno;
Jal da viški otok osvojimo,
Jal iz Pule rake izmamimo.
A kad budu na širokom moru
Tada su nam svakako u vrići;
Ja sam tako kralju obećao,
Ili zdravo natrag ne došao.«
Albini mu tiho priuzimlje:
»Jest, vojvoda, starija je tvoja,
Al' još jednom da rečem do-
[pusti:
Što na srcu imam, to na usti.
Kad džebanu ovdi potrošimo,
Kad se viških krušak' nagri-
[zemo,
Kad družinu našu izmorimo,
Da po vragu Vis ne osvojimo?
Pak da bane Tegetthoff
[ozdola,
Ter udare čili na umorne,
Ne znam bogme, što bi od nas
[bilo,
Paz' i tebi da ne bude milo.
Nije šala: kažu da na Visu
S tvrđom vlada Medvid obrsta-
[stare:
Nek' si ti Vuk, nek' smo mi vu-
[čići,
Onamo je medvid s medvi-
[dići...«
A Persano tada se otrese:
»Opet velju: Nek bude što
bude!«
(A u sebi Albin mrmlja: »Bit
[će
Volinam i sipam dosta piće!)
»Ti ćeš s družbom na Ruka-
[vac Albo,
A Vacca će s svojom na Ko-
[mižu,
Ja s Damikom baš na višku
[luku,
Vami lašnju, meni težu muku.«
Svak umuča i položi uši,
Otolen se vođe rastadoše,
Svak za svojim poslom pobri-
[nu se,
Svak za svojim vođom otisnu
[se.
Osta Persan na svom Pošte-
[njaku,
A sa svojim sokolom Damikom.
Oko njega četir oklopnjače
I goleme dvije drvenjače.
Među njima Kršibrod je silni,
Sućura je na nišan uzeo:
Tko će pak pošteniji ostati,
To će morski mejdan pokazati.
Ali Persan i njegov Kršibrod
Baš da budu i Širenski zmaji,
Imali su spomenit se Boga
I našega Jurja bosanskoga,
Što iz svoje crkve, s Bio-
[kova,
Priko Visa i do Pulje gleda;
Pak mu nije drago, da mu grde
Časno ime, niti da ga srde.
Kad svanulo i sunce granulo,
Vozi Persan prama viškoj luci;

Pa kad biše na domet prid lu-
[kom,
Pozdravlja ga Sućura jabukom,
Jabučicom od trideset oka:
I pristoji takom prijatelju!
Jabuka mu prid kolino pada,
Kojoj buržda nije se ni nada.
Kad to vidi Kršibrod sileni,
Odvraća mu dinju od dvist' oka:
Nek se znade, da ciganin nije
A Sućura njem' za jednu dvije.
Za Sućurom s kopna druge
[tvrđe
Pozdravljaju ostale đemije,
S mora pako bisne vatrenjače,
Odvraćaju jabuke to jače.
Jedna drugoj dužna ne ostaje,
Sve jabuku, pobre, za jabukom;
Rekao bi vrag se oženio,
Ter mu đavo kolo sastavio.
Ali potle strahovitim tresom
Svi topovi skupa zagrmiše,
Siplje krupa gvozdenih krušaka,
Lete jaja ognjenih zubljaka.
Udaraju tvrđam u bedeme,
Svaka tvrđa do dna se potrese;
Kako ne ćeš da se trese tvrđa,
Kad se trese planina još tvrđa.
A dno mora i ono se streslo,
More isto pod korabljom trepti:
Kako stoji iz topova dreka,
Tako stoji Biokova jeka.
A najskoli kad Skršibrod
[jekne,
Pak izvali grudu od dvist' oka
Do pakla se streso, kada
[drekne,
Teško Bogme njemu, koga
[zvekne.
Al' junački tvrđe odvraćaju,
Da im ništa ne ostaju dužne,
Ako tvrdom zidu milo nije,
Mekšem drvu biva nemilije.
Amo brane zidovi kameni,
A onamo oklopi gvozdeni,
Dok zidovim zemlja je zapleće,
Oklopima od drva je pleće.
I neka su gvozdeni oklopi
Oko reba' vojenih demija,
Ai jabuka u bok kad ih bugne,
I njima se koje rebro ugne.
Jambori se krše i zapale,
Kano jele, kad ih grom udari;
Ter jamborske praće se kidaju,
Prem od gvozd'nih verug da bi-
[vaju.
Nek je kamen i gvozd, al' ti-
[lesa
Od kamena ni od gvožđa nisu,
Nega koga jabuka zapane,
Valja da se životom rastane.
Krv se toči s latinskih đe-
[mija,
Ko na nošce iz pune mišine;
Zamutilo nakolo more,
A mrtvaci u dubinu nore.
Nek je mejdan junački na
[polju,
Al dvaput je junački na moru;
Srce s' hoće, na polje im tko
[će,
Ai na moru, dva se srca hoće.
Gusta magla Vis je vas pre-
[krila,
Nije magla s neba ni sa zemlje
Nego para i dim sa brodova
I pušilo iz grdnih topova.
Iz te magle, ko crna oblaka,
Munja siva, ori grmljavina,
Top-krušaka mlati krupa pusta,
Tam i amo došla je do gusta.
Vas dan Božji tu je prigrmilo,
Rekao bi, nebesa se ore,
Kao svrha svita došla da je,
Ali Vis se ubah ne pridaje.
Kad to vidi sunce, smili mu
[se,
Ter s' obazre, pak u more
[pade;
Tako boj, što jutros se zametnu,
Stoprv mrklom noću se raz-
[metnu.

*

Sunce zađe, a i misec pade;
Mrkla noćca nek je obujala,
Pa i amo svuda vrpnja biva,
Nit tko spava, niti ko počiva.
Grdne rupe brodi zatiskuju,
Što im viške kruške provrtiše;
Pritvrđuju, što je rastreseno,
Pokrpljuju, što je prilomljeno.
A tvrđave nasiplju prolome,
Što im s mora jabuke prodriše:
Meterizi ravnaju provale,
Koje su im škornjače zadale.
A mišćani, žene, dica, starci,

Koji obdan uteć ne mogahu,
Biže obnoć viškog brda preko,
I koliko mogu na daleko.
Al mladići i u snazi ljudi,
Združili se braći vojnicima;
Pak im služe u dnevu, u noći
S rukam, s nogam, sa svom
[svojom moći.
A usto ih sudac slobodio,
Sudac pretur na viškom otoku:
Toma Polić, Hrvat od Hrvata
Kano dukat od suhoga zlata.
Svak za kralja i za otadžbinu,
Svak za slobod i narodnost
[svoju;
Ne će nitko da već Šćavom
[bude,
Svi slobodni Slavoni bit žude.
Brž da koji talijanske ruke
Na to se je bio namrdio:
Ali mnoštvo mišćana Hrvata
Talijancim ne dade na vrata.
Pak ni Vaki na kraj u Komiži,
Nit Albinu pristupit k Rukavcu,
Pomažući vojnicima skupa;
A tko žali, nek si vlasi čupa.
Kad se Albin s Vakom neve-
[selo
Povratiše k vojvodi Persanu,
Nađoše ga bisna od ljutine,
A kadikad tužan zubım škrine.
Nitko ne smi slova prosloviti;
Al kad mu je malo odlanulo,
Na desnu se ruku podbočio,
Pak družini svojoj besidio:
»Držao sam koliko u ruci,
Vis da ćemo danas osvojiti;
Al nađosmo otpora toliko,
Da se od nas nije nada nitko.
Sa svim time našeg dušma-
[manina
Svu smo snagu danas pokušali;
Nu, ako je nami bilo sparno,
Ta i njemu ne biše navarno.
Ako su nam gruda nadilili,
I mi smo ih njima nadavali:
Ako j' od nas koji mrtav osta',
To i u njih pustih kapa dosta.
Ako su nam provrtili boke,
I mi smo im mire prolomili;
Ako su nam koje rebro stukli,
I u njih se nasipi raspukli.
Ako su nam gdigdi što sa-
[žegli,
I mi smo im barut zapalili;
Ele nismo dužni im ostali,
Ali nisu još nam se predali.
Nego sutra, ako Bog da
[zdravo,
Udrit ćemo svikolici složno,
Pak na luku juriš učiniti,
Ako će nas i vrag sve odniti.
Kada ne bi Vis osvojit mogli,
Da iz Visa štogod zarobimo:
Neka sram nas prid svitom ne
[bije,
Dok junaštvu svidoka nam nije.
Tad svi skupa triput zavapiše:
Eviva Italia!... Eviva!..
Pa ko bisni podvikuju: hura!...
A bregovi odjekuju: dura!...
Otolen se mirno rastadoše,
Svak za svojim poslom do zo-
[rice;
A Persano priumoran vene,
Da prid zoru mrvičicu trene.
A ni Medo na Visu ne spava,
Neg slobodi svoje vitezove
Oko sebe njih je okupio,
Pak je njima hrabreno zborio.
»Mi smo danas čuda učinili,
Komu se brž svit ni nada nije:
Golijem Persana zovu braća,
David ja sam, a vi moja braća!
Ja, s Bogom i s vami, baš
[u čelo,
Persana sam danas zadimio.
Klonu Persan, padoše mu krila,
Naša ga je sloga ponizila.
Mislio je svojimi topovi,
Koji zjaju ko ognjeni zmaji,
Proždriti nas Persan kao ptiće,
Al što Bog da i od Boga sriće.
Ako nam je jabuk' udilio,
I mi smo mu krušak' podarili:
Ako tvrđe jabuke su bile,
To i naše kruške nisu gnjile.
Ako nam je natukao kosti,
I mi smo mu probubali rebra
Što je tko okanjušio brži,
S blagoslovom eto neka drži.
Uzda se je Lacmanin Persano
U njegove silene topove!
I njegove gvozdene škornjače,
Da će smrvit naše kamenjače.
Uzda se je u mnoštvo Lac-
[mana

Što bijaše sobom nakrcao:
Ter je kuša, kakono sam čuo.
Iskrcat ih kakogod na suho.
Al se vojska ne broji na
[glave,
Nego, braćo, na srca junačka;
U sto ljudi bude srca trista,
Dok u trista stotinu ih s mista.
A čuli ste jurve davorije
Skenderbega prot sili Turaka:
Na hiljade bihu Turci, baka...
Arbanasi jedva stotin' šaka.
Neg što biše nije bitisalo,
Jer se Persan sutra na nas
[sprema
Sa svom svojom snagom udariti
I svakako Vis nam osvojiti.
Ja se uzdam u vaše junaštvo,
I uzdam se ja u virnost vašu:
A za kralja i za otadžbinu
Kako valja svakom Slave sinu.
Slava Slave ako je rodila,
Ja se uzdam izdati me ne ćete;
Dok nam dođe pomoć od za-
[pada,
Kojojno se Vis domala nada.
Ako l' prije tkogod i pomisli
Pridati se Lacmanim u ruke:
Poletit će sa mnom u oblake:
Zakletve su tvrde moje take.«
Sva družina zavapi: Živio!
Frano Josip, cesar naš: Živio!
I živila otadžbina naša,
Što lacmanski ne će biti: Aša!
Živ nam bio i ti, naša glavo,
Ne ćemo te izdati, ne boj se:
Da bi koji Branković se steka,
Jer Bog da, zore ne dočeka.«
Dalmatinci navlastito pako,
Napominju Ivanović-Marka:
Povadiše knjige Milovana
Zapivaše pisme od mejdana.
Zapivaše slavnu davoriju,
Spominjući Antu Pomenića,
I junake naše Korčulane,
Što odbiše Turke Katalane.
Svakomu se srce razigralo,
Svaki ditić jedva zoru čeka:
Kad ih Medo pokripio biše.
Uze pero, bilu knjigu piše.
A na ruke vojnog poglavara,
Štono sidi u Zadru glavnome:
U knjizi se njemu poklanjao,
Ter mu svoje rane kazivao:

Jurve znadeš, Dalmacije
[glavo,
Kako nas je jutros naskočila
Strašna četa lacmanskih škor-
[njača,
I debelih lađa vatrenjača.
Aber sam ti danas otpravio
Vilovitom žicom munjevicom;
Ali u nju ne uzdaj se više,
Dušmani je kod Hvara pridriše.
Neg ti šaljem ovu kradimice
Do bližnjega hvarskoga otoka
Po laganoj šajki ribarici,
A odanle po munjevnoj žici.
Spomeni se, sabljo cesarova,
Kako sam ti u nevolji teškoj:
Lacmani su ljuti ko vukovi,
A njihovi aždaje topovi.
Iz topova ne sipliu jabuke,
Već trupine od tri stotin oka
Ore, vrte tvrđama bedeme.
I neka su debelo kamenje.
Meterizim prodiru nasipe:
Krše, lome, iza njih lumbarde:
Pak po tomu ti sada prosudi.
Što od naših ima biti ljudi.
Dosad nema suviše mrtvaca.
Al imamo dosta ranjenika:
junačkoga srca su tobdžije,
Al im tilo nije od mazije.
A jednu nam tvrdu barutanu
Po nesrići u lagum digoše:
Evo što bi od jutrošnjeg jutra,
Sad pomisli, što će biti sutra.
Nego s druge strane tišimo se,
Da smo i mi njima nadavali,
Nadavali dosta bubotaca,
Ter će imat za troje mrtvaca.
Škornjačam je poskočila
[kora,
Ima dosta rebar polomljenih;
A nikim su provrćeni boci.
Očigledni to kaže svidoci.
Jambori su nikim prelomljeni,
A konopi mnogim iskidani;
Nekih se je vatra dohvatila.
Premda nije sasvim izgorila
Ali grdne te njihove rane
U istinu naših ne vidaju;
Nego svitla sabljo cesarova,
Na pomoć nam šalji Tegetthoffa.
Tegetthoffa sa svojim đemi-
[jam'
Od nevolje da nas izbavljaju:

Ako ne ćeš da svi izginemo,
Jali da se živi pridajemo.
Svaki od nas po dva srca
[ima,
A virnosti ima za četiri;
Ali tko će odoliti sili!
Sad promisli, gospodine mili!
Sa svim time uzdam se u
[Boga,
Dušmaninu odolit i sutra,
Ali što će prekosutra biti?...
Sam Bog znade, ne znam ni ja
[ni ti.
Neg što brže, pak nam pomoć
[šalji,
Kakogod te Bog i pamet uči:
Pokle sam ti kaza sve poredo;
Klanjam ti se: Virni sluga
[»Medo«.
Kad obrstar knjigu nakitio,
Udari joj tri pečata tvrda,
Pak je daje viškomu ribaru
Da je nosi hvarskom munjev-
[čaru.
Nije pismo Azbuk ni Abece,
Nego nika tajna dogovorna:
Ter da tko i štije ne razumi,
Već sam oni, što tu tajnu umi.
Al ribara Medo potkušava,
Ter mu veli: na t' deset dukata,
Kad se vratiš od onamo zdravo,
Dvostruku ćeš plaću dobit
[pravo.
Ako li te pak dušmani sritnu,
Ne daj knjigu tu za živu glavu,
Ne daj knjigu, niti je otklopi;
Nego pod brod spusti, pak
[utopi.
Klanja mu se Višanin ter
[veli:
Ne boj mi se, mili gospodaru:
I dosad sam kriomčarom bio,
Ter moj poso s Bogom opremio.
Nadaj mi se sutra do večeri,
Ili reci: Vaj, pokoj mu duši!
Tvoja knjiga no, a moja glava,
Živa glava knjige ne pridava.
Ribar ode, osmihnu se Medo
Na prostačko slovo ribarovo,
Pak na svoju ćordu nasloni se,
Da do zore malo pokripi se.

*

Spitomio čovik jarmom vola;
Spitomio čovik uzdam konja;
Spitomio devu sa samarom,
Spitomio slona s vojničarom.
Lava, zmaja, orla, ljute zviri,
Čovik jošte spitomio nije;
Al ako ih nije spitomio,
Pameću ih sputit je umio.
Veće čudo, spitomio što je
Oganj s vodom, da mu složno
[voze
I naglom vitru baš u brke
Odnoseć mu oklade od trke.
Izminiše prid kolima vole,
Izminiše na galijam sužnje;
Oganj vari, voda parom vozi:
I dušmanim aferim u slozi.
Nego čudo vrh čudesa biva,
Kako čovik munju je spustio:
Spustio je u tanahnu žicu,
Da mu služi za glasonošicu!
Prije aber od Visa do Beča
Prispio je po munjevnoj žici,
Neg po brzom knjigonoši niže
Do Rukavca i varoš-Komiže.
Aber primi Filipović Frano,
Namisnikom viteškog cesara
U tvrdomu Zadru, na upravu
Dalmaciji ciloj, i na slavu.
Aber primi još prvoga jutra,
Da su bojne lacmanske đemije
Udarile na Vis sa tri strane;
Ali naši da se hrabro brane.
Taj je aber Franjo otpravio
Munjevicom odmah k stolnom
[Beču;
Pak poslidnje abere čekaše,
Ali viška žica ne kucaše.
Neg mu žica hvarska javlja
[samo:
Da se čuje strašna grmljavina
Od pridpodne sve do mrkle
[noći;
Al ne može viški aber doći.
Stoga se je Frano zabrinuo
Svu noć dragu pa do pola jutra:
Kad eto ti hvarska žica kuca,
I Medovu knjigu mu natuca.
Kad je Frano aber razumio,
Brže bolje morskomu vojvodi
Žicom javlja k Istri u Fažanu,
Da poleti Visu na obranu.
U trenutak munjom odgovara
Tegetove iz luke Fažane:
»Gospodine svitli, ne brini se,

Do sutrašnjeg jutra nadaj mi
[se!
Zbor vojnički držao je pravo,
Da će Lacman udarit na Polu,
Srce naših svih pomorskih luka,
Na koju je brkove zasuka.
Grklo mu je oko na Istriju
Ko na svoju staru didovinu;
Ovdi gnjizdo našoj mornarici,
Ovdi stoja našoj brodarici,
Ovdi sprema bojnomu po-
[morstvu,
Ovdi s kopna mornarstvu za-
[pleće:
Stoga moja četa u Fažani
Čekala je, da nam Polu brani,
Kad bi Lacman Polu nasko-
[čio,
Moja bi ga četa iza leđa;
Ter tako bi među vatre dvije
Sprcali ga, nek se dobro grije,
Držali smo dakle, da Persano
Na Vis ide kakono za šalu,
Da nam brodstvo odavle iz-
[mami
I na more široko namami,
Ter da udru po dva na jed-
[noga,
A: »dva loša svladaše Miloša«;
Zato izać ne bi' razborito,
A brezumno nije ni čestito.
Ali kad je baš do zbilja
[došlo,
Da Lacmani Vis osvojit misle,
Eto mene sutra rano pravo,
Sutra rano, ako Bog da zdravo.
Uzmicati nije od mejdana
Ni hrđaku, kad do glave dođe:
Nek se Medo nada nam sva-
[kako,
A Vis nek ne pridaje nikako.
Kad munjevac Tegetthoffa
[dopri
Na kolino zadarskog vladara,
Zapovida žicom munjevčaru,
Što junački drži se na Hvaru,
Da ga na Vis odmah šalje
[Medi
Za uzdanje i za pokripljenje:
Da bi do sto dukata zapalo,
Jali veće, ako je to malo.
Al munjevca tko će smit
[ikada
Preko mora kroz vatru preniti,
Kad Vis gori u plamenu živu,
Sa svih strana, na disnu na
[livu.
Dvanaest se je škornjač izre-
[dalo
Kano dvanaest klisa prama
[Visu;
Sa strane im do šesnaest to-
[pova
Kano šesnaest paklenih jazova.
Dvi stotine grla rastvorili,
Kano žvala peći razažganih,
Otkle lete ognjene jabuke,
A jabuke od đavolske ruke.
Nisu ono jabuke obične,
Nego bogme tikve misirače;
Od vražijeg kova salivene
Tučenjakom smrtnim nabijene.
Gdigod padnu, raspuknu se
[tude
Na stotine žeravnih kom da,
Na sve četir strane razlete se
Kano kamen, kog lagum raz-
[nese.
Jedan komad sto ljudi porazi,
Ako padne u četu junaka,
Sad pomisli, kakva je tu skula,
Vražja skula, dosad se ne čula.
Al na Visu za to i ne haju,
Jer su s Medom odlučili stavno,
Pod gomilom svi se zakopati,
Prije neg se Lacmanim predati,
Lumbarde se »Lomi-brda«
[zovu.
Al zaludu lacmanskim lumbar-
[dam,
Mogu klonut nasip i zidovi,
Mogu klonut zgrade i brigovi,
Može lagum dignut u visine,
Može more proždrit u dubine,
Al slovinska vira klonut ne će,
Dok slovinsko srce sobom
[kreće.
Pram čelu je šanac Gospo-
[jina,
A na desnu tvrđa je Sućura,
Ispod Jurja meteriz Mamula,
A na livu Velington je kula.
Ispod kule Šmidt meteriz jaki,
Al ga jučer u lagum digoše;
Iza Jurja šanac Šepurina,
Svi su skladno doč'kali Latina.
Junački se orlovići brane

Odvraćajuć kruške za jabuke;
Zasebice jedna drugu stiže,
Lacmanima miga stupit bliže.
I amo je batvač' izobila,
I amo su kapula-kartače.
Ako sitnje kapule su viške,
Svakako su ljuće neg puljiške!
I amo je žaba zaputača,
Štono ćule iza meteriza
Izvaljujuć tikve prigenjače,
Što su tvrdih svoda polom-
[njače.
Prigenjače ne lete polako,
Nego lete k nebu u oblake,
Iz oblaka kano grom dolete.
Kad dolete, onda se razlete.
I amo je vištičkih zubalja,
Štono lete na vrzino kolo,
Oganj strašan što j' od vode
[snažnji,
Vele: grški, nije nego vražji!
Sad pomisli pobratime mili,
Kakva se je igra zametnula,
Kakva igra, kakva li strahota,
Al ne može Lacman preko
[plota.
Zemlja se je nad morem di-
[čila,
Da joj more dohrvat ne može,
A kraj bi se brodu narugao,
Kada bi se s njime pohrvao.
Sad se more s parom poka-
[milo,
A brod se je gvozdom pobratio,
Pa kada se danas pohrvaju,
Teško brodu; al teško i kraju.
Teško brodu, jer ne može s
[mista,
Teško brodu, zašto drvo gori,
Teško kraju, jer se kamen ori.
Ter se ne zna, komu biva
[teže,
Komu teže, komu l' čemernije,
Pak njihova jakost danas stoji
U junaštvu sokolova svojih.
Lacmani se podnose hra-
[breno,
Ali ih se Slovinci ne boje.
Kada vidi vojvoda Persano,
Da ga mejdan zapađaše slano,
Poštenjakom uzmiče na dalje,
A za njime ostale đemije.
Zvizdan peče u oči Ilijne,
O podnevu, na sridi pučine.
S družinom se Persan dogo-
[vara:
»Otporu se takvom nisam nada,
Al večeras valja nam prodriti
Pak u višku luku jurišiti.
Ja ću prvi, za mnom tri
[škornjače,
Uprav na kraj na meteriz
[Gospu,
Kojino nas baš u obraz buba,
Izbivši nam nekoliko zuba.
Oklopnjača osam što pritiče,
Sa ostalim nek se zabavljaju,
Jedrenjače nek otok oblaze,
Da ničije lađe ne dolaze.
A među to da opočinemo,
I priuba štete popravimo;
»Eviva l' Italia!« — vapiju,
Mrtvim pokoj, živi vino piju.
Ranjenicim rane zavijaju.
Ali rana tu ne žali nitko.
Svak je svoju glavu pregorio,
Kada se je na boj otpravio.
Neg Lacmani žale vele gorko,
Da još nisu Visa osvojili.
Ne pitaju, što govori Jura,
Što li Gospe, nego viču: hura!
Al što Bog da i Bogorodica!...
Nek su tvrde lacmanske škor-
[njače,
Ni tvrđave viške nisu rđe,
Nego bogme i od brda tvrđe.
Medo vidi silu dušmanina.
Medo vidi višku pogibao,
Nije srcem junačkim klonuo,
Ali se je malo zabrinuo.
I dok svoju brigu prebiraše,
Eto ti mu ribara na vrata:
Prije neg mu ribar išta reče,
Skoči Medo, naglo ga zateče:
»Dobro mi se povratio s puta,
Nosiš li mi otpis munjevšara?«
A ribar mu klanjajuć se veli:
»Evo nosim, gospodaru, beli!
Jedva sam ti od jutros do
[Visa,
S dobrim drugom, uz put riba-
[jući:
Dušmanu sam ribu prodavao,
Dokle sam se do tebe dokrao.
Gospodaru, dobro nama kobi:
Iz Visa me zapadnjak pratio,
A iz Hvara polagašno bura;

Ne dajmo se Lacmanim već:
[hura!«
Medo štije knjigu munjevčara,
Knjigu štije, dvostruko se smije:
Smije na to, što Tegetthoff veli,
Smije na to, što i ribar želi.
Pak povadi trideset dukata
Ter ih daje poštenom ribaru;
Od pogodbe dvadeset mu biva:
A za bakšiš deset mu dariva.
Od veselja ribar poskakuje,
Od radosti i naš Medo trče;
Pak slobodi svoje sokolove
Kazujuć im riči Tegetthoffe.
Branimo se, ne izdajimo se,
Lacmanima živi ne dajmo se.
Odgovara sva družina: hura!
Na dušmana: fura! fura! fura!
Hura!... hura!... hura!...
Fura!... fura!... fura!...

*

Večernja je u oči Ilijne,
A Persano na juriš u luku;
Ne boji se kruška ni gromnjača,
Ne boji se zubalj, ni kartača.
Tri po uzor za njim oklop-
[njače,
Sve su proti Gospi se spremile,
Da obore cilu svoju silu,
Nek se saspe šanac u gomilu.
Ako Jura, svog imena radi,
Zakrilio tvrđu navrh brda,
Da vidimo, što Marija radi
Na obranu sada svojoj zgradi.
Juraj junak, ali jedan biva:
A Gospa je kano »Strašna
[vojska«,
Kako kaže naše sveto pismo,
A mi, hvala Bogu, Turci nismo.
Šetahu se četiri škornjače,
Šetaju se preko viške luke,
Sad na jednu, sad na drugu
[ruku;
Bez prestanka šanac Gospu
[tuku.
Kada prođe mimo šanac
[svaka,
Po petnaest obori topova;
Kad na drugu ruku se povrati,
S drugih petnaest u šamac za-
[mlati.
Na taj način šezdeset topova
U prsi ga biju bez prestanka.
Svi u jedan cilj omirajući
Svi u jedan cilj pogađajući.
Je li dakle čudo nečuveno,
Da se šamac održati može?
Al to mu je ko da čekić kuca,
Jal da bačvar naboj mu natuca!
Kano da mu stine potvrđuju,
Neka su mu još tvrđi bedemi;
A jabuke natrag odvraćaju,
Ko kad dica loptam se igraju.
Za čudo je i Lacmanu bilo,
Ko bedemi da su začarani!...
Ali tako valja da luduje,
Tko u našu Gospu ne viruje.
Lacmani se ne spominju više,
Kako Gospa Korčulu obrani
Od nevirnih Turak Saracina,
Evo trista manje pet godina.
Bržek misle da već Gospe
[nema,
Jal da ne će hrišćanim pomoći:
Jak je đavo i njegova dica,
Al Bog jači i Bogorodica.
Na šancu je sedam lumbarada
Dušmanskima protiva šezdeset,
Ali s Gospom nije samo sedam.
Neg ih sedamdeset sedam.
Koliko je na šancu topova
A oko njih koliko tobdžija:
Koliko je krušak' izletilo,
To moguće nije ljudim bilo.
Nego kažu, koji su tu bili
I kojim se može virovati:
Topova se mnogo napunjalo,
I bez ljudskih ruku omicalo.
I ovi su bolje pogađali,
Baš u okna dušmanskih škor-
[njača;
Ter ni jedna, što je izletila
Iz ovizih, nije promašila.
A najskoli škornjačam po
[krmi,
Kad bi one u navratu bile,
Ter prolićuć od krme do prove,
Pomele bi lacmanske vragove.
Krv se toči s lacmanskih đe-
[mija,
Kano vino iz punih bačava:
Krv se toči, sinje more muti,
Pak se na krv žešće bojak ljuti.
Usto žvignu jedna zapuhača
Iz Velington-kule prigenjača:
Ter škornjaču jednu pogodila
Baš u oko — bidna ona bila!...

Buknu plamen, škornjača se
[smete,
Ter o sebi sama zabavi se:
Iz luke se vozi na pučinu
Pak dozivlje na pomoć družinu,
Nek joj trnut oganj pomagaju,
Jer joj pola dice izginulo;
Odvukoše ranjenu k Jakinu,
Neki kažu, da putem poginu.
Kad to vidi vojvoda Persano,
Od tuge je tužan zanimio:
Nevolja je, kad naprid ne da se,
Da najbolji junak udre nase.
Al vele mu sramotno se čini,
Da uzmakne bez nikakva plina;
Za Jerkovim ratom mirno staše,
Paroplov drvenjak, ter gledaše.
Činilo se Lacmanim pošteno,
Iskaliti jid svoj na nejaku:
Iz lumbarde rebro mu prebiše.
Pak, da će ga zarobit, napriše.
Ali vođa paroplovcu čepe
S obi strane brže otaknuo;
Ter paroplov u more potonu
Kono plinor, kad ga lovci gonu.
Baš aferim vođi i drvetu,
Kano da je i drvo pametno:
Sama rđa sprca na nejake
Neka puha sad u prazne šake.
To videći žalostan Persano,
Sklonu glavu, a položi uši:
Pa pobiže mahom vanka luke
Od žalosti i velike muke.
A za njime ostale škornjače
Brže bolje glavom bez obzira;
Jednu gora žalost zadesila,
Što je svoje sidro izgubila.
Ostalo joj sidro i sidrina,
Da svidoče, što Gundulić reče:
»Lovice nam u lovinu biše
»Pak se pri tom lovu uloviše.«
Zlokobno je sidro izgubiti.
To će reći izgubit uhvanje:
Jer je sidro uhvanja znamenje.
A gdi vam je Lacmani poštenje?
Za škornjačom crne vrane
[letu,
Grakću, kao da im se rugaju:
I sunce je zašlo za brigove.
Da ne vidi sramote njihove.
Da je komu pogledati bilo,
Što Lacmani čine na pučini;
Pak da mu je bilo poslušati,
Što na kopnu govore Hrvati.

Na moru je tužno i čemerno,
Sve je muklo kao u grobima;
A đemije baš i jesu grebi,
Držeć tisuć mrtvaca u sebi.
Jal tisuću, jali malo manje,
Ubrojivši smrtno ranjenike;
Tko je njihov, on pravo ne
[kaže;
A naš gata, pa da što i slaže.
Mrtvim zrno na vrat, pak u
[more;
Živim kruha, vina i rakije;
Ljutim ranam povoj, melem,
[trpež.
A brodovim čep, kučina, krpež.
Kod Persana baš na Pošte-
[njaku
Biše Lacman po imenu Boggio,
Koga Persan Dalmaciji radi,
Zadobiv', na sedlo da posadi.
Boggio videć družinu u
[vrpnji,
Svak da šuti, zabavljen o poslu;
Lati pero, nekom pobri piše,
Pak mu kaže, što dosada biše:
»Bio sam ti obeća pisati.
Netom mi se namiri prigoda;
Ali stoprv u ovi čas mogu·
I da sam ti živ, zahvali Bogu.
Držali smo koliko u ruci,
Vis osvojit jučer do večernje;
Ter smo sinoć za zdravo mislili
Javiti vam: Vis smo osvojili.
I to bi se bilo dogodilo,
Da budu Persana poslušali;
A najskoli podvojvod Albini:
Jal su rđe, jal bijahu lini.
Koliko je Persan opravio,
Da su drugi polovinu toga,
Sinoć bi u Visu večerali,
I Taliji slavu napijali.
Do večernje, tvrđama i šan-
[cim
Jur bedemi bihu prolomljeni;
I njihovi zamukli topovi
A veseli svi naši svatovi.
Čekajući, da će s pleća Visu
Dotrčati ozdo kopnom naši
Pod barjakom Vake i Albina;
Glas nam pade na srce ko
[stina:
Da je Vako uzmakao nase,
A da Albo nije ni kušao;
Ter ostasmo poslu na po puta,

I sva naša radost prekinuta.
Bijaše Persano naumio
Opet udrit obnoć, jal prid zoru;
Ali dođe Šandrina od Hvara.
Ter nam kaže, da nema šićara.
Prije neg' on žicu prekinuo,
Tegetthoffu aber poletio;
I Tegetthoff namah, kao bura,
Odvratio: »Eto mene: hura!«
Stoga naši sudiše, da nije
Razborito iskrcavat vojsku;
Jer da udre čovo iznenada,
Bilo bi nam i sprida i zada.
A ja, da ti, pobre, kažem [pravo,
Š njima sam se dugo inadio:
Prije Tofe da mi kidišemo,
Ter da na kraj silom usrnemo.
Većina me glasova zapreća
A ja, stisnuv' pleća, več ni [slova;
Kad poviču: »More, pijan ti si;
Lezi, more, baš i ako nisi.«
Odmakoše, al ne zabaciše.
Već rekoše jutros: do večeri.
Ako nam se Tofo ne dovuče.
Skočit ćemo noćas na kraj [muče.
Danas, pobre, prođosmo kr- [vavo,
A najskoli pod Gospom u Visu:
Krvavih je košulj dosta bilo.
Dosta naše krvi se prolilo
Ali još nam ne bi Tegetthoffe;
Ter Persano noćas odlučio,
Da hrabreno vojska na kraj [skoči,
Dok on opet Vis-luku naskoči.
Vojska skoči mahom na tri [strane;
U Rukavac, u Ključ i Komižu:
A s četvrte on će škornjačama;
Tako Vis je legao pod nama.
Javit ću ti sutra prije noći,
Da na Visu naš se barjak vije:
A ti, pobro, među to pohiti
Pir svatovim našim pripraviti.
Neka bude sjajan i glasovit,
Nek se čuje na sve četir strane
Da rečemo: dobismo Taliju
Za junaštvo, a ne za prćiju.«
Tako Boggio svomu pobri [piše,
A ne veli ubah: »Ako Bog [da!«...
Jer viruje, u što je žuđeno:
A da znate, što mu je suđeno!...
S druge strane na Visu je [slava:
Slava Bogu i Bogorodici,
I svetomu Jurju, a i Medi,
Koji svoga života ne štedi.
Slava resi hrabrene tobdžije,
Slava resi junake puškare,
Slava resi ditiće mišćane;
Svi viteški odbiše Lacmane.
Ta je slava k Beču poletila,
A na svitlu krunu cesarovu,
Gdino sivi oro gnijezdo vije
Sa dva srca, kao s glave dvije.
Zdrav cesare!... Dugo nam [živio!
Slava djece Ćaćkina je slava:
Ti naš Ćaćko, a mi tvoja dica,
Taku žicu Lacman ne prisica.

*

Persana je tužna i umorna
Prid zoricu sanak prevario,
Ali pusta klapnja ga smućuje,
Ne može ni u snu da miruje.
U snu mu je vila doletila
Pa mu veli kao posestrima:
»Zlo ga lega i zoru zaspao,
Il ne haješ, ili nisi znao.
Tegetthoffo jučer prije podne,
U Fažanu luci niže Pole,
Družinu je svoju sakupio,
Pak družini srčno govorio:
Evo mi je aber doletio,
Da su na vis Lacmani udrili;
Baš udrili zbilja, ne od šale
Ter da vas dan bez pristanka [pale.
Na Rukavac i Komižu da su
Nasrnuli iskrcavat vojsku,
Opsidnuli otok na sve strane,
Sasvim da se naši muški brane.
Da dosada nije teške štete,
Ali da je Visu pogibio;
Zato prije težije nevolje
Na pomoć nas zovu brže bolje.
Valja, braćo, braći priskočiti,
Priskočiti na pomoć do glave,
Za cesara i za otadžbinu,
Proti našem glavnom dušma- [ninu.

A najskoli, braćo Dalmatinci,
Buduć ono vaša domovina,
Lacmani vam oteti nastoje,
Jer ko svoju didovinu broje.

Dalmaciju broje didovinom,
A vas broje ko svoje Šćavone.
Ili ćete s Talijom Šćavoni,
Ili ćete s Austrijom Slavoni?

Ako ste mi opoštenili se
Kod otoka tuđeg Helgolanda,
Ej koliko većma ja bih rada
Kod našega Visa s vama sada!«

Al svi skladno vapiju: »Živio
Frano Josip s Austrijom našom!
Dalmatinci navlastito hura!
Na dušmana, dok mu pukne [mura!

Digoše se jučer iz Fažane,
Sad će biti Kvarner pregazili;
Ako misliš, da ti, pobre, lažem,
Hodi sa mnom, da ti prstom [kažem.

Podmetnu mu tad ovna ga- [lova,
Pak prid njime vila poletila,
Za njom galov, a Persan ga [jaši,
Valja jašit, zaludu se plaši.

A Kvarneru kad su doletili,
Eto t' jato Tovinih đemija.
Rekao bi, da ih nose krila,
A prid njima da je druga vila.

Ognjištari ugalj zapalili,
Kotli pusti na vas mah krkljaju,
Para puši, iz dimnjaka paka
Vrvi potok crnoga oblaka.

Lopatnjače lopatama mlate,
Stoji uka priko sinjeg mora.
Repetnjače repom voze muče,
Kroz točila para silno suče.

Prid korabljom od naglosti [puste
Ispod nosa bila pina skače,
Kao bisnim atima iz žvala,
Biže ribe, nije pobro šala.

Za korabljam izostaje pruga
Ko za volim brazda na ornici,
Uzburkano more dok se smiri,
Tisuć sežanj' korablja odmiri.

I sam se je Persan zablenuo,
Gledajući, što se nada nije,
A uz to mu galov se repnuo,
Pak se s njega Persan ukinuo.

Leti Persan gori iz oblaka,
Kao da će s glavom u ponore,
U onome strahu sobom strese,
Pak tresuć se Persan i prene [se.

Kada se je tužan razbudio,
Paroplovca šalje najbržega,
Rastrkanu četu da okupi,
Ter da pod Ključ svu koliku [skupi.

Tko je bio na kraj iskočio
U Komiži, jali u Rukavcu,
Nek se krca, nek se Ključu [vrati
Tegetthoffa svatove čekati.

Na Ilijnu sunce poskočilo,
A Tegetthoff s onu stranu [Šolte
Lacmanske je đemije nazrio,
Pak je svoje mudro razredio.

Ter na čelo meće oklopnjače,
A uza nje manje topovnjače,
Iza pleća gole vatrenjače,
A na traga lake jedrenjače.

Pak družini Tovo besidio:
»Vi rekoste meni u Fažani,
Vira i Bog, hura! hura! hura!
Na dušmana, dok mu pukne [mura.

Ondi biše junačka besida,
Ovdi neka posvidoče dila,
Nije dosta, braćo, hitimice,
Nego valja jako prsimice.

Oštrim kljunom, oštrom kobi- [licom,
Ko na ptice lete jastrebovi,
Tada pravo reći ćemo hura!
Na dušmana, dok mu pukne [mura!«

A družina: »Živ i zdrav nam [bio,
Naš vojvodo, naš junački ćaća:
Tvoja pamet a desnice naše,
Bog na pomoć, tuckat ćemo [čaše!«

Razredio biše i Persano
Kano Tovo sve svoje đemije:
Sprida svoje tvrde gvozdenjače,
Njima straga gole drvenjače.

Pak je Persan družbi govorio:
»Evo na nas pulske ribarice;
Al tako mi tvrde vire moje,
Mi ćemo ih razdilit na dvoje.

Polu ćemo ostavit na moru,
Ja! na moru, jali dol' u moru,
Neka love po moru sardele.
(To svidoči Komiškinja Jele.)
Drugu polu odvest ćemo
[s nama
Do Jakina bijelogaj grada.
»Da po luca kopaju kaljužu
»Ter nam tako u Jakinu službu.«
Ali riječ je: »da Bog sriću
[dili.«
Oj Lacmane, holi, ponositi,
Ne hvali mi dneva prije noći,
Jer ti može i u za čas doći!
Sritoše se pod Gracem pram
[Ključu,
Na Ilijnu licem, prije podne;
Kad na hitac topu pristupiše,
Junački se oni pozdraviše.
Šalje Perso Tovi jabučicu,
A Tovo mu odvraća kruškicu;
Pak za jednom lete i po dvije,
Tri, četiri, pet.. broja im nije.
Ali tute već ne ima šale
Ni puškat se pobro izdaleka;
Nego se tam i am zaugnaše,
Naši na nje, a oni na naše.
Sultaniju našu Kajizerku
Obletiše četiri latinke;
Ter na jednu i na drugu ruku
Gvozdogradom nemilo je tuku.
Kajizerka zato i ne haje,
Tvrde boke probit joj ne mogu,
A Kajzerkom ne upravlja Zeco,
Nego bogme junak Deli-Peco.
Deli-Peco zaugnu se zorom,
Kakono ti bak na bisne kučke:
Jednu bubne, drugu teško
[grune,
Treću zvekne, četvrta ga kune.
Ne kune ga zato, što je grunu,
Već što alaj-barjak joj otrgnu,
Otrže ga Karković Nikola:
Hvarka rodi takova sokola.
Lacmanka je nesritna Pale-
[stro;
Pri sramoti ne zlokobu sluti;
Sluti, da joj zlo Ilijna došla,
Jer iz Visa bez sidra je pošla.
Ovo ti je druga se desila,
Čeka treću, kojom će zaglavit;
Neg se tužna teke utišila.
Provni jambor Kajzerki prebila.
Mala šteta, što joj se prebio
Al joj se na dimnjak naslonio;
Pak ne samo dimnjak prekršio
Neg i jambor na njem zapalio.
Buknu plamen na Kajzerki
[našoj,
Al njezini sivi sokolovi
Nit od bisnog plamena se plaše.
Već ga brzo s Bogom nathr-
[vaše.
Lacmanska se na Kajzerku
[smije.
Ali će joj presjesti smijanje;
Nego braćo malo počekajte,
Pak što biva drugdi poslušajte.
»Kršibrod« glasovita aždaja.
Najglavnije lacmansko uzdanje.
Malo se je bila oblinila;
Brž na Visu smlatiše joj krila.
Kad to vidi vojvoda Persano.
Prebrodi se s Poštenjaka svoga,
Nebogu je aždaju obaša';
Da je nije po čem kratelj naša!
I kad se je Persan odilio
S Poštenjaka, sobom Boggia
[zvaše;
A! se jadnom Boggi nije htilo,
Jer je tako suđeno mu bilo!
Naš vojvoda Tegetthoff
[upravlja
S oklopnjaka svoga miralaja
Što imenom: Maks nadherceg
[biše;
Gleda, kako se naši podniše.
U njem srce bojno kolo igra,
A kod njega plemić kapetane
Našem Maksu, vođa Deli-Ster-
[nek:
Sad ćeš čuti od Lacmana der-
[nek.
U onome bojnome plamenu,
Prolićući i tamo i amo,
Namira ih namirila tako
Na lacmanskog Kralja-Pošte-
[njaka.
Šterneku je Tofo besidio:
»Vozi, što moš bolje, kapetane,
Poštenjaka da u bok gurnemo,
A Persanu dužni ne budemo.«
Kako reče, tako se i steče:
Poštenjaka Maks u rebra
[bubnu;
Kako ga je lako udario,
Dva mu vita rebra prelomio

Tad Poštenjak velim zrakom
[jeknu!
Sva družina u nesvist padoše:
Veli Boggio: »Bolje mi bijaše
Poslušati, kad me Persan
[zvaše.«
Ali sada već mu vrime nije,
Zato prije neg se osvistiše.
Maks i drugom Poštenjaka
[grunu,
Da mu namah želudac se
[strunu.
Lacmani se smeli ko ždralovi,
Ali nisu naši sokolovi:
Nego Makso i trećom ga lupi;
Nema blaga, da ga već otkupi.
Kano šambek Deli-Ibrahima,
Kad ga svlada Ivanović Marko,
Poče tonut Poštenjak sileni.
A naš Maksa baš se opošteni.
Evo, pobre, goleme žalosti,
Šest stotina glava poplivalo,
Ter vapiju nesritni Lacmani:
»Vaj na pomoć, i mi smo krš-
[ćani!«
Komu srce ne bi se smililo!
Na te ljude, da budu i Turci:
Jer kada se dušmanin pokloni,
Nije vitez, tko ga već pro-
[goni.
Viče Tofo i Šterneck: Skočite
Utopljancim na pomoć, de
[braćo!
A ima li Slavljan da ne biva
I dušmanu srca milostiva?
Kad to čuju naši sokolovi,
Skaču brže, koji prije može
Na pobočne šajke veslovače,
Da pokupe po moru plivače.
Ali pusta krupa se prosula
Iz lacmanskih nemilih škor-
[njača
Voleć, da im braća i poginu,
Nego ostat harni dušmaninu.
»Oj s čim si se toliko uznila,
Napuhana ti ljudska holosti.
Sve što budeš više sterat krila,
Sve ćeš više ostavljati kosti!«
Tu pogibe, žalosna mu majka,
Onaj Boggio, što pisaše pobri:
»Javit ću ti sutra noći prije,
Da na Visu naš se barjak vije!«
Od šest stotin' lacmanskih
[plivača
Jedva šestnaest na kraj ispli-
[valo!..
Da svidoče, kako je tu bilo;
Dušmani su, al nam ih je milo!...
Kad Lacmani vidješe nevolju,
Uzmakoše na debelo more;
Al u onom ognju žestokomu
Još bi gore Palestru jadnomu.
Jedna zublja iz naših đemija
Jadnoga se Palestra dovezla:
Gori slime od prvoga poda,
Ugasit ga ne može ni voda.
Pritrčaše đemije lacmanske,
Al ne mogu oganj nad'rvati;
Nego hite da sahrane ljude;
Evala im, ako tako bude.
Jer je malo vrime postajalo.
Puče lagum, Palestra nestade!..
Nit se znade, kud je othrdao,
Kao da ga ni Bog nije dao!...
Virujemo: na nebu je lipo,
I na nebo svak želi po smrti,
Ali živ poletit u nebesa?
Bog očuva od toga udesa!...
A tako je baš Palestru bilo:
Ovo ga je sreća zadesila,
Sidro, barjak, lagum; al' je
[treća
Od nesriće nesrića najveća,
Biokovo naše odjeknulo,
Ter je čuo, tko nije vidio:
Sve se streslo od kraja do
[kraja;
Ali za njim nitko ne nabraja!..
Na Palestru boj se završio.
Svojim putem Lacmani odoše:
A Tegetthoff ne hti u potiru,
Dokle Vis nam ostaje u miru.
Onu večer, namisto Lac-
[mana
Da na Visu slavu napijaju,
Tofo napi družini u zdravlje,
A čestitom cesaru na slavlje,
Najpri reče: U zdravlje ce-
[saru,
Milostivom našem gospodaru!
Mnogo lita živ i zdrav nam bio!
A svi tri put: Živio — Živio!
Našoj braći, što su poginula
Na mejdanu, vični pokoj duši!
Ne umire spomena njihova.
A svi u glas: Bog ih pomilova!
A komu ću sada nazdraviti?
Koga li ću zazvat po imenu?

Jer junački svi ste se ponili
Svi ste moju harnost zaslužili.
Ali hoću da istinu rečem:
»Ni u moje ni u vaše zdravlje,
Već u zdravlje Peca i Šterne-
[neka!«
Tada stade rujnih čaša zveka.
Stade vapaj sve cile družine:
I pravo je, zdrav nam Pec i
[Šternek.
Oni cviće za kapom su naše,
I junačke nam su harambaše. —
Da li ti si za kalpakom perje,
Svoj družini, ti junačka glavo,
Noge, ruke nek i zadobiju
Al se vinci oko glave viju!
Ti si pravi vitez i vojvoda.
Što ne hvališ sebe već družinu,
A u družbi najbolje drugare,
Dok najprvi ti si, Tegetthoffe:
Zdrav bio, zdravo, junački
[sine,
Poštena ti na ramenu glava,
Pošten bio, tko te je rodio,
I viteškim mlikom zadojio!

*

Aber šalje Tegetthoff iz Visa,
Aber šalje k Splitu bijelomu.
A Split Zadru, Zadar Beču pako
Na Ilijnu večer prije mraka:
»Dvadeset i tri dušmanske
[đemije,
Među njima jedanaest škor-
[njača,
Jutros nađoh iza Visa zaran',
A zvonar im zor kršibrod Baran.
I ja s mojim slavnim Herceg-
[Maksom,
U boke sam jednu zadimio,
Pak sam je u paka' opremio.
A druge su zublja dohvatila,
Ter poleti živa u oblake,
A na njima tko je godir bio,
Ne znam, je l' se itko sahranio.
Zor-korablju našu Kajizerku
Obletiše četiri latinke,
Al im ona junački odmiri,
I otira bogme sve četiri.
I rožnjak i provnjak Kajizerki,
U onom se mahu prelomili.
Osamdeset i dva ranjenika,
A dvadeset i dva pokojnika
Pogiboše od prvoga maha
Kapetani Klint i Mol, privridni,
I barjaktar Proh, od starešnika
Ima pravo trinaest ranjenika.
Od družina ostalih đemija
Deset mrtvih, četrdes't ranje-
[nih,
A u lisu cile naše čete,
Kakav j' oganj, ne bi veće štete.
A sitnije naše topovnjače
U istinu čestito su prošle,
Jer dušmani okom nevaljali,
Dojednu su zrnjem premećali.
Četa naša izvan Kajizerke,
Jur je boju vridna i pripravna,
Junačkoga srca sva družina,
Opet hlepi udrit na Latina.
U dva sata ognja žestokoga,
Svladali smo našeg dušmanina,
Ter pobiže glavom bez obzira,
Vis slobodan sada mu odmira.
Jučer četir dušmanske škor-
[njače
U višku su luku jurišale,
Ali naši meterizi s kraja
Odbiše ih i bilo im vaja:
Kad Lacmani ne mogoše
[drugo,
Hotijahu štogod zapliniti,
Nasrnuše paroplov »Edito«
Al zaludu bilo im je i to.
Jer Editov vođa, lajtman
[Stretti,
Paroplovu čepe otrgnuo:
Te paroplov ko plinov zanori.
A Lacmanim cicvara zagori.«
Aber leti, glas »Živio« puče,
Tegetthoffu od grada do grada.
I ne samo priko Dalmacije,
Nego priko cile Austrije.
A građanstvo Zadra pogla-
[varstvo
U sjajno se viće sakupilo;
Pak cesaru, s viškog vojevanja
Šalje odmah poklon radovanja:
»Zdrav, Cesare! na Tvoju je
[slavu
Prolila se krvca dalmatinska!
I na slavu naše otadžbine,
Virne Tvoje kraljske krunovine.
Pa na slavu svega Tvoga
[carstva:
Za mnogo ga lita uživao!
Dalmatinska krvca što istoči,
Dalmatinsku virnost Ti svidoči.

Svidoči Ti, svoje pradidove
Da unuci nisu pogrdili;
Da junačka ona krvca ista
Još pošteno vre, virna i čista.
A junaštvu dalmatinskom
[sada
Ne ištemo drugo za jabuku,
Neg da našu otadžbu troglavu
Vežeš tvrdo uz austrijsku slavu
Zdrav, Cesare! na Tvoje du-
[šmane
Sve te više odsad unaprida
Auštrija, Uštrija, Oštrija,
A Dalmacija bila to slavnija!«
Odmah Cesar munjevcem od-
[vrača
»Junaštvom se pravo ponosimo,
I virnošću naših Dalmatina,
Ja i moja sva cesarevina!
Vaša virnost sa mojom liu-
[bavlju
Prirasle su ko nokat i meso:
Riži nokat, meso nas zaboli;
Riži meso, a nokat nas boli.
Nisam nikad pustit pomislio
Dalmaciju, prsten ruke moje.
Austrijskih naroda iz kola
Oko moga cesarskoga stola
Dalmaciju moju blagoslovi,
Mili Bože, i kripost mi podaj,
Da ispunim, što sam naumio
Dalmatinim ko harnosti dio!
Zahvaljujem Zadru herceg-
[skomu,
Na ričima, što iz srca vriju
Na dva točka: jedan prama
[Meni;
Drugi prama Otadžbi iskreni.«
A Tegetthoff na Visu ne
[drimlje;
Netom četi rane razgledao;
Netom družbu malo odmorio,
I brodovim nešto popravio,
Vraćao se prvašnjemu gnjizdu
Gdino mu je zgodno taborište:
Iza Pule u luki Fažani,
Dok bi opet banuli Lacmani.
Al na pamet Lacmanim ne
[pada
Vraćati se na Vis, ni na Pulu:
Nego stade po Lacmanjskoj
[graja
Od jednoga do drugoga kraja.

Viče narod četovođam proti.
Četovođe jedan na drugoga:
Baca krivnju Persan na Albina,
Što je Boggio pisa' da je istina.
Odbacuje Albin na Persana,
Kažuć, što mu prorokova biše:
Pak svi na Persana — taká,
[taká,
Dok na stolac njegov sidne
[Vaka.
Da li Vaki nije do mejdana,
Jer škornjačam raspukle se
[kore:
I grdi se jazuk dogodio,
U Jakinu Kršibrod nasio.
Hvalio se Persan ispod
[Ključa,
Kad je naše đemije zgledao:
»Baš mi take u Jakinu služe,
Da kopaju po luci kaljužu.«
Sad nek mu je kopa njegov
[Baran!
To ti mu je aždaja dobila!
To ti mu je hvala na debelo:
Dok su naše zdravo i veselo.
Cesar šalje svojega rođaka
Poglavicu sve cesarske vojske
Nathercega imenom Vojteka,
Kojim divnu već je slavu steko:
Slavu steka na Kustočkom
[polju
Stirav i on u tulac Lacmane:
Kano Janko u Erdelju Turke,
Kadno im je protresao čurke.
Šalje Cesar njeg na misto
[sebe,
Da otiđe u Trst k mornarici,
Da zahvali i da joj odnese
Za nadarje viteške urese.
Sa uresim i na svrhu istu,
K junacima, Medi i Medićim
Šalje u Vis pak na drugu stranu
Svoj mi prsten — Filipović-
[Franu.
Zove Cesar u Beč Tegetofa,
I Nikolu našeg Hvaranina:
Tegetofa, prvenca glavara,
A Nikolu, prvenca mornara.
Pak im svojom on vlastitom
[rukom
Vojni ures na prsi pribada:
Neka im je pred družinom dika,
Nek se spomen uzdrži do vika.

Na trpezi svojoj Tegetofa
Milostivi cesar sobom časti;
A Nikolu častit činio je
Od trpeze i od čaše svoje.
Zdrav da si nam viteški ce-
[sare,
Ti pravedan, Ti dobrostiv tako!
Mnogih lita živ i zdrav nam
[bio!
Živio nam! Živio! Živio!
Malo vrime postojalo biše,
Od Ilijne pak do Gospojine:
Na osamnaest kolovoza bilo,
Cesaru se rođenje slavilo.
Poglavarstvo sa općine viške
U Beč šalje svoje radovanje
Na kolino čestitoga cara.
Milostivog našeg gospodara.
»Svitla kruno, čestit osvanuo
Teb' i nama trideset i sedmi
Sjani danak porođenja tvoga.
A s pomoću Boga velikoga
Mnogo nam ih jošte dočekao
Tebi slavne, nama s Tobom
[srične,
Kano dosad pod Tvojim bar-
[jakom
Na obranu staru i nejakom!
Stara slava viškoga otoka
Skoro se je, care, pomladila:
A krv za Te ovde prolivena
Prosta bila i blagoslovljena!
Tvoj nas barjak slavni zakri-
[ljuje,
Pod njim živit i umrit želimo;
Krv bi dali, ako dosta nije
Nek se za te do kaplje prolije.
Tvoj nam barjak Vis naš
[zakriljuje,
A Vis brani sve naše Primorje,
Slobodicu, našu trgovinu,
Što su mile svakom Dalmatinu.
Jur bili smo Lavovi Šćavoni,
Al sada smo Orlovi Slavoni!
Ter ne ćemo Lavu već u ždrilo,
Nego mirno Tvom orlu pod
[krilo.
Tri su glave dalmatinskom
[grbu,
Sve tri glave ljutog Lavorisa,
Lavorisu trup je kan' u lava,
Ali kao risu jest mu glava.
Sad smo glavu risa slovin-
[skoga
Na našemu grbu uzdržali:
A trup lava lacmanskog ba-
[cili
Ter ga davno gavrani izili.
Kada sablja jur odsiče glavu,
Tko će je već s trupom sasta-
[viti?
Nije ljudske sile ni zanata
Još se našlo da dotle dogata.
Među glavom i trupom je bio
Vrat ko sveza: dal smo ga pre-
[sikli;
Sad smo risi, a ne lavorisi,
A na glavam ona kruna Ti si.
Zdrav Cesare! dugo poživio!
I nas kano sinke milovao!
Zdrav cesare! milostiv nam bio!
Živio nam! Živio... živio!«
Dobrostivo Cesar odjavljuje:
»Zahvaljujem svemu viškom
[puku,
Kako misli srdašcem na dlanu
Meni viran, protiva dušmanu.
Moju ljubav, pak i harnost
[Moju
Moja carska besida mu jamči
Skupa s mojim vrlim Dalmati-
[nim,
Veće sincim, neg podložnicim!«
Tako cesar Visu potvrđuje,
Što je prije bio reka Zadru!
Mnogo lita živ i zdrav nam bio!
Živio nam! Živio... Živio!...
Pa se viško viće dogovara:
Kako bi se spomena podigla
Za unuke i za praunuke,
A da bude od pritvrde struke:
Nek im ovi događaj spominje,
Pak i usto nek im pripeljuje,
Da laćmanskom gospodstvu ni-
[kako
Vrat ne prigne, ne lijo, ni tako.
Tad iz neba nešto govorilo:
A što će vam tvrđa uspomena,
Da to sidro, što vam je prid
[lukom
Posađeno ko udesnom rukom?
Za Persanom stupio je Vacca.
A Vacca se naški »krava«
[zove:
A vi sidro jur zovete »krava«,
To ti nam je uspomena prava!
Vaša »Krava« zlokobit će
[Vacci

I Lacmanim Vaccinoj družini:
Dokle »Krava« Visu na kraj
[dođe
Sto vikova brž valja da prođe.
A dok »Krava« na kraj ne
[pristupi,
Nit će Vacca, niti će Vakići:
Ako bude na Visu Hrvata,
Da Lacmanom ne otvore vrata.
Tad sve viće rukom zaple-
[skalo:

Aferim ti posestrimo Vilo!
Ne ćemo zabacit tvoga svita,
Ni ovoga zaboravit lita!
Višani se na »Kravi« zakleli:
Da »dok bude Vis i viške
[»Krave«
I dok bude tu hrvatskih šaka,
Ko ni Persan' ne će na kraj
[»Vacca«.

STJEPAN IVIČEVIĆ.

XV

Visu glasni, viteže hrabreni,
Usrid sinja mora utvrđeni,
Ognjene su na tebi tvrđave,
I u njima od boja priprave!
Bojni otok luka od megdana,
Pod kim se je vidilo odavna,
Gdi se rate na moru đemije,
I krvca se cić tebe prolije.
Ove zgode odavno bijaše.
Austrija prije neg te vladaše,
Napoleon još kada se rati,
Europu u smutnju obrati.
Sad pak srićnu dvoriš Au-
[striju,
Braniš more i svu Dalmaciju:
U viteškom vojevanju svomu
Časti nosiš cesaru bečkomu.
Na tebi su cesarski vojaci,
Ljute zmije, sileni junaci,
Koji hrabro svog cesara brane,
A dušmanom daju ljute rane
Narod virni, što je u tvom
[krilu,
Ljubi krunu cesarovu milu
Dajući njoj neizmirnu cinu,
Radi toga ne hoće prominu.
Tebe žudi sva Talija ravna,
Kojojno si u srcu odavna,
Rad šta evo j' vojsku sakupila,
I brodove bojne pripravila.
Smisli, brate, događaje nove,
Čini brode i silne topove
Na hiljadu i osam stotina
I šezdeset još i šest godina.
Austrija kad bi naskočena
Sa dvi strane i vrlo smučena:
S jedne strane sile talijanske,
A sa druge Prusije nimačke.

No se brani cesareva kruna,
Na dvi strane nam je radost
[puna,
Oro jaki te se ne pridade,
Već dušmanom daje teške jade.
Talijanci željno iščekahu,
Pobiti se doći nastojahu;
Svoje bojne spraviše brodove,
Da osvoje bijele gradove,
I srid mora otoke gizdave
Dalmacije; te se na put sprave.
Na osamnaest od miseca dana,
Srpnja u jezik slovinski naz-
[zvana
Zajedriše od boja đemije
Iz Jakina grada Italije;
Trijest i šest njih u broju biše,
Jal' četiri, kako drugi piše.
Bojni brodi gvožđem oko-
[vani,
Oklopnice štono su prozvani;
Afondatur od svih je najveći,
Njemu jakost ne možeš izreći.
Prid njima su obrani vla-
[davci,
Što su rodom pravi Talijanci,
Nek njim stvari vrsno, mudro
[upravne
Pođu, sišav s Italije ravne.
Najglavniji Persano bijaše,
A drugi se Vako zovijaše;
Pa trećega pravim po istini:
Nazivlje se imenom Albini.
Bojne plavi dižu k Dalmaciji,
Da je otmu iz ruke Austriji,
U uzdanju vojeništva svoga
I jakosti oružja bojnoga.

Bojne tope strašne imadiše,
Kakvih prvo nigda ne vidi se,
Strašnih zrna vanredne težine,
Svaki nosi litar' tri stotine
A kadano usrid mora biše,
Vladaoci zbora učiniše ;
Veli njima Persan kapetane,
»Krenut s vojskom na ke ćemo [strane?«
Ter svituje svoje vitezove:
»Dalmatinske pustimo gradove;
Najbolje je Vis nam osvojiti,
Njeg uzamši, sve će naše biti.
Tu na Visu mnogo vojske [nije
Nimske vlade carske Austrije:
Što otoku biše određeno,
U Prusiju sve je otpravljeno.
A narodi slavni Dalmatinci
Rade zvat se naši podložnici;
Ki kad vide naše bojne prave.
Talijanske iznit će zastave!«
Varate se, o pritužni hinci.
Ne znate li, da su Dalmatinci
Prvlje spravni, da izgube glave,
Neg da dobrog cesara ostave.
Slavni cesar od kuće oprane
Cesarevske i habzburške [davne,
Dalmaciji on je mila majka,
Svak ga želi do umrlog danka!
Opet veli vojvoda Persano:
»Potribno je, da je nama znano:
Popravljenja na Visu svakoja,
Kakve li su naprave od boja.«
Zato posla brza parobroda
Pod zastavom engleškog na- [roda,
Neka morem Visu on obiđe,
Naokolo svuda kakav li je.
Opet drugom sitio se kvaru:
Raskinuti brzojav na Hvaru;
Time Visu štogod obnemoći,
Nek okasni doć njemu pomoći.
Planu munja s hvarskoga [otoka,
Naglo sinu na zapadnoj strani:
Brzojavi sa glasa duboka
Tegethoffa, što je u Fažani.
Vladaocu svih bojnih brodova
Strašnom lavu, razjarenom [ljuto:
Koji pokle razumi sva ova,
Glasom klikne i zagrmi ljuto:
»Hajte na zbor, mladi kape- [tani!
Vladaoci naše brodarije!
Pod Vis jesu prišli Talijani,
Dušmanici naše Austrije.«
Na ziv njegov hitro se sko- [čiše,
I njemu se snizno pridružiše.
On njim reče: »Poslušajte malo,
Nek vam pravim, što mi je do- [palo.
Brzojav mi evo danas sine
S Dalmacije, mile domovine:
Pod Visom je vojska talijanska,
I bije ga dva bijela danka.
Hajdmo, braćo, da g' oslo- [bodimo,
Iz dušmanskih ruka izbavimo,
Rad ljubavi prama otadžbini,
Dalmaciji, miloj domovini!
Spomen'mo se, da jesmo [Slavjani,
Razlikosti nema među nami!
A na ime našega cesara,
Austrije milog gospodara.
Premda je mnoštvo njih [brodov i sila,
Ukažimo mi junačka dila!
Ne bojte se, moja mila dica,
Prokušat će, što nam je de- [snica!«
Tim se diže u jakoj pripravi,
Talijance hoće da pozdravi,
A vojska ga sva mirno posluša,
Hode Visu, da sreću pokuša.
Svaki svomu u srcu junačku
Zaboravlja svoju milu majku;
U veselju ti slavni narodi
Hode Visu, da se oslobodi
Dalmaciju, slovinsku državu,
A dobije sebi čast i slavu:
Ne misleći o svojemu dvoru
Već s Talijancem boj biti na [moru.
Dočim ovi Visu dojedriše,
Talijanci pod Visom juriše,
Bijući ga dva cijela dana
Topovima oda svijeh strana.
Tu najprvo udriše na stranu
Od zapada, Komiža nazvanu:
Vojevoda tamo Vaka biše:
Ali toti ništa ne dobiše,
Jer ga brane slavni vitezovi
Sa tvrđava golemih topovi

S toparije, što je s desne strane
Od Komiže, Manjaremi zvane;
S live Humac svoj oganj
[obara,
Talijanske đemije udara,
Pod Komižu štono htihu doći:
Al prot ognju ne imahu proći.
Već otuda oni se diliše,
Jer njim ulist moguće ne biše;
Odvoziše morem u dubinu,
Jer zaludu pod Komižom ginu.
Albin pođe od strane istoka
Bit s đemijam viškoga otoka,
Misleć kudgod vojsku iskrcati,
I tvrđave viške uzimati.
Nu i toti opora imaše
Na planini jer vojska bijaše
Na šančetu poviše Rukavca,
Vitezovi junačkoga srca.
Topovim se proti njim ustaše,
Talijancem doć na kraj ne daše;
Već potiru s' pred kraja bro-
[dove,
Usrid morá daleko nek plove.
Kada Persan sve dobro po-
[znade,
Svim đemijam naređenje dade,
Da se skupa imadu sastati
Blizu Luke, te je uzimati.
Sve to brže biše ispunjeno,
Što od Persana njima naređeno,
Blizu luke skupa se sastaše,
Malo kašnje živi oganj daše.
No tvrđave sveđ pripravne
[stoje
S topovima, te ih se ne boje.
Kad se skupe blizu viških vrata,
Strašna s Visa uzbudi se vatra.
Pa se zbune i s mora topovi,
Mnog' strašnije nego svi gro-
[movi;
Plamen siva, a zemlja trepeće,
Stanovnike obraća u smeće.
Toparija ukraj mora biše,
A Šmidova štono se zoviše,
Što viteški uzdrža megdana
Mnogo sata vrimena tog dana.
Al nejaka brzo jest ostala:
Zrnja su njoj vas barut užgala,
Što dolete s mora od đemije;
Izgiboše junaci topčije.
Ne pristaju silene lumbarde
S bojnog Visa, koji ne pristađe;
A s đemija strašni topi buču,
Bojnog Visa ki nemilo tuču!
Druga biše tvrđava nejaka
Jer mali broj bi u njoj vojaka;
I vladavac njezin mislit stade,
Da dušmanom ona ne dopade.
On pečati od boja topove,
A topčije, svoje vitezove,
Diže otud, nek se potpomaga,
Gdi je drugih njegovijeh traga.
Premda ove nesriće imade —
Vis vojuje, te se ne pridade;
Dokle biše svijetloga danka,
Silni topi pale bez pristanka.
Kad bi noćca, već topi ne
[tuku;
Ostaviše biti bojnu luku
Dilivši se brodi u pučinu
Morsku, obnoć nek toti počinu.
Sjutra danak kad svanut bi-
[jaše,
Brodovi se opet približaše:
Sa svih strana topim udariše.
Proti Visu oganj oboriše.
Al se Visu hrabrenito brani —
To svidoče isti Talijani;
Ne dade njim pristupiti blizu,
Prismeteni nazada pobižu.
Po podnevu kada malo biše,
S mora sila opet uzbudi se;
A sa Visa strašne munje sjaju
S bojnih topov', koji ne pristaju.
Topi grme, a i gore drču —
Al dušmanin s brodovim na-
[srću.
Obranit se od čeg nije moguće,
Mučno dobit sile nastajuće.
Uze Persan štogodi sloboda,
I ulize sa četiri broda;
Ulignuo kad u luku biše,
Oklopnice sidra utopiše.
Al ognjeni topovi se zbune,
Ki osvete cesareve krune
Sa tvrđave Gospojine slavne,
Te i s kule Wellingon nazvane,
Sa svih strana udri oganj
[žgati,
Sve vojine nova snaga shvati,
Uzdrću se brodovi i more,
Talijance u smutnju obore
»Juriš!« — Persan Talijane
[mami;
Al s tvrđava ne pristaju plami;
Ne dadu njim na se ni gledati.

Ala! valja iz luke bježati!
Tri đemije oklopnice brže
Bižе s luke, shranit sebe traže;
Prokušaše, što su krajišnici
I naroda slavnoga vojnici.
A četvrta osta kod megdana,
Ne hti slušat naredbu Persana:
No zaludu tom je zabavljena —,
Mal ne osta brže opuštena.
Udri vatra sa Gospine tvrđe
I porazi bezbroj momčadije,
Te posiče verigu željeznu
Jad napade Talijane, steznu!
Osta sidro, a svima je radno
Bižat s luke, jer je odveć jadno
Ratovati s takimi junaci,
Kakovi su mladi Austrijanci.
Biži brže bez obzira bojna
A žalosna vojska nepokojna:
Biže otud Talijani mladi,
Jer u luki zaduše ih jadi;
S brodovima otud brže lete
Ištuć sebi kudgod da osvete,
Kudagodi pustošnomu kraju,
Da jadovnu vojsku iskrcaju.
Približe se —- na kraj ne iz-
[laze,
Jer ih splaše, ki čuvahu straže —
Maleni broj — hrabreni vojaci,
Radi kojih drću Talijanci.
Voze otud stranom od zapada
Oni brodi, Vaka s kima vlada,
Hoće s Visom da se gospodari,
Al s tvrđava na nj oganj udari.
Ulisti im moguće ne biše
Pod Komižu, kako odrediše;
A u njim se najadost zamela,
Jer je noćca svaka oduzela.
Što je žalost Vaki kapetanu.
Biži natrag, dokaza Persanu,
Sa tvrđava vojeničko dilo
Da je momčad mnogu obranilo.
Kad je Persan riči razumio,
On se biše teško zamislio.
Kako li bi polomio tomu
Sve jakosti otoku morskomu.
Misli junak vojvoda Persano
Udariti vojskom sjutra rano,
I svu svoju silu položiti,
A tvrđama snagu izlomiti!
Svojom vojskom uredno
[upravi;
A naredbe vladavcem sastavi,
Kada li će, u kojoj li strani
Jurišati mladi Talijani.
Prođe noćca u željnu čekanju,
Usrid mora mirnom počivanju,
Kad će danak, kad sunce gra-
[nuti,
Kad li mračnu tminu otisnuti.
Al će danak vam izniti jada,
Talijani, od strane zapada?
Po putu je, upravljen je vama.
Napasti će ko iz neba tama!
Kada svanu, i danak prosine,
Sunce s' javi s istočne svitline,
Te protira tmine noći mrke.
Hoće Persan, da razredi šajke,
Stad' upravljat svoje vitezove
I silene od boja brodove,
Sve po redu velikih i mali'.
Da s' Vis uzme, a više ne šali.
O tomu se Persano zabavlja,
Sve brodovlje da u red postav-
[lja;
A među to vrime se navlači,
Zrak zamuti, nebo naoblači.
Obzire se Persan-kapetane
Tamo, amo, na četiri strane:
A kad glednu put zapada dole,
Vidi kao plavetne sokole.
Često gleda, pa se dositio,
Te je vojski svojoj govorio:
»Dico moja, moji Talijanci,
Evo nama ribari lovaci!
Što će od njih biti nego
[smeća,
Nama, braćo, pouzdana sreća,
I poštenje naše domovine,
Sve Talije, slavne od starine?«
Pa đemijam svim zlamenje
[dade,
Da s' dočeka cesarevce mlade.
Tu ih lipo Persan namistio,
Sve đemije u red postavio.
Oklopnice đemije pozvane
Namistio Persan-kapetane
S jedne strane, te s njim pom-
[ljom traži,
Da udari prot najvećoj snazi.
Kralj Talije bila plav Persana,
Sa svih strana gvožđem oko-
[vana;
Al tad sa nje sašao bijaše
U Fondator što se nazivaše.
U njem Persan sahranio
[sebe,

S Fondatora davaše naredbe
I zlamenja od boja morskoga
Prot đemijam cesara bečkoga.
Opet bojne đemije drvene
Tu bijahu lipo određene
Pod vladanje Albin-kapetana,
Vojevoda mlada Talijana.
Malo vrime postojalo biše,
Cesarevi brodi ulaziše
Skupa posrid silnih Talijana
I prosuše vatru sa svih strana.
Tu se strese i zemlja i more,
Otok Visa, planine i gore;
Zrak zadaje strašnoga ječania
Od topova ognjenih bukania.
Na sve strane tu se vatra
[gleda.
Sunce jarko svitlosti već ne da;
Rad topova čudnove množine
Dim se diže k nebu u visine.
Slovijani viteški se brane
Prosipljući vatru na sve strane,
Da obrane cesarovu krunu,
A dobiju sebi slavu punu.
Tu doleti soko ptica živa,
Bojni Kaizer štono se naziva.
S njime vlada Petz tako na-
[zvani,
A narod ga dalmatinski brani.
Bojni Kaijzer štono se naziva,
Oružano vrlo ognjevito
Mnoštvom topa oda svijeh
[strana,
Vel' uzdanje mladih Austrijana,
Oro krstaš sva krila prostire,
Na dušmana slobodno dopire,
Jer ga brani vojska izabrana,
Koju rodi Dalmacija slavna!
Na nj udriše četiri đemije
Od ponosne zemlje Italije,
Sve četiri gvožđem okovane,
Oklopnice štono su prozvane!
Opsidu ga sa četiri strane
Nastojeći zadati mu rane.
A on na njih svoj oganj obara,
Viteški ih topovim udara.
Na njega se zalitaju strašno,
Ne bi li ga potopili lasno.
On s' okreće, na se njim ne
[dade,
Vojevoda s njim upravit znade.
Petz komodor, koj je mudra
[zmija,
Sve udarce njihove odbija,
Svim da j' on sam, a one četire,
U kojim je jakost priko mire!
Talijanac sa svih strana traži,
Da sokola morskoga porazi.
No s Kajzera oganj ne pristade,
Talijance preda se ne dade.
Kralj Talije bi ga udario,
I prvi mu jambor oborio,
Koji satra dvadeset junaka
Na Kajzeru — žalosna im
[majka!
Oficira Proh-Roberta mlada
Satra jambor na Kajzeru tada
Još junaka mlađanih umira:
Dva pratioca i dva timunira,
Penduliću i Budva Jozipe
Mate Lenač treći tako zvani,
Svićarović mlad vitez pogibe —
Dalmatinci, mladi Hrvaćani.
Mlađan junak zgibe Boro-
[viću,
I Kuzmiću i Ivankoviću,
Od Makarske Pavličević zvani,
Od Drniša još Alduk mlađani.
Na Kajzeru vojske od meg-
[dana,
Što još smrtnih dopanuše rana,
Ne znadem ti kazat po imenu,
Niti, brate, po slavnom plemenu,
Što junački preminuli biše,
Te i vičnu slavu zadobiše
Boj bijući za svoga cesara,
A našega milog gospodara.
Tegetthoff se na sve strane
[brani,
Ognjem silno Talijane rani;
Svud slobodi svoje vitezove.
Oklopnice i druge brodove.
Kralj Talije s njime se susriti,
Da naskoči njega, te mu priti.
A kad zgleda Tegetthoff voi-
[voda,
Nije svoga uštedio broda.
Uprav na njeg on ljuto na-
[srnu
U đemiji Maksimilijanu;
Usred njeg je jako udario
Te ga u dno mora otpravio!
Ispod Visa ta su dogođena —
Vojevoda slavna uspomena,
Tegetthoffa po imenu zvana,
Ki porazi silno Talijana!

Množ junaka po moru pli-
[vaše,
Milosrđe koji njem prošaše.
Što učinit želijaše vruće,
Ali pomoć tad nije moguće.
Jerbo oganj nigda ne počiva,
Već prama njem sa brodova
[siva,
Zato treba hoće, da se brani
I svak sebe da toti sahrani.
A ostali cesarski brodovi
Prolićahu kano sokolovi
Na sve strane vatru prosipljući,
Talijance topovim bijući.
Na Kajzera opet udario
Afondator štono se je zvao,
Najstrašniji oda svijeh broda,
S kime vlada Persano vojvoda.
U naglosti se je zaletio,
On Kajzera da bi porazio:
Jer gdi udre, toga nije spasa
Od udarca morskog gorostasa!
Al se Kajzer ni tomu ne šali,
Strašnim ognjem na njega na-
[vali;
Ljuto, brate, sa silenim topi
Fundatora u more potopi.
U njega je more udarilo;
Već ne može, da uzgora stade:
Al je brzo k njemu pristupilo
Mnogo brodov', da mu pomoć
[dade.
Njega vode put Jakina grada;
Da ga voze u Taliju, rađe.
Ali more sve brzo nadvlada.
Pustiti ga brzo svim valjade.
Ovi strašni, silni Fondatore
Bi potopljen tad u sinje more.
Talijanac u što se uzdaje,
Namišteno u moru ostaje.
Do dva jošte bojna broda
[s njime,
Kojim ću vam sada kazat ime,
U kojim bi vojska silovita,
I priprava strašna ognjevita:
Kralj Talije jedan se zoviše,
A Palestro drugom ime biše,
Sve đemije talijanske krune,
Što su ognja žestokoga pune.
Kad ti poraz Persan izvidio,
Sve đemije brzo odilio.
Talijanci put Jakina bižе,
A srce njim vrlo žalost grize.
Misto slave sramotu odniše,
I državu svoju poružiše.
Mnog' ostaše u morskoj pučini,
Te poznaše, što su Dalmatini!
Izgubiše vojske od megdana
Oko tisuć mladih Talijana,
Ili veće, kako drugi piše —
Ne znam zbilja, koliko je biše.
Izginuše izvrsna gospoda
Talijanskog ponosnog naroda,
Učinjeno kih bi odabranje,
Dalmaciji da su na vladanje!
Kad na moru sva se dovršiše,
Svi brodovi Visu dojedriše,
Koji bihu krila cesarskoga
Po naredbi Tegetthoff-slavnoga.
Toti svoje mrtve ukopaše,
Što od rana izginuli biše.
Što izgibe ljutoga megdana,
Trijest i dva junaka mlađana.
Pod jamborom izgibe najviše,
Koji Kajzer izgubio biše,
Sve narodni hrabreni vojnici,
Naša braća, virni Dalmatinci.
Kraj stotine biše ranjenika.
Cesarevih po izbor vojnika,
Kim su ljute dopanule rane,
Dok viteški svoje brode brane.
A ostali pomorski vojaci,
Dalmatini, hrabreni junaci,
Hvalit će se do sudnjega dana
Radi svoga sritna vojevanja,
Koji dilom ovoga megdana
Izbaviše narod od dušmana,
Da ne spade pod njih oblast
[tavnu,
Ostave nam uspomenu slavnu.
Ne govorim više od megdana,
Već pozdravljam Tegetthoffa
[bana,
Ki cesarskim brodovim vladaše,
I slobodu junačku kazaše.
Dakle sada, o slavni vojvoda,
Ki se slaviš od svijeh naroda,
Rad svoj' dila, kakvih ne bi
[prija,
I kima se diči Austrija.
Dostojno je, da si od svih
[štovan,
Jer si dika svima vojvodama,
Obranivši cesarevu krunu,

Uzdava se tebi slavu punu.
Živio, živio, Tegetthoffe
[slavni,
Od naroda svita poštovani!

Tvoja slava nigda umrit ne će.
Nego će se umnožiti veće!

Vicko Petrić Meštraviskov.

XVI.

Iz valova Jadranskoga mora
Vis nam niknu ko Najada lijepa,
Ubav ostrv, na obalam kojeg
Sjajem sinu idilična znanost.
Krasno polje uz mjesto se širi,
Da bi reko, zapanjen je otok
S umjetnosti mogućnice vile.
Baš na čelu svoje male braće
Dalmatinskih ostrva on stoji
U sredini jadranske pučine
I za pribjeg od oluja teških
Taku luku ima, da je regbi
Navlaš stvoren od majke na-
[ravi,
Da se k njemu i brodovlje velo
U nezgodi lako uteć može.
Ali ako priroda sveđ kani
Dobra stvarat, to se i um ljud-
[ski
Često njojzi protiviti želi.
Bud pohlepom, bud silom, bud
[grozom;
I gle jao! ako s' ko protivi
Krateći mu neumitnu želju.. ..
Ljudski um tad okrutan postaje
I nikako već popustiti ne će.
Evropejski mogućnici tako
U ostrvu vidješe sigurnu
Tačku, otkud Jadranskim mo-
[rem
Gospodarit, pa tek Dalmaciju
Osvojiti onda, kad čas stigne
Zametnuvši proti njoj bojak
[ljuti.
Tako grčka naselbina došla,
A kralj Agron s ostrva namisli
Učestvovat ilirskome ratu.
Na njem kašnje vile se zastave
I Rimljana i mletačkog lava,
Austrijske, pa u ratu jošte
I Francuske, Ruske i Engleske.
Pedeset je i pet ljeta prošlo,
Otkad ostrv Englezi uzeše,
I na njem se stalno nastaniše

Ko Jadranskog mora gospodari.
To Francuska prijekim okom
[zrela
I gotove njene bojne lađe
Doploviše da ostrv osvete.
Zametnu se grozna, plamna
[bitka,
I Engleza pobjeda posluži.
Austrijskom gospodstvu domala
Sa Dalmacijom podvrgnut bješe,
A vlada je namislila lijepo
Obranit ga od svač'je navale:
Tvrđavama, topovima silnim
Osnaži ga, na boj uvijek
[spremna,
Drugačiji sad je posve bio
U prilici Amazonke hrabre.
I bi uprav brižljiv takav savjet,
Jer Italija rat lietos navijesti
Austriji, te bojne brodove
Amo tisne za osvoj ostrva
I pristade s nakanom, da jed-
[nom
Dalmaciju cijelu poosvoji,
Da sjedini njezinu obalu,
Ko bi njekoć, pod italski barjak.
Već povorka silna ratnih lađa
Krenu amo iz Jakina grada...
Dvanaest je silnih oklopnjača,
S kojih strepi i najtvrđa tvrđa,
Već su u red na boj poredane...
Al se ostrv plahim ne iskaza.
Već odlučnim na odlučnu bitku.
I počimlje bitka: topova se
S jedne, s druge strane tutanj
[ori
Ko beskrajna, silna grmljavina.
Kugle lete gromovitim jekom,
A brodovi u boju ne znadu
Steć pobjedu, k njima drugi
[brzo
Nadolaze, te već bitka strašna
Groznijom se, žešćom izmje-
[njuje.

Nakon sedam sati vojevanja,
Teških žrtva ranjenih i mrtvih,
Stalo nebo smrkavat se veće.
Brodovi su iz luke izašli
Skupivši se jedan do drugoga,
Pa bludili tamo amo morem,
U odluci, da će novim danom
Započetu bitku nastaviti.
I dan granu, te već zorom ra-
[nom
Na navalu spremaju se brodi,
Proti tvrđam viške luke idu
Sakupljeni u povorku brojnu.
Al' domala topi zamuknuše,
A brodovlje iz luke izađe
I drugođe man' jurišat kani,
Jer daleko stjerana je jurve;
Al' novijem brodom osnažena
Et' je opet; dvadeset i osam
Sad je lađa, koje s jednog časa
Razorit bi otok, tvrđe mogle.
Brodovlje je eto blizu luke
I juriša na tvrđave jake,
Al' se ostrv ne da podnipošto,
Jer ko prvog, tak' i drugog
[dana
Već nadošla noćca brođe sili
Pustit bitku i vratit se vanka
U pučinu bez uspjeha k tome.
I ćuteći nevolju, poruge
S promašenih svojijeh navala,
Stalno misle, da će trećeg dana
Italija slaviti pobjedu —
Noć je krila svoja razastrla.
Al na vrhu ostrva gle: bukti
Silna vatra, k nebu prodiruća,
Da bi reko, cijeli ostrv gori.
Sve do bližnjih ostrva se stere
To sumorno i zloslutno svijetlo,
Al' daleko strah i trepet diže,
Kao svijetlo gorućeg vulkana.
To je vatra popaljene šume
Sa pucnjave italskoga gvožđa;
Al' ta vatra malo Visu šteti,
Pa stog za nju malo tko i mari:
Al' se vojska sa svom žurnjom
[stara,
Da popravi dosadašnje kvare.
E da sutra uzmogne opeta
Uzdržati odlučnu obranu.
Europom glas daleko iđe.
Kako otok postojanim biva...
Ko b' izreko moć različnog
[čuvstva,

Što ga slavna il nesrićna cijeni?
Ja se divim samo nestrpljenju
I ujedno onoj plamnoj čeznji
Mornarice carske, da se jednom
Sa italskom na kreševu nađe.
Premda znade, da je preko-
[mjerno
Manja njena od dušmanske sile,
Ipak s jara izmučene duše
Crpi ona nadčovječne snage.
Srčanost se Tegetthoffa trgla,
Pa i ona drugih vojskovođa
Te odlučno, ko junaci znadu,
Kliču skupa: »Il pobjedu il
[smrt!«
Ta odluka toli plamne volje
Vojsku jari, da se odsvud čuje:
»Zašto ćemo dalje mi podnašat
Urcikanje himbena dušmana?
Zašto ćemo dalje tako čamit
U dangubi, što nas straha sjeća?
Izađimo jednom iz Fažane,
Koja za nas tamnicom je pu-
[stom!«
I gle! lukom žamor se odzivlje,
Gdje brodovlje iđe. Njeki narom
Stjeran juri, njeki pak ostade,
Dok okrene vjetar, koji sada
Tih junaka za želju ne mari.
Koje tute ukrcane ipak
Oni prvi čekati moraju.
Napokon se brodovlje izvuklo,
Skupa ih je dvadeset i sedam.
Oklopnjača samo sedam ima;
Divan brod se tu ispred njih
[koči,
Kojino se Kaiserom zove.
Na brodovlju većinom su
[hrabra,
Kršna djeca Dalmacije kršne.
Jedre morem, dime odbijaju
Svi pripravni na to poduzeće.
Na prvom se eno barjak vije
Onog, koji vojsku u rat vodi.
Ali vjetar, koji se stišo bio,
Opet dunu, te sa te tišine
Stade sada strastveno zavijat,
Prijeteć brzom i teškom olu-
[jom.
I oluja buknu, ali brodovlje
Put svoj slijedi u žuđenom redu,
Jer oluja jeste slast i radost
Za onoga, koji je moru viko!
I po malo oluja se smiri,

I brodovlje sve se k Visu bliži,
Te s daleka eno već poznaju
Talijansko brodovlje dušman-
[ško,
Ekvatora prelaz mala j' slava,
Blijeda slika onoga veselja,
Što brodovlje u taj par oćuti;
Urnebes je taj baš prepjev
[pravi
Plamnoj bici, što će sad na
[planut.
»Živi dome! Živi o cesare!«
To je opći usklik kroz pripravu,
U kojoj se žure momčad mlada;
A drukčije ne čuješ ni glasa
Do žamora morskijeh valova.
I italski se brodi vesele,
Gledeć one brode austrijske,
Ter cijene, da je veća slava
Pustit Visa, a s njima ratovat.
Skupiše se, jer ih malo prije
Bješe vihor rastavio ljuti.
Skupiše se, pa ih smjelo vodi
Toli mudri i silni Persano.
Isto hrabra i isto srčana
Jesu oba ta takmaca,
Persan smjeli, Tegetthoff
[odlučni.
U Jakinu prvi se istače,
A drugi se na Baltičkom moru
Junačinom vrijednom iskaza:
Čudo jesu oba ta junaka:
Austrija za to Italiji,
Italija za to Austriji
Ne smije reći: moja j' slava
[veća.
Da je bitki časak već odbio.
Naviješćuje rik topova silnih,
Što planuše s topa amiralja.
S austrijskih tada se brodova
Začu dugi, živi usklik: »hura!«
Vojnik, mornar svak je na
[oprezu,
Al odlučan pobijedit il' umrijet.
Do brodova talijanskih doprije
Grmljavina sjevnulih topova,
Teška krupa iz tol'kih pušaka,
Pa i oni na bitku su spremni.
»Italija i kralj neka živi!«
Talijanska povorka sva kliče,
I topovim našim odgovara,
Da joj poziv baš po ćudi iđe.
Kó u jednoj velikoj dvorani,
Kada glazba plesu znak podade,
Naporedo ili napramice
Parovi se križe i odjure.
Tako isto svaki brod označi
Svoga druga, s kojim mu je
[danas
U viteštvu natjecaj provodit
Te iskazat postojanost tvrdu
U toj ratnoj nastajućoj igri.
Jedan napram drugom brodi
[stoje.
Okreću se, ljuljaju se eno,
Dok im glazba urnebesno svira.
Već se vazduh s dima crnit
[stao,
Ubojiti topovi prosiplju
Istom silom i jednakom srećom
Amo, tamo, propast, smrt i za-
[tor. —
Al' od trena, gle! se od bro-
[dovlja
Talijanskog udaljila teško
Oklopnjača i na stranu prešla,
Kao kada ko klone nemoćan
U svoju se ne uzdajuć vjeru.
U utrobi njenoj požar bukti,
Pa ga momčad stala gasit
[žurno.
Palestro joj ime, u nju naši
Prosasuše tu golemu vatru.
Pa sve gleda, dokle trkom bježi,
Da sakrije velju si nesreću.
Veliki mu barjak naglo trže
Dalmatinac mornar, smjela duša
Erkulove snage, i gromovit
»Živio« već Italiju smete.
A veseli sve naše mornare.
Zaludu im svaki trud i muka,
Požar plamsa, ali ipak momčad
Ne prestaje da brod svoj spa-
[sava...
Gle! posljednja nesreća ih
[svlada ..
»Italija živjela« klikoše:
Bljesak planu, a pučina tmasta
Zasjaji se, i tutnjava silna
Već navijesti, da su svi pod-
[legli.
Od lešina spečenih tjelesa,
Ostanaka, gorućih trijesaka
Ključa more, a jauci teški
Ranjenika svakog zaglušuju,
Ali ipak kogod eto gleda,
Ne bi li se plivajuć spasio,
I naporom žudi jošte život

Sred tolike žalosti i boli.
Talijanski brodi na taj prizor
S gnjeva, srdžbe još se više
[žeste
Prot brodovim austrijskim, ali
I ove gle! nova snaga krijepi,
Svaki hoće pokolj najgrozniji
Do skrajnosti sada da dotjera.
Reda više u toj bici nema,
Smjelost samo zakonom je
[svima;
Kruglje lete i s desne i lijeve,
Oblaci se dima, vatre vuku,
Tu se turka, tu se poodbija,
Silni štropot iz tog pakla čuješ.
I taj pokolj samo katkad viđaš
Kad ga sjajni plamen kakvog
[topa
U ljutini kobno porasvijetli. —
Ko četiri medvjeda prot' lavu,
Prot vašelu tako do četiri
Oklopnjače pomamno se žure,
Na odmazdu počinjene štete,
Al' s trajne mu tutnjave topova,
Ko što s rike lava izostaju
Ona četiri medvjeda daleko,
Tako isto oklopnjače one
Od broda se podaleko drže.
Obrana je broda čudnovita,
Čudnovita ko pobjeda slavna.
Affondator s ljutine sav kipi,
Primiče se k njem, da ga po-
[toni:
Al' na sudar brod ti i ne haje,—
Spomen-vrijednom vještinom
[okrenu
Svoju provu, i vas se uzdrma,
Uzdrma se, ali nepomičan
Ko ostrvo na mjestu ostane,
I ako mu prvi jarbol s časa
Polomi se i dimnjak, rad česa
Više mrtvih, ranjenih bijaše.
Affondator na drmaj ne susta
U bjesnilu svom, već dalje hrli
Mimoide brod, a ovaj njemu
Baterija gradom otpovrnu.
Affondator bježi, bježe k tome
Kojekuda oklopnjače druge.
Poštrapane krvlju si junaka,
Bježe, da, al još nepobijeđene,
Jer drugođe pođoše vojevat.
Ali vašel svim u pomoć iđe
Ponoseć se svojim lovor-vijen-
[cem.

A Tegetthoff na svojemu Maksu
Gledajući bitku svog vašela,
U pomoć bi njemu hrlit htio,
Al' mu želja svaka uzaludna,
Jer se i on bitkom krvno bavi.
Ko ljut tigar od pasa opkoljen,
S oklopnjače jedne k drugoj
[juri,
Pak ih turka, dok on naprijed
[plovi,
Al' svu silu silnog broda svoga
On ti peri Kralju Italije.
U njeg udre, na pola ga sjekne.
Obadva se na nestalnom moru
Kolebaju, dokle more širom
Sve prodire u brod raspolov-
[ljen,
Pa ga vrti, dok ga najzad eto
U dubine svoje vječno sakri.
Oh taj kobni, taj užasni prizor!
Nema toga, koj bi opisao
Strašnu smutnju i jauke tužne:
Kogod vapi za spasenje žurno.
Kogod psuje, kune sudbu ljutu.
Kogod viče: Živjela Talija!
I srdačno se u more baca.
Zapovjednik Emil Bruno videć,
Da već spasu nema cigle nade,
Da istakne hrabrost, vjernost,
[ljubav
Domovinsku, rađe želi umrijet
Nego robom sinjim postanuti,
Pa odlučno dojednome viče:
»Zapovjednik u svakoj prigodi
S brodom svojim poginuti
[mora!«
To kad reče, iz džepa povadi
Malen omot, pa ga u val baci.
Možda kakov spomen njegva
[srca
Što zauvijek pokopati htjede;
Pištolj puče i pri tom možđani
Odletješe nastran razmrskani.
Novi Kato, koji ropstvo mrzeć
Mre slobodno, i k svom Tvorcu
[grede!
Dva mornara na to potrčaše
Ratni barjak da s jarbola skinu,
Al viteški časnik sav razjaren
Tu sramotu leti da otkloni;
Ratni barjak i opeta eno
Na stijegu oholo se vije,
A do njega utaplja se junak.

Oj uzore italske hrabrosti,
Zadivljeni i naši te glede,
Jer junaci junake poštuju,
A ti junak doista si bio,
Jer si slavu talijansku opet
Sjajnom, novom zvijezdom na-
[kitio,
Koja sjeća na divne junake
Horacija Koklesa pri mostu,
A Mucija Scevolu pri ognju.
Jao opet koliko li hrabrih,
Italijo, izgubi sinova!
Koji tebe u nevoljam teškim
Srcem, umom, snagom pomo-
[goše.
Verde, Boggi, Caffi vrijedni
[slikar,
K tomu vitez Pagano, časnici
Mollensena i Basano, svi su
Tebi sjedne smrću ugrabljeni.
Malo časa prepuna života
Časti, sile, kako bješe zbilja
Veličanstven brod »Kralj Ita-
[lije«,
Tako sada tu žrtvom propade
Tako rekuć, baš s hrabrosti
[svoje.

Ta nesreća svakog onesvijesti,
Ta već nitko riječ ne progovara,
Jerbo regbi s visoka se neba
Ori glas, gdje dojavlja: »Oh,
[dosta!«
Rastuženo, spominjući kobno
Kobni poraz, bezbrojne lešine...
Talijansko brodovlje odlazi,
Glasovito bojište ostavlja.
I kako se sve to više dalji,
Tako ono sve više tuguje
Za nesrećom, za porazom lju-
[tim.
Austrijski brodovi puštaju
Da tek bježi, zadovoljni slav-
[nom
I krvavo stečenom pobjedom,
Gdjeno svijetu mogu reći sada:
Ostrv Vis smo mi oslobodili,
Mi smo u svijet prvi prosasuli
Gordu slavu ratnoga brodovlja,
Mornarica i s njom ta pobjeda
Živjet će kroza sve vijekove,
U presvetoj domovnoj povijesti.

Marko A. Vidović.
(Preveo E. Sirovica.)

XVII.

Na zvoniku crkvice bijele,
Što se visi nad poljanom plod-
[nom
Svetog Kleme*, sat mrtvački
[breca.
Sjetni tračak mjesečine blista
Na vrhuncu gora, što se dižu
Pokraj Visa, kojino cjeliva
Hladni cjelov jadranskoga vala,
A jak jednom kulam i oružjem,
Razoružan čuvalac na moru,
Rijeka krvi za te prolivena,
Pozorište čudnih događaja.
Oj ostrve! Anglija se smiješi,
Kad pomisli na te, a ti bješe
Velji ponos Austrije cijele,
Kad prosine ves'o dan pobjede.
Dan taj sjajni minu.
Skvičeć sova
Skitajuća po gromačam, glasi,

Da silazi noćca, koja škropi
Žedno bilje hlađanom rosicom.
Na zapadu, pokraj svetog
[Jandre,
Maglovita diže se gromada
Raznolikih plivajućih para,
Što se giblju burno i nemirno.
Sviđa ti se bojno je brodovlje,
Il' je vreva ljudskijeh tjelesa.
Dim, blijeskovi i žamor duboki
Zrak taj puni. Što je? Je l' pro-
[vala
Strahovita prijeteće oluje,
Ili grozna tutnjava potresa?
Već se sjajne podizaju sjene
Iz postelja alga i koralja,
Gdje spavaju slatki sanak smrti
Mrtvi vojni, deset godinica.
Stanovnici pomorskih jazova,
Tko vam teški uznemiri sanak?

* Ostrvić blizu Hvara.

Dupin možda u dubinu mora,
U potjeru besramne ljubavi,
Grčevito, ležalo zariva?
Ili neman morska nasrnula
Na te bijedne životne ostanke?
Il' k novoj dižete se borbi?
Ne prelijeće mržnja preko
[groba.
Rat prokleto vijekom bit će
[djelo.
Ne varam se, jecaj, klik očajni
Najmilijih do dna se udube
I vas prene sjene posvećene;
Neizmjerno sažaljiva miso
Jatomice vas vazduhom diže.
Proslijedite, oj vi jadne sjene,
Put vaš tajni — u slici anđela
U umornim sanima tješite
Vjerenicu pustu, plačnu majku,
Oca sijedog i siročad djecu.

*

Osamnaest bi žarkoga srpnja;
Vraguljao galeb na pučini,
Blagi lahor gladio brežuljke.
Gdje mirili ružmarin, naranče,
Sit mirluha širio se zrakom
Blistajućim, neizmjernim svijet-
[lom.
Na poljani bojnoj kraj »Cu-
[stoze«
Italija ležala krvava,
Nit je komu na kraj misli bilo,
Da će Taljan smjeti preko mora.
Kano jato smrtnijeh ptičina
Povorka se brodovlja pomalja
Na obzorje — a nabrzo raste;
Gorostasi vrh morskih valova,
K osamljenom približa se Visu
Talijanska oklopnjača sila,
Neizmjernim topovima jaka:
Persano je junak od Jakina
I Gaete.—
Strava obujima
Na prizoru i mudriju dušu.

*

Na hridini pokraj sinjeg mora,
Što mi sanjaš ubavo djevojče,
Dok ti vedrim nebom leti
[zjena?
Tko si, kaži, junakinjo smjela,
Dušmanina da s' ne bojiš silna?
Možda vila ti si zagorkinja,
Dolećela morskom hladilištu;
Il duh, koji u ljudskoj odori se
[skita?
Pjesma slavuljeva
Već ne trepti sred zelenih grana
Divljeg hrasta — uplašeni soko
Već ne kruži ponosit vazduhom
Let svoj smjeli, i tužan se
[skriva
U najgušćem mračilu šumice.
Tuđoj pandži pobjež', golubice,
Smrt bi mogla dostignut te
[jadnu.
Velji Bože, uzdahne djevojka;
Ti znaš, da mi svi Slavjani
[jesmo,
Svojim znojem otopili zemlju,
Da nam rađa; Italija je djelo
Moćne ruke tvoje, najdivnije,
Prije uzor vasionog svijeta,
A podložna nekad i tuđincu,
Dok slobode plam joj zavrje
[vrući
I razdriješi te lance preteške,
Žar i snagu novu joj ulije,
I pokornu podigne sluškinju
Do smione junačice strašne.
Zašto dakle dopuštaš, o Bože,
Teškim svojim razdriješenim
[njegvam
Nas da stisne Italja slobodna?
Moj dom spasi od kukavna
[ropstva,
Spasi barjak mojega naroda!

*

Žestoka li bijaše navala,
Al' još jača našijeh obrana.
Bez prestanka iz tisuću žvala
U paklenom kolu gromorila
Strašna smrca u požaru Visa.
Dva kaštela uzalud umukla!
Uzaludno dušmansko brodovlje
Učuvani ulaz povrijedilo;
Veličajna odbijala sila
Dva čitava dana.
Ucijepljene
Duboko u svijesti one noći,
One noći tjeskobne i strašne:
Kano ždrijelo žarko, ognjevito
Vrh je gora plamsao u plamu,
Odsijevajuć kobnu svjetlost
[svoju
Na nas, koje kratki dohvat
[mora
Dijelio je, učinak bijaše

Neumornog dušmanskog pu-
[canja;
Dok je štropot krila parobroda
Tajnu noćnu mutio tišinu
Preljet stalni novog okršaja,
Čim ograne pogled žarkog
[sunca.
Na prizoru uzburkale srce
Crne misli, nestalna sudbina
Tog ostrva, nepoznate štete.
Neznana mi žića ucviljena.
A tamna mi i budućnost naša
Bez ičije obrane na svijetu.

*

Dan je krvni; međ oblacim
[sunce
U krvavom pomalja se plaštu;
Dan je treći, da se bojak bije.
Rasvjetljuje sunce staze vaše,
K radnji, k radnji tecite, težaci;
Hajte, gruda koju razmakoste,
Blagodarnost čeka vaše ruke;
Ali niko, niko da se makne.
Pogled lebdi u široko more,
Teška tuga na srdašcu leži.
Iznenadno putem odjekuje
Jaukanje tužno; čeljad vrvi,
Da u crkvi na koljena padne,
Veljeg Boga vruće da zamoli.
Koja tužna osjeti se slutnja,
A turobna koja zgoda teška.
Plačni puk tvoj, dobri Bože,
[tišti?
Daj, uslišaj molbe i zavjete,
Koje k nebu uzdižu se smjelo,
Kano odah odabrane mire
Kano mirluh ljupkog tamijana.
Nije bijeda već ljudsko su-
[ćuvstvo,
Koje čeljad pred oltare skuplja:
Austrijsko vidili brodovlje,
Da pozivlje na megdan junački
Slabom silom silnoga dušmana;
Sažaljenja čuvstvo svih ubouze
Rad tog silnog, nejednakog boja.
Plaču sina, ko uzdiše bolno
Rad života predragoga muža,
Ko rad brata.
Strašna grmljavina
Zatutnjila gromko naokolo,
A dim gusti, kao veo smrti
Razastre se vrh vojnog brodov-
[lja.
Ljuti, strašni završe se bojak.
Kralj Italije, ta teška brodina,
Bi polomljen prejakim udarcem;
Vidjelo se, gdjeno se koprca
Grčevito, kano živo tijelo,
Utonujuć u morske dubine;
A vojnici, koji uzmakoše
Utopljenja strašnomu vrtlogu,
Usplamćeni žarom vojevanja,
Očajničkim zaridaše glasom.
Prohtjelo se krvi, krvi bilo.
Još groznije dovrši Palestro:
Brod plamsao, napor uzaludan
Sav bijaše, da se vatru gasi,
Već praskala istrošena rebra,
Ljuljao se pokrov. Oj groznije
Bijaše li smrti?
Neustrašni
U velebnom času skrajne
[strave,
Svi vojnici, sa vođom na čelu,
Mučenici vojničke dužnosti,
Zavoljeli i smrt okrutniju,
Do zapusta svojega barjaka. —
Pobjeda bi naša; začuh glase
Carske himne; razliježala ne-
[bom
Zvonkih bubnja orljava vesela,
A lavica morska, ponosita
Mornarica, nikad ukroćena,
Veličajno pram luci se makla.
Vis je spašen, a s njim sva
[Dalmac'ja.
Izvojevo ko nam je pobjedu?
Genij, srce, koje već ne kuca,
I junaštvo vojske vojujuće,
Za dom mili, i za kralja.
Nikad
Austrijski ne domaše oro
Slavnijeg vijenca tolike visine.
Ti, junače helgolandski, viški.
Tegetthoffe slavni, neumrli,
Al' ljubavi, u prekratko doba,
Tvojim vjernim vojnicim ugrab-
[ljen
Krutom smrću, ovu pjesan
[primi,
Što na humak polažem ti sje-
[tan.

Dr. Ivan K. pl. Machiedo.

(Preveo S. Ilijić.)

SASTAVCI

PRIGODOM

DVADESETE GODIŠNJICE.

BLAGE PAMETI
POBJEDONOSNI HRVATSKI DIVOVI
DUŠMASKIM SVOJE
SKUPO ZAMIJENIŠE GLAVAMA
KRVLJU SVOJOM SINJE NAŠE MORE ZAPEČATIŠE
U OTKUP OGNJIŠTA
NEPRESTUPNE SINORE POBIŠE
NEZASITNOJ PREUZETNOSTI PREKOMORSKOG GOSTA
SMLAVIŠE, PODUŠIŠE, OTJERAŠE
SILENU PERSANOVU DRUŽINU
ILIJIN-DANA TISUĆU OSAM STOTINA I ŠEZDESET I ŠESTE.

MINULIM DVAESTLJEĆEM SADAŠNJI NARAŠTAJ
IZ VAJKADAŠNJEGA DRIJEMEŽA
PRENUV SE MIRLUHOM KRVI VIŠKIH ŽRTAVA OSVIJEŠĆEN
NAMETNIKA ORTAČKOGA URODA ZDROBIO IGO
PALIH JUNAKA POVIJESTI SVOJEG PREPORODA U KRVAVO ČELO.
HARNOM DESNICOM
VJEČITA IMENA.

ŽRTVAMA
IZGLEDNIM SVOJIM UZORIMA
OTADŽBENIŠTVA SAMOPRIJEGORA
JUNAŠTVA
USRED BIJELOG ZADRA GRADA
KITA MLADIH HRVATA
KLIČE
SLAVA! SLAVA! SLAVA!

SLAVNIM JUNACIMA

palim srpnja 18., 19., 20. godine 1866. Na uspomenu, harnosti i bodrenje

Šesetšesto ljeto krasno
U povijesti blista, sjaje,
Kano ono sunce jasno,
Svakim srcem podigraje;
Svak popjeva srećan čas,
Što od bijesa trgne nas.
Šesetšeste kukavica
Talijanska željna slave,
K nam doplovi mornarica,
Kao lave, al' bez glave,
Da oskvrni divan kraj,
Al' joj Hrvat zada vaj.
Goropadna premda hulja
Na prevaru k Visu stupi,
Prem nasilna njegva rulja
Kao čopor k nam nahrupi;
Ne posta joj **Hrvat rob;**
U moru joj spravi grob.
Tad Višani pokazali,
Što će reći otadžbina;
Tada složni srca dali,
Čuli vreti krvcu sina;
Pokazali da ma koj
Treba branit domak svoj.
A na tihom groblju tamo
Gordi lave koga čuva?
Upravi mu riječcu samo —
Mjesto lava top ti [illegible]:
»Soko ovdje Dalmatin,
»Čelik Hrvat. hrabri sin.
»Da izbavi otadžbinu
»Od grješnice stare lije,
»Rado, hrabro, tu poginu
»Mučeničku krv prolije:
»Za hrvatski narod svoj
»Prezre sreću i pokoj«.
Na noge se, omladino,
Da čestitamo palu braću,
Na grob vijence položimo,
Podajmo im harnu plaću:
Iz srdaca živi plam,
Što usplamti hladni kam.
Na noge se! nek nam pepel
Mučenički zalog bude,
Svak nek stupa smion, vesel,
Dok mu krvca vreti bude:
Trobojnica bud nam put,
Talijanstvom hajd u kut.
Re d' Italia sred mora je,
Tamo hulje, tam' izrodi,
Gdjeno krvnik grijehe kaje,
Vaša glupost nek vas vodi;
Sličan svakom bud pokoj,
Koj ne ljubi narod svoj.
Junaci su otjerali
Dušmanina zrnjem vrelim,
Divni izgled nama dali,
Kako slavom, kako djelim,
Da branimo mili dom
Hrabrim srcem, dušom svom.

Viška mladež.

MRTVI ČEMIN NA LOVOR-VIJENCU VIŠKOG BOJA.

Nu gle tamo posred juga,
Izmed pjena žitka srebra
Zablištio biser-ostrv!
Na njem loza crna, bijela;
Na njem smokva zelenica;
Na njem limun, žuto voće:
Na njem kruška i naranča;
Na njem miris ružmarina,
Na njem vrijesak, bor i lovor;
Na njem čemin i bosiljak;
Na njem žunfran i kadulja;
Na njem trator i ljubica;
Na njem ruže i liljani;
Na njem smilje i kovilje!
Svud po njemu zelen-doli,
A po srijedi Hum čarobni...
Oko njega jato riba,
I srebrnih ribica...
Na Spilicam svaku večer
Kadno mjesec zasrebreni
I tišina svud zavlada,
Lijepa Mica plačuć moli:

»Moćni Bože, ne ucvijeli
»Sirotice mene jadne!
»Učuvaj mi Miću moga,
»Neka vjerno služi kralja,
»A pak meni da se vrati!
»Učuvaj ga rata, Bože,
»Učuvaj mi moje zlato!
»Blagoslovi našu ljubav,
»Da u žaru ljubavnome
»Uzgojimo mila čeda!
»Učuvaj ga rata, Bože,
»I povrati sirotici!...

*

Lijepa Mica vruće moli
Za svog dragog zaručnika,
Vruće moli i prolijeva
Biser-kaplje s ugljen-oka
Niz jagode rumen-lica,
Ko da sluti kobnu sreću...

*

Ponoć crna. Svud mir vlada,
Same zvijezde nebom trepte.
Kad najednom crni oblak
Njih utrnu: puka tmina!
Al' pred lukom svetog Jurja
Nešto vrije, pjeni, šumi. —
Lijepu Micu sanji draže,
Da joj Miće usred vatre
Bojak bije posred mora. —
U to grmljaj, ko grom s neba,
Zajeknuo viškom lukom.
Ao Bože! Što se ruši?
Ao Bože! — svako kliče —
Je li trešnja il' kraj svijeta?
Tvrđe viške zaprasnule:
Posred neba zasvijetlile
Crven-kugle vrela gvožđa.
Ao Bože! — rik se ori —
Kogod može, nek se spasi! —
Tužna Mica skač' u strahu,
U besvjesti zove pomoć;
Nu domala uvjeri se,
Da nje dragog tude nema,
Već daleko od strahote.
Poslije sata mir zavlada;
Noćne svijeće zaplamtile;
Trijes topova zamuknuo;
Al' ne tako lapat grudi
Mlade Mice, dobre ljube. —

*

Sutra opet dušman stane,
Prije zvijezde jutarnjice,
Sipat' rudu raskrabljenu.
Sunce isto skrilo lice,
Ko da ne će ljudske krvi.
Zabučilo sinje more,
Ko da prijeti svojim ždralim
Dušmaninu krasne zemlje.
Al' najednom junak slave
Doplovio s gorostasim:
A na njima hrabri sinci,
Kršni momci, svi Hrvati.
Između njizih junak Miće. —
Sada nebo potamnilo;
Sad sva zvona zabrecala;
Mile ptice izbjegnule;
Top za topom samo riče;
Grom za gromom samo puče;
Olovo se lijeva s neba,
Strijele lete kroz dim gusti;
Rik topova s Humom dršće,
Jauk, lelek nebom vije...
Brodovi se gorostasni
Pretvaraju u jaz pakla:
Riču, grme, krše, lome,
Duše, ruše, nose, kose.
Ribe same ko da plaču,
Krvnim suzam pjene morske
Škrope, vire ispod vatre,
Ispod plama živog ognja.
Dušmanina vali žderu:
Slavu tuđu bezdan guta. —

*

Dok sred mora grozilište
Grozno grozi i ubija,
Staro, mlado, muško, žensko
Sve to bježi na vrh Huma,
Da spas traži na slobodi. —
Lijepa Mica tud se vere,
Paka svraća tužno oko
Doli k tmuši vatre, dima,
Ne bi l' zrijela svoga Miću;
Znade tužna, da je došo
Na obranu otadžbine...
Navrh brda u crkvici
Sklapa bijele, drhtne ruke
Pred prilikom Majke Božje:
»Eno mi ga dol' u vatri,
»Spasi mi ga, majko tužnih!
»Vrat' mi zlato, zvijezdo jasna!
»Vrat' ga djevi, djevo djeva!«...
Svak je žarko za svog dragog
Suznim licem majku zvao,
Ali nitko tako vruće
Kako Mica za svog Miću.

*

Poslije tri dni živa ognja,
Razvedrilo crno nebo,
Zazlatilo sjajno sunce,
Morem ribe zapljusnule,
Zrakom ptice zapjevale;
Slavni vođa s hrabrom djecom
Učuvao zlatnu slobod,
Uništio zavidnika;
Spleo vijenac neuveli.
Svud se ori urnebesni
Klik veselja i pobjede;
Čeljad leti s vrha gore,
Lijeva suze radosnice. —
U brodicam okićenim
Hrle kraju sinci slave:
Vesla prati razlijeg glazbe,
Pozdrav zvona i pučanstva,
Grmljaj topa i mužara...
Djeve viške cvijećem siplju
Sve junake slavske krvi.
Lijepa Mica šakom cmilja
Na obali čeka dragog,
Da ga pospe i obdari;
Al' joj srce strašno bije;
Srsi strijele grudi nježne...
Gleda lađu zadnju... crnu ..
Ao nebo!... raskrvavim
Zjenam zrije mrtvo blago!
Ao nebo!... Mrtav mi je!..
— Dok je barjak dizo s Kralja,
Tane mu je srce našlo. —
Miće... Miće... i u vodu
Nesrećnica tužna skoči.

Petar Kuničić.

SASTAVCI

PRIGODOM

DVADESET I PETE GODIŠNJICE.

TEGETTHOFFOV DUH HRVATIMA.

Oj mornari, moru gospodari,
Sinjeg mora pregaoci stari,
Oj mornari, hrabri Dalmatinci,
Primorja nam, naše Istre sinci,
Eto danas, gdje se povod dava,
Gdje se slavi viške bitke slava,
U pameti gdjeno spominjući
Ponavlja se onaj bojak vrući,
Svom gdje parom dahće, srće, [juri
Brod nam na brod, da ga na [dno turi,
Gdje se more penje, pjeni, muti,
Topova te tutanj gluši ljuti,
Oganj sijeva kroz oblake dima,
Plamen liže bijelim po jedrima,
Katarke se gdjeno lome, ruše,
Lađe tonu, a ljudi se guše,
Tegetthoffov duh vas k slavi [zove,
U duše vam baje hvale ove:
— Oj Hrvati, uz more mi nikli,
Oj Hrvati, mrijet i nadbit vikli;
Iz povijesti niko ne izbrisa,
Da Taljance nadbiste kod Visa!
Ne dajte si otle micat kuća,
Ni ne gub'te srca ni pregnuća;
Vaše, vaše to je sinje more,
Vaši to su dolovi i gore;
Vaša pjesma razliježe se tuda,
Pučinom se morskom čuje [svuda;
Vaša slava pučinom se krili,
Vaša hrabrost svakome se mili;
Po svim burnim morima na [svijetu
Svakoj lađi na svakome kretu
I pogibli svakojoj u srijedi
Sva vrednoća zna vam se i [vrijedi.
Morem u svijet pukli su vam [puti,
Tud se eto zlatom pune skuti,
Promet svaki širi se i cvate,
Eto trudu plaće obilate!
Pomorci ste ugrijane krvi,

Za svakime poslom vazda prvi,
Bistra uma, mišica ste jakih,
I preskočit nogama ste laki.
Sjetite se viške slavne bitke.
Pomislite domu na probitke,
Potisnite u kraj Talijane:
Nek se vrh vas prestanu da
[bane,
Ne dajte se lišit svog Hrvat-
[stva,
Osil'te se snagom složna brat-
[stva;
Junačkim se ponosom ponos'te,
Ne dajte se, svijet nek znade
[ko ste;
Iz povijesti niko ne izbrisa,
Da Hrvati nadbiše kod Visa!

PALIM JUNACIMA.

Pokoj vam hrabri sinovi
Nelomnih ovih klisa;
Svijem, što ispod Visa
Padoste za dom naš!
Prije će skroz ishlapiti
Hrvatsko ovo more;
Prosjest se ove gore,
Neg umrijet spomen vaš.
Za rodni prag pregorjeste
Čarobnu svoju mladost,
Majčinog krila sladost,
Žarkoga sunca sjaj.
Ele ste stigli uzdarje,
Što nikad svenut ne će:
Pod nebom spomen-cvijeće,
Nad nebom svijetli raj.
I duša vam se rajila
Divnom, nebeskom slasti,
Kadno vam bilo pasti
U ljutom boju tom;
E, zrijeste osmjeh pobjede
Bliskat nad vjernim stijegom,
Dušmane plahim bijegom
Hrliti k žalu svom.
Udesom vašim tronuta,
Hrvatska mladež bujna
Danas vam slavi nujna
Prerane smrti god.
I vašem prahu prisiže,
Slijedit vam izgled **časni**,
Braneć, uz prijestol **jasni**,
Hrvatski dom i rod.

Na ime viške općine:

Stjepan Buzolić,
viški zastupnik.

NAD SPOMENIKOM VIŠKIH JUNAKA.

Padoste slavni junaci! Oj majka naša mila
Blagosivlje toplim suzam to mjesto njoj;
Ta vaša ruka junačka nju nam je uskrisila,
Te vaše grudi hrabrene bile su za nju boj!
Padoše dušmani silni, pali su Talijani,
Odbi ih hrvatsko srce, hrvatski odbi prag;
Hrvatsko more im tijelo u svome krilu shrani:
Pali su, jer nam htjedoše oskvrnut domak drag.
Padoste viški junaci! Ali eto mila djeva
Donaša mirisni vijenac na spomen mramor-kam;
Al eto guslar gromorno uz javor-gusle pjeva:
»Padoste za dom junaci, do vijeka slava vam! –
Spavajte mirno, junaci; na vrhu vašega praha

Mladi se kune naraštaj, da s' ori dol i brijeg;
Spavajte tiho, junaci, nemajte nikog straha,
Trobojni još na ostrvu vije se vašem stijeg.
I vit će se, dok spomena na vašu slavu traje,
Doklegod bude Hrvata, dotle će on se vit,
Vit će se, dok na nebesim zlaćeno sunce sjaje,
Vijuć se nama navieštat, da ćemo srećni bit.
Spavajte mirno, junaci, u vaše zemlje grudi,
Koju ste sami očuvali od bijesa tuđinskog;
Spavajte tiho, junaci, slava vam vječna budi!
Al mi još nešto čekamo: Što! — Znade sami Bog!

MILAN BEGOVIĆ.

DVADESET I PETOM GODU
OSAMNAESTOGA SRPNJA 1866.
KADNO SE
TALIJANSKO RATNO BRODOVLJE S KOMIŠKIH TVRĐAVA
JUNAČKI SUZBILO.

Pjevajmo pjesme; slavimo
Svevišnjega stvorca svijeta,
Narodnih prava štitinika,
Vojvodu bojnih četa!

Hrvatskim našim mišicam
On svoju krepost poda,
Kadno su Knez-rat napali
Dušmani krune, roda;

Odsvud se na Vis sletili
Ko pljeva i ko mravi;
Otok nam vas opkolile
Bezbrojne ratne plavi.

Poručuju nam oholo:
»Il predajte se nama,
Il ćete u zrak prsnuti,
Kako pred vihrom slama!«

Al' mi se odsvud sjatili:
Nezvanom gostu klikli:
»Od našeg praga odalje;
Predaji nismo vikli!«

Ko naš dom navaljuje,
Red mu je da nas smrvi,
Il da se mrtav okupa
U svojoj istoj krvi!« —

Dušmani tope napere,
Sipaju živu vatru;
Nakani da nas pokore,
Ili da sve nas satru.

Mi se ko risi podigli,
Vraćali silom sili,
Do smrti spravni borit se
Za kralja i dom mili.

I dušman silni uzmače
Pred hrabrom našom šakom:
Koga naš val ne uguši,
Pobježe natrag s Vaccom.

Al ko se nama izmače,
Stigla ga bijeda nova:
Svlada ga Vis i hrabrenost
Besmrtnog Tegetthoffa!...

Nek se i odsad, narode,
U svojoj krvi valja,
Ko će, da dom tvoj prisvoji,
Da progoni tvog kralja!

Na ime komiških Hrvata:
Stjepan Buzolić.

MORNARICA I VIS.

(1866.—1891.)

Slava tebi, mornarico dična,
Na viteštvo i pobjede vična!
Nova slava i naprijed te čeka,
Jer si na to navikla od vijeka.

Brst maslinsku, tu mira [oznaku,
Rado nosiš na svojem barjaku;
Al gdje prijeti dušman drzoviti,
Znaš ponosno svoj barjak raz- [viti.

Čast je tvoja i hrabrost priz- [nana
Dvaju svijeta do najkrajnih [strana:
Naše plavi u svakom se kraju
Gostoljubno, dično dočikaju.

Štit i ugled Abzburskih vla- [dara
Na diku su našega mornara;
Gdje se vije Abzburska zastava,
Tu se spaja sa viteštvom slava.

U Saidi princip Frideriko
Od svih steče priznanstvo ve- [liko;
Dom Abzburski lovorom okiti,
S čega vavijek na glasu će biti.

Ko ne plače kob Maksimi- [ljana.
Poštenjaka, viteza bez mana?
Dobra, blaga, veledušna, mila,
Kog zadesi smrt kruta, nemila?

Slava tebi, mornarico vrla!
Tegetthoffa hrabrost neumrla
Pomogla ti, ter sa malo plavi
Mnogo jačeg dušmanina [zgnjavi.

Bojni genij, on pogledom [smrvi
Dušmanine, žedne naše krvi,
Kad uz viške obale na glasu,
Barjak razvi, dušmane razasu!

Slava jatu morskih sokolova,
Što, poslušni na glas Tegett- [hoffa,
Znaše vješto vrtit korabljama,
Topim kretat, mahati sabljama.

I vam slava, o moji Višani,
Što junački staste na obrani:
Ter uz pomoć hrabrene posade,
Dušmaninu zadadoste jade.

Krv prolitu za vladara blaga,
Za obranu svog očinskog praga,
Potomci će naši spominjati,
Pobjedu vam uz gusle pjevati.

Slavnih dana krasna uspo- [mena
Živjeti će do zadnjeg koljenja:
Grobe vaše vijenci će kititi,
Hrabrost vaša sveđ će se [slaviti!

Niko J. Mardešić, Komižanin.

VIŠKIM JUNACIMA

»I d'n' pobedi sije daže
do sego dne slavit' se!«
Judit: 16., 31.

Grobni hum se diže tik uz sami žal,
Tužaljku mu niže svagdan morski val,
Katkad ko da plače, ko djetinji krik,
Katkad opet jače, ko divova rik;
Na njem stražu gledaj, silni ono lav,
Ali mu ne predaj, nij' zmaj sedmoglav.
Već od pamtivijeka kanda sniva san,

Ko što pod njim čeka strašnog suda dan
Ona četa mala, što nedavno tom
Na pučini pala za stijeg i za dom;
Okol mrča miri pokojnim u čast,
A podalje širi sinje more vlast,
Primorcu Hrvatu otaj toli svet
Više no u zlatu dragi amanet,
Jedra kud razvila bijela se u red
Ko labuđih krila na jezeru slijed.
Slava vam junaci, i sveti vam prah,
U tihanoj raci dušmanu na strah!
Slavu vam svjedoči cijelog svijeta klik
I djelom predoči kamen spomenik.
Al' trajniji skiti roda vašeg sud,
Što će ga preseliti iz grudi u grud!
Od njegda je lio, ko hridi mu čvrst,
Krv naš rod, kad bio nekrst ga i krst.
Kad htjeli da skinu iz ruku mu vlast,
Otmu djedovinu i zipku, na čast
Vazda on obrani sprot nasiljim svim
I sve spletke hmani, splinu se ko dim;
I vi ste, o slavni, dokaz bili tom.
Uskrisivši davni spomen snagom svom,
Sred valova biste sa aždajom boj
I tuj satrli ste moć ko divi njoj.
Isto budi slava i junacim, sad
Što rodu za prava razvijaju rad
I sile upriješe za bolju mu kob,
Da ga lanca riješe, da ne bude rob,
A tuđinu skotu, već u svojem svoj,
U lica si potu. Slava četi toj!

V. F.

OSTRVU VISU.

Slava ti, slava, pitomi, krasni
Ostrve viški, kolijevko moja.

Slava oj slava s Dunava [časni
Ljetošnji nam god dičnog ti [boja!

Tvoji junaci vijekom nam [glasni,
Spartanskih poput onih heroja,

Ljubavi rodne izgled prejasni
Boreć se dali prava za svoja!

Oh, da bi i sad s ovog ti goda,
Borbi u svetoj domovnih prava,
Planula ista ljubav nam roda.

S Prirovnog tog bi, ostrve, [lava
Prosjala tad nam mir i sloboda,
Hrvatskoj majci vječita slava!!!

Vicko Zanchi, Komižanin.

PRED SPOMENIKOM
VIŠKIH JUNAKA.

Vajme borci! — Lav vam eto
[spava,
Koj vam kosti ima čuvat svete.
Nu dok spali ovdje vi budete,
Njegova se ne će maknut glava.

Pa i šta će? — Zar vam tko
[ne dava
Tuj da blažen, rajski san sni-
[jete?
Zna da, pakla sve da dođu čete,
Ugrabljena ne će bit vam slava.

Dažd će trošni, sjever, dugih
[ljeta
Tijek bezbrojni zlatna izjest
[slova;
Nestat će vam i tog dičnog
[krova:

Pa i samog uništit će lava:
Al potamnjet ne će slava,
Dogod sjene ovog bude
[svijeta!

Đuro Palavršić.

KOD VISA

(U spomen goda viške bitke).

Nad vedrim se nebom nadviše oblaci,
Obzor svoju krasnu izgubi vedrinu,
Čar ubavih žala, tiha mora minu:
Crnijeh časova sigurni to znaci.
Iz duboka mora novi Lepant niče,
U crveno odjet mu se ruho;
Davno j' staro zamuknulo uho,
Ima slušat nove krvožedne priče.
Od italskih ravni otisla se amo
Četa bijesnih, silnih goropada,
Kojih cijeli svijet ne nadvlada.....
A med' njima »junak« oholi Persano.
Zelen-gaji, narančini čarni vrti
U svoje ih krilo slijepo vabe,
Da sakupe svoje sile slabe
I junački hrle u naručaj smrti.
Slavni Vis ih prima vatrenim pozdravom
Objeručke u pitoma krila,
Kamo ih je sreća namamila
Za tuđijem blagom, za zemljom ubavom. —
Nebo tama skrila, zrakom gromi krste,
More krvnim zatalasa valom,
Malom viškom zelenom uvalom
Hrabri se primorci stavljaju u vrste,
Sve ljubimci mili slovinkinji vili,
Prsi svoje u bedeme tvore,
A junačka srca plamom gore,

Da odole gordoj toj dušmanskoj sili.
Top za topom sijeva, junak za junakom
Od ubojnog zrna zemlji pada,
Mladić, starac, djeva ljuto strada,
Vječnosti svi sele, nek je pravo svakom.
Gorostasni divi pozdrav šilju s mora;
Smrtni pozdrav o klis tvrdi jeknu,
Ali odmah zatijem odjeknu
Otpozdrav junački odaslan ozgora.
I junaku često slaba sreća služi,
Da ga rđa zadnja zemljom srazi:
Hrabro srce ne klanja se snazi,
Te si dušmaninu hoće da oduži.
Od silnoga praha, ubojite vatre
Narav svoju izgubila cijenu,
Sunce žarko za oblake skrenu
A »junak« junaka hoće baš da satre.
Grozna huka, rik topova s obih strana . . . .
Jedan drugog hoće da uguši,
Al se i on zemlji mrtav sruši;
— Sreća ni jednome jošte nije dana.

Leonida hrabri muči — mirno čeka,
Kobne su mu misli glave preko;
On bi Visu u pomoć priteko,
Zato molit Beča potreba je prijeka,
U junačke žile krv mu žarka vrije,
Tek ta jedna želja mu je mala:
Da otjera s dalmatinskih žala
Tuđeg blaga gladne sine Italije.
Otisle se lađe niz to sinje more:
Sve nejaki, slabi »peskatori«,
Al će jedan od njih sam da sori
»Re d' Italia« i gordog »Affondatore«.
Mladom Dalmatincu srce ne da mira,
Dokle svoju ne okuša snagu,
Pa mu makar i uz pušku dragu
Ubojito tane srce ne prosvira.
Bojna trublja ječi, jedan drugog strijela,
Morska četa jedna drugu kosi....
Tko je jači, neka barjak nosi,
Lovor vijencem časnim oko vedra čela. —
Dalmatinski žali cjelivani valom
Cilj su kletog, krvnog dušmanina,
Al nije bedem žar je njena sina,
Ko'im se hrabro bori svojom silom malom.
Div se dušman prvim udarcem već slomi;
Bajne, slatke nade Italije
Potonuše u morske dubine,
Burno more stiša, umukoše gromi.
Preko razvalina italskijeh nada,
Što ih viška šaka sve razlupa,
Na žal »zvijezda Helgolanda« stupa,
Za njim vedra čela naša kita mlada.

Vis odahnu svježim, slobodnijem zrakom:
»Pobjeda je naša! Dušman pade!«
Iz junačkih grudi klika stade....
— Vječna budi slava primorskim junakom!

Split. 1899. —

I. MEDAR.

SASTAVAK PRIGODOM

ČETRDESETE GODIŠNJICE.

ŽRTVAMA VIŠKOGA BOJA 1866

Glas se diže iz duboka groba;
Slušaj! kako neprestano vapi:
»Miruj, zemljo.... mi dadosmo za te...
Našu krv... do kapi..

Kosti naše... sakupljene leže,
Već je prošlo... četrdeset ljeta...;
Onog dana..., uspomena grozna. ..
Nek vam bude sveta.«

Probudi se sad, hrvatska vilo;
Nadahni me tvojim divnim duhom.
Daj, das pletem kao pjesnik krunu
Sa narodnim ruhom!

Salamina, Abukir, Trafalgar,
Prama viškoj bici, što su bile?
Ova će se spominjati vijekom:
Poraz jače sile.

Ustanite, žrtve plemenite;
Ostavite te hladne grobove;
Uvjerite se, domovina harna
Kako vas sad zove!

Svemogući barem il' ti Bože,
Sad dopusti, da sa tvoga krila,
Gdje stanuju one, gledat mogu,
Lica sebi mila.

Vruću molbu sad dižimo Bogu,
Da nam naša štiti vazda prava:
Mornarici našoj dobra sreća,
A žrtvama: Slava!!!

Vis, 20 srpnja 1906.

FR. KARGOTIĆ.

BILJEŠKE.

1. Tekar godine 1883. upoznale su se znamenitosti »modre špilje« na Biševu. Prvi ih je otkrio učenjacima barun **Ransonet** iz Beča. Najzgodnije vrijeme, da se zadiviš potpunoj ljepoti te morske rijetkosti, jest između desetoga i dvanaestoga sata, i to ljeti. Unutra ideš malom lađom kroz tijesni hodnik. Svakoga ljeta na stotine putnika dolazi sa svih strana svijeta, da se nadive toj naravnoj čarobnosti. Također dolaze i najbolji slikari, da slikaju, koliko to dopušta umjetnički kist. Vidi moju knjižicu: »Modra špilja na Biševu«.

2. Ovo glasi na engleskom jeziku: »Here — Lie inclosed the remain — British scamen — who — Sost their lives in defence of their king — and country.« A u talijanskom: »I freddi avanzi qui sepolti sono — Dei britannici eroj che in mar periron — Della patria in difesa e in pro del trono.«

3. U engleskom: »This — Monument was erected — By the Captain and officers — Of — The britisch Line of Battle Ship — Victorious — In memory of — Eleven brave Englishmen — Interdnear thish Spot — Who Died of the wounds They Received — On the 23. February 1812. — In action with the French Ship — Rivoli — of 74 Gunds — On the Coast of Venice — As — A Tribute Due to them — And the many gallant Fellovos — Wholost their Lives on that day — In their Coun triss Cause«. A u talijanskom: Questo Monumento E Stato Innalzato — Dal Capitano E Daghi Ufficiali — Del Vascello Di Linea di Sua Maestà Britannica — Victorius — In memoria Di — Undeci Bravi Inglesi Morti Dalle Ferite — Ricevute Nel Combattimento Seguito — Li 23. Febbraio 1812. — Con Il Vascello Francesse — Rivoli — Di 72 Cannoni Sulla Costa Di Venezia — Sepolti In Questo Recinto — Come — Una Ricompensa Dovuta — A Questi Valorosi Eroi — Che Hanno Perduto La Loro Vita — In Quel giorno — Per La Loro Patria.« — U istom je grobištu pokopan engleski kontramiralj Anson. Na grobu mu je: »Konle Charles Anson A. D. 1812.« Grobnice su okićene bujnim strukovima ružmarina, aloja i ruža.

4. Dne 17. kolovoza 1901. osobitim je slavljem Vis proslavio stogodišnjicu prenosa tijela sv. Vinčenca. Toj proslavi učestvovala je glasovita korčulanska »Moreška«, a ja sam spjevao pjesmu, koja je počimala:

Posred mora srebrnoga,
Gdje se pjena s pjenom ljubi,
A zjena se sred zapadnog
Zlatnog sunca blaži, gubi,
Vis se diže poput cvijeća
Bujne kite pramaljeća.

5. Rodio se je g. 1658. Svršio nauke u Padovi, gdje dobi doktorstvo u crkovnim naucima. Napisa mnogošta o domaćoj povijesti i arheologiji i više pjesama u latinskom jeziku. Dr. Matijašević preminu u rodnom mjestu g. 1721., a tijelo mu počiva u crkvi na Spilicama. U istoj crkvi počiva tijelo Višanina biskupa L. Guglielmi-a, koji umre u Zadru g. 1853., dok se je pripravljao, da zauzme novu svoju biskupsku stolicu u Veroni. Dio njegove knjižnice danas se čuva u riznici iste crkve, kojoj je darovao biskupov brat Josip, kanonik u Zadru, nekadašnji komiški župnik. — Pred oltarom sv. Križa u istoj crkvi vidi se napis, koji kaže, kako je austrijski nadvojvoda Ivan darovao crkvi lijepu srebrnu svjetiljku, budući da se na Visu spasio, kada je plovio iz Crnoga mora.

6. A. Vitaljić spada među najbolje pjesnike zlatnoga doba hrvatske književnosti. Rodi se g. 1653., a umre g. 1737. Kako dovrši u splječskom sjemeništu bogoslovne nauke, cijeli svoj život sprovede kao župnik u zavičaju, žrtvujući se za korist svojih mješćana. Napisa više djela, a najznamenitija su mu: **Istumačenja Davidovih psalama** i divni epos **Ostan Božje ljubavi.** Ovo posljednje može se sporediti sa najboljim djelima slične vrste svih evropskih književnosti. Vitaljevićeve kosti sahranjene su na Mostiru u Komiži.

7. Živi u Komiži kao um. učitelj na realci, dočim je zasluživao odlično mjesto na najodličnijem sveučilištu. Glavna su mu djela: **La definizione del bello, data da V. Gioberti, esaminata in sè e nei suoi fondamenti; Le obbiezioni contro la definizione del bello i »Saggio di conciliazione fra il dominio dell' idea del bene sulla volontà e la libertà d' elezione.«**

8. Nekad Moroslavić; uzoran svećenik, dobročinitelj rodbine i velik ljubitelj knjige. Prevede na hrvatski Alfierovu tragediju **Merope,** Montieva **Aristodema,** itd. Odlikovao se je i kao

učitelj. Umre godine 1882. u 72. godini života, kao župnik u Škripu na Braču, i umre sa knjigom u ruci.

9. Evo pisma, što nam ga je upravio vrli bruški župnik, kada smo ga zamolili, da nam kaže štogod: ».... Dne 18. srpnja 1866., kada sila talijanskog brodovlja udari na Komižu i na Vis, 4 parnjače doplivaše u luku hvarsku s namjerom, da potraže gdje je utopljena brzojavna žica, što spaja ovaj s otim otokom, te da ju i presijeku. Svi činovnici, što ih je bilo u Hvaru, po višem nalogu, kad vidješe neprijateljske parnjače u luci, ostaviše Hvar i brže bolje prispješe ovamo s blagajnom od 30 tisuća forinti, i s najznamenitijim spisima, pa se neki nastaniše kod mene, a neki bjehu smješteni po poglavitim kućama. Ondašnji pretur Fortis, koji je bio glava hvarskih činovnika, pozvan, da se smjesti uz dva druga u mojoj kući, povjeri mi blagajnicu sa spisima, i jer veoma slab na zdravlju i silno prestrašen s neprijateljske navale, bud da kroz malo vremena, gdje se ne pokaže žica, da je presijeku, kako je i presjekoše, gotova su bila taneta proti Hvaru, zamoli me, da bi mu bio pri ruci pri otpremanju brzojavaka i drugih spisa na starije vlasti. — Dakako pristadoh toj molbi, pa i dan i noć kroz dneve 18., 19. i 20. otrčavši neizbrojne pute na brežuljak najbliži selu, otkuda sam mogao izvrsnim svojim durbinom razgledati svaki pokret talijanskih brodova i svaki otpor sa strane viškog otoka, morao sam vrativ se kući kazati g. Fortisu svaku, te s njegovim dogovorom sastavljati brzojavke i otpremati ih brzojavnomu činovniku **Bräuneru,** koji se je bio smjestio s brz. nad Grabljem, neka ih dostavi Spljetu, Zadru i Pulju, oliš drugih izvještaja, što ih sastavljaše i otpremaše iza brzojavaka. — Drugi dan, kada su 4 tal. broda uljezla u luku, što sam ja htio da se odmah brzojavi, kako i nakon toga, da su isti bili istjerani iz luke i da su izašli na široko more sa ostalim brodovima, zgodi se i ovaj slučaj, što je vrijedan da vam ga spomenem, neka i vi zapoznadete, kako je ljudi na svijetu, koji sa zle namjere nastoje pokvariti i najbolji ponos i najčestitiju istinu. — Neki činovnici, koji uza me svojim dalekozorima razgledavahu bitku oko Visa, pošto sam htio, da se brzojavi o izgonu oklopnjača iz luke, dođoše k Fortisu, te htjedoše da ga uvjere, da sam ga prevario, te da nije istina, što su oklopnjače istjerane iz luke, već da je Vis sasvim propao. To je bilo dosta, da se F. tako smete i smuti, da sam se bojao, da baš zaglavi. Nego upr'o ja krepko i snažno kod F., što sam spravan uzeti na se svu odgovornost one brzojavke, i što ne dopuštam, da se brzojavlja po volji onih činovnika, opet se F. osvijesti i umiri, zapoznav onu

poslovicu, »što se babi htilo, to se babi snilo« — te mi se sasvim predade i pouzda.

Dne 20. srpnja, kada su se pred 10 sati u jutro ugledali svi ratni talijanski brodovi raspoređeni prema sjeverozapadu Visa i kada su se pokazali svi naši gdje dolaze na obranu Visa te i malo i veliko, i muško i žensko, i mlado i staro od ovih župljana zapoznalo, što će do malo časova nastati, u svim se objavi grozni plač uz silni jauk i lelek, da bi rekao, da je svakomu sudnji dan na vratu. — U tom tužnom i žalosnom trenutku, da dadem oduška svome srcu i želji, da sve to poklonim Svevišnjemu i da osokolim srca tužnih i žalosnih k Bogu od vojska, otiđoh u crkvu i sam zazvonih u dva zvona na sakup, i u tili čas hram Božji bi dupkom pun. Zaodjeven izađoh pred oltar Svetotajstva, progovorih malo i objavih svoju odluku, pa uz pjevanje velikih Litanija sa Svetotajstvom se primakoh po kilometra od sela, na mjesto, otkuda se je vidjelo sve ratno brodovlje. Tu moleći svakovrsne molitve za 3 četvrta sata, blagoslovio sam Svetotajstvom naše, povratih se s ophodom u crkvu, kada se je talijansko brodovlje dalo u bijeg, i zapjevah »Tebe Boga hvalimo.« Ophoda slična s obzirom na bogoljupstvo i srdačne molitve, ne doživjeh. Malne svak bosonog i obliven suzama! — Iza objeda i iza neizbrojenih brzojavaka o pobjedi činovnici se vratiše u Hvar. — Odatle meni križ zlatni.« (Vrli Plančić umro je godine 1901. u rodnom Starom Gradu).

10. Po zaslugama svoga brata činovnika Stjepana dobi naslov »viteza Delupis.« »Delupis« je prijevod prezimena stare obitelji Vukasinovića, koje grob još opstoji u Hvaru sa napisom: »**Nike Stan Ovo Je Vukasinovichia — Do Suda Toko Je Gnegovih Didichia — U Chi Postavljen Bi Dusu Bogu Davsi — A svaka Pod Nebi Svitovna Ostavsi — 1607.**« P. Dojmi je bio glavarom svoga zavičaja oko 50 g.; umre g. 1896.

11. Kasnije kanonik u Hvaru, gdje umre g. 1885.

12. Kasnije up. učitelj muške škole u Visu; zatim kanonik u Hvaru, gdje umre godine 1886. Tijelo mu leži na viškom grobištu.

13. Kasnije kanonik u Hvaru.

14. Kasnije nadžupnik-dekan i počasni kanonik u Visu. Vrlo učeno čeljade. Umro 1907.

15. Dođe mladićem na Vis iz trogirskoga Zagorja. Svojom radinošću i poduzetnošću steče imetak od više stotina tisuća. Njegovo ime zaslužuje odlično mjesto u knjizi »Radišu Bog pomaže.» Umre godine 1896. i ostavi sina, koji je sada brodovlasnik, načelnik Visa, vitez reda Franje Josipa I.

16. Ovo glasi u njemačkom jeziku: »Den — In Der Seeschlacht Bei Lissa — am XX. Juli MDCCCLXVI. — Für Kaiser und Oesterreich — Ruhmvoll Gefallenen — In Frommem Andenken — Die Waffengefährten.« Spomenik je isklesao neki Boticelli.

17. U njem. »Den — Auf Lissa — Am 18. und 19. Juli 1866. — Gefallenen — Von Waffenbrüdern — Gewidmet.« Sa južne strane: 1. Batallion — 3. und 4. Feldcompagnie.«

GDJE JE ŠTO.

Strana

Pjesme o viškom boju.

Strana

Sastavci prigodom dvadesete godišnjice:

Sastavci prigodom dvadeset i pete godišnjice:

Sastavak prigodom četrdesete godišnjice:

SLIKE.

Trinaest najljepših priča i narodnih
vriću i po drugim izvorima. Sa 12
Truhelka A. V. Mali krasnoslov ili z
srp. pjesnicih . . . .
Valerija ili slavlje iz katakomba. Pri
de Waala. Preveo i njeka tumače
Varjačić Lj., Proljetno cvieće. Pjesm
Varjačić Lj., Čestitarka. Knjiga izvor
Varjačić Lj., U domu i narav. Priče
Varjačić Lj., Milovanke. Pjesme i prip
Varjačić Lj., Tudjinke. Pjesme i prip
Varžička Julije, Mali zabavljač. Zanin
zagonetke, zavedbe, dosjetke.
Veliki čestitar ili Vienac najljepših če
Verne Jules, Put k središtu zemlje. Hr
jatelj liepo uvezano . . . .
Verne Jules, Dvadeset tisuća milja pod
Vitanović Josip, Put oko zemlje za 80
Zanimive i zabavne priče. Šestdeset najlj
Po Karadžiću, Stojanoviću i drugim
mladež. Sa 4 slike . . . .
Zbirka hrvatskih pjesama za školsku mla
Za veselu djecu. Slikovnica u velikom ob
Zmaj Jovan Jovanović, Zlatna knjiga za
Živa knjiga. Narodne basne i pjesmice i

Pjesme naro

Badalić Hugo, Hrvatska Antologija. Umje
doba. Krasno uvezana . . .
Bogović M., Pjesnička djela. Drama: Fran
napisao M. Šrepel. Sa slikom pjesn
Bogović M., Slike i prilike . . . .
„ „ Strielice . . . . . .
Botić L., Pjesme. Pobratimstvo. Biedna M
vlinovića i Fr. Markovića. Sa slikom p
Deželić Gjuro, Hrvatska pjesmarica ili zbi
izdanje preradio i pomnožao dr. Ve ir
Gundulić I., Osman. S pjevanjem XIV. i X
Harambašić A., Izabrane pjesme broširano
Hrvatske narodne pjesme, što se pjevaju u Is
Kumičić M., Za spomenar. Mudre izreke i
Marković Franjo, Iz mladjih dana. Pjesme.
Mažuranić I., Smrt Smail-Age Čengijića. Pjes
slikama. Vezano . . . . .
Pjesmarica nova, ili sbirka najobičnijih pjesa
škola pjevati u crkvi i školi . . .
Preradović P. Izabrane pjesme. Uvod napisa
Rubetić Cvj., Pjesmarica za djecu pučkih ško
školske s nekim molitvama . . .
Sbirka najnovijih crkvenih pjesama za ško
Šenoa A., Razne pjesme šaljive, ilirske le
povjestnice i prievodi. Uredio H. Badalić.
Vraz St. Izabrane pjesme. S uvodom Franjo